

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**Hnutí Brontosaurus jako fenomén volnočasové
aktivity československé mládeže v letech 1974 - 1989**

**Brontosaurus Movement as a phenomenon of leisure
activities of Czechoslovak youth in the years between
1974 and 1989**

Jiří Moravec

2016

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 6. 2016

podpis

ABSTRAKT: Rigorózní práce se zabývá zapojením mladých lidí do ochrany přírody v rámci hnutí Brontosaurus a to jak dětí do 15 let, tak i dospívající mládeže. Práce se opírá především o dokumenty Komunistické strany Československa, Socialistického svazu mládeže, Archivu bezpečnostních složek, o soukromé archivy bývalých aktivistů hnutí Brontosaurus a časopis *Mladý svět*. Nejdůležitějším zdrojem poznání jsou strukturované rozhovory s bývalými aktivisty hnutí Brontosaurus. Jedním z hlavních cílů práce je zmapování historie hnutí Brontosaurus, do jaké míry byla činnost hnutí Brontosaurus ovlivňována stranickými a svazáckými orgány a současně byla konfrontována širokou škálou osobních výpovědí. Práce by měla přispět k rozvoji občanské společnosti a ekologické výchově.

ABSTRACT: The rigorous thesis deals with involvement of young people in nature conservation within the Brontosaurus Movement, both children under 15 years of age and teenagers. The work is primarily based on documentation of the Communist Party of Czechoslovakia, Socialist Union of Youth, Security Services Archive and on private archives of former activists of the Brontosaurus Movement and magazine *Mladý svět (Young World)*. Structured interviews with the former Brontosaurus Movement activists are the most important source of knowledge. One of the main goals of the work is to map the history of the Brontosaurus Movement and the extent to which the movement activities were influenced by Party and Union bodies. The work was concurrently confronted with a wide variety of personal testimonies. The work should contribute to development of civil society and environmental education.

KLÍČOVÁ SLOVA: Životní prostředí, ochrana přírody, aktivisté hnutí Brontosaurus.

OBSAH:

I.	Úvod	s. 4
II.	Historický úvod	s. 9
III.	Vznik hnutí Brontosaurus	s. 25
IV.	Hnutí Brontosaurus v Pionýrské organizaci SSM	s. 41
V.	Hnutí Brontosaurus v rámci oficiálních struktur	s. 65
VI.	Významné aktivity hnutí Brontosaurus	s. 91
VII.	Strukturované rozhovory – vyhodnocení	s. 97
VIII.	Závěr	s. 193
IX.	Prameny a literatura	s. 198

I. ÚVOD

Hnutím Brontosaurus za dobu jeho existence ve sledovaném období prošlo s menšími či většími zkušenostmi tisíce mladých lidí, z nichž někteří zde strávili nemalou část svého volného času. Jednalo se o aktivitu v rámci formálně a institucionálně uznávané společenské politické organizace tj. činnosti v rámci stanov Socialistického svazu mládeže (dále jen SSM) a jejich politických cílů. Tato činnost s formálními cíli občas kolidovala a někdy i kolidovala se zájmy státu a politikou vedoucí komunistické strany. Například se obecně deklarovala podpora Letních táborů Brontosaurus a současně se vůči nim ze strany vedoucích činitelů projevovala značná averze, že jsou ideově nevhodné (protistátní řeči, drogy, sex atd.). Z druhé strany bylo hnutí Brontosaurus i v jistém smyslu přípravkou pro budoucí politickou aktivitu některých jejích členů. Mezi známé postavy patří např. exministr životního prostředí Miloš Kužvart, který byl koncem 80. let členem Komise životního prostředí Městského výboru SSM Praha a aktivním účastníkem ekologických občanských aktivit. Hnutí Brontosaurus vyvíjelo svojí činnost v prostředí, jehož jedna část byla pro a druhá část proti jeho činnosti. A to jsou důvody, proč mne oslovila tato problematika, neboť tímto tématem se z pohledu historického v daném rozsahu dosud nikdo nezabýval.

Jedním z hlavních cílů práce bylo zmapovat historii hnutí Brontosaurus, kdy toto hnutí chápu jako reakci československé společnosti v rámci vzrůstajícího celosvětového zájmu o ochranu

přírody. Práce by měla také dát odpověď na otázku, do jaké míry byla činnost hnutí Brontosaurus ovlivňována stranickými a svazáckými orgány a současně byla konfrontována širokou škálou osobních výpovědí. Tím byla analyzována jak složka institucionální, tak vrstva hlavních aktérů hnutí Brontosaurus.

Vybranými metodami práce budou:

1. historická metoda – sběr dokumentů z provenience SSM, Komunistické strany Československa (dále jen KSČ) a dokumentů vybraných skupin hnutí Brontosaurus, jejich analýza a interpretace,
2. metoda orální historie – strukturované rozhovory s bývalými aktivními organizátory hnutí Brontosaurus.

Ve své práci jsem čerpal :

1. z níže uvedených pramenů:

- 1.1. Národní archiv, 4. oddělení, Fond KSČ - Ústřední výbor 1945-1989, Praha, fond 10/20, sv. 3, 4, Ar.j. 14-31, a fond ŽP, sv. 1, Ar.j. 3, ŽP – 173/24, SP – 179/24, KM – 187/24, 8797/24, a fond V/1989, sv. 3, Ar.j. 9.

Archivní prameny fondu KSČ – Ústřední výbor 1945 – 1989. Dokumenty z tohoto pramenu byly až do druhé poloviny 80. let velmi formální, bez reálného obsahu a byly postojem politické moci k problematice hnutí Brontosaurus, která jej vnímala jako politikum. Z toho pramenila absence problematiky vztahující se k hnutí Brontosaurus především v 70. letech a v první polovině 80. let.

- 1.2. Masarykův ústav a archiv AV ČR, neuspořádaný fond Ústavu krajinné ekologie ČSAV, karton č. 3, 4, 10.

Jedná se o formální dokumenty, při skutečnosti, že v archiváliích Ústavu krajinné ekologie jsem nenašel žádné materiály Základní organizace SSM.

- 1.3. Archiv bezpečnostních složek, Oddělení archivních fondů operativních svazků a vyšetřovacích spisů.

Sdělení Archivu bezpečnostních složek ze dne 4. 7. 2014, Č.j. ABS 4419/2014 OOS, Sp.zn. ABS-S 2634/2014 BAC.

Sdělení Archivu bezpečnostních složek ze dne 30. 9. 2014, Č.j. ABS 6863/2014 OOS, Sp.zn. ABS-S 6097/2014 BAC,

Sdělení Archivu bezpečnostních složek ze dne 3. 11. 2015, Č.j. ABS 8357/2015 OSA, Sp.zn. ABS-S 7422/2015 OSA.

Dokumenty Archivu bezpečnostních složek vztahující se k aktivistům hnutí Brontosaurus jsou v dnešní době v širším rozsahu nedohledatelné a dostupné archiválie prakticky neobsahují žádné konkrétní informace k hnutí Brontosaurus.

- 1.4. Metodiky vydané SSM - soukromý archiv Josefa Marka, bývalého vedoucího VIII. místní skupiny Brontosaurus v Praze 1.

Metodiky jsou většinou velmi formální a neinspirující. Škoda, že ty zdařilé dle mého názoru vznikaly zbytečně řadu let a hnutí Brontosaurus chyběly.

- 1.5. Diplomová práce Jarmily Machákové „Výchova k ochraně přírody a k péči o životní prostředí v zájmové činnosti dětí a mládeže“, Přírodovědecká fakulta university Palackého v Olomouci, Katedra geografie a didaktiky geografie, 1983.

U této práce postrádám více prostoru věnovanému hnutí Brontosaurus. Také mi chybí uvedení konkrétních, dnes historických osob. Z tohoto pohledu je práce velmi anonymní.

- 1.6. Kronika Pionýrského oddílu Brontosaurus uložená u vedoucího přírodovědného oddělení Domu dětí a mládeže v Rokycanech.

V kronice jsem postrádal více informací z uskutečněných akcí.

2. z níže uvedené literatury:

- 2.1. Vaněk Miroslav. „Nedalo se tady dýchat“. Toto dílo velice zdařile vystihuje stav životního prostředí v českých zemích v letech 1968–1989 a společenskou úlohu ekologie v normalizačním období a při pádu komunismu a jak na zdevastované životní prostředí reagovaly hlavní společenské síly: veřejnost, opozice a mocenský aparát. K přednostem díla patří především to, že autor se opírá o široký okruh archivních pramenů, a to od ústředních dokumentů z oficiálního režimového prostředí, přes dokumenty z opozičního prostředí, samizdatová periodika, literaturu o ekologii, rozhovory s ekologickými aktivisty až po díla sociologů. Proto mi tato kniha pomohla charakterizovat životní prostředí sledovaného období a aktivitu československých ekologických hnutí.
- 2.2. Dílo, které pomohlo přiblížit stručnou charakteristiku Československa 70.-80. let je kniha „Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989“, jejímž autorem je Milan Otáhal. Dílo poutavým způsobem seznamuje čtenáře, jak se od roku 1968 do roku 1989 měnila situace ve společnosti, jak opozice plnila svoji úlohu, která spočívala

v nápravě poměrů, jak se začala probouzet i občanská společnost a vzrůstala společenská úloha některých sociálních vrstev jako tvůrčí inteligence a vysokoškolských studentů, jak na poměry reagovalo obyvatelstvo, jak postupně rostl počet nezávislých iniciativ a jak na tyto skutečnosti reagovalo mocenské centrum.

- 2.3. Dalším zdrojem informací byla kniha od Michala Pullmanna „Konec experimentu – přestavba a pád komunismu v Československu“. Toto dílo se velmi podrobně zabývá dynamikou přestavby v Československu v období 1985-1989, a analyzuje předpoklady pozdějšího zhroucení diktatury.
- 2.4. Vaněk Miroslav. „Ekologie a ekologické hnutí v posrpnovém Československu.“ In Blažek P. a kol. „Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 – 1989“, ve kterém se mimo jiné pojednává o ekologických aktivistech a hnutích, tvořících jednu z významných složek opozice.
- 2.5. Keller Jan. „Až na dno blahobytu.“ Dílo analyzuje patologické rysy konzumní společnosti, která výrazně omezuje naše šance přejít k trvale udržitelným životním způsobům. Pro práci byla cenná především v objasnění souvislostí neexistujícího ekologického vědomí ve společnosti, které politická reprezentace dokázala využít pro své udržení moci.
- 2.6. Kolektiv autorů a Čeřovský Jan. „International Youth Federation for Environmental Studies and Conservation (IYF), An account of the involvement of young people in conservation from 1950 to 2010.“ Jedná se o velmi přínosnou publikaci zachycující vznik organizace IYF, její vývoj a aktivity do r. 2010.
- 2.7. Čeřovský Jan, Petříček Václav. „Rukověť ochránce přírody.“ Publikace je cenná především tím, že obsahuje podrobnou strukturu státní ochrany přírody ČSR a seznam institucí mezinárodní ochrany přírody s jejich charakteristikou.
- 2.8. Čeřovský Jan. „Jak jsme zachraňovali svět aneb půl století ve službách mezinárodní ochrany přírody.“ Obsáhlá kniha byla pro autora cennou především informacemi o prvních pořádaných mezinárodních táborech v Československu a dále o první světové konferenci mládeže o životním prostředí.
- 2.9. Hadač Emil. „Je lépe se opotřebovat než zrezivět. Vzpomínky na botaniky a ekology.“ Jedná se o sbírku životních vzpomínek jednoho z nejvýznamnějších českých botaniků dvacátého století, který se ve svém díle také zmiňuje o okolnostech vzniku prvotních myšlenek vedoucích k vyhlášení akce „Rok ochrany a tvorby životního prostředí 1974“.

- 2.10. VELEK, Josef. „Životní prostředí a mládež.“ Autor se v díle zabývá poměrně podrobně právními aspekty ve sféře životního prostředí a také ekologickou výchovou v SSM.
- 2.11. „Výchovný systém Pionýrské organizace SSM pro jiskry a pionýry“ pomohl stanovit možnosti a úkoly v oblasti zapojování dětí do ochrany přírody.

3. Strukturované rozhovory:

- 3.1. Nedostatkem strukturovaných rozhovorů byla jejich délka – cca 1 až 3 hodiny, během kterých narátoři odpovídali až na 38 otázek, což přinášelo problém s udržением jejich koncentrace a s řízením samotného rozhovoru.

II. HISTORICKÝ ÚVOD

1. Stručná charakteristika Československa 70.–80. let
2. Životní prostředí v Československu v období 70.–80. let.
3. Ekologické aktivity.

Stručná charakteristika Československa 70. – 80. let. ¹

Ve druhé polovině 60. let minulého století došlo v Československu k pokusu o strukturální reformu, jejíž podstatou bylo spojení socialismu a demokracie. Tento proces vážně znepokojil komunistická vedení v celém východním bloku. Nepodařilo se jim však tento vývoj československými vnitřními silami potlačit a pod Brežněvovským vedením obrodný proces zastavil násilím zásah armád pěti zemí Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Rozhodující silou se stala sovětská armáda rozmístěná na území Československa, která svojí přítomností zasahovala do vnitřních i vnějších záležitostí země a byla připravena intervenovat v případě nepokojů. Možnosti pokračovat v obrodném procesu podstatně omezil tzv. „Moskevský protokol“. Ten vedl KSČ k podřízení masových sdělovacích prostředků, a byla také např. zakázána činnost organizací stojících mimo Národní frontu, např. Klub angažovaných nestraníků (KAN), hnutí politických vězňů K 231, kulturní spolky, Sokol. Československo se zároveň dostalo do závislosti na SSSR v oblasti ideologie a kultury, hospodářsky a obchodně. *„Obyvatelstvo reagovalo na okupaci pasivní rezistencí a odmítlo i moskevský protokol. Po Dubčekově odchodu z čela KSČ se nové vedení soustředilo na odstranění reformistů z mocenských pozic; na jejich místa pak přicházeli lidé, kteří se postavili proti obrodnému procesu a podporovali sovětskou politiku vůči Československu. Postupně se zformovala mocenská skupina, která stranu ovládla, obnovila její „jednotu“ a nepřipustila uvnitř žádnou opozici; u moci zůstala s několika výjimkami až do sametové revoluce. I když samo Husákovo zvolení generálním tajemníkem ÚV KSČ v dubnu 1969 nenarazilo na vážnější protesty,*

1 Při výkladu o této problematice se opírám o práci OTÁHAL, M.: *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. ÚSD AV ČR, v.v.i. Praha 2011 a PULLMANN, M.: *Konec experimentu. Přestavba a pád komunismu v Československu*. Scriptorium Praha 2011.

*existoval ve společnosti odpor proti jeho normalizační politice. Klíčovým úkolem, který stál před Husákovým vedením, bylo zbavit stranu reformistů a obnovit její jednotu. Nástrojem očisty se staly tzv. prověrky, při nichž bylo vyloučeno či vyškrtáno ze strany na půl milionu členů, kteří aktivně podporovali obrodný proces nebo s ním sympatizovali a nesouhlasili s okupací země.*²

Zároveň došlo k čistkám v ostatních politických stranách, státních bezpečnostních složkách a v armádě, justici, odborech, ve složkách Národní fronty a v zájmových organizacích. Tyto čistky znamenaly i likvidaci nezávislých mládežnických organizací jako např. Junák a Táborská unie. Na počátku sedmdesátých let dochází ke vzniku nových organizací, které se měly stát oporou normalizačního režimu. V listopadu 1970 se konala ustavující konference SSM a Pionýrské organizace SSM. Vznikl Svaz československých spisovatelů, Svaz dramatických umělců, Socialistická akademie a Sdružení katolických duchovních Pacem in terris. V květnu r. 1970 navštívila ČSSR sovětská stranická a vládní delegace v čele s L. Brežněvem, která vnutila stranickému vedení podpis dokumentu „Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi ČSSR a SSSR“. Jeho podepsání znamenalo v praxi na příštích 20 let praktické uznání závislosti na Sovětském svazu a obsahoval rovněž dodatek týkající se pobytu sovětských vojsk na našem území. V této době došlo ve straně k zajímavé situaci, neboť aby si udržela soudržnost, byli její vedoucí členové dosazeni sovětskými okupanty, jejichž úkolem bylo zabránit jakýmkoliv pokusům o reformy. Proto nebyli schopni řešit problémy, které vývoj přinášel, komunistické nemělo zájem na tom, aby členové strany byli aktivní. *„Jeho cílem bylo naopak umrtvení skutečné politické aktivity nejen takřka všech subjektů politického systému, ale na prvním místě samotné strany. Nižší stranické orgány byly cílevědomě zaměřovány na místní problémy a úkoly, jen aby nemohly zasahovat do utváření celkové politiky strany.*“³

A tak problémy, které bylo nutné řešit, se vůbec neřešily, z diskusí se vytratila kritika a ve straně se podávaly jen zprávy o úspěších. Stranické vedení KSČ toho dosáhlo tím, že si vybíralo funkcionáře od výborů základních organizací po ústřední výbor a ti pak byli na stranickém aparátu natolik závislí, že bylo jejich osobním zájmem, aby se vedení, provádějící tuto politiku, udrželo u moci. Strana se tím stala pasivní a přestala aktivně působit. Důsledkem této politiky bylo, že se začala „potlačovat kritika, hledání odpouštění...“

2 OTÁHAL, M.: *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. s. 16-17.

3 Tamtéž, s. 71, citováno z *Vývoj ve straně a společnosti od konce 60. let do roku 1987*. Rukopis, s. 149-151. ÚSD, KV ČSFR.

Důležitým nástrojem normalizačního režimu byla Bezpečnost, jejímž úkolem bylo především izolování aktivních nespokojenců a odpůrců režimu a potenciálního či skutečného nepřítele od ostatních vrstev a zamezit jeho kontaktům s exilem. Rozhodující součástí odporu proti Husákovu vedení v českých zemích byla v období normalizace opozice. Na počátku 70. let byli jejími hlavními reprezentanty exkomunisté se socialistickým programem, od roku 1972 do založení Charty 77 se začali angažovat představitelé obrodného procesu, kteří usilovali o zmezinárodnění československé otázky a pod vlivem Helsinské konference rozšířili svůj program o lidská a občanská práva. Začala se aktivně projevovat kulturní opozice a underground. V následné etapě od vzniku Charty 77 do sametové revoluce 1989 se vůdčí silou stávala kulturní opozice, která jí také poskytla program a od roku 1986 začaly narůstat aktivity nezávislých iniciativ, jejichž programy se politizovaly. Byla to např. Společnost T. G. Masaryka, Klub právní podpory (KPP), Výbory na obranu a za propuštění politických vězňů, Československý helsinský výbor, Demokratická iniciativa, Klub za socialistickou přestavbu Obroda a další. „V éře „obnovení pořádku“ splnilo Husákovu vedení KSČ svůj hlavní úkol, tj. likvidovalo obrodný proces a obnovilo sovětský systém. V dalším období, které trvalo do konce 70. let, se ekonomická i společensko-politická sféra stabilizovala. Ekonomika v prvních letech dokonce rostla, politickým představitelům se podařilo zastrašit obyvatelstvo, které se vzdalo účasti na řešení věci veřejných a přizpůsobilo se životu v reálném socialismu, a opozici zasadili drtivou ránu.“⁴

Ztratit vliv na mládež znamenalo ztratit budoucnost a toho se zejména obávali normalizátoři. Vedle opozice ale hráli ve snaze působit na mládež řadoví občané a nižší funkcionáři některých organizací, kteří se nechtěli smířit s daným stavem. Využívali přitom forem, kterými např. bylo pořádání skautských výletů, tramské potlachy, studentské diskusní kluby, zakládali Jack-London kluby. „Systém reálného socialismu byl v jistém ohledu přehnaný, jednoduchý, pohodlný a nekladl na přizpůsobivost velké nároky.“⁵

Základem tohoto vztahu byla tzv. společenská smlouva, která zaručovala občanům sociální jistoty a jistou životní úroveň a požadovala od nich, aby se vzdali účasti na řešení věci veřejných, uchýlili se do soukromí a soustředili se na své materiální zájmy. Lidé se stali spotřebiteli a přestali být subjektem společenského vývoje. Jejich zájem se začal soustředit převážně na jejich chalupy, stavbu rodinných domů a zde se cítili svobodní a bez starostí a

4 OTÁHAL, M.: *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*, s. 70.

5 Tamtéž, s. 77, citováno z ŠIMEČKA, M.: *Obnovení pořádku...*. Köln, Index 1979, s. 172.

společenských problémů. Došlo zde dokonce ke vzniku fenoménu a tím byla tzv. chalupářská subkultura, která byla specifickým rysem vývoje v českých zemích. Přelom 70. a 80. let se projevil stagnací ekonomického růstu. Značnou odezvu mezi obyvatelstvem vyvolalo zvýšení cen (ve sdělovacích prostředcích prezentované jako úpravy cen), ale pouze malá část obyvatel svou nespokojenost dávala veřejně najevo dopisy anebo výhružnými telefonáty zaměřenými zejména proti KSČ a Sovětskému svazu. Jednou z forem nespokojenosti byla emigrace a to z ekonomických i politických důvodů. Kolem poloviny 80. let vstupuje do života nová generace, jejíž příslušníci vyrůstali a byli vychováni v reálném socialismu. Normalizační režim také omezil prostor mladé generaci, která ne vždy mohla realizovat svůj život podle svých představ, a proto hledala jak na situaci reagovat, a prostor, v němž by se mohla realizovat. „Vedle ekologie to byla rocková hudba, která „se stala jedním z hlavních ventilů, do něhož ústily tenze odporu mladé generace ke stávajícímu režimu.“⁶

K mladým lidem pronikal styl života západních zemí a tzv. nelegální kultura, tj. např. zakázané hudební skupiny, vysílané západním rozhlasem, nebo šířené nelegálně. Politickou mocí to bylo vnímáno jako diverzní působení západních center, a snažili se tyto vlivy na mládež všemožně omezovat. To u mládeže vyvolávalo její odpor, tím se politizovala a začala se mnohdy zapojovat do protirežimních hnutí a aktivit. V prostředí mládeže působily např. České děti, Nezávislé mírové sdružení – iniciativa za demilitarizaci společnosti (NMS), Mírový klub Johna Lennona, Klub právní podpory atd. Pokud lidé v období normalizace vystupovali veřejně na straně ideologie „rozvinutého socialismu“, mohli počítat s otevřením možností realizace jejich různých potřeb. Avšak postupnou pluralizací témat, prosazováním hodnot a také např. ekologie, se v roce 1986 vytvořily podmínky pro změnu. „Přestavba do tohoto stabilního, avšak vnitřně různorodého světa vnesla jednak nové podněty, jednak zpochybnila platnost ideologie jakožto autoritativního diskursu, podpírajícího právo lidí promlouvat.“⁷ „Projekt přestavby, který přicházel ze Sovětského svazu, zkrátka vstupoval v Československu do poměrně komplikované sítě vztahů, potřeb a očekávání a vyvolával zde neočekávané a stěží kontrolovatelné reakce.“⁸

6 OTÁHAL, M.: *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. s. 442, citováno z VANĚK, M.: *Byl to jen rock n roll? Hudební alternativa v komunistickém Československu*. Praha, Academia 2010, s. 290.

7 PULLMANN, M.: *Konec experimentu. Přestavba a pád komunismu v Československu.*, s. 21.

8 Tamtéž, s. 14.

Tyto reakce obyvatel na přestavbu byly rozdílné a jednotlivé sociální skupiny projevovaly své představy a nároky odlišnými způsoby. Často diskutovanou byly otázky týkající se odměňování tj. výše mezd a nivelizace v odměňování, otázky ekologických problémů, osobní realizace nebo také populární kultury. Komunističtí funkcionáři, studenti, dělníci, umělci, renomovaní ekonomové, každá tato skupina reagovala po svém, formulovala odlišné zájmy. To, že se většina přestavbových reforem soustředila na hospodářskou problematiku, nebylo samoúčelné. Důvodem byly obavy režimu, aby nedošlo k nekontrolované politizaci těchto reforem. A tak se na počátku roku 1987 začalo s přípravou dokumentu o „přestavbě hospodářského mechanismu“. *„Ve druhé půli roku 1987 došlo k významné události, která vstoupila do vývoje ohlášené přestavby v Československu: nečekaný průběh diskuse o návrhu zákona o státním podniku ukázal, že konsensus o základních hodnotách a hierarchiích státního socialismu není žádnou samozřejmostí. Kromě hospodářských expertů se zde velmi hlasitě ozvali i lidé z vedení podniků a dali najevo, že přestavbová opatření, pokud by se odehrávala bez ohledu na jejich zájmy, nepodporí.“*⁹

Období přestavby aktivizovalo a nečekaně vtáhlo do diskuse různé skupiny. Výsledkem bylo veřejné odhalení neshod v základních otázkách směřování socialismu. To, že se stranické vedení příliš dlouho spoléhalo na moc svých ideologických tezí, mělo za následek to, že nedokázalo aktivně přistoupit k řešení ani těch nejzákladnějších otázek společenského a hospodářského směřování země. Proto nebyla velkým překvapením veliká účast na prvním masovém protirežimním veřejném vystoupení 21. srpna 1988 a aktivní podpora sametové revoluce.

Životní prostředí v Československu v období 70. – 80. let¹⁰

Termín životní prostředí se začal široce používat v 60. letech našeho století především v souvislosti s novou hrozbou celému lidstvu s ekologickou krizí. Specifické rysy tohoto problému v Československu byly dány na jedné straně jeho geografickým umístěním a

9 PULLMANN, M.: *Konec experimentu. Přestavba a pád komunismu v Československu.*, s. 73.

10 Při výkladu o této problematice se opírám o práci VANĚK, M.: *Nedalo se tady dýchat. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989.* Historia Nova, sv. 9. ÚSD AV ČR a Maxdorf 1996.

na straně druhé ovlivněny jeho politickým a hospodářským vývojem od konce druhé světové války. „*Hranice poválečného Československa, průmyslové země s dlouhou a bohatou tradicí výroby širokého sortimentu produktů, vedly na více než dvou třetinách své délky ve shodě s tzv. přírodní hranicí – podél pohoří a horských pásem, která uzavírala zemi do určitého přírodního „kotle“, v němž se držely zejména exhalace stále četnějších komínů průmyslových závodů a tepelných elektráren.*“¹¹

SSSR zcela jednostranně přinutilo Československo ke změně struktury průmyslové výroby a to bez ohledu na škody, které následně těžký průmysl, strojírenská a chemická velkovýroba na jeho životním prostředí napáchaly. Tyto změny, kdy lehký průmysl měl k dispozici velmi kvalifikovanou pracovní sílu a přesto byl po roce 1948 přeorientován na těžký, dostaly Československo do totální závislosti na SSSR a to mělo silný dopad i na zhoršení životní prostředí. Prezident republiky Ludvík Svoboda v roce 1970 na slavnostním vyhlášení chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy prohlásil: „*Znečištění vzduchu, země i vody dosáhlo takových rozměrů, že ohrožuje nejen zdraví, ale i samu budoucnost příštích generací. Pro příklady bohužel nemusíme chodit daleko ani v naší zemi. Za deset let vzrostlo množství prachu v ovzduší dva a půl krát a množství kyslíčnicku siřičitého ještě o něco více. Podobně je tomu se znečišťováním vodních toků, i když se v poslední době alespoň v některých řekách situace zlepšila.*“¹²

Ve stejném roce o situaci v oblasti životní prostředí jednal Ústřední výbor KSČ. Bylo přiznáno, že došlo k zasažení životních podmínek značné části obyvatel a označeno pět oblastí, které trpěly natolik závažným znečištěním, že se stávaly zdraví škodlivé. Byla to Severočeská hnědouhelná pánev, Jizerské hory (Zhořelecká pánev), Trutnovsko, Ostravsko a zejména Praha. Již tehdy byla situace označena jako vysoce politický problém. Ovzduší bylo nejvíce postiženou složkou životního prostředí a dlouhodobá prognóza dávala výhled na jeho další zhoršování. Československo bylo i významným exportérem škodlivin do okolních zemí, především do Polska a Německé demokratické republiky. Ani ostatní složky životního

11 VANĚK, Miroslav. *Ekologie a ekologické hnutí v posrpnovém Československu*. In: BLAŽEK, P. a kol.: *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 – 1989*, Dokořán, Praha 2005, s. 79.

12 VANĚK, M.: *Nedalo se tady dýchat. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*, s. 20, Vaněk cituje z: Slova presidenta republiky Ludvíka Svobody. In: *Ochrana přírody*, 1970, č. 9-10, s. 195.

prostředí na tom nebyly o mnoho lépe a nebyl žádný důvod očekávat nějaké zlepšení. Vláda se snažila projednávat různé dlouhodobé výhledy, zajišťovat úkoly na úseku čistoty ovzduší a tvorby a ochrany životního prostředí v tomto směru pro své pětileté plány, vydávala se různá prohlášení a opatření týkajících se ochrany přírody ale jejich realizace byla takřka nulová. Snad jedinou kladnou skutečností bylo to, že politické vedení státu na základě reálného stavu životního prostředí bylo na počátku 70. let si vážný ekologický problém uprostřed Evropy připustit. Politické vedení státu hledalo lék zabraňující postupující devastaci prostředí a tím se měla stát vědeckotechnická revoluce, resp. vědeckotechnická revoluce v podmínkách socialismu. *„Československé vedení bylo ovlivněno především myšlenkami formulovanými poprvé autorským kolektivem Radovana Richty na třetím sovětsko-československém filosofickém symposiu v roce 1970 ve Smolenicích. Zástupci filozofických a ideologických oddělení z celého východního bloku a zástupci západních komunistických stran se zde přihlásili k vědeckotechnickému pokroku jako k poslednímu vývojovému stádiu socialismu. Podstatou tohoto nového pohledu na svět bylo téměř absolutní ztotožnění hospodářského pokroku se socialistickou cestou a s vědeckotechnickou revolucí. Radovan Richta ve svém příspěvku nabádal k masivnímu zavedení vědy a techniky jako garanta celospolečenského pokroku, a to s vědomím rizik pro životní prostředí, podle Richty jen přechodných.“*¹³

Richta ve svých filosofických úvahách tvrdil, že právě socialismus na rozdíl od kapitalismu vytváří podmínky pro cílevědomé a plánovité přetváření přírodního prostředí, neboť jenom centralizované řízení a plánování umožňuje prosazovat zájmy celé společnosti a zabránit devastaci životního prostředí. Richta prosazoval masovost a plné podřízení technice. V tom spatřoval základy pro pokrok a jeho úvahy vyústily do velikášských a budovatelských trendů. Jeho myšlenky, ke kterým se politické vedení přihlásilo, otevřely cestu k další devastaci přírody. Škodlivým krokem pro životní prostředí bylo v roce 1971 přijetí usnesení Ústředního výboru KSČ „Základní směry rozvoje specializace a koncentrace výroby a jejich organizačních forem v zemědělství a potravinářském průmyslu“. Vznikly velké zemědělské celky na rostlinnou a živočišnou výrobu a chovaly se k původní krajině zcela nešetrně. Při tomto procesu se nebral ohled na louky, lesy, vodní toky a plochy, jejich zvířenu, svážení

13 VANĚK, M.: *Nedalo se tady dýchat. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*, s. 21-22, citováno z RICHTA, R.: Charakter a perspektivy vědecko-technické revoluce. In: *Synopsis – dokumentační bulletin pro studium vědecko-technické revoluce*, Praha, Synopsium 1970, roč. 1, č. 6-7, s. 50-53.

zemědělců na velké vzdálenosti, někde až 30 kilometrů, bylo náročné na spotřebu pohonných hmot, k velkým ztrátám docházelo při sklizni zemědělských produktů a jejich transportu do vzdálených sušiček a sil, mohutné nasazení chemie atd. *„Výsledkem těchto pozemkových úprav však nebyly jen obrovské změny v krajině, ale také v původní zemědělské societě. Na venkov přicházeli lidé z podniků a měst, neznali práce v zemědělství. Zemědělcům byly přerézány kořeny k půdě a oni byli podruhé vykořeněni: nejprve v 50. letech společensky a v 70. letech fyzicky. Zde je příčina, proč se i původní zemědělské vrstvy začaly chovat, jako by půda nebyla nikdy jejich, přestalo je zajímat, co a jak tam dělají, ale začali se zajímat jen o to, kolik si vydělají, jak se dá práce ošidit, a samozřejmě jak si mohou vylepšit svůj „grunt“ o kradené hnojivo, krmivo, obiloviny, pohonné hmoty atd.“*¹⁴

Pokusem vytvořit komplexní a koncepční systém v péči o životní prostředí, byl v roce 1971 vznik *Rady pro životní prostředí* při vládě ČSR a příslušných komisí při národních výborech. Jejich statut jim uděloval pouze roly poradní, koordinační a iniciativní ale jejich doporučení nebyla závazná. Vláda ČSR pověřila gescí nejvýznamnějších složek životního prostředí jednotlivé resorty, avšak práva a povinnosti gestorů nebyly nikdy jednoznačně stanoveny. Nedostatky péče o životní prostředí se projevovaly na všech úrovních řízení, což bylo dáno tím, že přímá vazba mezi vyššími a nižšími orgány zpravidla neexistovala. To, že gesce za jednotlivé složky péče o životní prostředí byla svěřena orgánům hospodářského řízení, vedlo zákonitě k rozporům a střetům mezi výrobními úkoly (např. nadměrné používání chemizace v zemědělství, produkce dřevní hmoty) a potřebami ochrany přírody (ochrana půdního fondu, zdraví lesů), protože ekonomické zájmy převyšovaly ekologické. *„Podobně jako administrativní řízení péče o životní prostředí byla nedostatečná i legislativa. Právní úprava ochrany životního prostředí a hospodaření s přírodními zdroji byla roztržena ve velkém množství resortně koncipovaných předpisů a netvořila ucelený systém. Sama Ústava ČSSR pojednávala o pojetí ochrany přírody (hlava 1, článek 15) příliš úzce a mlhavě: stát měl pečovat o zvelebování a všestrannou ochranu přírody a o zachování krajinných krás vlasti. Nestanovila základní principy ekologické politiky státu, ani slovem se nezmiňovala o uchování přírodních zdrojů pro budoucí generace.“*¹⁵ Je třeba zmínit, že byla první ústavou na světě, která od r. 1960 obsahovala ustanovení o ochraně přírody!

Poplatky a pokuty se ukazovaly jako nefungující ekonomické nástroje např. za nadměrné

14 VANĚK, M.: *Nedalo se tady dýchat. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*, s. 25.

15 Tamtéž, s. 27.

znečišťování ovzduší a vod. Ty totiž nenutily podniky a další subjekty, aby se hlouběji zabývaly vlivem své činnosti na životní prostředí a pro většinu z nich bylo výhodnější náhrady platit. Pánevní oblast Severních Čech patřila mezi nejzamořenější světové regiony, Československu od 70. let postupně patřilo první až druhé místo v devastaci životního prostředí v Evropě a neutěšený stav životního prostředí se logicky odrážel v ekonomice, ve zdravotním stavu obyvatelstva, i v sociálněpolitické oblasti. „*Vnucená pasivita a rezignace obyvatelstva v období tzv. normalizace (léta 1969-89) však nedokázala změnit jeho skutečné smýšlení, které ani u tzv. mlčící většiny, nikdy nepřijalo za „svůj“ režim, jenž sice poskytoval základní sociální jistoty, ale radikálně omezil lidská a občanská práva a svobodu obyvatelstva. I tyto základní sociální jistoty (prakticky neexistující nezaměstnanost, standardní zdravotní a sociální péče) byly však čím dál pochybnější právě ve vztahu k životnímu prostředí, jehož katastrofální dopad na zdraví populace (včetně dětí) již nebylo možné zastírat.*“¹⁶

Státní propaganda se snažila důsledkům zdevastovaného životního prostředí čelit jejich neustálým zlehčováním, frázemi o potřebách lidu, o zajišťování a zlepšování životní úrovně. V praxi to ale bylo přijímáno jako pouhé uspokojování základních materiálních potřeb. „*Drancování přírody se neustále zvyšovalo v blahé naději, že prosperita se přece také u nás musí jednou dostavit. Materiální výstupy tohoto drancování se však neobjevovaly na pultech běžných obchodů. Ztrácely se v rozvětveném labyrintu klientských sítí propojujících tajemníky, náměstky a vedoucí všech stupňů a všech rezortů. Celý systém se pak zhroutil, když bohatí již nebyli schopni hrát si dále na chudé a chudí nebyli schopni být na svoji chudobu hrdí.*“¹⁷

Politická reprezentace dokázala těžít z neexistence ekologického vědomí, když mluvila o možnosti řešit životní prostředí v okamžiku „až si na to vyděláme“. Veřejnost také pod intenzivní propagandou začala preferovat uspokojování materiálních potřeb mimo jiné i před ochranou přírody. Politické vedení se doposud nemuselo obávat ochrannářských hnutí, která zrodila ekologická krize na Západě a nebezpečí nepředstavovala ani hrstka odborníků roztroušených na několika vědeckých pracovištích.

16 VANĚK, Miroslav. *Ekologie a ekologické hnutí v posrpnovém Československu*. In BLAŽEK, P. a kol.: *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 – 1989*. s. 81-82.

17 KELLER, J.: *Až na dno blahobytu*. Hnutí DUHA v Edici Poslední Generace Brno 1995, s. 92.

Ekologické aktivity¹⁸

V období normalizace se v Československu velká část společnosti uzavírala do svého mikrosvěta, jehož nezbytnou součástí byla chata a zahrádka. Tato skutečnost ale nevznikla sama od sebe. Ani u nás, podobně jako v dalších západoevropských zemích, není ochrana přírody záležitostí několika posledních desetiletí, ale navazuje na dlouhodobou a pestrou tradici. Za dobrý základ a předstupeň současných aktivit na ochranu přírody lze pokládat okrašlovací spolky, které v českých zemích vznikaly na počátku 20. století a rozvíjely svou činnost až do roku 1951. Jejich členy byl prostý pracující lid ale i zástupci vyšších společenských vrstev. Činnost těchto spolků byla původně zaměřena převážně na zkrášlení měst a jejich ozelenění, zachování památek. Počátkem 20. století bylo v Čechách asi sto takových spolků. Okrašlovací spolky živě spolupracovaly s turistickými spolky a Klubem českých turistů a odtud také čerpaly inspiraci.

Na zkušenosti a tradici ochranných spolků, jejichž slibný vývoj od počátku 20. století přerušil v letech 1950-1951 komunistický režim zastavením téměř veškeré spolkové činnosti, navázala první moderní dobrovolná ochranná organizace - *Sbor ochrany přírody*, založená v roce 1958 v Praze z podnětu zoologa Otakara Leiského. V roce 1969 se Sbor ochrany přírody osamostatnil pod názvem *TIS – Svaz pro ochranu přírody a krajiny*. Tím organizace získala nezávislost na Národním muzeu, stala se právním subjektem, mohla vytvářet decentralizované složky, a tím lépe zabezpečovat své poslání. TIS veden svým heslem „Poznej a chraň“ se soustředil nejen na ochranu přírody a krajiny, ale také věnoval mimořádnou pozornost mládeži. Koncem 70. let se z původní zakládající skupiny jeho členská základna rozrostla na 16 000 členů. Zajímavostí může být to, že TIS vznikl, kdy ostatní zárodky občanské společnosti byly likvidovány. Politické vedení státu se zřejmě domnívalo, že jak již bylo řečeno výše, takto ventilovaná aktivita může zabránit nežádoucí společenské aktivitě v oblasti politiky. Neprobíhalo ale zdaleka vše bez překážek. Odtržení od Společnosti Národního muzea na počátku 70. let nesplnilo předpoklad, že bude pro TIS prospěšným, kdy mu její ochranná křídla začala chybět. TIS si totiž sám rozšířil povolený rámec svých ochranných aktivit tím, že pranýřoval poškozování přírody v Československu, polemizoval s vládními rozhodnutími a také např. zavádění skautských metod do výchovy

18 Při výkladu o této problematice se opírám o práci VANĚK, M.: *Nedalo se tady dýchat. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Historia Nova, sv. 9. ÚSD AV ČR a Maxdorf 1996.

předurčovaly jeho budoucí nesnáze. Komunistické vedení státu se nemohlo smířit s tím, že svaz snad jako jediný neměl ve svých stanovách zakotvenu vedoucí úlohu KSČ. Tyto skutečnosti spolu s pozdějším obviňováním z tříštění mládežnického hnutí urychlily jeho další osud, kdy orgány Ministerstva vnitra ČSR a Ministerstva kultury ČSR rozhodly o postupné likvidaci svazu a to způsobem, že TIS neodolal vzrůstajícímu tlaku a v podstatě byl donucen v roce 1979 se rozpustit sám. TIS byl nahrazen novou úředně nadekretovanou organizací, *Českým svazem ochránců přírody*, který vznikl z iniciativy Ministerstva kultury ČSR mimo rámec Národní fronty. Český svaz ochránců přírody (dále jen ČSOP) tedy nevznikl jako ostatní ochranářská sdružení aktivitou zdola, na jejichž počátku stálo obvykle jen několik nespokojenců rozhodnutých chránit postupně devastované životní prostředí. Byl to první ochranářský spolek nadekretovaný úředně. „*Ustavující konference ČSOP se konala 11. září 1979. Přijala programové prohlášení, které bylo konkretizováno a rozpracováno v dokumentu „Realizace závěrů XVI. sjezdu KSČ v činnosti Českého svazu ochránců přírody“.* V programovém prohlášení se zdůrazňovalo, že ČSOP rozvíjí zejména ideově výchovnou a propagandistickou činnost orientovanou na získávání širokých společenských vrstev k ochraně přírody a životního prostředí v duchu politiky komunistické strany, na práci s mládeží a vlastní odborné působení. Hlavním úkolem ČSOP bylo ovlivňovat širokou veřejnost k jednoznačně kladnému vztahu k přírodě ve smyslu stranických a vládních usnesení.“¹⁹

Mocenský monopol si tedy formálně přizpůsobil nový svaz nikoli k prosazování zájmu ochrany přírody, ale především zájmy KSČ, které byly často s ochranou přírody v přímém rozporu. Funkcionáři svazu ochránců přírody byli využíváni k obhajování některých vládních rozhodnutí, vedoucích k dalšímu prohlubování devastace přírody v ČSSR. Zatímco funkcionáři ČSOP byli využíváni k propagaci vládní politiky na úseku životního prostředí, chtěli členové (23 000 individuálních členů v 350 organizacích), kteří mnohdy přešli ze zlikvidovaného Tisu, především pokračovat v ochranářských aktivitách.

Významnou úlohu v rozvoji ochranářsky zaměřené činnosti dětí sehrál od roku 1959 časopis *ABC mladých techniků a přírodovědců* vedený redaktorem Janem Čeřovským. Nezastupitelnou roli sehráli i učitelé a další nadšenci, kteří se stávali vedoucími kroužků,

19 VANĚK, M.: *Nedalo se tady dýchat. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989.* s. 41, citováno z SÚA, A ÚV KSČ, fond 02/4, a.j. 129, sv. 72, příloha III. *Návrh na konání I. sjezdu Českého svazu ochránců přírody.* Podkladový materiál Oddělení kultury ÚV KSČ pro jednání Sekretariátu ÚV KSČ, ze dne 31. 10. 1984.

klubů, přírodovědných oddílů a stanic ochrany přírody. Jeden z nejznámějších oddílů Mladých ochránců přírody založila Květoslava Burešová v Kněžicích u Třebíče.

Období nástupu tzv. normalizace sice téměř umlčelo občanské aktivity, ale komunistická moc využívala aktivnější části společnosti v tom, že si lidé bez nároků na odměnu sami budovali nákupní střediska, koupaliště, kulturní domy a také se starali o ochranu přírody. KSČ se domnívala, že pokud připustí zapojení do těchto obecně prospěšných činností, může to zabránit společenským aktivitám v politické sféře. H. Librova v souvislosti se zájmem o přírodu v období nesvobody napsala: „*Historická analýza vztahu lidské společnosti ke krajině ukazuje, že se období zvýšeného zájmu o přírodu téměř vždy krylo s obdobím úpadku občanského a společenského života. Většinou šlo o období totality, v němž se zároveň privatizovaly lidské hodnoty a způsob života. V těchto dobách se příroda pro lidi stává, podobně jako privátní subjektivní stavy a city, útočištěm a zároveň povoleným tématem. Zabývala jsem se tímto problémem v minulých letech a konstatovala jsem, že v evropském dějinném kontextu platí zmíněný vztah téměř bez výjimky.*“²⁰

Ano, jedná se o zajímavou tezi, není pochyb, že snahy o ochranu přírody byly především přítomny v nejrozvinutějších zemích, ale považuji za nutné tento závěr ještě doplnit. Tak například bývalý Sovětský svaz, který byl komunistickou mocí prezentován jako „náš vzor“ v mnoha oblastech lidské činnosti, měl zřejmě v otázkách zkušeností z ochrany životního prostředí co nabídnout. Ovšem zvolený, bezmyšlenkový způsob propagandy života v SSSR a návazně osobní zkušenosti, které lidé z Československa při návštěvách Sovětského svazu získávali, zapůsobily, že například informace z oblasti ochrany přírody nebyly s důvěrou přijímány. Například samu existenci vědeckých pracovišť zabývajících se touto problematikou dokladují návrhy na zahraniční cesty zaměstnanců Ústavu krajinné ekologie v Průhonicích z počátku sedmdesátých let, kdy některé instituce při akademii věd SSSR mohly být zajímavým partnerem našich vědeckých pracovníků. Například v návrhu na zahraniční cestu ze dne 26. 7. 1971 do Novosibirsku na Centralnyj ekonomičesko-matematičeskij institut AN SSSR je stanoven účel cesty jako „*Studium teoretických základů metody Cost – Benefit – Analysis a její aplikace na tvorbu životního prostředí v podmínkách socialistické společnosti. Koordinace metodických přístupů k problematice modelů tvorby*

20 VANĚK, M.: *Nedalo se tady dýchat. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*, s. 33, citováno z LIBROVÁ, H.: Kreuzwege und Paradoxa der tschechischen Umweltbewegung. In: Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské university, G 34, Brno 1991, s. 8.

životního prostředí mezi oběma ústavy by přispěla k jednotnému postupu ve výzkumné práci.“²¹ (Cost-Benefit-Analysis se překládá jako „analýza nákladů a přínosů“, výsledkem metody je několik standardních ukazatelů, které umožňují srovnávat projekty vzájemně mezi sebou). Některé další příklady byly nejednou uvedeny v článcích Josefa Veleka v *Mladém světě* v roce v letech 1973 – 1974. Tak např. aby se zmenšil obsah kysličníku siřičitého v ovzduší, byly všechny moskevské a leningradské elektrárny převedeny už v r. 1962 na palivo s nízkým obsahem síry. A Moskva, aby dodržela snad nepřísrnější normy čistoty vzduchu na světě, stěhovala průmyslové závody ze svého centra, budovala rozsáhlou rozvodnou síť na naftu pro kotelny vytápějící domy. Jenom problematiku exhalací sledovalo v tuto dobu v SSSR přes 30 výzkumných pracovišť. Jeden ze sovětských vědců zdůvodňoval přísné normy svého státu: „Člověk má v moderním životě tolik zatížení a stresových situací a tak dál, že tam, kde můžeme další zátěže omezit nebo vyloučit, kde je to v našich silách, musíme je omezit na minimum, a pokud možno úplně vyloučit. Neměly by vůbec existovat!“²² V té době na naše domácí podmínky zní téměř nereálně, že např. ředitelé podniků v SSSR, kteří by porušovali zákon a podcenili opatření k omezení znečišťování vody či vzduchu se museli rozloučit se svými funkcemi a místy. V tehdejší době zazněla např. odvážně slova V. A. Kirillina, místopředsedy rady ministrů SSSR na zářijovém plénu Nejvyššího sovětu v roce 1972. „Jakákoliv činnost, která může vést k nežádoucím změnám v životním prostředí, musí být omezena, nebo úplně zastavena.“²³

To je jeden z důvodů proč Josef Velek častokrát ve svých článcích v *Mladém světě* publikoval i o zkušenostech ze Sovětského svazu, kterých mohl i v případech jednání o životním prostředí s kompetentními činiteli vhodně využívat. Na těchto příkladech je vidět, že v SSSR v té době byly již vedoucí síly společnosti schopny prosazovat koncepční politikou „shora“, ochranu životního prostředí a především důsledně pomocí zákonů, např. §223 postihovat jejich porušování. V případě SSSR je na výše uvedených příkladech zřejmé, že se tedy doslovně nejednalo o „povolené téma“ a útočiště od okolní reality. Stát se zde totiž snažil zaujímat aktivní přístup, a zákony danou povinnost záležitosti ekologie a ochrany životního

21 Návrh na zahraniční cesty zaměstnanců ÚKE Průhonice ze dne 26. 7. 1971. Neuspořádaný fond Ústavu krajinné ekologie, karton č. 8, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i. - oddělení institucionálních fondů od r. 1952.

22 „Neviditelné nebezpečí“, *Mladý svět* č. 6, XV. ročník, 1973, s. 11-13.

23 *Mládežnický rok ochrany a tvorby životního prostředí 1974*, Akce Brontosaurus, *Mladý svět* č.3, XVI. ročník, 1974, s. 9.

prostředí řešit a zajistit občanům v tomto směru přijatelný standard. Někteří radikálnější ladění ekologové se v období totality domnívali, že obecně prospěšnou prací na ochranu přírody dobrovolníci napomáhají komunistickému režimu. To ale považuji za zjednodušený a zaujatý pohled. Myslím, že částí společnosti té doby nebylo lhostejné, v jakém prostředí žije a tráví svůj volný čas a byla i ochotna pro to něco dělat. A byl to zároveň aktivní postoj ekologických iniciativ, včetně hnutí Brontosaurus, jež se o systémové změny v oblasti životního prostředí vedoucími k jeho zlepšení nemalou měrou zasloužily. „Podle mínění sociologů je ochránářské ekologické hnutí hájící právo lidí na zdravé životní prostředí plnohodnotným sociálním hnutím, jehož úkolem je vytvářet politický tlak a ovlivňovat tak stav společenského kompromisu. Je hnutím většiny proti vlivné menšině, snaží se k ochraně zdravého životního prostředí motivovat a angažovat co nejvíce lidí tak, aby si své životní prostředí hájili sami. Nejvhodnějším způsobem onoho „postrkávání“ je šíření informací o aktuálním stavu životního prostředí a diskuse o námětech, jak problémy řešit.“²⁴

Popsanému výše odpovídaly aktivity dobrovolných ekologických hnutí v Československu na počátcích jejich vývoje, ve kterém byly zaměřeny na získávání a vyhodnocování informací o stavu životního prostředí a šíření těchto informace dále k veřejnosti. A teprve když se v Československu ve druhé polovině 80. let vytvořilo příznivější společenské klima, začala ekologická hnutí aktivně vystupovat a pomocí ekologického tlaku společenskou a politickou situaci dále spoluvytvářet. Ve druhé polovině 80. let některé základní organizace ČSOP posunuly svoji činnost dál, když spojily činnost i s neoficiálními ekology a později i s nezávislými ekologickými aktivitami. V roce 1979 byla založena ještě jedna do jisté míry specifická ochránářská organizace. *Ekologická sekce* při Biologické společnosti ČSAV. Sekce byla spíše než ochránářským hnutím seskupením odborníků různých profesí (na počátku několik desítek, později 400), které sdružoval společný zájem tj. problémy životního prostředí. Sekce pořádala semináře a později diskusní odpoledne o aktuálních ekologických problémech, za účasti odborníků jak z okruhu ekologů, tak technokratů, což vždy zaručovalo živou diskusi. Předností Ekologické sekce bylo, že se na rozdíl od ochránářských organizací typu hnutí Brontosaurus nebo ČSOP snažila řešit i „velké“ ekologické problémy, klást požadavky na strukturální změny apod. Přesto, že sekce kromě mimopražských seminářů pořádala v Praze pravidelné schůzky přístupné veřejnosti, vypracovala velké množství

24 VANĚK, M.: *Nedalo se tady dýchat. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. s. 31, citováno z JUST, Tomáš: *Ochranářské hnutí a jeho sociální teorie*. In: *Nika*, 11 (1990), č.3/4, s. 29.

odborných posudků a materiálů pro nejrůznější státní instituce, zaměřila se na tzv. velkou ekologii, kritizovala především nevyhovující strukturu národního hospodářství, finanční politiku státu vůči životnímu prostředí atd. Nevýhodou seminářů bylo, že se omezily jen na poměrně úzký okruh převážně odborné, o problémech životního prostředí informované, většinou přesvědčené veřejnosti. Kolem sekce se nepodařilo vytvořit masovější hnutí a až do listopadu 1989 zůstala spíše vědeckou platformou odborníků. Do povědomí veřejnosti se Ekologická sekce dostala především díky Zprávě o stavu životního prostředí z roku 1983. Jako další nezávislé občanské aktivity můžeme zmínit nezávislou *Ekologickou společnost* - okruh autorů *Ekologického bulletinu*, časopisu s ekologickou tematikou. Její členové se i zapojovali do organizování petičních akcí na ochranu životního prostředí v ČSSR. Od počátku 80. let se problematikou životního prostředí zabývala i *Charta 77*. Např. již v roce 1981 se inspirovala Ekologickou sekcí a vypracovala dílčí dokument o stavu životního prostředí. Charta se ale od společnosti sama izolovala, a navíc tomu napomohlo i mlčení mocenských orgánů. „*Už v samotných základech Charty se skrývaly příčiny její odtrženosti od společnosti, neboť postavila před většinu obyvatelstva sotva řešitelné dilema: buď „žít v pravdě“ a tím ohrozit existenci nejen svou, ale i své rodiny, a vzít na sebe riziko případného zatčení, nebo „žít ve lži“ a podílet se na „úspěších socialismu.“*“²⁵

Dalšími nezávislými aktivitami, jejichž programy a prohlášení svědčily o tom, že ekologie nabývala na významu, byly *Demokratická iniciativa*, *Hnutí za občanskou svobodu*, *Obroda - Klub za socialistickou přestavbu*, *České děti* a *Nezávislé mírové sdružení*, zaměřené hlavně na problematiku demilitarizace. *Pražské matky* se zapsaly do povědomí veřejnosti uspořádáním manifestace za zlepšení životního prostředí, kdy se na pražské pěší zóně objevili historicky první ekologičtí demonstranti – matky s kočárky. „*Byli to demonstranti netypičtí, a o to obávanější: nešlo proti nim použít vodní děla a další policejní prostředky.*“²⁶

Projevem další aktivizace společnosti v roce 1989 byl vznik tří nových ekologických organizací. „*Severomoravský ekologický klub byl založen 5. září a měl plnit funkci jakési regionální organizace Ekologické společnosti, přičemž si vytyčil jako hlavní úkol zabránit výstavbě koksárny ve Stonavě*“²⁷ „*Zelený klub se měl podle svého původního prohlášení*

25 VANĚK, M.: *Nedalo se tady dýchat. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*, s. 72, citováno z OTÁHAL, M.: *Opozice, moc, společnost*, s. 47.

26 Tamtéž, s. 121.

27 Tamtéž, s. 128, citováno z Dokumentu Severomoravského ekologického klubu č. 1/1989. Věc: Stonava, v Ostravě 5. 10. 1989. ÚSD, sbírka Životní prostředí.

orientovat především na ekologickou problematiku Severních Čech²⁸ a Děti země vznikly 28. září s ideou nabízet a propagovat alternativní řešení a postoje v životním prostředí, a tedy i životním stylu.²⁹ Tyto tři nezávislé ekologické aktivity spojovalo to, že byly založeny v Severočeském kraji, v Severomoravském kraji a v Praze, tj. v nejvíce zdevastovaných regionech republiky. Všechny výše uvedené aktivity měly ve svých programech a prohlášeních zdůrazněnu problematiku životního prostředí. Hnutí Brontosaurus mělo mezi ekologickými aktivitami své nezastupitelné místo a jeho historii jsou věnovány další kapitoly. Závěrem lze říci, že ekologické aktivity ovlivnily vztah lidí k životnímu prostředí a část veřejnosti se přesvědčila, že je třeba být aktivní. Komunistický režim svým pojetím „ochrany a tvorby životního prostředí“ kladl ochranářům na jejich cestě překážky a ti byli čím dál více stavěni před dilema, zda mohou svoji aktivitu v mantinelech vymezených totalitním státem vůbec realizovat. To byl důvod k tomu, že organizace vzniklé na konci 80. let již spojovaly řešení ekologických problémů se svržením komunistického režimu.

28 Tamtéž, s. 128, citováno ze Zelený klub. Depeše Niky. In: *NIKA – ekologický bulletin*, (1989), č. 9 /10.

29 VANĚK, M.: *Nedalo se tady dýchat. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*, s. 128, citováno z PETRLÍK, J.: Zelený kruh. In: *NIKA – ekologický bulletin*, (1990), č. 3/4, s. 49.

III. VZNIK HNUTÍ BRONTOSAURUS

Historie hnutí Brontosaurus sahá do roku 1973, ve kterém se začal 5. června ustanovením Valného shromáždění OSN slavit Světový den životního prostředí, kterému předcházela světová konference o životním prostředí uspořádaná v roce 1972 ve Stockholmu. Ale nebývalá vlna zájmu o životní prostředí se zvedla již v roce 1968, kdy UNESCO svolalo v září do Paříže mezinárodní konferenci vládních expertů o biosféře. Ta znamenala důležitý mezinárodní mezník v rozvoji ochrany životního prostředí. Jí byla Stockholmská konference iniciována a z ní vycházela. Pařížská konference o biosféře byla rozdělena do tří sekcí: pro vědu a výzkum, administrativu a sekci pro výchovu. Předsedou té třetí byl zvolen Jan Čeřovský a společně s řadou odborníků z celého světa, měl velikou čest ekologickou – environmentální výchovu poprvé mezinárodně definovat a rozpracovat její principy. Na tomto místě musím uvést některá historická fakta a události týkající se zapojení mládeže do ochrany přírody v Evropském regionu.

Rozhodující roli při navazování kontaktů s organizacemi mládeže v celé Evropě hrála IUCN - Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů, se kterou v roce 1956 začal jako delegát spolupracovat Jaroslav Veselý, erudovaný přírodovědec a tvůrce moderní československé ochrany přírody. V témže roce byla v IUCN zástupci 16 organizací a skupin mládeže z 12 evropských států, na mezinárodním shromáždění v rakouském Salzburgu, založena mládežnická sekce v IUCN, Mezinárodní federace mládeže – v prvopočátku pro poznávání a ochranu přírody, později pro environmentální studia a ochranu přírody – IYF.³⁰ Jaroslav Veselý doporučil této organizaci, aby navázala kontakt s Janem Čeřovským, který byl řadu let prvním šéfredaktorem časopisu ABC mladých techniků a přírodovědců, ve kterém od počátku soustavně rozvíjel výchovu dětí k ochraně přírody a k péči o životní prostředí

30 ČEŘOVSKÝ Jan, PETŘÍČEK Václav: Rukověť ochránce přírody, 1985, s. 133.

Pozn.: „IYF je mezinárodní nevládní a nezávislá organizace pod patronátem IUCN. Sdružuje národní svazy, společnosti a kluby mladých přírodovědců a ochránců přírody. Jejím hlavním úkolem je šíření idejí ochrany přírody a péče o životní prostředí mezi mládeží celého světa a aktivizace mladých lidí k angažované činnosti. IYF vydává časopis „Taraxacum“ a mnoho odborných příležitostných publikací – sborníků, metodik apod. Členství ve federaci je věkově omezeno.“

Tak začalo jeho zapojení do aktivit IYF, která tehdy začínala jako sekce mládeže IUCN.

„Také jsem se snažil o to, aby se Československo stalo kolektivním členem IYF. Publikoval jsem různé články do periodik a přednášel o IYF a to na základě mých osobních zkušeností. Jaroslav Veselý a já jsme přes Československou národní komisi pro UNESCO zařídili, aby Jaques de Smidt, ve své funkci IYF prezidenta, přijel do Československa v květnu 1959. Setkal se s představiteli Mezinárodního oddělení Ústředního výboru Československého svazu mládeže, ale bohužel setkání nebylo přínosné, ačkoliv přednášel v Národním muzeu v Praze, a podnikli jsme exkurze do významných přírodních lokalit v Čechách, na Moravě a na Slovensku.“³¹

„Inspirovaný zkušenostmi z táborů IYF, shromáždění a kurzů, jsem si velmi přál zavést podobné aktivity i v Československu. Několik se jich konalo na konci padesátých let, ale jen pro mládež do 15 let. Chtěl jsem zapojit i mladé lidi ve věku nad 18 let do takových činností, jaké jsem zažil v IYF. Po marných pokusech o navázání spolupráce s Československým svazem mládeže, tenkrát jedinou oficiální mládežnickou organizací, mne napadlo založit pracovní skupinu při Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze, kde jsem začal pracovat v roce 1959. Díky tomu bylo možno uskutečnit v roce 1963 na středoslovenské krasové hornatině Slovenský ráj I. tábor mladých ochránců přírody. Tábor podpořily Státní ústav památkové péče a ochrany přírody spolu se svým sesterským ústavem v Bratislavě.“³²

Tábora se zúčastnilo 36 mladých lidí ve věku od 17 do 32 let, převážně vysokoškolských a středoškolských studentů i pracovníků státní ochrany přírody, spolupracujících institucí a jeden host ze zahraničí. Program tábora tvořily přednášky, besedy, terénní exkurze a ochrannářský průzkum. *„Občas byl u nás význam akcí, jakou byl tábor na Čingově, znevažován: pro ty, kdo zájem již mají, je prý zbytečná; u jiných jej prý nevzbudí. To je naprostý nesmysl: již vyhranění zájemci velice vítají příležitosti k dalšímu prohloubení svého oblíbeného oboru i seznámení s podobně zaměřenými jedinci a budoucími profesními kolegy a strhnou i ty, u nichž ještě zájem není zcela vyhraněn. Dnes vypadají směšně potíže, které nám*

31 Kolektiv autorů a ČEŘOVSKÝ Jan, International Youth Federation for Environmental Studies and Conservation (IYF), An account of the involvement of young people in conservation from 1950 to 2010, redakce David Withrington, NNA Berichte 24, Schneverdingen 2012, s. 24.

32 Tamtéž, s. 25-26.

na místě vznikly. Tomáš Sýkora cestoval autostopem tak úspěšně, že dojel o den dříve. Místo aby šel do tábora (kde jsme již byli a rádi bychom ho ubytovali) přespal u blízké obce ve stohu. Ráno ho tam vytáhl příslušník SNB a k nám eskortoval. Sbor národní bezpečnosti okresu Spišská Nová Ves pak usoudil, že na Čingově probíhá sraz chuligánů. Tábor podle nich mohlo pořádat jedině ROH: chtěli po nás papíry, které jsme neměli. Dalo nám dost práce přesvědčit je o tom, že nehodláme rozvracet republiku.“³³

V Československu tedy nebyla dlouhodobějším členem IYF žádná organizace - a to i přes skutečnost, že 27. 9. 1967 byl v Praze ustaven Východoevropský komitét komise IUCN pro výchovu, jehož první vědeckou tajemnicí Ing. Mária Lexová z Československa.

V roce 1971 byla IYF jedním z hlavních pořadatelů Světové konference mládeže o životním prostředí lidstva v kanadském Hamiltonu, které se zúčastnilo několik set mladých lidí ze 78 států světa a která předcházela Stockholmské konferenci OSN. „Myslím, že mohu zcela objektivně prohlásit, že rok 1971 byl v rámci oné první světové vlny zájmu o životní prostředí dosud největším aktivním a konstruktivním, mezinárodně celosvětově organizovaným příspěvkem mládeže ke snahám o řešení vzrůstajících problémů ochrany přírody a péče o životní prostředí lidstva. Nevím, že by od té doby k něčemu podobnému došlo. Mladí lidé tenkrát přispěli k světovým výzvám a obohatili náplň činností svých organizací. Z většiny mladých účastníků tohoto dění vyrostli významní představitelé environmentálních věd a hnutí v národním a mnohdy i mezinárodním měřítku.“³⁴

Na výše uvedené události začal nejpružněji reagovat časopis *Mladý svět*. Ve druhé polovině roku 1972 začal na jeho stránkách vycházet seriál ekologických reportáží Josefa Velka, jež se zabývaly problémy jednotlivých témat životního prostředí – doprava, ovzduší, odpady, voda, rozvoj venkova a měst a ochrana přírodního prostředí, a přijatými opatřeními u nás i ve světě. Tyto články byly označovány logem kuřete s plynovou maskou a heslem „Lidi neblázněte, jsou tu ještě kuřata!“ V letních měsících roku 1973, v Ústavu krajinné ekologie ČSAV (dále jen ÚKE) vznikala základní organizace socialistického svazu mládeže (dále jen ZO SSM). „Nejmladší generace Ústavu, sdružená v mládežnické organizaci, se ke mně přišla poradit, co by si měli dát do pracovního programu. Poradil jsem jim pochopitelně, aby si udělali takový,

33 ČEŘOVSKÝ Jan: Jak jsme zachraňovali svět aneb půl století ve službách mezinárodní ochrany přírody, Edice paměť – Academia, s. 69.

34 Tamtéž, s. 176.

který by odpovídal tématice celého ústavu. “³⁵

Miroslav Martiš, Jan Šolc a Eliška Nováková z ÚKE zpočátku uvažovali spíše o komorní akci, která by pionýry seznámila se vzácnými rostlinami a živočichy naší přírody a přispěla k jejich ochraně. Základem tohoto směřování měla být spolupráce s Ústředním domem pionýrů a mládeže Julia Fučíka (dále jen ÚDPM JF). *„Předpokládá se, že ČÚV SSM jako gestor této akce ji vyhlásí v lednu 1974, že organizačními centry budou Domy pionýrů a mládeže, také do kampaně budou zapojeny četné hromadné sdělovací prostředky. “³⁶*

Zde nejbližšími partnery ÚKE byli pracovníci přírodovědného oddělení ÚDPM JF Marie Chomátová a František Pluhař. Ti měli na starosti akce, jako byla a do dneška je biologická olympiáda - soutěž pro děti s vážným zájmem o přírodu, s vážným zájmem o pozorování přírody. V podstatě ale chyběl program pro aktivní a reálné zapojení dětí do ochrannářských aktivit. A to i přesto, že začlenění péče o životní prostředí bylo již součástí Výchovného systému Pionýrské organizace Československého svazu mládeže a problematika ochrany životního prostředí byla v oblasti přírodovědné práce pionýrů klíčovou zájmovou činností od vzniku Pionýrské organizace Socialistického svazu mládeže (dále jen PO SSM) v roce 1970. *„A ty základy vlastně byly postaveny v Ústředním domě pionýrů, byly tehdy zaměřeny převážně na děti a měli stoprocentně výchovný cíl, jakýsi doplněk výuky, protože Hnutí Brontosaurus začalo také určitou kritikou nedostatku ekologické výchovy na školách, prakticky žádnou tehdy. Ani na středních, natož na základních školách nebyla taková výuka, která by odpovídala znalostem ekologie, především v zahraničí. “³⁷*

„V tom roce 1973, začalo takové myšlenkové hnutí, dá se říci, že by ty děti měli dostat taky nějakou činnost, nějakou aktivitu, kterou by přímo realizovaly, ne aby soutěžili mezi sebou, lítali z jedné soutěže do druhé a šprtali se. Přišlo to tak nějak spontánně z různých kruhů, i z těch svazů a tak dále, že je potřeba pro ty děti vymyslet nějakou praktickou činnost a nejenom je nechat stále někde individuálně soutěžit. Aby měli činnost i pro kolektivy. “³⁸

„To bylo vlastně to nejdůležitější, aby ty děti o tom něco věděli, čili v něčem žijeme, jak to

35 Emil Hadač „Je lépe se opotřebovat než zrezivět“ Vzpomínky na botaniky a ekology. SEN Dobré 2007, s. 165.

36 Rok ochrany životního prostředí, informativní materiál k připravované kampani ZO SSM ÚKE ČSAV ze dne 12. září 1973, s. 1.

37 Rozhovor s Václavem Petříčkem ze dne 6. 5. 2014 v Praze.

38 Rozhovor s Márií Lexovou ze dne 26. 5. 2014 v Praze.

máme chránit, co s tím máme dělat.“³⁹

Prvním úspěšným krokem tedy bylo to, že se pracovníci ÚDPM JF a zástupci ÚKE na realizaci akce a dalším postupu domluvili. Základním motivem bylo, dát dětem a mladým lidem odpovídající informace o stavu jednotlivých sfér životního prostředí a jakými nástroji lze kvalitu životního prostředí ovlivňovat. *„Byla snaha rozdělit problematiku do jednotlivých tematických okruhů, které by sféru životního prostředí rozumně pokrývaly a přitom zachovat atraktivitu celé sféry životního prostředí, tak aby to zaujalo mladou generaci, aby to nebylo popisné, aby to nebylo formální. Každý ten blok informací, který jsme na počátku uvažovali, jsme chtěli doplnit nějakou aktivní činností, která by do toho děti a mladé lidi vtáhla formou nějaké soutěže, nebo nějakého bližšího poznávání přírody nebo bližšího podílu na třeba řešení odpadu apod. Pořád jsme se pohybovali na úrovni pionýra, pionýrské organizace, tedy na úrovni spolupráce s Ústředním domem pionýrů a mládeže.*“⁴⁰

Hlavním prostředníkem mezi ÚKE a Českého ústředního výboru Socialistického svazu mládeže (dále jen Českého ÚV SSM) byla Marie Chomátová, která zástupce ÚKE spojila s vedením Českého ÚV SSM Martou Petrželovou a Jindřichem Poledníkem. *„Říkala jsem si, co s tím, tak jsem jim slíbila, že tedy na to ÚV dojdou, za tou Petrželovou, že se jí budu snažit přemluvit. Tak jsem za ní šla a opravdu se mi to podařilo, přistoupila na to.*“⁴¹

Jindřich Poledník byl předsedou Českého ÚV SSM, Marta Petrželová byla tajemnicí tohoto orgánu a předsedkyní Ústřední rady pionýrské organizace SSM. Dne 12. září 1973 v Základní organizaci SSM ÚKE vznikl informativní materiál k připravované kampani s názvem „Rok ochrany životního prostředí“, ve kterém se její členové obraceli na všechny orgány a instituce se žádostí o spolupráci a již 1. října 1973 Marta Petrželová postoupila tento dokument s průvodním dopisem do základních organizací SSM. *„Tito dva lidé byli pro nás zajímaví nebo možná, že jsme našli vzájemné porozumění, protože oba byli původní profesí kantoři. Marta Petrželová následně oslovila časopis Mladý svět, který formálně spadal pod tento Český ústřední výbor, a tím jsme se vlastně seznámili s šéfredaktorkou Mladého světa s paní Olgou Čermákovou a ta nás zkontaktovala se svým redaktorem Josefem Velkem a dvorním kreslířem Mladého světa s Vladimírem Jiránkem.*“⁴²

V listopadu 1973 předsednictvo Českého ÚV SSM připravenou akci schválilo a v lednu 1974

39 Rozhovor s Jiřinou Kalousovou ze dne 26. 5. 2014 v Praze.

40 Rozhovor s Miroslavem Martišem ze dne 9. 4. 2014 v Kostelci nad Černými lesy.

41 Rozhovor s Marií Chomátovou ze dne 26. 5. 2014 v Praze.

42 Rozhovor s Miroslavem Martišem ze dne 9. 4. 2014 v Kostelci nad Černými lesy.

ji vyhlásilo prostřednictvím *Mladého světa* jako „Rok ochrany a tvorby životního prostředí 1974“. Tento oficiální název byl ale častěji nazýván jako „Akce Brontosaurus“. V tomto okamžiku původně komorní akce „Roku ochrany a tvorby životního prostředí 1974“ dostala širší rozměr. Tím bylo např. navázání spolupráce s Ministerstvem kultury ČSR, Ministerstvem lesního a vodního hospodářství ČSR a dalšími resortními ministerstvy, jimž byla uložena péče o dílčí složky životního prostředí. A dále vedle časopisu *Mladý svět*, *ABC mladých techniků a přírodovědců*, *Věda a technika mládeži*, *Sedmička pionýrů*, deníku *Mladá fronta*, byly do propagace problematiky životního prostředí vtaženy i pořady Českého rozhlasu a České televize. Celkem bylo vyhlášeno deset témat na dvanáct měsíců a každý měsíc, kromě prázdninové pauzy, měl být věnován určité problematice – Vzduch, Doprava, Voda, Zeleň, Likvidace odpadů, Rekreační a volný čas, Ochrana přírody, Plánovaná krajina, Rovnováha v přírodě, Zdraví. „V Českém rozhlasu se zástupci ÚKE setkali s pochopením u diskusního pořadu *Mikroforum*, kde se jejich hlavní partnerkou stala paní redaktorka Jana Vančurová a v České televizi pořad *Televizní klub mladých*, kde se partnerem stal pan Ota Štajf. Důležitým momentem bylo navázání spolupráce s Radou životního prostředí při Úřadu české vlády. Rada pro životní prostředí tehdy byla jedním z těch klíčových nositelů politiky životního prostředí a šířitelů informací o životním prostředí. Tam klíčovými osobnostmi sekretariátu tohoto poradního orgánu České vlády byli Ladislav Lažanský a Arnošt Smrček, kteří pomohli propojit zájmy organizátorů akce s jednotlivými specialisty na problematiku životního prostředí v úřadech a ministerstvech České vlády. Je pravda, že s odstupem času člověk vzpomíná spíše na ty pozitivní stránky celých snah, a že když byla i řada kritických situací, tak většinou ten přínos celé akce tyto problémy již přehlušil. První s čím jsme se ale museli vyrovnat, byla šíře našeho záběru. S Honzou Šolcem oba jsme biologického vzdělání, on ornitolog, já entomolog a pro nás už bylo velkým poznáním, velkým přínosem byla zkušenost z Ústavu krajinné ekologie i ono krajinně ekologické vnímání světa, kde jsme se potkávali i s filozofy, ekonomy a s právníky.“⁴³

Prvním zlomem tedy bylo, že není možné se soustředit jenom na biologickou část péče o životní prostředí ale, že životní prostředí je velice široká problematika, která musí zahrnout i ty sféry technické, tedy sféry ochrany ovzduší, problémů odpadů a podobně a sféry sociologické jako třeba problematika cestovního ruchu, problematika rozvoje venkova. A právě ten posun od biologického nazírání na krajinnou ekologii do toho širšího společensko-vědního kontextu dovolil vtáhnout mezi spolupracovníky lidi i mimo ÚKE, například

43 Rozhovor s Miroslavem Martišem ze dne 9. 4. 2014 v Kostelci nad Černými lesy.

odborníky z Hydrometeorologického ústavu v oblasti ovzduší a z geologického ústavu v oblasti vlivu na podzemní vody. „Důležitým momentem v těch přípravných fázích samozřejmě byla spolupráce s referenty z jednotlivých ministerstev, jak v získávání dat, tak třeba ve vymýšlení způsobu jak do problému životního prostředí vtáhnout děti a mládež. Vzpomínám si, že velmi efektivní spolupráce byla s Ministerstvem zemědělství a výživy. To byly otázky týkající se ochrany zemědělské půdy, nebo s ministerstvem lesního a vodního hospodářství, které bylo garantem několika složek životního prostředí. Určité napětí jsme pociťovali ve spolupráci s Ministerstvem kultury, které bylo garantem ochrany přírody a péče o kulturní památky tedy vlastně sféry, která by se zdálo, i v tehdejších poměrech byla politicky vcelku nekonfliktní ale asi to všechno bylo dáno lidmi, se kterými nám bylo dáno se setkávat u těch ministerstev, která byla více zaměřena na hospodářskou problematiku, jako bylo zemědělství a vodní hospodářství. Ta komunikace byla snazší, byla jednodušší než u ministerstev nehospodářského zaměření, neekonomické orientace, jako byla zrovna třeba kultura, kde možná té době odpovídající ideologický tlak, se projevoval více razantněji.“⁴⁴

Pro všechny, kteří se na přípravě „Roku ochrany a tvorby životního prostředí 1974“ podíleli, bylo překvapivé, jaký zájem u široké veřejnosti vyvolala. V tom byla velká zásluha časopisu *Mladý svět* a právě Josefa Velka a Vladimíra Jiráňka, kteří na počátku zimy v r. 1973, před vlastním spuštěním „Roku ochrany a tvorby životního prostředí 1974“, přišli s logem celé akce. Vladimír Jiránek přišel s heslem „Brontosaurus to nepřežil, protože přerostl své možnosti.“ A právě články Josefa Velka, ve kterých čtenáře seznamoval s problematikou všech složek životního prostředí, a kresby Vladimíra Jiráňka napomohly posléze značné popularitě Brontosaura. „Že brontosaurus byl symbolem organismů, který přerostl své možnosti a v poměru velikosti hlavy a velikosti těla už svůj vývoj nezvládl, zatím co my bychom měli dokázat ty proporce uhlídat a svoji budoucnost zvládat, což na tehdejší, nebo ve vztahu k tehdejšímu politickému klimatu bylo řekněme na hraně únosnosti. Vůbec myšlenka připustit, že něco třeba nezvládáme a že se nám problémy životního prostředí trochu vymykají z rukou. Pro lidi ze sféry životního prostředí, ať už té sféry vědecké anebo i z té sféry správní ze sféry ministerstev bylo zajímavé, že se mohli angažovat v tom, co sami cítili a co by jinak nemělo zřejmě v té době valnou politickou záštitu, převážně nestraníci, nebo lidé na hraně politických možností té doby, kteří Brontosauřem získali možnost, prostor jak své obavy vyjádřit a jak do toho vtáhnout vlastně ještě nedotčenou generaci dětí a mladých lidí a přesvědčit je o vážnosti toho problému i o možnosti, jak se do řešení těch problémů na své

44 Rozhovor s Miroslavem Martišem ze dne 9. 4. 2014 v Kostelci nad Černými lesy.

úrovni začlenit.“⁴⁵

Řídicí štáb „Roku ochrany a tvorby životního prostředí 1974“ při Českém ÚV SSM se poprvé sešel 4. prosince 1973. Předsedkyní štábu byla tajemnice Českého ÚV SSM Marta Petrželová, Miroslav Martiš byl jmenován tajemníkem štábu a z titulu své funkce koordinoval činnost všech zapojených složek (vládní orgány, ústřední sdělovací prostředky, orgány SSM, vědecké instituce, státní ochrana přírody, atd.). Ve štábu byla zastoupena Rada pro životní prostředí při vládě ČSR, Ministerstvo kultury ČSR, různá oddělení Českého ÚV SSM a Česká ústřední rada PO SSM, dále ÚDPM JF Praha, Okresní výbor SSM Chomutov, redakce *Mladého světa*, *Vědy a techniky mládeže a ABC mladých techniků a přírodovědců*. Čtvrtého ledna poprvé zazněla znělka akce Brontosaurus na vlnách éteru. Mikrofórum vysílalo první pořad k akci Brontosaurus, jehož se zúčastnil Miroslav Martiš a Jan Šolc z Ústavu krajinné ekologie ČSAV a Josef Velek za *Mladý svět*. A tak v roce 1974 lednové číslo *Mladého světa* stanovilo účast v „Roku ochrany a tvorby životního prostředí 1974“, ve které mělo jít od zaměření na několik konkrétních problémů, až ke konkrétním opatřením. S tím souviselo hledání forem spolupráce s poslanci a odpovědnými institucemi a samozřejmě hledání způsobů jak do věci zasáhnout v závodě, městě, vesnici, rekreačním středisku, na každém místě, kde se žije. V závěru, byla pro úspěšnost akce zdůrazněna potřeba iniciativy ze strany každého, koho akce oslovila. „*Neboť sebedramatičtější psaní nám ještě nevyčistí vzduch, nezachrání potřebné oázy rekreace a přírodu a nezajistí potřebný rozvoj člověka.*“⁴⁶

Již v následujícím lednovém čísle *Mladého světa* se objevila nová rubrika „Zápisník akce Brontosaurus“. Informoval o složení štábu, motivoval čtenáře k zapojení do připravených akcí ale i autory dobrých nápadů, které by se mohly realizovat - možností získat odznak, plakáty, upomínkové předměty, případně věcné odměny. A tak ve vyhlášeném lednovém tématu OVZDUŠÍ k tomu byla dána první příležitost. Cílem akce bylo zpracování podkladového materiálu pro jednání o stavu znečištění ovzduší a o prováděných a nezbytně nutných opatřeních v jednotlivých oblastech republiky. Pro získání tohoto materiálu byla dána zájemcům možnost účasti na „Akci sních“ a „Akci lišejníky“. „Akce sních“ spočívala v odběru vzorku napadlého sněhu se spadem exhalací ve městech stanoveným postupem, s uvedením data a místa odběru a vzorky měly být zasílány do nejbližších okresních domů pionýrů a mládeže. Akce měla přinést informace především o pevných spadech a získat

45 Rozhovor s Miroslavem Martišem ze dne 9. 4. 2014 v Kostelci nad Černými lesy.

46 Mládežnický rok ochrany a tvorby životního prostředí 1974, Akce Brontosaurus, *Mladý svět* č. 3, XVI. ročník, 1974, s. 9.

podklady o čistotě ovzduší i z míst, kam nezasahovala stávající měřicí síť. Čtenářům bylo přislíbeno včasné zveřejnění výsledné mapy, (v *Mladém světě* nebyla ve sledovaném roce publikována) stejně jako výsledky jednání, která budou na základě získaných materiálů nastoupena. Leč začátkem roku 1974 mnoho sněhu nepadalo a tak byl začátek akce trochu rozpačitý. „*Proto byla v některých územích nahrazena kontrolou spadu standardní láhвовou metodou (záchyt částic prachu, popílku do litrových zavařovacích lahví, volně instalovaných v území). Tato modifikovaná akce proběhla zvláště úspěšně na Brněnsku, kde se především zásluhou svazáků Botanického ústavu ČSAV podařilo zapojit do akce mnoho jednotlivců a kolektivů z většiny brněnských ZDŠ. Výsledkem bylo zmapování prašného spadu v brněnské oblasti. Vzorky a mapy byly předány pracovníkům hygienické a meteorologické služby, kteří označili tyto výsledky za reprezentativní a využitelné v práci státních a kontrolních orgánů. Podobné přínosy zaznamenala i iniciativa pionýrských kolektivů na Uherskohradištsku a jinde.*“⁴⁷

„Akce lišejníky“ spočívala v mapování rozšíření lišejníků jako citlivých indikátorů znečištění ovzduší kyslíčnickem siřičitým. Tuto dílčí akci vyhlásil a organizoval časopis *ABC mladých techniků a přírodovědců* ve spolupráci se Základní organizací SSM Botanického ústavu ČSAV a svazáky Přírodovědecké fakulty UK Praha. 11. číslo časopisu *ABC* přineslo fotografie těch druhů lišejníků, které slouží jako indikátory znečištění. Reakce čtenářů na vyhlášení „Roku ochrany a tvorby životního prostředí 1974“ na sebe nenechaly dlouho čekat a akce byla přijata s nadějí a očekáváními. „*Je to smutné zjištění, že je životním zájmem nás mladých postarat se o to, abychom přežili rok 2000. Věřím, že Rok ochrany a tvorby životního prostředí pomůže nejen nám, ale stane se příkladem i ostatním, snad i kapitalistickým zemím. Naše akce však bude mít význam jen tehdy, bude-li dovršena hmotnými a na první pohled patrnými opatřeními, jejichž nikoliv nedůležitou složkou bude postih těch, kteří by je nedodržovali.*“⁴⁸

Reakcí na lednové téma bylo např. vyhlášení nejedné výzvy od svazáckých organizací:

- Severočeský krajský výbor SSM vyzval počátkem roku organizace v kraji i v celé republice k pomoci krušnohorským lesům. Jednalo se o vysazování nových ploch vhodných odrůd dřevin, které snesou těžké průmyslové ovzduší.

47 Aktivita mládeže v hnutí Brontosaurus při tvorbě a ochraně životního prostředí, Informační zpravodaj, Rada pro životní prostředí při vládě ČSR, ročník 1975, číslo 2, s. 10.

48 *Mladý svět* č. 9, XVI. ročník, 1974, s. 4.

- ZO SSM lesnické mistrovské školy v Bzenci vyzvala mladé lidi k pomoci při likvidování kalamity postižených porostů po námraze a silné vichřici v krajinné oblasti Žďárských vrchů.
- Aktivita vyhlášená druhou místní ZO SSM v Litoměřicích „Mládež lesům, lesy všem“, reagovala na následky nebyvalých polomů za poslední zimu.
- Akci jihočeských pionýrů sledující evidenci a ochranu památných stromů lze považovat za neméně významný počín.

II. téma se na přelomu měsíce února a března zamýšlelo nad problematikou DOPRAVY. Tentokrát nebyly v *Mladém světě* vyhlášeny žádné úkoly, ale jeho čtenáři byli vyzváni, aby k tématu zaslali své názory a náměty k řešení. Zajímavý námět vzešel od 4. pionýrské skupiny Dušana Grombiříka z Hodonína, která byla vyhlášena jako výzva rozhlasovým pořadem Meteor. Vyzvala každého motoristu k zasazení „svého“ stromu, aby tak pomohl nahradit stromy, jejichž vykácení si vyžaduje bezpečnost dopravy a aby rovněž výsadbou pomohl planetě vyrábět kyslík právě pro ten svůj spalovací motor. *„Hodonínští pionýři také připravili velmi zdařilý projekt na doplnění zeleně ve městě a velmi aktivně se podíleli na její výsadbě a údržbě. Provedli rozbor znečišťování ovzduší dopravou v Hodoníně. V těchto i v dalších akcích vždy těsně spolupracovali se státními orgány.“*⁴⁹

*„Anketa a úkoly uveřejněné v Sedmičce pionýrů – sledování hustoty dopravy v místě bydliště, srovnání jednotlivých dopravních prostředků a pěší chůze do školy, preferenční stupnice, tvůrčí přístup k řešení některých problémů apod. – nebyla úspěšná. V aktivní složce dosáhli nejlepších výsledků v Uherském Hradišti – měření dopravního hluku ve spolupráci s hygienickou službou.“*⁵⁰

III. březnovým zamyšlením *Mladého světa* byla VODA. *„Dílčí akcí zde byl odběr vzorků vody z různých toků, vyhlášený rozhlasovým Meteorem ve spolupráci s Výzkumným ústavem rabářským a hydrobiologickým. Dílčí akce sledovala zachycení znečišťovatelů, například*

49 Aktivita mládeže v hnutí Brontosaurus při tvorbě a ochraně životního prostředí, Informační zpravodaj, Rada pro životní prostředí při vládě ČSR, ročník 1975, číslo 2, s. 81.

50 Tamtéž, s. 65.

nedodrżujících předpisy v zemědělské velkovýrobě.“⁵¹

Dále zde např. pohotově zareagovala Základní organizace SSM při Okresní vodohospodářské správě v Kroměříži, kdy vyzvala ostatní základní organizace SSM při OVHS v celé ČSR aby utvořily svazácké hlídky, které by byly garanty zvýšené uvědomělé ochrany čistoty vod. „*Hodnotný materiál publikovala Mladá fronta – kritika úzce resortního přístupu při zásazích do krajiny – rozsáhlá odezva, značný ohlas mělo též vysílání Mikrofóra k tomuto tématu – zemědělské znečištění vody, způsoby řešení a zapojení mládeže. Ústřední dům pionýrů a mládeže získal k účasti v akci Brontosaurus četné pionýrské rybářské oddíly.*“⁵²

IV. tématem v měsíci dubnu uveřejněným v *Mladém světě* se stala ZELEŇ. Začali se úspěšně realizovat přípravy na „ozeleňovací“ akce, které Marta Petřelová a Miroslav Martiš projednali s Ministerstvem lesního a vodního hospodářství. Ministerstvo dalo pokyny všem lesním závodům, aby účastníkům akce Brontosaurus zdarma poskytovaly sazenice stromků, zapůjčovaly jim potřebné nářadí a strojovou techniku a všemožně jim vycházely vstříc. To mělo platit i v případě nelesní zeleně, ve spolupráci s národními výbory a jejich komisemi pro životní prostředí. Zde sehrálo významnou roli zaslání otevřeného dopisu štábu akce Brontosaurus, prostřednictvím Úřadu předsednictva vlády ČSR, všem národním výborům v ČSR. Svazácké kolektivy byly upozorněny na nutnost projednání místa, půdy, druhu dřevin a jejich estetického dopadu na okolní prostředí a také na ujasnění, kdo bude o výsadbu dále pečovat. Ozeleňovací akce se setkaly s největším ohlasem. Vznikaly brontosauří parky, sady, háje a lesy. Také akci jihočeských pionýrů sledující evidenci a ochranu památných stromů lze považovat za neméně významný počin. Avšak pozoruhodnou reakcí jednotlivce Jaroslava Rozkovce, bylo ozelenění pražského sídliště Prosek, akce, která záhy přerostla v úsilí početné skupiny obyvatel. Ozeleňovací brigádnický projekt na Proseku našel následníky v řadě dalších pražských obvodů i jiných městech. Zeleň na sídlištích dostala v témže roce také podporu v podobě „Výzvy vlády ČSR a ÚV Národní fronty ČSR k ochraně a péči o zeleň“ a byla také ustanovena stálá „Komise pro zeleň“ v Radě pro životní prostředí při vládě ČSR. V. květnové téma *Mladého světa* neslo název REKREACE A VOLNÝ ČAS. Součástí tohoto tématu a dílčí akcí byla anketa „Les na neděli“, zaměřená na průzkum hodnotové preference v oblasti víkendové rekreace, která měla směřovat k pomoci Výzkumnému lesnickému ústavu

51 Aktivita mládeže v hnutí Brontosaurus při tvorbě a ochraně životního prostředí, Informační zpravodaj, Rada pro životní prostředí při vládě ČSR, ročník 1975, číslo 2, s. 10.

52 Tamtéž, s. 65.

v oblasti víkendové rekreace, která měla směřovat k pomoci Výzkumnému lesnickému ústavu v koncepčním zpracování rekreačních lesů v oblasti velkých aglomerací.⁵³

VI. podzimním listopadovým tématem *Mladého světa* byly ODPADY A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ. „Dílčí akcí bylo zpracování a rozšíření metodiky budování skládek komunálního odpadu. S řadou dílčích akcí, zaměřených na likvidaci divokých skládek odpadků přišly svazácké organizace na vesnicích a v městysech.“⁵⁴ *Mladý svět* poskytl další ze zasvěcených sond do problematiky životního prostředí. U tohoto závažného tématu štáb nabízel velkoryse pomoc pro případy, kdy čtenáři ve svém úsilí nenajdou řešení, jak s problémy komunálních odpadů na území své působnosti pohnout. Šesté téma bylo z avizovaných deseti témat v roce 1974 posledním. *Mladý svět* sice již v květnu upozornil, že v červnu bude vyhlášeno téma Ochrana přírody, a také o zbylých tématech Plánovaná krajina, Rovnováha v přírodě, Zdraví, do konce roku informace v *Mladém světě* nebyly zveřejněny. Naproti tomu byla postavena zpráva štábu z června 1974, ve které provedl kontrolu a zhodnotil dosavadní průběh hnutí Brontosaurus. Informace byla směřována sekretariátu Českého ÚV SSM. „Z deseti připravených tematických okruhů bylo dosud vyhlášeno šest. V rámci každého tématu publikovaly sdělovací prostředky obsáhlé informační materiály o příslušné problematice a přinášely náměty pro aktivní zapojení dětí a mládeže, resp. přímo vyhledávaly vlastní akce.“⁵⁵

A tak tedy, opět s odkazem na výše uvedené číslo Informačního zpravodaje, bylo podáno vysvětlení, že vlastně téma Ochrana přírody proběhlo a bylo naplněno dílčí akcí, a to setkáním mladých ochránců přírody, který se konal v dubnu 1974 v jihomoravské Lednici. „Úroveň semináře byla pracovníky ministerstva kultury vysoce hodnocena a bylo doporučeno

53 Poznámka k výsledkům ankety „Les na neděli“. „První rok hnutí Brontosaurus končí a jak dál?“, *Mladý svět* č. 50, XVI. ročník, 1974, s. 16-17.

Ve výsledcích ankety plných 61% čtenářů považovalo rekreaci v lese za nezbytnou složku své rekreace, 80% čtenářů se vyjádřilo pro úplný zákaz vjezdu motorových vozidel do rekreačních lesů a 75% nechce upravené asfaltové cesty, 87% čtenářů nechce vybavení lavičkami a jinými doplňky a 35% čtenářů se domnívá, že špatné chování v lese je třeba trestat pokutami. Ankety se účastnilo 60% žen.

54 Aktivita mládeže v hnutí Brontosaurus při tvorbě a ochraně životního prostředí, Informační zpravodaj, Rada pro životní prostředí při vládě ČSR, ročník 1975, číslo 2, s. 11.

55 Tamtéž, s. 64.

pořádat semináře tohoto typu pravidelně každý rok.“⁵⁶

„Témata Plánovaná krajina, Rovnováha v přírodě, Zdraví neměla dílčí akce, byla založena na šíření fundovaného materiálu výchovného zaměření.“⁵⁷

„Podkladové a organizační materiály k těmto tématům byly šířeny jednak sdělovacími prostředky, jednak po linii SSM, prostřednictvím předávání pokynů a materiálů cestou ÚV - KV - OV - ZO SSM, či prostřednictvím informační sítě domů pionýrů a mládeže, napojených na pražský DPM JF. Štáb přímo pořádal, resp., spolupřádal různé semináře a kursy, mající za cíl opět šíření odborných informací.“⁵⁸

Nešlo ale vše tak hladce a otázka přenosu informací mohla v místech fungovat i takto: *„Na brontosauři adresu však padla i kritická slova, především se pracovníci ochrany přírody pozastavují nad malou informovaností okresních výborů SSM, které jim díky tomu potom ani nepomáhají v realizaci měsíčních témat a akcí.*“⁵⁹

Byl příčinou tohoto nedostatku špatný přenos informací shora dolů, anebo špatná práce okresních výborů SSM? Snad od každého trochu. Určitou náplastí na výše uvedené by mohlo být sdělení *Mladého světa* v reakci na zapojení hlídek Reflektoru mladých do dílčích akcí roku: *„Těší nás, když konstatujete, že podrobné sledování našich materiálů v akci B metodicky hlídky Reflektor Mladých vede, že jim radí, co a jak sledovat, čemu zabránit. Pokud potřebujete ještě podrobnější materiály, napište si o ně do štábu akce na ČÚV SSM. Můžete však do nich nahlédnout i ve všech Domech pionýrů a mládeže, neboť tam pravidelně štáb materiály posílá.*“⁶⁰

Je jen na škodu, že se z takovýchto a jiných sdělení v *Mladém světě* čtenář málo dozvídal o tom, jaké vlastně materiály k tomu, či jinému tématu může štáb a svazácký aparát zájemcům nabídnout. Články v *Mladém světě*, ale byly veleúspěšným pokusem o nový širší pohled na jednotlivé problematiky životního prostředí a také diskuse, ke kterým časopis vybízel, byly v té době nezastupitelným místem pro výměnu názorů, zkušeností, a motivací pro všechny čtenáře. Kromě materiálů z problematiky ochrany a tvorby životního prostředí publikovanými v tisku, rozhlasovém vysílání a televizi, byla důležitým i řada námětů, která vznikala na různých odborných seminářích. Například vedle již zmíněného setkání mladých ochránců

56 Tamtéž, s. 67.

57 Tamtéž, s. 11.

58 Tamtéž, s. 9.

59 Zápisník akce Brontosaurus, *Mladý svět* č. 26, XVI ročník, 1974, s. 4.

60 Zápisník akce Brontosaurus, *Mladý svět* č. 30, XVI ročník, 1974, s. 4.

v dubnu 1974 v Lednici byl další významnou akcí odborný pracovní seminář Výchovné práce s dětmi a mládeží v chráněných přírodních územích, kterou pořádal Státní ústav památkové péče a ochrany přírody - SÚPPOP a Správa Krkonošského národního parku - KRNPAP v květnu 1974 v Harrachově a také seminář mladých ornitologů uspořádaný Krajským domem pionýrů a mládeže v Hradci Králové v červnu 1974 v Lednici. Akci Brontosaurus pomohla výrazným způsobem rozhybat i fotografická soutěž vyhlášená v dubnu 1974 na stránkách *Mladého světa* s názvem Životní prostředí. Fotografie vypovídající o špatném stavu životního prostředí u nás se objevily v tisku, televizi i ve filmovém týdeníku a ukázaly na prospěšnost nové svazácké akce.

V průběhu roku 1974 se objevilo množství skupin a jednotlivců, kteří svými originálními akcemi přispěli k tomu, že experiment „Roku ochrany a tvorby životního prostředí 1974“, mohl v následujícím roce pokračovat. Byla to například Pionýrská skupina při ZDŠ v Prachaticích, zájmový oddíl Mladých ochránců přírody, který originálně rozpracoval většinu témat podle potřeb a možností pionýrské skupiny, vytvořil vlastní metodické listy k jednotlivým akcím. Obdobným způsobem přispěl Okresní dům pionýrů a mládeže Tachov, když založil originální síť hlídek ochrany přírody a životního prostředí a vytvořil vlastní metodické listy, které byly poskytnuty k využití v dalších okresech. Okresní dům pionýrů a mládeže Chomutov dokonce založil ve spolupráci s Okresním výborem SSM koordinační středisko akce Brontosaurus a zaměřil se na výsadbu lesních porostů v Krušných horách a péči o les. Spoluprací s řadou pionýrských skupin a svazáckých organizací v celém Severočeském kraji k akci Brontosaurus přispěl Odbor ochrany přírody Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Ústí nad Labem. Základní organizace SSM Botanického ústavu ČSAV v Brně akci Brontosaurus přispěla originálním rozpracováním jednotlivých témat „Roku ochrany a tvorby životního prostředí 1974“, spoluprací s většinou brněnských škol, vypracováním vlastních metodik a organizací rozsáhlých mapovacích a ozeleňovacích akcí, příkladným napojením na orgány a organizace státní správy, využitelností získaných výsledků pro pracovníky hygienické a meteorologické služby a dalších institucí. Základní organizace SSM při gymnáziu v Čáslavi vytvořila svůj vklad akci Brontosaurus významnou aktivitou při obnově historicky cenného zámeckého parku a úspěšnou spoluprací s řadou státních orgánů a místních institucí. Mezi jednotlivci se prosadil František König z Okresní hygienické stanice v Uherském Hradišti. Ve spolupráci s přírodovědnou komisí PO SSM originálně rozpracoval všechna témata akce Brontosaurus a pomohl do ní zapojit mnoho pionýrských oddílů v celém okrese, vypracoval celostátně využitelné metodiky a modelová řešení pro oblast životního prostředí na okresní úrovni. Jan Baltus z Krajského střediska státní

památkové péče a ochrany přírody v Brně pomohl Akci Brontosaurus rozpracováním problematiky ochrany a tvorby životního prostředí v brontosauřím hnutí, přípravou semináře mladých profesionálních ochránců přírody v Lednici, přípravou a realizací mezinárodního budovatelského tábora, organizací školení a instruktáží. K úspěšnosti akce Brontosaurus také výrazně přispěli Eliška Nováková, Jan Šolc, Miroslav Martiš, Josef Velek a redakce Českého rozhlasu Meteor. Všechny výše jmenované skupiny a jednotlivci byli oceněni Čestným uznáním Českého ÚV SSM.⁶¹

„Bylo zřejmé, že se povedlo cosi spustit, co už nelze jen tak zastavit. Z jednorázové Akce Brontosaurus, se tak samočinně, samospádem začalo rodit jakési dlouhodobější hnutí Brontosaurus, které živili jeho vlastní členové, jeho vlastní účastníci ať už to byly akce typu Zvířetického Brontosaura dr. Petříčka a podobně, a bylo cenné, že ani Český ÚV SSM se toho svého dalšího angažmá v tomto hnutí nezřekl, založil periodické ocenění jakousi výroční cenu, cenu Brontosaura. Tajemnice Českého ÚV SSM Marta Petrželová získala ke spolupráci výtvarnici, keramičku, která inspirována tou kresbou Vládi Jiráňka vytvořila keramiku Brontosaura, která každým rokem byla udělována těm, kteří se o rozvoj hnutí nejvíce zasloužili. No, měl jsem tu čest dostat vlastně první cenu Brontosaura, která má své čestné místo v mé knihovně (smích).“⁶²

Díky obrovské mediální kampani byla akce „Roku ochrany a tvorby životního prostředí 1974“ úspěšná a jejím organizátorům se podařilo dosáhnout hlavního cíle – přitáhnout k ochraně přírody co nejvíce lidí. „Rok ochrany a tvorby životního prostředí 1974“ podnítil k reakcím pionýrské oddíly, základní organizace SSM, ale i jednotlivce a skupiny mimo SSM, kteří již nemohli být lhostejní ke stavu životního prostředí a zcela dobrovolně věnovali svůj volný čas na jeho zlepšení. *„Propagační nábor se vydařil; ozvaly se kolektivy z celé republiky, napsali mladí poslanci i projektanti a tak zárodky brontosauřích štábů v okresech a městech začaly nadějně žít a pracovat. Na konci roku 1974 měla akce Brontosaurus, označovaná též „Rok ochrany a tvorby životního prostředí 1974“ na kontě desetitisíce vysázených stromků (svazácké kolektivy z dopravních závodů vysazovaly jeden stromek za jedno „své“ motorové vozidlo, ozeleňovaly se areály živočišné velkovýroby i volná prostranství v obcích), úseky některých silnic dostaly vybavení odpočívadly a odpadkovými*

61 K tomuto výkladu se opírám o dokument: Aktivita mládeže v hnutí Brontosaurus při tvorbě a ochraně životního prostředí, Informační zpravodaj, Rada pro životní prostředí při vládě ČSR, ročník 1975, číslo 2, s. 82-84.

62 Rozhovor s Miroslavem Martišem ze dne 9. 4. 2014 v Kostelci nad Černými lesy.

*koši, brontosauři mapovali divoké skládky i zdroje znečištění povodí řek i říček, hlukové zatížení některých měst i míru spadu exhalací na sídlištích.*⁶³

A co se akci Brontosaurus v prvním roce moc nedařilo? „*Chyběly mu vtipné dokumenty o zdařilých akcích, scházeli vyškolení organizátoři i návodné metodické „kuchařky“ pro laiky v ochraně čistoty vod, ve výsadbě zeleně nebo třeba v likvidaci odpadů. Scházel úzký kontakt se státní ochranou přírody.*“⁶⁴

Tyto dílčí nedostatky a také *Mladým světem* ne vždy dostatečné vyhodnocení jednotlivých avizovaných témat, ale nebránili tomu, aby díky nepředvídatelně silné odezvě zezdola, s podporou státu, plánovaná jednoroční akce neskončila (štáb Brontosaura se v červenci 1974 radil nad tím, v jaké podobě a náplni by měl Brontosaurus pokračovat v roce 1975) a pokračovala dál jako časově neomezené hnutí na ochranu a pomoc životnímu prostředí - hnutí Brontosaurus.

63 *Životní prostředí a mládež*, Ing. Josef Velek - *Životní prostředí a ekologická výchova v SSM*, Edice Svazácká knihovna, svazek 46, Mladá fronta 1986, s. 77-78.

64 *Tamtéž*, s. 79.

IV. Hnutí Brontosaurus v Pionýrské organizaci SSM

Tradice začlenění aktivní péče o přírodní prostředí do aktivit československých pionýrů sahá do druhé poloviny padesátých let. V této době byl základním programem Pionýrské organizace ČSM Výchovný systém „Co má znát a umět pionýr“. Jednou z částí tohoto Výchovného systému byla řada bodů – podmínek z přírodovědných znalostí a přírodovědné činnosti, které obsahovaly i bod týkající se ochrany ptactva a zvěře. V praxi ale byla péče o životní prostředí zaměřena především na jednorázové akce jako například vysazování dřevin, Den květin, Den ptactva nebo na některé veřejně prospěšné práce.

Začátkem šedesátých let nastal další rozvoj ochrannářsky zaměřené přírodovědné činnosti pionýrů a začaly se uplatňovat snahy o komplexnější pojetí výchovy k ochraně přírody. Významnou úlohu zde sehrál pionýrský časopis *ABC mladých techniků a přírodovědců*. „*Jeho vznik se pokládá za nejdůležitější počin, který byl od roku 1957 učiněn, protože postupně pomáhal ovlivňovat u dětí rozvoj polytechnických prvků a principy začínající ochrany přírody a životního prostředí. Zajímavým, a tehdy poměrně neobvyklým obsahem dětem nabízel méně známé náměty činnosti, a to tak netradičně, že se pro ně stal nejpodivuhodnější tiskovinou.*“⁶⁵

Pod jeho vlivem se tedy rozvíjeli jednotlivci i zájmové kolektivy a to na základě podnětů, jež jim *ABC* doporučovalo. Tak roku 1959 vznikla tzv. „Tabulková akce“, během níž čtenáři vyhledávali a označovali natištěnými tabulkami přírodní zajímavosti, historické a technické památky místního významu. Akce probíhala několik let, byla konzultována s odborníky Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody - SÚPPOP a bylo označeno přes 1 200 objektů. „*Během roku 1960 začal narůstat počet kolektivů, jež nám nepsaly jen o jednotlivostech, ale o škále činností. Sběrem žaludů a kaštanů k zimnímu přikrmování zvěře počínaje a rychlením větviček, aby jim v zimě kvetly konče, i co dělaly pro to, aby nikdo zbytečně netrhal kvetoucí sněženky a bledule a nevyrýval je atd. To už ale byly jakési čtenářské kluby, v jejichž činnosti převažovala ochrana přírody. Z venkova se množily i celé třídy a z měst zájmové kroužky. A protože mnohé z nich psali pravidelněji, zařadili jsme je do evidence jako tzv. hlídky ochrany přírody, jež dostávaly pořadová čísla (HOP – 1, HOP – 2, atd.). Pochopitelně jsme netušili, že jich na jaře 1963 bude přes 1300!*“⁶⁶

Od roku 1962 byla tato akce každoročně vyhlašována pod názvem „Detektivové v přírodě“, a

65 Karel Dunda, „Co předcházelo vzniku Zlatého listu“, www.Zlatýlist.cz, server ČSOP.

66 Tamtéž

časopis ABC pro přihlášené soutěžící hlídky (HOP) otiskoval vhodné návody a náměty. Hlídky byly spolupracovníky a zpravodaji (informátory) státní ochrany přírody, přičemž okresy a kraje byly informovány prostřednictvím SÚPPOP o jejich činnosti. Soutěž se stala velice oblíbenou, ale pro zkušenější soutěžící byla redakční dopisová forma nepřitažlivá. Děti chtěly prostě soutěžit přímo mezi sebou, ale tehdy taková soutěž ještě neexistovala. Muselo se vyčkat až do roku 1971, ve kterém byly celostátní přírodovědnou komisí a Ústřední radou PO SSM schváleny zásady soutěže Zlatý list.

Výchovný systém PO SSM: ⁶⁷

Se vznikem SSM na ustavujícím sjezdu ve dnech 9. – 11. listopadu 1970 vznikla Pionýrská organizace SSM. Sdružovala školní mládež s rozdělením na jiskry ve věku 6 - 8 let, mladší pionýry ve věku 8 - 12 let a starší pionýry ve věku 12 až 15 let. Základním obsahovým dokumentem PO SSM, který vedl děti k aktivní činnosti mimo vyučování, byl Výchovný systém PO SSM pro jiskry a pionýry. Ten tvořila jednotná soustava závazných požadavků, která obsahovala úkoly motivované vlastnostmi zvířátek a Tři plamínky pionýrského znaku pro jiskry, Pionýrské plameny pro mladší pionýry a Pionýrské cesty pro starší pionýry.

1. První část výchovného systému PO SSM tvořila soustava základních vědomostí a dovedností, které si každý jednotlivec osvojoval na oddílových schůzkách, vycházkách, výletech, na letních táborech, při různých závodech a soutěžích, přičemž všechny věkové kategorie se úměrně ke svému věku také učily poznávat přírodu, pobývat v ní a zapojovat se do její ochrany. Splnění úkolů závazných podmínek z této první části výchovného systému PO SSM bylo pro každého pionýra povinné.
2. Druhou – nadstavbovou částí výchovného systému PO SSM byly zájmové odznaky, ty byly určeny pro oddíly, které při úspěšném plnění závazné části mohly dále rozvíjet některé zájmové činnosti zaměřené na techniku, praktickou činnost dívek, přírodovědu, kulturu, sport, turistiku a brannou činnost. K získání odznaku Mladý přírodovědec se oddíly mohly zapojit do prvního (8 – 12 let) nebo druhého stupně (12 – 15 let), přičemž každý stupeň byl rozdělen podle věku do tří kategorií, z nichž každá obsahovala 4 důkazy a z každého z nich si pionýr vybíral k získání odznaku 3 podmínky, které nejlépe odpovídaly místní situaci. To znamená, že bylo nutné splnit 12 podmínek. Důkazy byly ve všech

67 V této části jsem čerpal z: „Výchovný systém Pionýrské organizace SSM pro jiskry a pionýry“, Vydala Ústřední rada PO SSM v nakladatelství Mladá fronta, Praha 1978.

kategoriích formulovány stejně: Důkaz prospěšných činů, Důkaz znalosti a ochrany rostlin, Důkaz znalosti a ochrany živočichů, Důkaz znalosti a ochrany neživé přírody. Z výše uvedeného je zřejmé, že požadavky na získání odznaku kladly ve Výchovném systému z roku 1976 zvláštní důraz na ochranu přírody, kdy nejmladší kategorie pomáhá v zimě při příkrmování ptactva a ošetřuje alespoň jednu pokojovou rostlinu. Nejstarší věková kategorie již pomáhá při lesních pracích, sleduje čistotu vodních toků, pomáhá při ozeleňování a úpravě veřejných prostranství, v zimě zjišťují na určité ploše množství spadu, nebo zná důležité vlastnosti půd, umí odebrat půdní vzorek a osvojí si jednoduché půdní rozbor. Užitečným pomocníkem při získání zájmového odznaku 1. a 2. stupně se mohla stát příručka Mladý přírodovědec od autorů Jitky Macháčkové a Jiřiny Kalousové, která vyšla v roce 1983. Činnost podle podmínek Mladý přírodovědec byla určena pro celé kolektivy.

3. Třetí – také nadstavbovou část výchovného systému tvořily odznaky odborností. Pionýrská organizace přebrala dávný a tradiční systém skautských odborek (jak se jim říkalo), které se plnily již od první republiky, a obohatila je o mnoho dalších odborností. Posláním odznaků odborností ve výchovném systému PO SSM bylo vzbudit a rozvíjet hlubší zájem pionýrů o některý obor činnosti, vyhledávat a rozvíjet dětské talenty a usnadnit volbu budoucího povolání. Na rozdíl od zájmových odznaků byly tedy odznaky odborností určeny pro jednotlivé pionýry k individuálnímu plnění. Odznaky odborností byly rozděleny do oblastí: politickovýchovná, technická, přírodovědná, kulturně umělecká, sportovní a turisticko-branná. Každá oblast obsahovala určité množství odborností, a v případě přírodovědné oblasti jich do roku 1989 bylo 16: Astronom, Botanik, Geolog, Meteorolog, Zoolog, Ochránce přírody, Akvarista, Houbař, Chovatel, Myslivec-lesník, Pěstitel, Rybář, Terarista, Včelař, Zemědělec, Sběrač léčivých rostlin. Existoval ještě jeden odznak odbornosti obsahově navazující na odznak Ochránce přírody, a tím byl odznak odbornosti Ochránce kulturních památek, spadající do odznaků odborností z kulturně umělecké oblasti.

Určitou pomocí při získávání odznaků odborností se nepochybně staly poměrně obsáhlé příručky napsané různými autory, které nesly název příslušné odbornosti. Např. autorem příručky „Ochránce přírody“ Rady a návody k plnění a získání odznaku odbornosti Ochránce přírody vydané roku 1978 byl Josef Velek a napsal ji ve spolupráci s Ladislavem Krausem, vedoucím pionýrského oddílu Brontosaurus z Rokycan. „*Ty odborky byly myslím na tehdejší dobu vystavěné velmi dobře, a na nich se totiž podíleli lidé jako Mária Lexová, takže bodejť*

by to nebylo kvalitní. Tam se nám otevíral a nejen nám ale všem, kteří toto s dětmi dělali, poměrně solidní prostor. Mohli jsme zcela legálně ty děti připravovat na odborku „Ochránce přírody“ a díky tomu jsme tu škálu činností mohli rozšiřovat a prohlubovat a to bylo dobré.“⁶⁸

Většina odborností byla rozdělena na 2 věkové kategorie 9 až 12 a 12 až 15 let. Úkolem jednotlivce bylo splnění šesti z celkových devíti podmínek, které si pionýr vybral podle vlastního zájmu a to vzhledem k možnostem vyplývajícím z místní specifičnosti a podmínek přírodovědné zájmové práce. Příprava k získání jednoho odznaku odbornosti neměla trvat méně než 6 měsíců a ne déle než 1 rok od přihlášení. V těchto podmínkách byly obsaženy u mladší věkové kategorie požadavky na znalosti přírodních poměrů v okolí bydliště, které také zahrnovaly hlavní zásady ochrany přírody a přírodního prostředí, znalosti o chráněných územích, požadavky na zabezpečování praktické ochrany přírody jako úklid znečištěných míst, studánek, vodních toků, pomoc při zabezpečování ochrany vzácných rostlin, zhotovení krmítka či ptačí budky, pravidelné přikrmování a pozorování ptactva, pomoc při péči o lesní zvěř a vedení během jara nebo podzimu kalendáře přírody (meteorologická a fenologická pozorování). Podmínky starší věkové kategorie vycházely z podmínek mladší věkové kategorie, ale byly více směřovány na přírodní poměry širšího okolí (okresu), znalosti o správných a nesprávných zásazích člověka do přírodního prostředí a podílení se při zjednávání nápravy, podmínky byly směřovány také na znalosti vývoje ochrany přírody v našich zemích, její současnou organizaci a hlavní zásady a opatření k ochraně životního prostředí, u meteorologických a fenologických pozorování byl již požadavek na vyvozování příslušných závěrů. Takto výše popsané „Odznaky odborností“ - soustava požadavků pro získání odznaků odborností pro jednotlivce, vydala samostatně ve svém 1. vydání Ústřední rada PO SSM v roce 1973 a v nezměněné podobě je také obsahoval „Výchovný systém PO SSM pro jiskry a pionýry“ vydaný Ústřední radou PO SSM v roce 1978. Z výše uvedeného vyplývá, že ochrana přírody byla ve Výchovném systému PO SSM solidně zakotvena a to již před vznikem hnutí Brontosaurus, přesněji před vyhlášením akce „Rok ochrany a tvorby životního prostředí 1974“.

Domy pionýrů a mládeže (dále jen DPM):

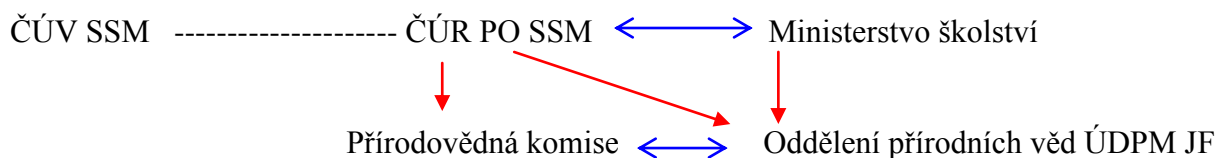
Významnou úlohu v praktickém uplatňování Výchovného systému měly Domy pionýrů a mládeže. Ústředí DPM bylo v Praze a neslo název Ústřední dům pionýrů a mládeže Julia

68 Rozhovor s Alešem Máchalem ze dne 3. 9. 2014 v Brně

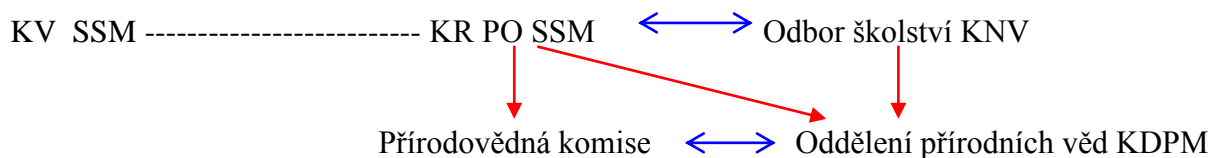
Fučíka (dále jen ÚDPM JF). ÚDPM JF byl řízen Českou ústřední radou PO SSM a Ministerstvem školství. Struktura řízení DPM v krajích a okresech je uvedena v tabulce níže.

Řízení PO SSM na úrovni České republiky - struktura po linii přírodovědné oblasti:

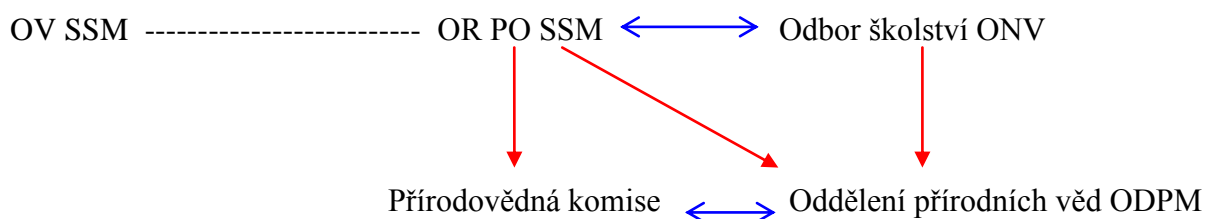
Ústředí

Na úrovni krajů

Na úrovni okresů

Spolupráce

Řízení

Posláním DPM byla mimoškolní a zájmová činnost. Hlavní aktivitou – přímá práce s mládeží. Pionýrským oddílům, které existovaly prakticky na každé škole, bylo zapotřebí dát nějakou náplň činnosti a to se začalo organizovat v Domech pionýrů a mládeže pomocí komisí zaměřených na určitou oblast (včetně oblasti přírodovědné). Členy těchto komisí byli odborníci z různých institucí. „Přírodovědné komise jednotlivých rad se skládaly z dobrovolných pracovníků, odborníků v daném oboru, ale i z vedoucích skupin a oddílů, kteří měli vztah k přírodovědě. Tajemníkem komise byl pracovník DPM (příslušného oddělení), tedy profesionální pracovník, zaměstnanec školství. Komise prostřednictvím Rad zadávaly úkoly do plánu DPM. Další úkoly zadávaly Odbory školství příslušných Národních výborů. Na úrovni České republiky, byla situace obdobná, s tím rozdílem, že tajemníkem přírodovědné

*komise byl pracovník pionýrského oddělení Českého ÚV SSM - také profesionál. Úkoly pro ÚDPM JF byly zadávány společně Českou ÚR PO SSM (přeneseně pionýrským oddělením Českého ÚV SSM) a Ministerstvem školství.*⁶⁹

Jaká by měla být úloha Domů pionýrů a mládeže, bylo jednou z problematik projednávaných na Zasedání Českého ÚV SSM v Uherském Hradišti v roce 1978, které bylo zaměřeno na problematiku tvorby a ochrany životního prostředí. „*Domy pionýrů a mládeže musí sehrávat rozhodující úlohu v metodice a konkretizaci úkolů, souvisejících s podílem dětí pionýrského věku na ochraně a tvorbě životního prostředí.*“⁷⁰

Soutěže:

Významnou úlohu v rozvoji vztahu k přírodě sehrával systém soutěží. To se dařilo také díky tomu, že s domy pionýrů také spolupracovaly různé zájmové svazy a to prostřednictvím komise nebo pracovníků pro výchovu mládeže příslušného svazu. V roce 1970 byla mezi všemi tehdejšími zájmovými svazy - včelařů, rybářů, zahrádkářů, chovatelů a tedy i Českým mysliveckým svazem a ÚDPM JF a Českou ústřední radou PO SSM podepsána dohoda o spolupráci v přírodovědné oblasti. Cílem této spolupráce bylo navázat na práci dětí v Kroužcích mladých přátel přírody a myslivosti, které u nás aktivně pracovaly již po roce 1960. Činnost všech takto zaměřených kroužků, pracujících buď přímo u zájmových svazů nebo při DPM vrcholil jednotlivými odbornými soutěžemi (Zlatá udice, Zlatá včela, Soutěž mladých zahrádkářů nebo Soutěž mladých chovatelů), které měly také postupový charakter. V roce 1971 byla v ÚDPM JF uspořádána přírodovědná soutěž, při níž byly posuzovány znalosti ze všech výše uvedených zájmových oborů. Od této doby se datuje vznik myslivecké dětské soutěže Zlatá srnčí trofej, která jako jediná s postupnými úpravami probíhala kontinuálně i po roce 1990. Jiným druhem soutěžení byl již zmíněný Zlatý list – soutěž pro pionýrské kolektivy, organizovaná pionýrskou organizací, jejíž obsah byl zaměřen především na ověřování znalostí z ochrany přírody a životního prostředí. Její součástí byl záznam o veřejně prospěšné činnosti pionýrského kolektivu, která byla orientována především na ochránářskou práci a byla vedena v tzv. Deníku Zlatého listu. Této činnosti se účastnily pionýrské zájmové oddíly, tedy ty, které plnily i podmínky zájmového odznaku Mladý

69 Osobní setkání a korespondence s Bohuslavou Vackovou ze dne 12. 11. 2014 v Praze.

70 Zasedání Českého ústředního výboru Socialistického svazu mládeže, Uherské Hradiště - červen 1978, Náměty pro podíl PO SSM na tvorbě a ochraně životního prostředí, vydal ČÚV SSM v nakladatelství Mladá fronta – září 1978, s. 66.

přírodovědec. Jednalo se vždy o celoroční a mnohdy i víceletou práci v oblasti ochrany přírody. Nešlo tedy jen o jednorázové akce. Významné v této oblasti bylo i to, že právě zájmové oddíly byly věkově smíšené, starší pomáhali mladším a tak vznikaly oddíly s dlouhou dobou působení (životností). I tato soutěž měla postupový charakter a na národním kole se na 3 denních soutěžních kláních setkávaly nejlepší oddíly z republiky a docházelo zde k výměně zkušeností a získávání nových inspirací. Od roku 1992 si soutěž místo Pionýrské organizace vzal pod svá křídla Český svaz ochránců přírody.

Zvláštním druhem soutěže, kterou chci uvést, i když nepatřila pod pionýrské aktivity, byla Biologická olympiáda. Tu totiž vyhlášovalo Ministerstvo školství (a do současné doby vyhláší) pro žáky se zájmem o přírodovědné obory (také olympiádu Chemickou a Matematickou). Soutěž je určena jednotlivcům a její základní kola jsou pořádána na základních a středních školách. Při ÚDPM JF byla ustavena komise, ve které pracovali docenti a asistenti z přírodovědecké fakulty, ale i z různých ústavů a vybraní učitelé přírodopisu. Členové této komise měli na starosti obsahovou přípravu Biologické olympiády. Byla to jedna z nejdůležitějších přírodovědných soutěží ve znalostech z přírodopisu a z biologie, jejímž cílem bylo vyhledávat talentované žáky, podporovat a rozvíjet jejich nadání a poskytovat jim další vzdělávání v oboru. Biologická olympiáda byla soutěž pro jednotlivce a otázky pro ni připravoval ÚDPM JF od školního až po národní kolo. Soutěž měla dvě kategorie žáků základních škol (Biologická olympiáda na základních školách až od roku 1975) a dvě kategorie středoškoláků. Biologická olympiáda se skládala ze dvou částí: 1) testy 2) samostatné práce rozdělené na laboratorní a terénní úlohy. Průběh soutěže zajišťovaly a řídily DPM ve spolupráci s přírodovědnými komisemi. ÚDPM JF celou soutěž zastřešoval a byl pověřen její přípravou a organizací. Od roku 1990 se koná i mezinárodní kolo této soutěže. Iniciátorem byla Československá republika a také první toto setkání se uskutečnilo v Olomouci v ČR. „Biologická i Chemická olympiáda byly garantovány ministerstvy školství ČR a SR a bylo proto vrcholným zájmem státní ochrany přírody, aby se soutěžící seznámil s problematikou ochrany přírody zpočátku alespoň okrajově. „Profesionální i dobrovolní pracovníci ochrany přírody se stávali členy komisí Biologické olympiády všech stupňů. „Počítali jsme – a ukázalo se, že správně – s tzv. bumerangovým efektem, tj., že tak budou ovlivněni i vyučující. Z mnoha z nich se pak opravdu stali propagátoři myšlenek ochrany přírody.“⁷¹

71 Zpověď organizátora Márii Lexové v: Biologická olympiáda, publikace vydaná k 40. výročí založení BiO v České republice, Nakladatelství Jan Farkač, Praha 2006, s. 90.

Účelným propojením pionýrských přírodovědných soutěží s příslušnými podmínkami Výchovného systému byl vytvořen solidní výchovný program v oblasti mimoškolní činnosti, který se stal základem výchovy dětí k péči o životní prostředí, z něhož měli pionýři možnost při ochranářské činnosti vycházet. Pozdější náplní akce Brontosaurus na ochranu zeleně, k ozeleňování okolí, mapování chráněných druhů rostlin a živočichů, ale i čištění potoků a říček od odpadků atd., mohly děti získané vědomosti uplatnit v praktické činnosti.

Společným měřítkem přínosu v péči o životní prostředí, a prostředkem posuzování zásluh všech věkových skupin zapojených do hnutí Brontosaurus, se od roku 1978 stala soutěž o „Cenu Brontosaura“. Soutěž byla vyhlášována Českým ÚV SSM společně s Radou pro životní prostředí při vládě ČSR, redakcí časopisu *Mladý svět*, Českou státní spořitelnou a Českým svazem ochránců přírody. Do soutěže mohli být zařazeni jednotlivci i kolektivy. *„Zlaté ceny Brontosaura byly udělovány na Setkání mládeže na Šumavě, a to pokud se podařilo i Pionýrským oddílům. Naším záměrem (České ÚR PO SSM ve spolupráci s ÚDPM JF) bylo uskutečnit samostatné setkání takto oceněných dětských oddílů, a to především pro možnost přinést jim jinou náplň těchto setkání. Proto se od roku 1983 tato setkání uskutečňovala na základně v Běstvině. Oceněné oddíly byly vybírány podle dlouholeté a kvalitní činnosti a jejich výběr neměl žádný kvantitativní rozměr, ale pouze ocenění jejich činnosti. Na výběru se podílela přírodovědná komise České ÚR PO SSM, ale návrhy přicházely i z Krajských rad PO SSM. Ono totiž kvalitně pracujících oddílů nebylo zase až tak moc, aby o nich nebylo povědomí.“*⁷²

Příklady praktické činnosti:

Oddíly a kroužky zaměřené na ochranu přírody - Uherské Hradiště:

Na některých základních školách a při Domech pionýrů a mládeže pracovaly oddíly a zájmové kroužky, jejichž činnost byla zaměřena na ochranu přírody. V roce 1974 při České Ústřední radě PO SSM ustavena komise Paprsek, která programově po linii pionýrské organizace SSM navazovala na akci Brontosaurus. A protože v Uherském Hradišti měli nápady i aplikaci, byla v roce 1976 ve spolupráci přírodovědné komise Okresní rady PO SSM, KTOŽP při Okresním výboru SSM a oddělení přírodních věd ODPM vytvořena samostatná linie hnutí Brontosaurus určená pro souvislou práci s dětmi nazvaná Paprsek. „Až

72 Osobní setkání a korespondence s Bohuslavou Vackovou ze dne 12. 11. 2014 v Praze.

do roku 1979 byly pro pionýrské oddíly s přírodovědným i všeobecným zaměřením vydávány pravidelné měsíční úkoly (celkem jich bylo 23 a podílelo se na nich 55 pionýrských skupin a ZDŠ v okrese). Mezi nejatraktivnější patřily např. tyto úkoly: „Pozorování výskytu hrabošů“, „Pozorování havranů“, „Havran čeká“ a další. Některé z úkolů se staly námětem pro natočení amatérských filmů pro celostátní soutěž „Týká se to také tebe!“ Od roku 1980 již úkoly nevycházejí měsíčně, ale po dvou a více měsících. Bylo to např. v roce 1980 „Sledování výskytu hnízdišť čápa bílého a černého“, v roce 1981 „Sledování výskytu svídy dřínu“, v roce 1982 „Zimní pozorování dravců a hraboše polního“ a jiné. Na pomoc hnutí Paprsek vznikl před dvěma lety Okresní štáb Paprsku, v němž má zastoupení každá pionýrská skupina. Pravidelně jsou pro tento štáb pořádány semináře pro výměnu praktických zkušeností z práce. Čtyřikrát ročně vydává přírodovědná komise Okresní rady PO SSM metodický materiál pro vedoucí přírodovědných oddílů a kroužků na okrese – „Přírodovědné listy“. Od roku 1980 přírodovědná komise Okresní rady PO SSM pravidelně pořádá Letní školu ochrany přírody“ a to většinou pro žáky 7. – 8. ročníků, kteří se již delší dobu zajímají o přírodu a mají určité znalosti. Zatím pracuje na okrese celkem 34 přírodovědných oddílů, 59 specializovaných kroužků, u nichž je ochrana přírody trvale součástí programu. ODPM obdržel v roce 1980 diplom ÚV SSM za progresivní přístup k výchově mladé generace k ochraně přírody a životního prostředí. Přírodovědná komise byla za práci v oblasti ochrany přírody a životního prostředí oceněna Zlatou cenou hnutí Brontosaurus v r. 1981.⁷³

Pracovala jsem skoro 25 let postupně s různými dětmi, ve stáří od 5 do 15 let v různých oddílech a kroužcích, podle toho, kde jsem zrovna bydlela nebo studovala. Ve Veselí nad Moravou, Uherském Hradišti, Kunovicích, Olomouci. Od roku 1972 jsem vedla nejdříve družinu, potom různé oddíly a kroužky. Nejde přesně spočítat, kolik jich celkem bylo. Několik stovek. V oddílech bývalo mezi 16 – 30 dětmi, jak kde. Pokud děti chodily k nám do oddílu zaměřeného na ochranu přírody, tak už do dalšího oddílu ve škole nechodily. Celoroční program byl zaměřený na poznávání a pozorování přírody (a to hlavně venku), táboření a pobyt v přírodě, bylo tam hodně her – terénních i v místnosti, zábav, taky sport, rukodělné práce, turistika atd. A myslím, že jsme dělali dost i pro všeobecný rozhled dětí. Určitě to

73 Jarmila Machálková, Diplomová práce „Výchova k ochraně přírody a k péči o životní prostředí v zájmové činnosti dětí a mládeže“, 5.2. Systém mimoškolní výchovy k péči o životní prostředí v okrese Uherské Hradiště, Přírodovědecká fakulta university Palackého v Olomouci, Katedra geografie a didaktiky geografie, Olomouc 1983, s. 45, 48, 50 - 51.

nebyla jen úzce zaměřená ochrana přírody. I po roce 1970 tam bylo hodně prvků skautingu, i když jsme to tak nemohli nazývat.“⁷⁴

Jarmila Dupejová-dříve Machálková měla to štěstí, že mohla především pracovat s dětmi v Uherském Hradišti. Tento okres byl totiž výjimečný svým komplexním přístupem k hnutí Brontosaurus, v jehož rámci byla také nastavena spolupráce s učiteli, odborníky různých profesí, společenskými a státními organizacemi, jejímž výsledkem byla přitažlivá náplň dětského hnutí Paprsek.

Pionýrský oddíl mladých ochránců přírody - Brno:

V pořadí po třetí likvidaci Junáka, kdy výnosem ministerstva vnitra ČSSR byl dne 1. 9. 1970 Český Junák oficiálně zrušen, nechtěli někteří jeho vedoucí pokračovat v činnosti se svými oddíly v rámci pionýrské organizace. „*V rámci našeho skautského střediska Moravští junáci Černá pole, těch, kteří přešli, nebyla ani polovina. Ono je to tak jak říkají klasikové - Skautem jednou, skautem na celý život - a to není jednoduchá volba, jako opravdu ne*“.⁷⁵

Aleš Máchal ale patřil do té druhé skupiny, která dávala přednost práci s dětmi. Pokračoval proto dál v práci s dětmi v ochraně přírody v rámci Klubů mladých ochránců přírody TIS, což byl Svaz pro ochranu přírody a krajiny a vlastně po roce 1970 to byla jediná organizace u nás, která mohla sdružovat děti zaměřené na oblast ochrany přírody. „*My jsme v Jihomoravském kraji měli tenkrát sekci ochránářského dorostu, která skutečně měla celokrajskou působnost a sdružovala dětské ochránářské oddíly a kluby od Letovic, přes Veselí nad Moravou, Valašské Klobouky, až po Jihlavu a Brno samozřejmě. To byla vlastně ohniska ochránářské práce s dětmi. Kluby mladých ochránců přírody už vzpomínané, posléze pionýrské oddíly Mladých ochránců přírody, jejich činnosti šly svou vlastní cestou, protože samonosná větev ochránářské práce s dětmi u nás vlastně byla vybudována dávno předtím, než vznikl Brontosaurus. Na Jižní Moravě ovšem hnutí Brontosaurus bylo velmi respektované, uznávané, populární a myslím si, že velmi akceschopné, ale vždycky bylo spojováno, alespoň v mých očích, ale myslím, že to je většinový názor nebo pocit, bylo spojované s věkovou kategorií patnáct a výše*“.⁷⁶

74 Osobní korespondence a setkání s Jarmilou Dupejovou-dříve Machálkovou ze dne 11. 5. 2015 ve Zlíně.

75 Rozhovor s Alešem Máchalem ze dne 3. 9. 2014 v Brně.

76 Rozhovor s Alešem Máchalem ze dne 3. 9. 2014 v Brně

Po zrušení TIS v r. 1979, respektive jeho převedení do ČSOP se tedy musel Klub mladých ochránců přírody transformovat v Pionýrský oddíl mladých ochránců přírody (dále jen POMOP). Aleš Máchal a Hana Korvasová si jako členové Krajské přírodovědné komise a Krajské rady PO SSM na Jižní Moravě prosadili a kterým bylo tolerováno, že byli POMOP. To znamená, že tyto oddíly měly možnost přednostně se věnovat Zlatému listu a terénní ochrančině. „*Takže ta činnost pionýrská, ochránářská, samozřejmě znamenala spoustu kontaktů s Brontosaury, ale já jsem nikdy v Brontosauru nebyl a byl jsem pro ně externí příležitostný lektor. Tak to vlastně žilo vedle sebe, vzájemně jsme se respektovali, měli jsme se rádi, spolupracovali jsme příležitostně, ale děti prostě – to byly POMOP a mládež, to byli Brontosauři*“.⁷⁷

Pionýrská skupina jako jedna z mála v Brně nepracovala při základní škole, ale při Obvodním domě pionýrů a mládeže a jmenovala se Pionýrská skupina profesora Aloise Zlatníka, což byl významný lesnický ekolog a většina z 8 oddílů ve skupině byla zaměřena na přírodovědnou a ochránářskou činnost. „*V Brně byla třeba pionýrská skupina, která si říkala Wolkrovci na Lesné, které vedla Milada Škárová a posléze její dcera Michaela, ti byli výborní. Takže bylo několik takových ohnisek v Brně, kde se v rámci pionýra, respektive domů dětí a mládeže, věnovali ochranařině, ale většinou převažovaly takzvané všeobecné oddíly, všeobecně zaměřené, snad dělaly od každého trochu a snažily se tam víceméně naplňovat výchovný systém PO SSM, který opravdu zahrnoval úplně všechno*“.⁷⁸

Konkrétní akce na pomoc přírodě se uskutečňovaly především v přírodní rezervaci Kamenný vrch. Kameňák, jak se tomuto kopci s nadmořskou výškou 360 m také dnes říká, je trojúhelník sevřený třemi sídlišti, paradoxně nedaleko středu Brna, a který je největší lokalitou Koniklece velkokvětého v Evropě, jehož zde rostou desítky tisíc a na jaře nádherně rozkvétají. Pionýrská skupina měla nad tímto územím patronát. „*Tak jsme to vlastně zvládali sami, ale chodili nám tam pomáhat zcela dobrovolně i ti starší, ať už odchovanci nebo nějací spřízněnci, z nichž někteří byli nepochybně členy nějakých Brontosaurích seskupení, ale byli tam spíše sami za sebe*“.⁷⁹

A zde tedy probíhala soustavná výchova prací, jako bylo kosení, hrabání sena a vyřezávání náletových dřevin. „*A když to dítě desetileté umí kolemjdoucímu vysvětlit smysluplně, proč se to vyřezává, proč se to odstraňuje, tak se tím úžasně učí a stává se ochranařem, tak říkajíc*

77 Rozhovor s Alešem Máchalem ze dne 3. 9. 2014 v Brně.

78 Rozhovor s Alešem Máchalem ze dne 3. 9. 2014 v Brně.

79 Rozhovor s Alešem Máchalem ze dne 3. 9. 2014 v Brně.

doživotním“. „Ten záběr byl veliký a my jsme, i když ne vždycky se nám to dařilo v těch letech, byli příznivci různověkových oddílů, že bylo hrozně fajn, když ti starší se dokázali nejenom postarat o ty mladší, ale něco pro ně připravit a tím se sami nejlíp učili, že chystali program pro ty maličké děti a dělali funkce takových těch instruktorů družin, vlastně vedoucích družin a pomocníků ale ne vždy to vycházelo, ne vždy to šlo“. ⁸⁰

Činnost oddílu se zaměřovala na přírodovědné soutěže, terénní hry, orientace v přírodě a další praktické tábornické věci, které byly celoroční přípravou na putovní tábor, na který musely být děti připravené. Ale těžiště činnosti spočívalo právě v praktické ochranné práci. „Tenkrát po nás vlastně nikdo nevyžadoval žádné proškolení a podpisování, ale my jsme si byli vědomi, že ta práce svým způsobem je nebezpečná, takže vždycky jsme dbali na to, aby děti měli pracovní rukavice, v území jsme několik let uklízeli odpadky, takže děti byli zvyklí pracovat v rukavicích, pracovat s igelitovými pytlí, učily se ovládat dobře pilku a věděli už jak s hráběmi, aby ty pořezané šípky vytáhly z porostů ven, takže na bezpečnost práce jsme dbali, nicméně samozřejmě, že lékárnička vždycky byla v pohotovostní poloze, a ti hrdinové, kteří krváceli z drobných oděrek, což se občas stalo, byli důležitější, že to zvládli, a že prostě něco vydrželi. Je to trochu klišé, ale platí i pro brontosauří brigády, že čím horší podmínky pro práci v terénu, čím víc štípou komáři, čím víc šípky píchají a brigádníci to všechno překonají, pak ta pospolitost je silnější a zážitky pevnější, prostě to se nedá ničím nahradit. Pomůžte přírodě a ještě lidské pospolitosti, to je nádhera.“ ⁸¹

Aleš Máchal s Hanou Korvasovou ve spolupráci se Státní ochranou přírody pečovali třeba ještě o jedno chráněné území „Obřanský tunel“ ale řadu námětů měli svých vlastních. Zdrojem pro ně byly různé knihy, např. od J. Foglara, ale nejdůležitější pro ně byly materiály TIS, ve kterých paní profesorka Eva Olšanská, z DPM v Ostravě, publikovala Depeše mladých ochránců přírody a ty byly plné konkrétních ochranných nápadů. A motivace svěřených dětí k pracovní činnosti? To byla v práci obou oddílových vedoucích asi jedna z nejdůležitějších úloh. „My jsme se snažili vytvářet takovou atmosféru nemanipulativní, aby děti měli dobrý pocit, že vlastně dělají něco, co ostatní nedělají, nebo neuznávají, nebo nevidí vůbec a snažili jsme se jim vysvětlit, nebo je spíše přivést k tomu, že je jako čest podílet se na dobré věci“. ⁸²

Při náročnější činnosti se využívalo toho, že děti jsou velice tvárné a často s přirozeným

80 Rozhovor s Alešem Máchalem ze dne 3. 9. 2014 v Brně.

81 Rozhovor s Alešem Máchalem ze dne 3. 9. 2014 v Brně.

82 Rozhovor s Alešem Máchalem ze dne 3. 9. 2014 v Brně.

sklonem a potřebě prožít nějaké dobrodružství. „Zvlášť takové ty rafany, co už jsou na tom druhém stupni a ti osmáci, deváťáci, tak ty bavily třeba i ty úklidovky velice, jo. Čím větší barel vytáhli odněkud ze šluchty na vlečku, tím byli větší frajeři, takže to je bavilo taky a svým způsobem, čím horší práce při těch úklidových akcích byla, tím je to víc povznášelo, že to zvládli. Ale, ano, byla to trošku vyhecovaná atmosféra, my jsme se snažili je opravdu motivovat k tomu, že jsou fakt dobří, když tohle zvládnou „Tak teda pánové, to všechna čest, to je fakt dobrý tedy jo.“ Vždy je tomu třeba pomoci“.⁸³

Jednou z dalších aktivit pionýrské skupiny byla účast na soutěži Zlatý list, kde se někdy dařilo postupovat až do národního kola. Zde se skupina setkávala s jinými oddíly mimo pionýrskou skupinu, ale až na jiná výjimečná setkání držela skupina pohromadě a těch přibližně 100 dětí se skoro znalo navzájem.⁸⁴

Význam Pionýrské skupiny profesora Aloise Zlatníka nespočíval jen v mnohaleté výchovné práci ale současně ve výsledcích praktické činnosti, kterou byla především péče o Kamenný vrch. „Nechtěl bych to nijak přeceňovat, byl samozřejmě vždycky menší, než jsme si přáli, tak už to bývá, ale myslím si, že v mnoha případech se funkcionáři, nechci říkat zodpovědní, ale funkcionáři se tak trochu chytli za nos, protože jsme někdy suplovali to, co měl zajišťovat stát“.⁸⁵

Pionýrský oddíl Meteor - Hodonín:

Dušan Grombiřík byl jedním z vedoucích, kteří v období před vznikem hnutí Brontosaurus vedli oddíl Junáka a po jeho zákazu pokračovali jako vedoucí pionýrských oddílů. Dušan Grombiřík byl ale nastupujícím normalizačním režimem vyloučen z KSČ a to na jeho další práci vedoucího pionýrského oddílu mělo po čase zásadní vliv. Někteří jeho kolegové z pionýrské organizace, věnující se práci s dětmi, se totiž nedokázali vyrovnat s jeho úspěchy a docházelo k projevům nedůvěry a nařčení, že vyloučený straník nemůže mít kladný vliv na

83 Rozhovor s Alešem Máchalem ze dne 3. 9. 2014 v Brně.

84 Poznámka: Setkávání spřátelených oddílů nebyla ničím neobvyklým. Z těch oficiálních to byla například tato: Pravidelná setkání vedoucích oddílů pořádaná Sekcí ochrany přírody při přírodovědné komisi Krajské rady PO SSM v Jihomoravském kraji, II. Setkání přírodovědných kroužků a kroužků ODPM v Rokycanech (1980), Krajské setkání přírodovědných oddílů Západočeského kraje v Nouzově, které se uskutečnilo jako součást 18. Setkání mládeže na Šumavě (1984).

85 Rozhovor s Alešem Máchalem ze dne 3. 9. 2014 v Brně.

výchovu dětí. Vše vyvrcholilo na skupinovém shromáždění v roce 1978, které mu vyslovilo nedůvěru a z jeho řad jej vyloučilo. Oddíl v dalších letech vedl Dušan Grombiřík junior. „K zapojení do hnutí Brontosaurus mne vlastně přivedly mé děti a parta přátel, kteří krátce po válce pracovali v Junáckých oddílech. Řada myšlenek, námětů a postupů výchovné práce tito bývalí členové Skauta přinesli do jednotlivých pionýrských oddílů. Náměty pro činnost jsem získával od svých přátel, kteří jako členové Junáka zaměřovali směr práce s dětmi jednomu ze základních prvků činnosti: poznávání a ochraně přírody. Náměty k činnosti se daly nalézt ve výborně vedeném časopisu ABC, Pionýrská stezka, v časopisu Mladý svět, a dále pak v sobotním vysílání pořadu Meteor s redaktorem Milou Kolářem a Vladkou Kremličkovou. Tito jmenovaní se posléze stali patrony našeho oddílu, který vznikl oddělením z oddílu Ochránci přírody a dal si jméno Meteor. Z patronů se pak stali dlouhodobí přátelé oddílu. V oddíle byli chlapci ve věku 10-15 let, oddíl čítal kolem 25 dětí. Práce v přírodovědo-turistickém oddíle, jak se tyto oddíly oficiálně nazývaly, vycházela ze svého názvu. Bylo to od výsadby stromků, sběru odpadků v lese, čistění studánek, lesních brigád, výroba ptačích budek a krmítek, mapování chráněných stromů – to z té přírodovědné činnosti, ale vždy spojeno s dobrodružnými a soutěživými hrami. V oddíle probíhala vždy celoroční bodovací hra mezi jednotlivými družinami, která nepostrádala romantiku, napětí, dobrodružství a hravost. Vyvrcholení hry pak bývalo na letním táboře. Díky tomu, že byl oddíl zaměřen na činnost v přírodě, každým rokem jsme se zúčastňovali celostátní vědomostní soutěže Zlatý list, která začínala okresními koly, přes krajské, až po národní finále. Do tohoto jsme se probojovali 3x i s umístěním „na bedně“, takže přijetí u dětí i rodičů bylo více než kladné. Z ocenění to byla pak cena populárně vědeckého magazínu čs. rozhlasu Meteor, a to cena Zlatý Gibbon Meteoru, za cílevědomou starost o životní prostředí a o to aby člověk jednou nedopadl jako brontosaurus. Nedá se říci, co mi přinesl konkrétně Brontosaurus. Práci s oddílem a dětmi jsem začínal ještě dřív, než hnutí Brontosaurus vzniklo, takže by se to dalo obrátit a říci, že jsem a jsme rádi, že jsme mohli hnutí Brontosaurus pomoci a že jsme dali něco my jemu.“⁸⁶

Kroužek mladých ochránců přírody Sokolici - Kladno:

Miroslav Matlas byl členem aktivu Státní ochrany přírody v Kladně. A protože chtěl vychovat své nástupce, založil v roce 1982 při základní škole Kladno – Staré Kročehlavy a pod patronací podnikového výboru SSM Poldi Kladno kroužek Mladých ochránců přírody

86 Osobní korespondence s Dušanem Grombiříkem ze dne 16. 4. 2015 v Hodoníně.

Sokolici. „Členy kroužku tvořilo přibližně 20 dětí ve věku 5 až 11 let, které jsem získával nábořem ve třídách s vysvětlováním důležitosti ochrany přírody. 1x týdně se konaly schůzky v klubovně, 2x za měsíc činnost venku, kulturní akce a letní tábory. Přesto pionýrská skupinová vedoucí na škole, do roku 1989, nutila děti ještě k účasti na tradičních pionýrských schůzkách a činnostech. A tak i po získání Zlatého Brontosaura v roce 1987, kterým předcházela okresní a krajská ocenění, mi bylo vytykáno, že neplním Výchovný systém PO SSM. Jako příklad pracovní činnosti kroužku je vybudování „Aleje Míru“ na Kladensku, ze Srb do Kačice, kterou vysázeli děti za pomoci rodičů ze 150 náletových břízek vyjmutých z bývalé trati a je vidět z železnice Kladno – Rakovník. Dále to byly např. činnosti:

- vysazování stromků v lese,
- čištění potoka Kačáku kolem Sv. Jána,
- likvidace smetiště a výmlatky nepůvodních akátů v rezervaci Alkazar u Berouna, kdy zde děti mohly za odměnu tábořit,
- vytipování stromů a instalace informačních tabulí při budování Naučné stezky Mrákavy, kterou všichni v letech 1994-5 dělali s velkým nadšením a také za pomoci rodičů při hloubení základů pro informační tabule.

A co bylo pro děti za dobu existence kroužku do roku 1989 asi největším zážitkem? Výlet do rezervace SOOS u Fr. Lázní, s ubytováním v hostinci bez jediné kapky teplé vody. Když děti přišly po činnosti v lese značně znečištěny, vzal jsem je před bránu kasáren pohraniční stráž, a jako vojín v záloze jsem ve vojenském pořádku požádal o svolení k umytí. Bylo vyhověno - děti z toho byly u vytržení. A já, když mi moji dospělí svěřenci přišli poděkovat za to, co jsem je v životě naučil. ⁸⁷

Pionýrský oddíl Brontosaurus - Rokycany:

Ladislav Kraus byl již od dětství motivován přírodou - sbíral brouky, kroužkoval ptáky. Proto kolem sebe soustředil děti ze škol, které měly podobný zájem a mohl rozvíjet jejich myšlenky a přání. Ladislav Kraus začínal s oddílem Pilné včelky patřícím pod pionýrskou skupinu, ale záhy se na přání dětí přejmenovaly na oddíl Brontosaurus, který později působil při DPM v Rokycanech. V hledání dětí Ladislavu Krausovi pomohly jeho úkoly vyplývající z postu konzervátora státní ochrany přírody. Bylo to dáno tím, že jednou z jeho povinností byla účast na soutěžích, které se pořádaly na školách – Zlatý list, Biologická olympiáda, Srnčí trofej atd.,

87 Osobní korespondence s Miroslavem Matlasem ze dne 25. 10. 2014 ve Zruči nad Sázavou

a zde poznával děti, se kterými by se dobře pracovalo, a které měly o činnost v oddílu hluboký zájem. Při výběru dětí byla pokládána důležitá otázka: „*Kdybys k nám chtěl chodit, tak jaké máš doma knihy? A oni na mě koukaly... No máš nějaký atlas, máš něco o zvířatech? Protože všem se líbila zvířátka, všem se líbily kytičky, ale takový ten hlubší zájem se projevil, že měl doma nějaký atlas. A tyhle děti jsme potom soustředili. Bylo nás dvaadvacet a to už byl velký oddíl*“.⁸⁸

Kromě výletů do blízkého okolí, v rámci kterých děti získávaly kromě prožitků a poznání potřebné zkušenosti z konkrétní pomoci přírodě, se oddíl z podnětu Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni zapojil do akce „Inventarizace tisíc červených v SPR Chlumská stráň“. „*Ono to vypadá velmi jednoduše, chodit od jednoho stromu k druhému a každému tisu měřit obvod metr nad zemí. Jenže ony rostly na příkré stráni, plné trní, kopřiv a houští. Někdy jsme za nimi lezli i do roklí, kde se nám břidla s jílovitou hlinou doslova rozpadávala pod nohama. Jindy jsme šplhali po holé skále s vrstvou kluzkého jehličí, porostlou nějakou tou borovicí. Celkem jsme změřili 120 tisíc různých velikostí a tvarů. A proto je tato část Chlumské stráně podle Berounky chráněná.*“⁸⁹

V roce 1978 se na oddíl Brontosaurus obrátilo s nabídkou ke spolupráci zoologické oddělení Západočeského muzea v Plzni, která se týkala přehledu výskytu netopýrů v okrese Rokycany. Trvalo to čtyři roky, doprovázeli zoology do štol a jeskyní, naučili se netopýry rozeznávat podle druhů, kroužkovat, zapisovat jejich rozměry, počítat jejich kolonie a chránit. Podílely se vlastně na státním výzkumu. Výsledkem tohoto úsilí byla v březové kůře vázaná Kronika Zlatého listu Pionýrského oddílu Brontosaurus v Rokycanech a celá se zabývala výskytem netopýrů na Rokycansku. Byla v ní veliká mapa okresu se zakreslenými objekty, kde oddíl našel nějaké netopýry, fotografie, plánky a tabulky. Podílely se vlastně na státním výzkumu. Druhým výsledkem tohoto Brontosauřího zkoumání se stal sborník „Netopýři okresu Rokycany“, ve kterém se uvádí: „*Přínosem systematického výzkumu netopýrů na rokycanském okrese širšího významu je nalezení dvou dalších letních kolonií druhu Eptesicus nilsoni a teprve třetí letní kolonie Barbastella barbastellus v ČSR.*“⁹⁰

Dalšími akcemi oddílu Brontosaurus byla oprava lávek přes potoky V Hřešihlavech a Kamenci, sázení stromků, stahování klestí a jeho pálení, ve školním rozhlase se vysílaly

88 Rozhovor s Ladislavem Krausem ze dne 30. 6. 2014 v Němčičkách.

89 Kronika Pionýrského oddílu Brontosaurus, záznam z roku 1977, Inventarizace tisíc červených v SPR Chlumská stráň.

90 Netopýři okresu Rokycany, Západočeské muzeum v Plzni - zoologické oddělení, 1983.

relace o ochraně přírody, vyráběly ptačí budky, které se pravidelně kontrolovaly a opravovaly, oddíl měl patronát nad přírodní rezervací „Pod starým hradem“, provádění fenologických pozorování, sběr léčivých bylin, sběr kaštanů a žaludů, mapování dravců a sov v okrese (sběr vývržků sov a jejich rozbor v jednoroční akci). Oddíl měl štěstí, když dostal od Lesního závodu Zbiroh starou opuštěnou školku a k ní chatu na nářadí a na přespání. Zařízení chaty a oplocení školky si děti opravily samy, a tam se naučily manuální řemeslné zručnosti. Oddíl zde pěstoval dřeviny jako např. kaštan neboli jírovec, jeřáb, lípu, jeřabinu a další, aby je opět vracel do volné přírody nebo měst, jako v případě výsadby břehového porostu v Rokycanech, kde se vysazoval jírovec a jabloně. K tomu brigády na hradě Kacéřov, Loket, Valeč, Krašov a Libštejn.

Když jsem se Ladislava Krause zeptal, co se jim podařilo realizovat z námětů na činnost z publikace „Ochránce přírody“ - odpověděl „Vše“. Ale pestrost pracovního vyžití nebyla zdaleka tím jediným, co mohl oddíl svým členům nabídnout. Samozřejmě byly oblíbeny výlety. A pokud si oddíl vybral jako cíl poznání nějaké vzdálenější místo v republice a nevěděl jak zajistit ubytování, tak vedoucí zavolal na školu, která byla v tom místě, a dohodlo se přespání v tělocvičně. *„Vždycky to byla nějaká náhoda, takový nápad, že pojedeme tam a pak jsme hledali cesty jak se tam dostat a kde se tam buď ubytovat, když bylo hezké počasí, tak se spalo pod širákem – to je jasné.“*⁹¹

„Já si myslím, že jsem vedl určitý vztah dětí k přírodě a okolí. To bylo asi to nejdůležitější. Pak tam hrála velkou část i romantika a navíc myšlenka, že to co každé dítě udělá, nebo co se naučí, ten vztah, takže si ponese i do budoucnosti. Akce, kde se něco dělalo, tak první bylo, že se to muselo vysvětlit – co se může, co se nemůže. Za druhý jsem znal děti a oni znali mě, takže co jsem řekl, tak to bylo svatý. Ale asi hlavní bylo to, že jsem znal od každého, co si kdo může dovolit, za ty léta nebo za ten rok, dva, kdo jaký je a hlavně u nich byla dobrovolná kázeň to, že měli volno, když chtěli volno, ale když se něco dělalo, nebo se soutěžilo, tak se soutěžilo, když se oddíl na něco připravoval, tak se děti připravovaly. To byla ještě generace, která musela většinou doma dělat. Děti měly doma nějaké zahrádky, ale prostě byly to děti, které každou práci, kterou dělaly v tom oddíle, tak to braly. Ale tam nešlo o to, co by je bavilo, tam šlo o to, aby to udělaly. Sázely se stromky, tak se musely vysázet, no a pak se myslelo, co bude večer a hlavně jsem jim vždycky musel vyprávět horory, strašidelné příběhy a takovéhle věci – na to se strašně těšily, protože to doma neměli. A já měl tu povinnost

91 Rozhovor s Ladislavem Krausem ze dne 30. 6. 2014 v Němčičkách.

vždycky před každým táborem najít nějakou knížku, teď jí honem nahltat, pokud možno si to zapamatovat, abych měl tam večer to „Láďo začni!“, „Zhasněte už!“. Tak se tedy zhaslo a už se povídalo. A to byly pro ně ty zážitky a ta motivace na to všechno, kvůli čemu tam chodily rádi a práce fyzická jim nevadila žádná. No a na tu bezpečnost člověk musel být jako ostrůž. Musel to předvídat. Byla to dobrá parta. Ale ta se tvořila hromadu let. A taková odměna vždycky byla, když jsme třeba něco vyhráli, byly jsme dobří, jméno toho oddílu bylo dobré, všichni se k nám tlačili, chtěli, my jsme si mohly vybírat a tím bylo samo označené, že jsme kvalitní.“⁹²

„A osobnost, která to tam chtěla prosadit tak to tam prosadila. Ale říkám, ten vedoucí v Rokycanech prosadil všechno!“⁹³

Ladislavu Krausovi byla jako jednomu z mála jednotlivců udělena Cena Brontosaura Českého ÚV SSM - nejvyšší ocenění svazácké péče o životní prostředí. Jeho oddíl získal za roky 1979, 1982 a 1984 Zlatou cenu Brontosaura. Když jsem s Ladislavem Krausem na podzim v roce 2014 naposledy hovořil, byl opět v jednom kole – zaneprázdněn instalováním ptačích budek v brdských lesích.

V poznámce uvádím přehled dalších aktivních oddílů.⁹⁴

Výše uvedené oddíly, které se zabývaly převážně ochrannou problematikou a zapojením do hnutí Brontosaurus, přitahovaly pozornost vyšších orgánů pionýrské organizace. Dokládá to kritika přednesená v části úvodu výše uvedeného zasedání Českého ÚV SSM v Uherském Hradišti. „Ačkoliv pionýrská část hnutí Brontosaurus byla od počátku myšlena jako jeden z dalších motivačních prvků při plnění příslušných podmínek výchovného systému a úkolů v soutěži „Zlatý list“, přesto se vyskytly případy, kde byl Brontosaurus brán jako zcela

92 Rozhovor s Ladislavem Krausem ze dne 30. 6. 2014 v Němčičkách.

93 Rozhovor s Marií Chomátovou ze dne 26. 5. 2014 v Praze.

94 Poznámka: „Nezmaří“ z Vejprtu pod vedením PaedDr. Václava Netolického, „Vlci“ z Vyššího Brodu pod vedením pana učitele Josefa Svojsíka, „Ffni“ z Olomouce, oddíl ochránců přírody z Kněžic u Třebíče vedené Květou Burešovou, oddíl z Českého Krumlova pod vedením pana Floriana.

separátní akce, jako něco navíc.“⁹⁵

Jednalo se tak o první zaznamenanou reakci nejvyšších pionýrských orgánů na zjištění, že by hnutí Brontosaurus mohlo pro děti představovat zajímavější a lákavější alternativu a umožnit vybočení z jednotného Výchovného systému PO SSM. Pravděpodobným následkem byla větší obezřetnost, možná i odtažitost aparátu PO SSM vůči hnutí Brontosaurus.

Zapojení pionýrské organizace do hnutí Brontosaurus lze tedy vnímat jako úspěšné, i přesto, že nebylo masové. A bylo hnutí Brontosaurus v pionýrské organizaci skutečně řízeno? Vždyť například již v roce 1974 byly pro potřeby pionýrské organizace vydávány a šířeny metodiky a v Ústředním štábu Brontosaurus měla pionýrská organizace svého zástupce. „*Štáb akce Brontosaurus dosud vydal 9 informačních textů pro potřebu sdělovacích prostředků, Domů pionýrů a mládeže a okresních pedagogických středisek a 4 metodické materiály pro potřebu Domu pionýrů a mládeže.*“⁹⁶

Přes výše uvedené skutečnosti, se názory vedoucích pionýrských oddílů, majících ve své náplni převážně ochranu přírody, na řízení hnutí Brontosaurus v PO SSM rozcházejí:

„S odkazem na předchozí řečené zní odpověď – nijak.“⁹⁷

„Bylo to řízené a hlavně tam byl dozor, všechno muselo být pod kontrolou, ale my jsme se pohybovali na úrovni měst a okresu, existovaly okresní komise (pionýr, SSM, ..), celostátního řízení jsem si moc nevšíkala.“⁹⁸

95 Zasedání Českého ústředního výboru Socialistického svazu mládeže, Uherské Hradiště - červen 1978, Referát přednesený na V. plenárním zasedání ČÚV SSM, vydal ČÚV SSM v nakladatelství Mladá fronta – září 1978, s. 11.

96 Aktivita mládeže v hnutí Brontosaurus při tvorbě a ochraně životního prostředí, Informační zpravodaj, Rada pro životní prostředí při vládě ČSR, ročník 1975, číslo 2, s. 64.

97 Rozhovor s Alešem Máchalem ze dne 3. 9. 2014 v Brně.

98 Osobní korespondence a setkání Jarmilou Dupejovou-dříve Machálkovou ze dne 11. 5. 2015 ve Zlíně.

„Co se týče svazáků, tak celkem nám nikdo nepřekážel, poněvadž, nevím, prostě nemám na to žádnou špatnou zkušenost ani dobrou.“⁹⁹

„Metodika od SSM a pionýrské organizace žádná, náměty pro činnost se řešily v rámci oddílu.“¹⁰⁰

„Na rozdíl od SSM byla pro PO SSM vypracována a publikována celá řada metodických materiálů, a to jak z ústředí (vydávanych jak ÚDPM JF, tak Mladou frontou), tak i na úrovni krajů a okresů, zaměřených na místní podmínky. Největší roli však při činnosti hrála iniciativa vedoucích oddílů.“¹⁰¹

„Role SSM a pionýrské organizace byla jen taková, že jsme nebyli „divoké oddíly“, ale pod hlavičkou PO SSM, jinak by nás zrušili. PO SSM byla ráda, že nás mají, vykazují činnost a mohou se chlubit na ústředí tím, co děláme.“¹⁰²

„Nejlepší bylo to setkání s těmi lidmi, protože každý měl nějaké své metody a kolikrát dobré metody, že jsme neobjevovali Ameriku.“¹⁰³

Z výše uvedeného je zřejmé, že část vedoucích oddílů ani žádné řízení a pomoc ze strany pionýrské organizace nepotřebovali, řídili se místními podmínkami, informace a zkušenosti si vyměňovali navzájem. A ti, kdo měli přehled, jako Karel Dunda - dlouholetý redaktor časopisu *ABC mladých techniků a přírodovědců*, tak psali například o tom, jak řízení hnutí Brontosaurus v pionýrské organizaci co nejlépe nastavit. „Vzhledem k celospolečenskému významu a rozsáhlosti dané problematiky (která je vskutku interdisciplinární) není ani myslitelné, aby toto hnutí řídila napříště jedna odborně zaměřená zájmová komise. Dosah a význam hnutí je daleko širší. A jelikož v jeho obsahové náplni veřejně prospěšná činnost

99 Rozhovor s Ladislavem Krausem ze dne 30. 6. 2014 v Němčičkách.

100 Osobní korespondence s Dušanem Grombiříkem ze dne 16. 4. 2015 v Hodoníně.

101 Osobní setkání a korespondence s Bohuslavou Vackovou ze dne 12. 11. 2014 v Praze.

102 Osobní korespondence s Dušanem Grombiříkem juniorem ze dne 16. 4. 2015 v Hodoníně.

103 Rozhovor s Ladislavem Krausem ze dne 30. 6. 2014 v Němčičkách.

převažuje nad činnostmi zájmovými, měla by ho řídit komise, které veřejně prospěšná činnost přináležel, tedy komise hnutí pionýrského Paprsku. Proto se jeví účelné při této komisi vytvořit sekci hnutí Brontosaurus, která by se zabývala výlučně problematikou životního prostředí.“¹⁰⁴

Tento příspěvek se kriticky staví k tomu, že přírodovědné komise ustavované v Domech pionýrů a mládeže neřídily hnutí Brontosaurus v pionýrské organizaci způsobem, který by odpovídal jeho celospolečenskému významu a rozsáhlosti dané problematiky.

Jiří Jiránek – Pardubice:

„V pionýrské organizaci vlastně nevznikl žádný systémový prvek, který by byl cílený na výchovu, osvětu, vzdělávání těch dětí různého věku, tak, jak jsme si to představovali my. A to byl náš problém vlastně po celá ta léta, že pokud někde ti pionýrští pracovníci – zejména skupinová vedoucí, nebo domy dětí a mládeže, kde byl člověk, který na to slyšel, tak tam se individuálně vždycky s těmi dětmi dělalo, protože my jsme věděli, že to je věk, kdy ty děti jsou vnímavé, je možné je připravit vlastně na to, že pak půjdou na střední školu, nebo třeba na učiliště, a že se jim prostě otevrou u těch Brontosaurů dveře. Čili, tahali jsme je na různé akce, ale bohužel, to metodické řízení pionýra nikdy do toho nevstoupilo s tím, že by se vytvořil, v rámci pionýra nějaký systém, který by byl zaměřený takhle cíleně, jo. To znamená, že ta naše představa, že třeba v Domech dětí a pionýrů vzniknou kroužky přímo ochrany přírody, historie, to dodnes je problém. Dodnes, ve vztahu k památkám apod., se to bohužel nestalo. Takže ani ty naše snahy po tom, když byla ta Ústřední komise na Českém ÚV SSM, kdy jsme měli nějakou vizi, jak systémově do té pionýrské činnosti vložit tento prvek do Výchovného systému, tak v podstatě to skončilo vždycky tím, že Pionýr má ve skutečnosti jiné poslání a jiné úkoly a cíle, že tohle je jenom zájmová věc, takže to se prostě nepodařilo. Tak to byla vlastně taková doba, kdy my po celá ta léta jsme se snažili do toho ty pionýry zatáhnout tak, že to pro ně bude systémový prvek, tak jako jejich některé jiné aktivity. Ale oni odkazovali na to, že mají svoje různé soutěže, to byla Srnčí trofej, Zlatý list a ještě cosi bylo, ale my jsme říkali „Ano, ale to je jenom o tom, co se ty děti učí v osnovách“ a to nám samozřejmě nestačilo. Takže se ta naše vize, že budou brontosauří pionýrské oddíly, ta se bohužel nesplnila, ale bylo po republice několik takových skupin. My jsme tomu říkali Stanice mladých ochránců přírody, taky ta stanice jednou získala Zlatou cenu Brontosaura, protože

104 Karel Dunda, „Podíl pionýrské organizace na hnutí Brontosaurus“, Památky a příroda, 1978, č. 9, s. 567.

*opravdu za ní něco bylo vidět a projevovalo se to u těch dětí, což asi komentovali kantoři, že měly zájem o předměty, které je třeba dříve ani netáhly, nebavily. Ale tím, že si na to šáhly v té přírodě, tak je to začalo zajímat. Čili, to zas považuji za další doklad toho, že v tomto věku, kdy jsou ty děti na základní škole, jsou schopné se orientovat jinak, pokud dělají nějakou takovou činnost, než když tu činnost nedělají, neznají. My jsme měli takové pojetí, už tehdy, a vnímání, že nejde o konzervativní ochranu přírody. Tam šlo o ty vztahy, a to jsme chtěli ty děti učit. Ty vztahy v prostředí, do kterých samozřejmě zapadá i ochrana přírody, ale co je platné, když něco dáte jenom za plot, tak jste ještě nic neudělali. Protože v té krajině, se ty zlořády (smích) prostě dějí okolo toho plotu dáál! Což bylo velmi markantní v té době. Takže ono se to bohužel tehdy tak nepodařilo, aby to byla nějaká soustavná, cílená práce na tenhle obor, byť v nějakém úzkém rozsahu, ale prostě trvale. Aby to ty děti provázelo od toho dětství. Takže je pochopitelné, že kolem toho byly různé diskuze, a dokonce hádky, v té době.*¹⁰⁵

V Domech pionýrů a mládeže fungovaly kroužky ochrany přírody, ale ne všude a na stejné úrovni. Vše záleželo na lidech a jimi vnímaných prioritách a schopnostech. Základní vztah mezi věkem dětí a rozsahem znalostí a činností byl sice nastaven ve Výchovném systému PO SSM, z druhé strany, kritický postoj Jiřího Jiráňka vychází z dlouholeté praxe, a to přinejmenším v tehdejších Východočeském kraji.

Jan Baltus – Brno:

„Myslím si, že lidé co to řídili, museli spíše vycházet z toho, „ jak se to dá využít“ pro práci s dětmi a celé zaměření hnutí Brontosaurus vyznívalo od počátku spíše jako protestní – ať si říká, kdo chce, co chce. Přinejmenším debatní: a k debatě potřebujete vědomosti. U dětí jde a šlo o vštípení základních norem chování v přírodě a nenápadnou výuku. I tak zde vliv byl, určitě, projevil se v přípravě Biologických olympiád, kdy se kromě výuky zadávaly otázky vlivu větší aglomerace na krajinu (tu hru rozpracoval ostatně i Jan Čerňovský a já ji použil právě v Biologické olympiádě). Pořád musíme asi vycházet z toho, že Brontosaurus chtěl vlastně říci, že ta bezuzdná exploatace prostředí je prostě špatná, až zločinná. Zpočátku, když se podsouvaly do publikování jednotlivé příběhy lajdáctví atd. to šlo, to režim skouzl, ale jak došlo na velká témata, skončila sranda. Nakonec, víte, co byly hlavní spory mezi Vládou

105 Rozhovor s Jiřím Jiráňkem ze dne 31. 1. 2015 v Praze.

Jiránekem a Josefem Velkem? Že Láďa začal Pepovi vyčítat, že se tomu ústřednímu problému vyhýbá. Ale Pepa měl limity a nadřízeného, a to byla Čermáková a ta určovala o čem to „může být.“ Takže já se tomu Pionýru ani moc nedivím, nebyla to lenost nebo tak, prostě to nesešlo do té věkové kategorie.“¹⁰⁶

ZÁVĚR:

Dle organizační struktury Pionýrské organizace SSM měly hnutí Brontosaurus v pionýrské organizaci řídit příslušné Rady PO SSM, pod které organizačně patřily přírodovědné komise na Domech pionýrů a mládeže. Již před vyhlášením akce „Rok ochrany a tvorby životního prostředí 1974“, bylo iniciátory z Ústavu krajinné ekologie plánováno, že organizačními centry připravované akce budou Domy pionýrů a mládeže. O následujícím období po vzniku hnutí Brontosaurus nemohu z dostupných pramenů a od vedoucích pionýrských oddílů vyvodit závěr, že by se Domy pionýrů a mládeže na organizaci hnutí Brontosaurus v PO SSM, až na regionální výjimky, zásadním způsobem podílely. V okrese Uherské Hradiště například vznikla samostatná linie hnutí Brontosaurus „Paprsek“, určená pro souvislou práci s dětmi ale to byl ojedinělý případ. Na různých úrovních a místech byla organizována setkání pionýrských oddílů zabývajících se ochranou přírody, školy s ochrannářskou problematikou ale jednotný fungující systém řízení hnutí Brontosaurus v PO SSM na základě získaných informací uplatňován nebyl. Vypovídají o tom například poznatky oddílových vedoucích, ale i to, že pionýrské oddíly mající ve své náplni ochranu přírody, až na výjimky neměli svůj název spojený s hnutím Brontosaurus. Vzhledem ke své náplni a výsledkům činnosti tuto spojitost s hnutím neformálně měly, nebo jim byla přisuzována, což se projevovalo při vyhodnocování jejich přínosu v péči o životní prostředí, spojené s udělováním „Ceny Brontosaura“. Závažným zjištěním také je, že problematika zapojení dětí do hnutí Brontosaurus nebyla za celé sledované období zapracována do Výchovného systému PO SSM. Jedním z důvodů formálního nezačlenění hnutí Brontosaurus do Výchovného systému PO SSM byla nezkušenost, ale také obavy a nejistota pionýrského aparátu mít ve svém systému novou aktivitu, která by nebyla plně pod jeho kontrolou, aktivitu zčásti stojící mimo léta prověřené bezkonfliktní oblasti pionýrských činností, aktivitu do které byla zapojena část vedoucích a propagátorů výchovy dětí vycházejících z tradic Junáka. Dalším důvodem může být to, že ve Výchovném systému PO SSM byly vždy obsaženy části zabývajících se ochranou

106 Osobní korespondence s Janem Baltusem ze dne 10. 2. 2015 v Brně.

přírody, a to především v rámci získávání zájmového odznaku Mladý přírodovědec a odznaku odbornosti Ochránce přírody. Dokonce v roce 1989 se ve Výchovném systému PO SSM objevuje nový odznak odbornosti, a tím byl odznak Ochránce kulturních památek. Ale také se mohlo jednat právě o odpovídající přístup s ohledem na věk dětí, které bylo zapotřebí nejdříve dostat ven do přírody a postupně jim pomáhat získávat poznatky týkající se základů její ochrany, až do celostnějšího poznání, jež jim v pozdějším věku umožnilo lépe pochopit problematiku ochrany životního prostředí. Také to byla záležitost dostatečného množství kvalifikovaných a zapálených vedoucích, ochotných také s dětmi pracovat. Zapojení pionýrské organizace do hnutí Brontosaurus a soutěže o „Cenu Brontosaura“ bylo samozřejmým vyústěním činnosti oddílů v rámci ochránářské činnosti, a to nejen z důvodů značné prestiže a medializace (*Mladý svět*), ale i z hlediska atraktivnosti názvu. Podstatné bylo, že děti i dlouhodoběji pracovaly v konkrétní lokalitě, poznávaly a pravidelně se při péči o přírodu seznamovaly s biotopem, florou i faunou ale i se zásahy člověka do tohoto prostředí. Závěrem lze říci, že hnutí Brontosaurus v pionýrské organizaci přineslo mnoho konkrétních, společensky prospěšných výsledků a tím nejvýznamnějším byla výchovná hodnota hnutí. A to přesto, že nefungoval správně jednotný systém řízení hnutí Brontosaurus v rámci PO SSM a zapojení do hnutí Brontosaurus bylo většinou dáno osobním přístupem vedoucích pionýrských oddílů.

V. HNUTÍ BRONTOSAURUS V RÁMCI OFICIELNÍCH STRUKTUR

Pro lepší porozumění sledovaného historického období, ve kterém vyvíjelo činnost hnutí Brontosaurus, je na úvod před částí věnované sondám do konkrétní činnosti hnutí, prospěšné získat odpověď na to, jakou pozornost a podporu hnutí Brontosaurus věnovala politická moc na svých jednáních a jakou úlohu ve svém zájmu o hnutí Brontosaurus sehrála Státní tajná bezpečnost (dále jen STB). Vždyť hnutí Brontosaurus vzniklo 2 roky po politických procesech z léta 1972, v období „stabilizace“ a „upevnění pořádku“ v době, kdy se normalizační režim soustředil na dohled a kontrolu společnosti a ekonomika se řídila heslem „Všechny zdroje naplno“. Politickým představitelům se podařilo zastrašit obyvatelstvo, které se vzdalo účasti na řešení věcí veřejných a přizpůsobilo se životu v reálném socialismu a komunistické vedení mělo pochopitelně zájem, aby veškeré aktivity obyvatelstva, i aktivity mládeže mělo plně pod kontrolou.

Pramenem k získání těchto informací byla především: Zasedání Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží, Komise pro tvorbu a ochranu životního prostředí a Komise ÚV KSČ pro sociální politiku, NA, 4 odd., fond ÚV KSČ. Na tomto místě je třeba se zmínit o skutečnosti, že nejdůležitější dokumenty SSM byly vždy projednávány a schvalovány v Komisi ÚV KSČ pro práci s mládeží, ve které zasedali i vysocí svazáčtí funkcionáři. A proto se i tyto projednávané dokumenty stávají součástí výše uvedených pramenů. Pozornost jsem také věnoval fondu Ústavu krajinné ekologie ČSAV. Masarykův ústav a archiv AV ČR, v.v.i. Důvodem pro bádání v tomto fondu byla snaha rozšířit dosavadní poznatky o vzniku hnutí Brontosaurus vztahující se k této kapitole.

Ústav krajinné ekologie se zabýval základním výzkumem otázek ekologických procesů v krajině, výzkumem vědeckých základů rekultivace devastované krajiny, tvorby a ochrany životního prostředí. Pro ústav byla charakteristická činnost poradenská, expertizní, posudková, publikační i přednášková. Zpráva o činnosti Ústavu krajinné ekologie ČSAV za rok 1973 mimo jiné uvádí *„Pro československý norský a sovětský rozhlas a televizi připravilo 6 členů ústavu celkem 9 přednášek a příspěvků. V redakčních radách 9 časopisů pracovalo 8 členů ústavu. 13 členů ústavu se účastnilo doma i v zahraničí celkem 19 vědeckých setkání a zde přednesli celkem 22 přednášek a příspěvků. V roce 1972 organizoval ústav jedno symposium se zahraniční účastí a připravoval 2 další mezinárodní konference. Celkem bylo*

*v tomto roce předneseno 64 přednášek, referátů a jiných příspěvků. Této aktivity se účastnilo celkem 23 členů ústavu“.*¹⁰⁷

Ze zprávy je zřejmé, že v Ústavu krajinné ekologie ČSAV se soustředil velký odborný potenciál a byl aktivní nejenom ve směru k odborné ale i k širší části veřejnosti. Vznik základní organizace SSM v roce 1973 v tomto ústavu byl i určitou reakcí na přání profesora Hadače o jakési politické zaštitění pracoviště. Pracoviště bylo zajímavé svojí skladbou, svým posláním na pomezí přírodních věd a společenských věd ale v tehdejší situaci bylo slabé jakousi politickou záštitou, minimálním počtem členů strany a chybějícími dalšími aktivitami, takže organizace svazu mládeže měla pomoci v tom politickém profilu pracoviště, tak jak to tehdejší situace žádala. A byl to právě ředitel ústavu profesor Emil Hadač, který byl ze strany vedení ČSAV nucen reagovat a řídit činnost ústavu tak, aby byla v souladu s ideologickými úkoly stranických orgánů. Tuto skutečnost dokumentuje dopis místopředsedy ČSAV akademika Josefa Poulíka ze dne 6. června 1973 a odpověď ředitele Ústavu krajinné ekologie ČSAV. „*Vážený soudruhu řediteli, na aktivu ředitelů pracovišť ČSAV, konaném dne 28.3.1973, jsem Vás požádal, abyste mi do konce měsíce května t.r. podal zprávu o tom, jaká opatření byla ve Vašem ústavu učiněna k zabezpečení ideologické práce ve smyslu hlavního referátu proneseného na XXXI. Valném shromáždění členů ČSAV. Se zřetelem k tomu, že jsem Vaši zprávu neobdržel, dovoluji si Vás požádat, abyste mi ji obratem zaslal. Se soudružským pozdravem akademik Josef Poulík“.*¹⁰⁸

Na tento podnět reagoval ředitel Ústavu krajinné ekologie ČSAV Emil Hadač akademiku Poulíkovi několika stránkovým dopisem ze dne 25. 6. 1973, ve kterém sdělil, že referát o rozpracování závěrů říjnového pléna ÚV KSČ k ideologickým otázkám v rámci ČSAV se stal základní směrnicí pro přístup k ideologickým aspektům všech problémů, kterými se ústav zabývá. Dále ředitel Ústavu krajinné ekologie ČSAV ve svém dopisu uvádí: „*Jasnou předností společnosti organizované na socialistických principech je ta skutečnost, že ona jediná dává reálné možnosti čelit nastupující ekokrizi plným využitím vědeckých poznatků, předcházet jí a její negativní dopady vyloučit. Z tohoto stanoviska přistupuje Ústav krajinné ekologie ČSAV k řešení vědeckovýzkumných úkolů zařazených do státního základního výzkumu a z výše uvedené téze odvozuje pro svoji práci nutnost orientovat se především na*

107 Zpráva o činnosti Ústavu krajinné ekologie ČSAV za rok 1973, Masarykův ústav a archiv AV ČR, neuspořádaný fond Ústavu krajinné ekologie ČSAV, karton 10, s. 16.

108 Dopis místopředsedy ČSAV akademika Josefa Poulíka ze dne 6. 6. 1973 řediteli Ústavu krajinné ekologie ČSAV. Tamtéž, karton 4.

vědu zemí socialistického tábora a zvláště na vědu SSSR, tedy na vědu vyvíjející se ve stejném politickém, ideologickém a společenském prostředí se stejnými dalekosáhlými možnostmi realizace dosažených výsledků. Tato orientace ústavu vyústila v poslední době zákonitě do výrazného zvýšení účasti ÚKE ČSAV ve spolupráci zemí RVHP na řešení komplexního vědeckotechnického programu „Vypracování opatření k ochraně přírody“.¹⁰⁹

V tomto programu plnil Ústav krajinné ekologie ČSAV funkci hlavního pracoviště pro některá témata. Ve svém dopisu dále ředitel Ústavu krajinné ekologie ČSAV zmiňuje pozornost odborné a politické výchově kádrů a zvláště pak hodnotí úspěch při založení a rozvinutí práce ústavní skupiny SSM. Tento dokument podává srozumitelný obraz o tom, jak byla nasměrována orientace ústavu a jak důsledně byla prosazována tehdejší stranická ideologie. V říjnu 1974 obdržel Ústav krajinné ekologie ČSAV pokyn generálního sekretáře ČSAV ve věci „Vyhodnocení iniciativy pracujících v ČSAV za rok 1974“. Vedení ústavu podalo návrh na udělení titulu „Kolektiv socialistické práce“ základní organizaci SSM Ústavu krajinné ekologie ČSAV, Průhonice u Prahy. Níže autor uvádí část návrhu na udělení titulu, protože podává obraz o činnosti svazácké organizace v roce 1974. „S ohledem na specifčnost práce na vědeckém pracovišti a výhledem k zaměření Ústavu krajinné ekologie ČSAV jako vědecké základny pro řešení problémů z oblasti ochrany a tvorby krajiny, rozhodli se mladí lidé v ÚKE ČSAV, aby jejich ZO SSM vyvíjela aktivitu zvláště v oblasti popularizace otázek ochrany a tvorby životního prostředí – problematiky, která nabývá v současné době značného politického významu a jejíž úspěšné řešení je zvláště důležité pro příslušníky mladé generace. Členové svazácké organizace spolupracovali s vědeckými pracovníky Ústavu krajinné ekologie při přípravě a realizaci přednášek na gymnasiích, v Domě sovětské vědy a kultury apod. Ve spolupráci s fakultním výborem SSM na přírodovědecké fakultě UK byl připraven cyklus o problémech ochrany a tvorby životního prostředí pro posluchače PřF UK, ve kterém přednášeli přední odborníci z Ústavu krajinné ekologie ČSAV. Základní organizace SSM ÚKE ČSAV se stala iniciátorkou Roku ochrany a tvorby životního prostředí 1974. Pro tuto akci připravili členové základní organizace SSM její základní programovou koncepci i odbornou náplň některých témat. Členové základní organizace SSM pracují v řídicím štábu Roku ochrany a tvorby životního prostředí (akce Brontosaurus).“¹¹⁰

109 Dopis ředitele Ústavu krajinné ekologie ČSAV Emila Hadače ze dne 25. 6. 1973 akademiku Josefu Poulíkovi. Tamtéž, karton 4, s. 1-3.

110 Návrh na udělení titulu „Kolektiv socialistické práce“ základní organizaci SSM Ústavu krajinné ekologie ČSAV, Průhonice u Prahy. 14. 10. 1974. Tamtéž, karton 3, s. 1-3.

S ohledem na dostupné archiválie je pravděpodobné, že právě i tato přednášková činnost, která byla pořádána již v roce 1973 a případné z ní plynoucí poznatky (náměty z diskusí atd.), se mohly stát impulsem a námětem pro vznik akce „Rok ochrany a tvorby životního prostředí“. Z uvedených dokumentů je zřejmé, že základní organizace SSM Ústavu krajinné ekologie ČSAV měla pro svoji činnost velice příznivé podmínky. K těm vnějším stojí za připomínku, uspořádání světové konference o životním prostředí v roce 1972 ve Stockholmu a také rozhodnutí Valného shromáždění OSN ustavit a slavit každým rokem 5. června Světový den životního prostředí. Vnitřní podmínky se týkaly zejména vysoké odbornosti jednotlivých členů, přístupu k informacím a přehledu o problematice životního prostředí. Nezastupitelnou úlohu na vzniku akce „Rok ochrany životního prostředí 1974“ měl ředitel ústavu Emil Hadač, neboť byl jejím vědeckým garantem. A můžeme se domnívat, že právě i ideologický tlak, pod kterým se ředitel ústavu Emil Hadač v této době nacházel, mohl vytvořit ideální podmínky pro vznik ústavní svazácké skupiny a celostátní akce, kterou 8 členů základní organizace SSM Ústavu krajinné ekologie ČSAV s dalšími pracovníky ústavu ve spolupráci s Českým ÚV SSM navrhlo a připravilo. *„Ale možná, že i tam byla určitá obava z toho, co může vyvolat rozšíření přenosu informací, poskytování dat, poskytování údajů z tehdejších databází z tehdejších informačních registrů. Ale to byly spíše problémy toho samotného počátku, kdy obecné politické klima nepřálo velkému sdílení dat, sdílení informací v tak citlivé sféře jako byla problematika životního prostředí. Ale lidé, kteří v těch oborech pracovali, tento prostor, který se otvíral vlastně pod záštitou svazu mládeže a tedy ve sféře na výsost politické, ve sféře přenesené působnosti komunistické strany, tak to nakonec vítali a chápali to jako určitou možnost prosadit své představy o tom, jak by měla, mohla vypadat politika životního prostředí prostřednictvím této politické možnosti a sdílet mladým lidem i mnohé informace, které oficiální cestou nebylo zvykem poskytovat.“*¹¹¹

Jako základní zdroj informací k získání odpovědi na otázku jakou pozornost a podporu věnovala hnutí Brontosaurus politická moc na svých jednáních, jsem využil dokumenty ze zasedání Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. Jednak pro to, že zasedání komise se uskutečňovala pravidelně, a to nejčastěji 2x až 3x do roka, kdy první zmínka k tématu Brontosaurus je ze dne 25. října 1975 a končí v říjnu 1989. To znamená, že téma kontinuálně, s výjimkou let 1977-1978 a 1980-1982, pokrývá sledované období. Tato část byla doplněna o dva dokumenty ze zasedání Komise ÚV KSČ pro tvorbu a ochranu životního prostředí a jeden dokument Komise ÚV KSČ pro sociální politiku. Prostudováním výše uvedených

111 Rozhovor s Miroslavem Martišem ze dne 9. 4. 2014 v Kostelci nad Černými lesy.

dokumentů nelze přehlédnout, že v 70. letech je z pozice strany patrný jistý odstup, a vlastně ani neví, co s ním – s Brontosaurom. Na samém počátku utváření hnutí padl dokonce návrh, „Když je to o přírodě, tak to patří pod zahrádkáře!“ Tento postoj politické moci se navenek projevoval tím, že hnutí Brontosaurus bylo v letech 1975-1976 stále přijímáno jako „akce“ Brontosaurus, nikoli jako hnutí Brontosaurus. Ochrana životního prostředí byla v podstatě aktivitou proti něčemu - tím byla především neekologická ekonomika a chránit něco. A to bylo politické moci podezřelé. Z toho vyplývala nedůvěra a zpočátku nevole k tomu přistupovat. Mohlo to být tedy z důvodu, že mladí lidé, účastníci hnutí v té době, sdíleli kolektivní identitu a společně usilovali o změnu. V případě hnutí Brontosaurus o změnu k lepšímu životnímu prostředí. A ke změnám politická moc přistupovala velmi obezřetně. Ale věci se daly do pohybu, a to zejména díky zvýšené informovanosti. *„Nešlo jenom o to získat data, sebrat data, poskytnout je širší veřejnosti ale šlo o to, ty údaje o stavu životního prostředí, které v té době ještě patřily i na hranici utajovaných skutečností, dát do souvislostí, dát třeba do souvislostí údaje o stavu ovzduší v Severočeském kraji, na Ostravsku, v Praze s údaji o zdravotním stavu populace, což bylo také jedním z témat Roku ochrany a tvorby životního prostředí 74 a kde nám velmi vstřícně vycházel Státní zdravotní ústav, tehdy se jmenoval Institut hygieny a epidemiologie a kde jsme také poprvé poznali, že je určitý strop, který nám může být dán v těchto snahách, protože ne ta samotná data, samotné informace z měřicích stanic o stavu ovzduší nebo o kvalitě vody ale poznání, jak životní prostředí může působit na zdraví lidí, jak mohou být některé škodliviny v životním prostředí spojovány se vznikem nádorových onemocnění, jakou můžou mít karcinogenitu, mutogenitu. To už jsme se dostali skutečně do sféry praktické politiky, kde jsme se dotýkali onoho stropu, kam jsme si až mohli sáhnout. Já myslím, že klíčový pojem v tomto směru je dávání informací do souvislostí, naplnění toho poslání vlastně ekologické vědy, nalezení vztahů mezi poznáním a realitou v životním prostředí.“*¹¹²

K určité změně došlo v lednu 1979, kdy na programu Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží (dále jen komise) bylo „Posílení vlivu mládežnického tisku, vysílání Čs. rozhlasu a Čs. televize na formování socialistického vědomí mládeže“. Bod č. 3 „Pracovní aktivita dětí amládeže“ byl zformulován takto: *„Programy pro děti a mládež v této oblasti směřují především k vytváření pozitivního vztahu mladého člověka k práci, k odpovědnosti k práci a tvůrčímu přístupu k práci. Hlavním prostředkem působení jsou portréty mladých lidí, kteří jsou výraznými příklady ve svědomitém, důsledném, cílevědomém, aktivním a iniciativním*

112 Rozhovor s Miroslavem Martišem ze dne 9. 4. 2014 v Kostelci nad Černými lesy.

*přístupu k práci pro společnost. V pořadech tohoto typu byla věnována zvláštní pozornost hnutí Brontosaurus, Reflektoru mladých a hnutí mladých zlepšovatelů a vynálezců – Zenit“.*¹¹³ Na jednání schůze byl potěšující i závěr komise, která doporučila sekretariátu ÚV KSČ uvážit další rozšíření vysílacího času Čs. televize, zejména v období programů určených pro děti a mládež. Tuto změnu ve větší akceptování existence hnutí Brontosaurus lze dát do souvislosti se Zasedáním Českého ÚV SSM v Uherském Hradišti v roce 1978, které přineslo hnutí Brontosaurus prospěšnou změnu, a sice odpoutání se ve smyslu řízení od Reflektoru mladých, což byla svazácká aktivita spadající především do výrobního prostředí. Hnutí Brontosaurus tedy začalo být řízeno na všech úrovních SSM prostřednictvím „Komisí pro tvorbu a ochranu životního prostředí“ a politická moc měla tímto hnutí více pod kontrolou. První polovina 80. let na základě dokumentů z jednání komise nepřinesla v postoji k hnutí Brontosaurus v zásadě nic nového a kdy zcela očividně přetrvává tendence hnutí Brontosaurus příliš nepropagovat ale naopak spíše držet „pod pokličkou“. Příkladem může být projednávání dokumentu „Náměty pro činnost základních organizací SSM a pionýrských skupin v roce 1984“, kdy konkrétně námět: „*přispívat účastí mladých lidí v hnutí Brontosaurus a Strom života ke zlepšování životního prostředí*“ byl z výše uvedených důvodů aktuální pouze „*V organizacích v zemědělství, lesním a vodním hospodářství a v potravinářském průmyslu*“.¹¹⁴ Podobný příklad byl zaznamenán v dokumentu z roku 1984 „Náměty pro činnost základních organizací SSM a pionýrských skupin v roce 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a XII. Světového festivalu mládeže a studentstva“, který vyzývá „*aktivněji přispívat k tvorbě a ochraně životního prostředí rozvojem hnutí Brontosaurus a Strom života*“, ale zmiňuje pouze cílovou skupinu „*v organizacích sdružujících pracující mládež*“.¹¹⁵

113 Posílení vlivu mládežnického tisku, vysílání Čs. rozhlasu a Čs. televize na formování socialistického vědomí mládeže. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 15. 1. 1979. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 3, Ar.j. 14, s. 8.

114 Náměty pro činnost základních organizací SSM a pionýrských skupin v roce 1984. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 8. 9. 1983. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 20, s. 7-9.

115 Náměty pro činnost základních organizací SSM a pionýrských skupin v roce 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a XII. světového festivalu mládeže a studentstva. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 11. 9. 1984. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 22, s. 1-2.

Ze zasedání komise v tomto období číší značný formalismus a neochota zabývat se danou problematikou. Tak např. v dokumentu z roku 1984 se komise na své schůzi zabývá otázkou „Podíl orgánů Národní fronty a organizací v ní sdružených na výchovné práci s mládeží věkové skupiny 14-18 let“ se uvádí, že *„Značná pozornost v činnosti mládeže věkové skupiny 14-18 let je věnována jejich podílu na tvorbě a ochraně životního prostředí. Uskutečňuje se vedle klasické brigádnické činnosti především v rámci hnutí Brontosaurus a Strom života, organizovaném SSM ve spolupráci s orgány NF v místech, s dalšími společenskými organizacemi sdruženými v NF, zejména v ROH, ČSVTS, SDR, ČSTV a Svazarmem“*.¹¹⁶

Ale míra této spolupráce byla ve skutečnosti zanedbatelná, což i z jiného úhlu pohledu dokumentuje text níže. Tyto neobjektivní informace pramenily z alibismu stranického dohledu, kdy politická moc zde spíše formuluje přání ke většímu směřování činnosti hnutí Brontosaurus do organizací národního hospodářství a navázání širší spolupráce s organizacemi sdruženými v Národní frontě. Určitou naději ve smyslu otevřenějšího přístupu politické moci k hnutí Brontosaurus bylo v roce 1984 projednávání dokumentu „Návrh dlouhodobé koncepce volného času dětí a dospívající mládeže.“ (dále jen koncepce). Již v samotném začátku důvodové zprávy (dále jen zpráva) k tomuto dokumentu zaznívá poměrně překvapivě věta „S tímto úkolem souvisejí další opatření směřující k vytvoření podmínek pro organizovaný pobyt dětí a mládeže v přírodě a k prohloubení jejich podílu na ochraně a tvorbě životního prostředí“. Dá se proto očekávat, že tímto tématem se bude koncepce podrobněji zabývat - ale omyl! Koncepce pouze zmiňuje příklady činností, které SSM organizuje v oblasti veřejně prospěšné práce (podíl na ochraně a tvorbě životního prostředí, plnění volebních programů Národní fronty, práce v SSM, PO SSM a dalších společenských organizacích, vedení dětských kolektivů, letní pracovní aktivita, sběr léčivých rostlin a druhotných surovin, pomoc osamělým starým lidem aj.) a upozorňuje na základní problémy, jejichž řešení koncepce navrhuje a to jsou: *„nízká úroveň součinnosti orgánů a organizací ovlivňujících volný čas dětí a mládeže, neuspokojivé vytváření, využívání a udržování materiálně technické základny, nedostatečná obsahová návaznost různých výchovných systémů (škol, Mládež a kultura, PO SSM aj.) s výchovnými činnostmi realizovanými SSM, ROH, ČSTV, Svazarmem, SČSP, ČSČK a dalšími organizacemi a institucemi. Závažným*

116 Podíl orgánů Národní fronty a organizací v ní sdružených na výchovné práci s mládeží věkové skupiny 14-18 let. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 30. 11. 1984. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 23, s. 11-12, 53.

*problémem jsou nedostatky ve výchově k využívání volného času a to nejen děti a dospívající mládeže, ale také rodičů, pedagogů, vychovatelů i celé veřejnosti a relativně malá pestrost a rozmanitost nabídky příležitostí pro účelné využívání volného času“.*¹¹⁷

A tak se stala nejhlubší myšlenkou návrhu koncepce ta část dokumentu, která staví zásadní princip ve využívání volného času na dobrovolnosti a možnosti výběru. „*To znamená, že ve volném čase nelze příliš organizovat ani zakazovat, nutit nebo ignorovat. Jedinou možnou a účinnou cestou je poskytnout příležitost – umožnit mladému člověku to, co chce dělat a současně ho nenásilně vést k tomu, co je společnosti i jemu samému prospěšné“.*¹¹⁸

Je velkým nedostatkem, že u takto zaměřeného dokumentu, na jehož přípravě se podílela i řada státních orgánů, se o organizovaném pobytu dětí a mládeže v přírodě a prohloubení jejich podílu na ochraně a tvorbě životního prostředí nedozvídám ve smyslu dlouhodobé koncepce nic zásadního. Ovšem z druhé strany, postupování v souladu s výše uvedeným principem stávícím na dobrovolnosti a možnosti výběru, mohlo v praxi znamenat i překonání nejedné překážky při organizaci různých akcí – včetně hnutí Brontosaurus, respektive při jejich schvalování. Psal se rok 1985 a schůze komise měla na programu „*Náměty pro činnost základních organizací SSM a pionýrských skupin v roce XVII. sjezdu KSČ“.* V oblasti úkolů týkajících se pracovní a studijní aktivity a veřejně prospěšné činnosti se problematika ochrany životního prostředí vyskytuje hned několikrát: „*Účinněji řešit otázky podílu SSM na tvorbě a ochraně životního prostředí“*, „*Rozvíjet podíl členů SSM na tvorbě a ochraně životního prostředí rozvojem hnutí Brontosaurus a Strom života“*, „*Rozvíjet veřejně prospěšnou práci žáků středních škol a studentů, zejména při plnění volebních programů NF, při tvorbě a ochraně životního prostředí, při pomoci národnímu hospodářství v místě působení školy“.*¹¹⁹

Po 11 letech existence hnutí Brontosaurus bohužel vybrané části dokumentu nezaujmou a působí jako povinný otřelý slovní obrat. Z druhé strany se můžeme domnívat, že strana s existencí hnutí Brontosaurus, jako aktivním účastníkem ochrany životního prostředí počítá a

117 Návrh dlouhodobé koncepce volného času dětí a dospívající mládeže. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 3. 12. 1984. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 23, s. 1-5.

118 Tamtéž, s. 8-21.

119 Náměty pro činnost ZO SSM a pionýrských skupin v roce XVII. sjezdu KSČ. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 9. 9. 1985. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 24, s. 3-7.

to hlavně v rámci územně výrobního principu. Podle něj měl v praxi každý člen svazu mládeže trávit svůj volný čas organizovaný svazáckou organizací v místě školy nebo svazáckou organizací na pracovišti, aby aktivity mládeže byly pokud možno pod kontrolou. Proto byly základní místní organizace SSM působící v místě bydliště jejich členů jevem spíše výjimečným, což ještě umocňovala skutečnost, že téměř všichni tito členové bydleli ve skutečnosti v jiných lokalitách. Projednávané dokumenty druhé poloviny 80. let se od těch předchozích výrazně liší. Množství projednávaných dokumentů, ve kterých byla projednávána problematika vztahující se k hnutí Brontosaurus se zdvojnásobilo, informace v nich obsažené byly konkrétnější a byly oproti předešlému období také kritické. Polovinu projednávaných dokumentů v komisích tvořily vlastní dokumenty SSM, respektive jejich návrhy. V roce 1986 např. komise projednávala zprávu „Některé poznatky a zkušenosti o plnění závěrů III. sjezdu Socialistického svazu mládeže“. Dokument obsahuje stručné, ale konkrétní hodnocení týkající se tématu ochrany přírody. „Do hnutí Brontosaurus a Strom života se postupně zapojilo na 400 tisíc dětí a mladých lidí. Dílo jimi vytvořené je z hlediska významu pro celou společnost prakticky nevyčíslitelné“. A zpráva zmiňuje ještě jednu činnost hnutí. „Organizováním letních středoškolských táborů, táborů práce a oddychu, prázdnin s Brontosaurem se dařilo vytvářet prostor i pro zapojení žáků nižších ročníků středních škol do letní činnosti“¹²⁰

Tuto drobnou, ale důležitou změnu, kdy se v dokumentu poprvé objevují konkrétní fakta, i když výše uvedený číselný údaj lze považovat za velmi nadsazený, protože mnoho účastníků jezdilo na brontosauří akce více-méně pravidelně. Problémem byly střední školy, kde svaz mládeže většinou nedělal nic a proto i malý úspěch si žádal publicitu. Přesto ale údaje z činnosti hnutí hovoří o pokroku v informovanosti společnosti. Důvodem byl rezonující pojem *perestrojky*, před nastupujícím procesem československé *přestavby* v následujících letech. Tento trend se ještě výrazněji začal projevovat ve stranických a svazáckých dokumentech po návštěvě Michaila Gorbačova v Praze ve dnech 9-11. dubna 1987. Např. v dokumentu „Návrh zprávy ÚV SSM a úkolech SSM při naplňování závěrů XVII. sjezdu KSČ“ zazněla do té doby odvážná kritika stavu životního prostředí. „Nemůžeme proto být lhostejní k tomu, že z roku na rok roste počet chlapců a děvčat, kteří čiré potůčky, šumící lesy a romantická zákoutí poznají jen z vyprávění babiček a dědečků či z lidové umělecké tvorby. Prostředí, v němž žijeme, si žádá více úcty, ale i účinnější ochranu. Znásobuje se nutnost rozhodného boje s těmi, kteří jej

120 Některé poznatky a zkušenosti o plnění závěrů III. sjezdu Socialistického svazu mládeže.

Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 20. 8. 1986. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 25, s. 13, 32.

ničí, roste potřeba stále aktivnější účasti na jeho tvorbě. Není náhodou, že na řešení těchto otázek budou v 8. pětiletce vynakládány nemalé částky. Nebylo by však správné, aby mladí lidé stáli opodál a vyčkávali, jak se s touto problematikou vypořádají příslušné státní orgány. Rozvíjení účasti mládeže na tvorbě a ochraně životního prostředí považujeme za jeden z rozhodujících úkolů Socialistického svazu mládeže a jeho Pionýrské organizace v nadcházejícím období. Máme na co navazovat. Brontosaurus a Strom života mají slušnou autoritu u mladých lidí i ve společnosti vůbec. Je za nimi řada úspěchů. Kromě tradičních forem, jako je výsadba zeleně, čištění vodních toků je třeba rozvíjet další. Více očekáváme od svazáckých organizací pracujících v podnicích, které jsou velkými znečišťovateli životního prostředí. Tam by měl být Brontosaurus a Strom života na výši.“ „Odvážněji je třeba postupovat proti všem, kteří vědomě i nevědomě porušují zákony rovnováhy v soužití člověka a přírody. Přimlouváme se za rázné odbourání a náročnější posuzování nejrůznějších výjimek, s nimiž je třeba již jednou provždy skoncovat“.¹²¹

Tento dokument současně poskytuje značnou morální podporu hnutí Brontosaurus a aktivitám v rámci ochrany životního prostředí vůbec.

Ve třetím projednávaném dokumentu, kterým byl „Návrh rezoluce IV. sjezdu SSM o úkolech SSM při naplňování závěrů XVII. sjezdu KSČ“ se k bodu „Být aktivními spoluvůrci a ochránci životního prostředí“ mezi jinými vázal úkol „intenzivněji zapojovat nejširší okruh mladých lidí do ochrany a tvorby životního prostředí prostřednictvím hnutí Brontosaurus a Strom života, rozšiřovat takové formy jako jsou Prázdniny s Brontosaurem, Tábory Stromu života, Voda volá – Brontosaurus pomůže a další“.¹²²

Přes zdánlivě opakující se sdělení z dokumentů komise je možné zaznamenat, že na předchozích jednáních do roku 1985 byly formulovány otázky ochrany přírody spíše do roviny informativní a námětů pro činnost. V tomto posledním dokumentu vázaném k činnosti komise, je začlenění této otázky do návrhu rezoluce sjezdu SSM téměř direktivně stanoveným úkolem směrem k hnutí Brontosaurus.

V listopadu 1988 komise projednávala materiál s názvem „Realizace programu společenského

121 Návrh zprávy ÚV SSM a úkolech SSM při naplňování závěrů XVII. sjezdu KSČ. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 13. 8. 1987. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 27, s. 22-23.

122 Návrh rezoluce IV. sjezdu SSM o úkolech SSM při naplňování závěrů XVII. sjezdu KSČ. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 13. 8. 1987. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 27, s. 10.

ovlivňování volného času dětí a mládeže v ČR a návrh opatření k jeho rozšíření“. Ve druhé z jeho částí pod názvem „Podíl SSM na společenském ovlivňování a využívání volného času dětí a mládeže“ bylo k ochraně a tvorbě životního prostředí uvedeno následující: „*Hnutí Brontosaurus, které se stalo průkopníkem v československé výchově k ekologickému vědomí a jednání a které za čtrnáct let své existence přineslo řadu významných aktivit, hnutí Strom života nebo nově zřízený Ekofond SSM jsou iniciativami, které mladá generace společnosti nabízí, ale současně očekává, že se celospolečensky a bez výjimek prosadí autorita „zákona ekologizace“ všech hospodářských rozhodnutí. Postoj společnosti k řešení otázek životního prostředí má nejen morální, ale i jednoznačně politický rozměr*“.¹²³

Tato část dokumentu vypovídá o tom, jak se postupně změnila rétorika, a rostl tlak na vedoucí síly ve společnosti s požadavky na důsledné řešení ochrany životního prostředí.

Rok 1989 byl množstvím projednávaných dokumentů přímo nabytý. Komisemi prošlo celkem 9 materiálů, přičemž 3 dokumenty byly agendou SSM. Aby např. výše uvedená prohlášení k řešení otázek životního prostředí a další témata stála alespoň na nějakých základech a státní moc si toho musela být vědoma, byl proto připraven a komisi v březnu 1989 projednáván „Návrh zásad zákona státní péče o děti a mládež“, který formuloval základní směry politiky státu ve vztahu k dětem a mládeži. Problematika ochrany životního prostředí je vyjádřena ve čtvrté části návrhu „Životní a pracovní podmínky mládeže“ jako „Zásada č. 31“. „*Děti a mládež mají právo na zdravé a kvalitní životní prostředí. Proto mají orgány SSM právo na všech stupních vyjadřovat se ke všem otázkám ochrany a tvorby životního prostředí. Zejména: - vyjadřovat se k investičním záměrům a projektové dokumentaci všech staveb s dopadem na životní prostředí, - vedou děti a mládež k aktivní ochraně životního prostředí a účtě k němu, - vyžadují jeho ochranu od všech zodpovědných státních orgánů, státních podniků a dalších socialistických organizací, - podávají v tomto směru podněty a vyžadují informace od pracovníků těchto organizací*“. „*Mládež jako nastupující generace má právo na převzetí zdravého a kvalitního životního prostředí. To vyžaduje institucionálně zakotvit oprávnění mládežnické organizace v těchto směrech*“.¹²⁴

123 Realizace programu společenského ovlivňování volného času dětí a mládeže v ČR a návrh opatření k jeho rozšíření. bod 2. Podíl SSM na společenském ovlivňování a využívání volného času dětí a mládeže. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 16. 11. 1988. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 29, s. 21.

124 Návrh zásad zákona státní péče o děti a mládež. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 2. 3. 1989. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 30, s. 21.

Tato zásada s navrženými právy pro SSM působí na první dojem velkoryse a to především ve věci práva vyjadřovat se ke všem otázkám ochrany a tvorby životního prostředí a je také možné jí chápat jako potřebu politické moci předávat část břemene své odpovědnosti za životní prostředí nenápadně dál. Z reálnějšího pohledu na věc je zřejmé, že absence nezbytných „nástrojů“ SSM pro vymahatelnost ochrany životního prostředí od odpovědných státních orgánů, státních podniků a dalších socialistických organizací, staví tyto zásady do teoretické roviny. K tomuto výše uvedenému návrhu se ještě týž den formálně připojil SSM v dokumentu „Návrh zásad programu Socialistického svazu mládeže při realizaci úkolů přestavby a prohlubování socialistické demokracie“. Krátký příspěvek působí mobilizujícím, až revolučním dojmem a navazuje na předchozí návrh výše. *„Zájem a starost naší mladé generace o tvorbu a ochranu životního prostředí, které zrodily hnutí Brontosaurus, Strom života, je třeba právě v Socialistickém svazu mládeže jednoznačně podporovat a rozvíjet. Od likvidace divokých skládek, sázení stromků, je však dnes nezbytné přejít k rozhodnému odstraňování hlavních příčin znečišťování a znehodnocování ovzduší, vod, půdy. Současně musíme učit sebe i dospělé ekologicky myslet“*.¹²⁵

Již následující měsíc, v dubnu 1989, byl na programu zasedání komise „Podíl SSM a mladé generace na tvorbě a ochraně životního prostředí“. Dokument byl důležitý tím, že obsahoval řadu příkladů z činnosti hnutí Brontosaurus a především informoval o aktuálních úkolech, na jejichž řešení se svaz mládeže v rámci ochrany životního prostředí zaměřil: - *v součinnosti s MŠ ČSR a SSR zvýšit účinnost školní ekologické výchovy a vytvořit systém mimoškolní ekologické výchovy s cílem prohloubit vědomí odpovědnosti za stav životního prostředí, - vedle rozvíjení osvědčených výchovných forem nacházet a prohlubovat nové formy (zelený telefon, tematicky zaměřené stanice mladých přírodovědců a kluby VTČM, ekologicky výchovné plochy, Ekocentra, Ekofóra, teoreticko-praktické studijní pobyty ...), - využívat centrální informační systém pro otevřené a přesné informace o stavu životního prostředí obecně i o jednotlivých lokálních ekologických problémech, - ve spolupráci s federálními a národními resorty, zejména resorty školství, kultury, zemědělství, vnitra, ČSAV, ÚRD, SDR a orgány státní správy efektivněji využívat stávající odborné materiální a prostorové kapacity, vzhledem k závažnosti řešeného problému vytvářet a využívat nové, - ve sdělovacích prostředcích vytvořit podstatně širší prostor pro propagaci činnosti a výsledků dosažených*

125 Návrh zásad programu Socialistického svazu mládeže při realizaci úkolů přestavby a prohlubování socialistické demokracie. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 2. 3. 1989. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 30, s. 12.

mladou generací v tvorbě a ochraně životního prostředí, - v dalším období zaměřit péči o životní prostředí SSM především na odstraňování příčin ekologických problémů, tj. prevence v organizacích, účast na společenské kontrole zásahů do životního prostředí apod., - umožnit aktivní účast zástupců odborných orgánů SSM (komisí pro životní prostředí) v pomocných orgánech státní správy v oblasti životního prostředí, - ve spolupráci s orgány státní správy vytvořit organizační a materiální podmínky pro konzultace a přímé interpelace občanů v případě ekologických střetů a havárií (zelený telefon). K zefektivnění aktivit SSM, vytvoření příznivějších podmínek by přispělo postupné řešení zejména těchto otázek: - vymezení podílu SSM na státním programu ochrany a tvorby životního prostředí, - širší vymezení možnosti účasti kolektivů mladých lidí v neinvestiční ale i investiční části akcí „Z“, - řešení možnosti využití stávajícího materiálně technického vybavení (laboratoře, zkušebny apod.) podniků, družstev apod. pro aktivity SSM v oblasti ochrany a tvorby životního prostředí, možnost zapůjčení přístrojů, strojů a stavebních mechanismů pro ekologicky náročnější akce“.¹²⁶

Orientace SSM na pomoc v řešení některých úkolů jako např. ekologická výchova na školách a odstraňování příčin ekologických problémů atd., byly suplováním úkolů, které by měl řešit stát a současně i projevem řešit otázky ekologie a to za každou cenu. Diskuse, která se k výše uvedenému dokumentu uskutečnila o 2 měsíce později, v červnu 1989 pod názvem „Informace ze schůze komise ústředního výboru KSČ pro práci s mládeží“ bohužel vůbec nereagovala na úkoly, na jejichž řešení se SSM v té době zaměřil. Namísto toho diskuse řeší politikum: „Celá problematika životního prostředí a s ní spojené otázky se dnes stávají často politickou záležitostí a tohoto procesu by bylo možné i zneužít.“¹²⁷

Jako příklad uváděli členové komise situaci ve výstavbě vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros a současně byl oceněn bezkonfliktní průběh Mezinárodního setkání mládeže na Šumavě ve dnech 1. - 4. června 1989 ve Vimperku.

V červnu 1989 se v komisi pro tvorbu a ochranu životního prostředí projednával očekávaný „Návrh zásad zákona o životním prostředí a racionálním využívání přírodních zdrojů“.

V souladu s tématem této práce se v části Hlava III. „Práva a povinnosti v oblasti o životní

126 Podíl SSM a mladé generace na tvorbě a ochraně životního prostředí. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 26. 4. 1989. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 31, s. 2-8.

127 Informace ze schůze komise ústředního výboru KSČ pro práci s mládeží. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 16. 6. 1989. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond 10/20, sv. 4, Ar.j. 31, s. 3-4.

prostředí“ dozvídám, že „Státní orgány jsou povinny a) spolupracovat s dobrovolnými společenskými organizacemi, které vyvíjejí činnost v péči o životní prostředí, a vytvářet pro tuto činnost příznivé podmínky, ...“ a z druhé strany „Dobrovolné společenské organizace c) mají právo obracet se na příslušné státní orgány s podněty a návrhy na zdokonalení péče o životní prostředí a navrhopvat kontrolní a inspekční zásahy a jiná opatření v této oblasti;..“¹²⁸

Takto pojatá pravidla by jistě byla významným posunem ve spolupráci se státními orgány, nicméně nutno dodat, že navrhovaný zákon nebyl bývalým režimem přijat a jedním z důvodů mohla být jeho neodpovídající kvalita, ale především ta skutečnost, že by se při jeho existenci dostával do střetu s většinou odvětví národního hospodářství, které svými parametry nebyly v souladu s požadavky na ochranu životního prostředí, a došlo by k nevyhnutelnému ochromení ekonomiky. Zákon Federálního shromáždění č. 17/1992 Sb., o životním prostředí projednalo a schválilo Federální shromáždění až 5. prosince 1991. Z toho můžeme usoudit, že se jeho projednávání také odkládalo a protahovalo.

Dne 25. srpna 1989 zasedala komise pro tvorbu a ochranu životního prostředí. Na jejím programu byly „Podkladové materiály pro 15. zasedání ÚV KSČ“ a v bodu II. je projednáván „Návrh faktografické zprávy o vývoji a stavu životního prostředí v ČSSR“. Článek IV. „Aktivity společnosti na podporu ochrany životního prostředí“ v bodu 4. „Výchova k péči o životní prostředí“, kde byly především kriticky hodnoceny dosažené výsledky v oblasti ekologické výchovy a vzdělávání a dokument také informuje o ekologické aktivitě společenských organizací sdružených v Národní frontě: „... zejména SSM svým hnutím *Brontosaurus*, *Strom života*, *apod.*, *ROH*, *ČSVTS*, *Český svaz ochránců přírody*, *Slovenský svaz ochrany přírody a krajiny* a četné další organizace vykonaly pro aktivizaci širokých vrstev obyvatelstva, zejména pak mladé generace, již velmi mnoho“. V samém závěru projednávaného bodu je uvedeno, že „Okruh ekologických aktivistů je však přes veškeré úspěchy a nemalý rozsah činnosti stále poměrně malý. Celkově nízká úroveň ekologického vědomí u všech věkových a profesních skupin, si vyžaduje hledat účinnější metody, zaměřené na co nejširší vrstvy obyvatelstva. Předpokladem je ekologická výchova a vzdělávání vedené na vysoké odborné úrovni, bez emocí – racionálně a bez zbytečných časových ztrát“.¹²⁹

128 Návrh zásad zákona o životním prostředí a racionálním využívání přírodních zdrojů. Komise ÚV KSČ pro tvorbu a ochranu životního prostředí. 6. 6. 1989. číslo pořadu 2. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond ŽP, sv. 1, Ar.j. 3, b-2, s. 7-8.

129 Podkladové materiály pro 15. zasedání ÚV KSČ. Komise ÚV KSČ pro tvorbu a ochranu životního prostředí. 25. 8. 1989. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, ŽP – 173/24, s. 105-108.

„Podkladové materiály pro přípravu 15. zasedání ÚV KSČ“ projednávala na své schůzi dne 31. 8. 1989 také komise ÚV KSČ pro sociální politiku. V bodu 2. byl předložen „Návrh zprávy předsednictva ÚV KSČ ke klíčovým problémům tvorby a ochrany životního prostředí“. Komise k tomuto tématu považuje za účelné, „*Aby Národní fronta v procesu demokratizace spolurozhodovala o přijímaných opatřeních a řešeních, aby její orgány a organizace přicházely s vlastními náměty a doporučeními na řešení ekologických problémů a důsledně sledovaly jejich plnění. Oceňujeme přístup SSM, mladých lidí, kteří v hnutí Brontosaurus pečují o obnovu lesů v postižených oblastech, pomáhají zachovat kulturní dědictví například v Čierném Balogu, Zubrnicih, Zviřeticích, Jezeří apod.*“.¹³⁰

Tento postup, kdy se komise obrací k Národní frontě, svým způsobem charakterizoval složitost situace, kdy politická moc neví jak problémy řešit a kde všude hledat pomoc.

V září 1989 opět jednala komise pro práci s mládeží a projednávala bod „Obsahová příprava celostátní konference SSM“. Zde v upozornění na nedostatky daňové soustavy, které se následně projevují v žádané sociální spravedlnosti, zazněla navazující tato slova: „*Vliv všech hmotných stimulů však nechceme přeceňovat. Jestliže mládeži nabídneme reálný a smysluplný pracovní cíl, potom můžeme předpokládat, že jej požadovaným způsobem splní. Aniž se bude předem ptát – co za to? Tak je tomu například tam, kde byla mladým dána důvěra a svěřena vysoká odpovědnost. Třeba za konkrétní pracoviště, provoz nebo úsek. Anebo tam, kde je mládeži jasná společenská prospěšnost věci. Jako příklad může sloužit hnutí Brontosaurus, Strom života, tisíce brigádnických hodin v rámci akce Z*“.¹³¹

Výše uvedené je obrazem tehdejší doby, ve které dobrovolnictví bylo rozšířenější. Z textu ale vnímám, že hnutí Brontosaurus zde bylo postaveno do roviny akcí „Z“.

Na toto zasedání navazovala 10. října 1989 „Informace ze schůze Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží“, která je pro nás pravděpodobně historicky posledním dostupným jednáním tohoto orgánu. V diskusi vystoupil předseda Ústředního výboru SSM Vasil Mohorita, který nepřímou také reagoval na potřebu části brontosauřích aktivistů a skupin, týkající se osamostatnění hnutí a jeho činnosti nezávisle na SSM. „*...v případě zájmových sdružení a základních organizací nepůjde o budování nových, vedlejších organizačních struktur, které by měly své základní, okresní a další články, ale o určitý systém, který již uvnitř SSM vznikl (např.*

130 Podkladové materiály pro 15. zasedání ÚV KSČ. Komise ÚV KSČ pro sociální politiku. 31. 8. 1989. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, SP – 179/24, s. 10.

131 Obsahová příprava celostátní konference SSM. Komise ÚV KSČ pro práci s mládeží. 25. 9. 1989 NA, 4. odd., A ÚV KSČ, KM – 187/24, s. 26.

*mnohaletá tradice hnutí Brontosaurus, Strom života atd.), kterému se svaz mládeže postavil do čela a reaguje tak i na požadavek uspokojování zájmů svých členů“.*¹³²

Slova předsedy ÚV SSM lze doplnit tím, že vznik dalších nových organizací a sdružení byť s ušlechtilými cíli, byl v období nedemokratického režimu prakticky nemožný. Dokládá to např. informace členům výboru pro stranickou práci v ČSR z března 1989, v dokumentu nazvaném Stanovisko k návrhu na ustavení dobrovolné organizace „Nová skupina“ a k podnětům tzv. „Ekologické skupiny“, ve kterém je záležitost popsána takto: *„V současné době je projevována snaha nejrůznějších skupin obyvatelstva o zakládání dobrovolných organizací ať již legálním nebo nelegálním způsobem. Na příslušné národní výbory a ministerstvo vnitra a životního prostředí se již v minulosti obrátila taková sdružení občanů se žádostí organizačních rádu nebo statutů (Masarykova společnost, Organizace UNIJAZZ, společnost přátel USA apod.). Ve dvou případech, které jsou předmětem našeho stanoviska lze situaci hodnotit obdobně. Jsme toho názoru, že vznik či nelegální existence takových organizací není v zájmu socialistické společnosti. Proto ani v event. správních řízeních o schválení takových organizací nebude ministerstvo vnitra a životního prostředí jejich vznik podporovat. Ze stávající právní úpravy vyplývá, že vytvářet dobrovolné organizace lze pouze k podpoře našeho společenského zřízení. Tam, kde pro to nejsou dány evidentní garance, je vznik těchto organizací nežádoucí“.*¹³³

V dokumentu se dále uvádělo, že předsedovi vlády ČSSR a ministrům vnitra a životního prostředí ČSR a SSR byly postoupeny podněty tzv. „Ekologické skupiny“ k řešení kritické situace životního prostředí v ČSSR. V reakci na tyto podněty bylo ve stanovisku především sděleno, že *„Ekologická skupina není dobrovolnou organizací ve smyslu zák. č. 68/1951 Sb., protože nebyla jako taková právně ustavena podle § 2 odst. 2 citovaného zákona. Podněty této skupiny, které údajně podepsalo 131 občanů, lze považovat za běžná podání ve věcech životního prostředí“.*¹³⁴

Dále bylo poukázáno na sedm zákonů, kterými je zabezpečena problematika životního

132 Informace ze schůze komise ústředního výboru KSČ pro práci s mládeží. 10. 10. 1989. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, 8797/24, s. 5.

133 Stanovisko k návrhu na ustavení dobrovolné organizace „Nová skupina“ a k podnětům tzv. „Ekologické skupiny“. Návrh pro schůzi výboru pro stranickou práci v ČSR. K informaci členům výboru pro stranickou práci v ČSR. 6. 3. 1989. NA, 4. odd., A ÚV KSČ, fond V/1989, sv. 3, Ar.j. 9, s. 1.

134 Tamtéž. s. 3.

prostředí a nakonec bylo konstatováno, že „*Ne všechny podněty tzv. Ekologické skupiny jsou v současné době reálné. Ochrana životního prostředí je prvořadým problémem současné společnosti a v současné době je v nejvyšší míře všemi příslušnými orgány zohledňována. Občanům je dána možnost svou aktivitu v ochraně životního prostředí realizovat např. ve Svazu ochránců přírody a též v aktivech národních výborů, v nichž mohou tlumočit všechny své požadavky na ochranu životního prostředí. Ze shora uvedených skutečností vyplývá, že je zbytečné a nežádoucí konstituovat další dobrovolné organizace, u nichž zejména není záruka, že budou současně ochranu životního prostředí realizovat.*“¹³⁵

Na začátku této kapitoly byla postavena otázka - jakou pozornost a podporu hnutí Brontosaurus věnovala politická moc na svých jednáních, a jakou roli ve svém zájmu o hnutí Brontosaurus sehrála STB. V prvních letech existence hnutí jsou zmínky o hnutí Brontosaurus zúženy do minimálního prostoru. Přibližně do roku 1986 se ve stranických dokumentech vyskytovala sdělení bez reálného obsahu, ve kterých byl zájem o hnutí formulován do roviny obecných informací a námětů pro činnost. Byla zde také všudypřítomná potřeba politické moci směřovat činnost hnutí Brontosaurus do organizací národního hospodářství a ke spolupráci s organizacemi sdruženými v Národní frontě. Důvod tohoto stavu souvisel až do přelomu 70. a 80. let především s ekonomickou i společensko-politickou stabilizací. Proto politická moc nevěnovala hnutí Brontosaurus více prostoru a pozornosti, než bylo formální povinností. Komunistická strana zaujímalá svůj tradiční přístup a neměla přílišný zájem na podpoře čehokoli, nad čím nemohla mít dostatečnou kontrolu. A činnost hnutí Brontosaurus nedávala tyto záruky, což vyplývalo z jeho podstaty hnutí. Brontosaurus se nestal pevně organizovaným sdružením a měli do něj tudíž volný přístup i nečlenové SSM. Z druhé strany si politická moc uvědomovala, že zájem, který mládež o tuto oblast projevuje, dává široké možnosti orgánům a organizacím SSM působit zajímavou a prospěšnou činností i na neorganizovanou mládež.

Ve druhé polovině 80. let se situace mění. Od roku 1986 začíná být v dokumentech komise publikováno více konkrétních informací o činnosti hnutí Brontosaurus. Od tohoto roku, současně pod vlivem Gorbačova nástupu k moci v SSSR, podstatně vzrostl počet nezávislých iniciativ, jejichž programy se politizovaly. Politické vedení si uvědomovalo nejen, že ochranou životního prostředí ventilovaná aktivita může zabránit z hlediska moci nežádoucí společenské aktivitě v oblasti politiky, ale současně si může činit nárok považovat i

135 Tamtéž. s. 4-5.

hnutí Brontosaurus za svého spojence pro realizaci své politiky v oblasti ekologie. Vedly k tomu nepochybně praktické důvody, neboť za další rok dochází ke změně rétoriky. Z dokumentů zaznívá, že postoj společnosti k řešení otázek životního prostředí mělo nejen morální, ale i jednoznačně politický rozměr a setkáváme se s požadavky SSM na důsledné řešení ochrany životního prostředí. Zajímavý posun v možnostech zapojení do ochrany životního prostředí přineslo projednávání „Návrhu zásad zákona státní péče o děti a mládež“, který orgánům SSM na všech stupních poskytl právo vyjadřovat se ke všem otázkám ochrany a tvorby životního prostředí. Dalším posunem byl „Návrh zásad zákona o životním prostředí a racionálním využívání přírodních zdrojů“, který stanovil povinnost státních orgánů spolupracovat s dobrovolnými společenskými organizacemi a těmto organizacím dal právo obracet se na příslušné státní orgány s podněty a návrhy na zdokonalení péče o životní prostředí. Takto pojatá pravidla by jistě byla významným posunem ve spolupráci se státními orgány ale navrhovaný zákon nebyl bývalým režimem přijat.

Pro získání odpovědi na otázku „Jakou úlohu ve svém zájmu o hnutí Brontosaurus sehrála STB“ autor kontaktoval Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS) se žádostí o prověření, zda hnutí Brontosaurus, ať již by se jednalo o skupinu mladých lidí vyvíjející činnost v příslušné lokalitě nebo jednotlivce, bylo nebo nebylo v minulém režimu v hledáčku bezpečnostních složek. Po následující písemné i osobní komunikaci s ABS bylo bádání směřováno na jednotlivé aktivisty hnutí Brontosaurus. K vyhledání v archivu jsem postupně zadal 46 jmen - aktivistů z Čech a Moravy. Výsledkem byla jména 10 osob, ke kterým STB vedla záznam. Zajímavostí je, že z těchto původních deseti spisových svazků byly tři svazky zničeny, z toho jeden ihned na počátku prosince 1989, a to bez uvedení přesného data skartace a jeden svazek nebyl předán do ABS a byl pravděpodobně zničen. U tří případů byly pracovníky archivu dohledány pouze dílčí a prakticky bezvýznamné poznatky v objektových svazcích. V jednom případě dokonce došlo k situaci, kdy ABS k mému požadavku sdělil: „Pan XY neprochází evidencí Archivu bezpečnostních složek“, přičemž aktivista hnutí Brontosaurus o existenci svého svazku, neměl nejmenší pochybnost.

S ohledem ke skutečnosti, že z původních, pravděpodobně tučnějších svazků byla poskytnuta pouze obsahová torza, mohl autor stanovit na základě těchto dokumentů úlohu STB směrem k aktivistům a samotnému hnutí Brontosaurus následovně:

- 1) Na vytipované osoby byly zjevně vypracovávány státně-bezpečnostní prověrky (dohledána ABS pouze na dvě osoby). Jejich zaměření bylo vskutku široké, od rodinných a majetkových poměrů, zařízení bytu, pracovní morálky, politických

názorů, funkcí a kontroly činnosti ve společenských organizacích, pověst v bydlíšti atd. atd., až po podchycení výjezdů do zahraničí anebo zapojení do podpisových akcí.

- 2) Ve svém úsilí se STB také zejména zaměřovala na mezinárodní mládežnické akce organizované svazáckými orgány v Čechách a na Moravě. Průběh celé akce i samotná činnost vedoucího byly někdy pod pečlivým dohledem - například Správy účelových zařízení SSM, jejichž pracovník sděloval příslušným složkám STB vše, co se odehrávalo, s kým se sekali zahraniční účastníci, z jakých rodin pocházejí, jaké měli názory na socialistické zřízení atd.
- 3) Jednou ze sledovaných aktivit byly např. záznamy o aktivitách při cestách do západních zemí a dále záznamy o průběhu jednání různých ekologických skupin, vystupování na různých seminářích a setkáních mládeže v tuzemsku atd.
- 4) STB se přirozeně snažila získat aktivisty hnutí Brontosaurus pro spolupráci. K té ale na základě prostudování předložených dokumentů ABS nedošlo.

Úloha STB tedy spočívala ve sběru informací, které mohla zpětně využít k nátlaku na osoby, jejichž aktivity a vystupování dle jejího názoru mohly být klasifikovány jako páchání trestné činnosti a ohrožovat stávající socialistické zřízení. Výpovědi aktivistů hnutí Brontosaurus ve věci jejich zkušeností se Státní tajnou bezpečností jsou konkrétnější. Většinou se jednalo o zastrasování samotnou přítomností agentů na akcích hnutí Brontosaurus nebo jejich nasazení přímo do činnosti skupin.

Oblastí, kde měli mnohé zkušenosti, byly Východní Čechy. *„Stranickému aparátu začalo vadit, že se nějak moc rozvíjejí aktivity o životním prostředí. Zbystřili v roce 1977, potíže měl i Pepík Velek a brácha i já. Prostě zjistili, že neměli nikdy souhlasit s tím, aby akce Brontosaurus, která byla plánovaná na jeden rok, se přetvořila do dlouhodobého hnutí. Protože, ono to skutečně bylo hnutí, ve kterém byli zapojeni tisíce lidí. Já si myslím, že to šlo ze shora, že je potřeba to nějak utlumit, zbrzdit to a není to pod kontrolou. Podobné problémy měl i brněnský Brontosaurus. Jinak z toho nebyl žádný negativní dopad. Byly to takové verbální snahy nás usměrnit a pocíťovali jsme to velmi značně. Např. na podzim v roce 1977 najednou bylo nedostupné zařízení na množení brontosauří materiálů.“*

„Až do nějakého roku 1985 jsme tomu unikali. Potom se na nás teda se zlým estébáci vrhli, protože už jsme se rozrostli moc, to jim vadilo. To třeba vzniklo tak, že my jsme na Kunětické hoře několik let měli tábory na hradě a ten byl uzavřený samozřejmě. Večer se zavřela brána, hotovo. A tam jsme měli právě ty velké tábory, my jsme je využívali i trošku jako k tomu školení těch lidí, u táboráku večer se zpívaly chorály, písničky, všechny možné. A ti chudáci

policajti co byli za tou bránou, tak z toho udělali to, že jsme náboženská sekta. My jsme se tomu smáli samozřejmě, ale jenom do té doby než to začalo být tvrdé. To skutečně přijel vyšetřovatel z STB a prostě to řešil. Vyhrožovali trestním stíháním, vyhrožovali nám všelijak, ale uhádali jsme to. Já jsem byl sice ten hlavní lump, ale stáhlo se to na více lidí. Podobně to bylo i s tou ozbrojenou skupinou, to nám nasadili z Hradce takového vysokoškoláka z farmaceutické fakulty a my jsme od začátku věděli, že je nasazený. To se mezi těmi lidmi brzo pozná. Mezi těmi mladými lidmi vždycky někoho zbuntovali, zejména vysokoškoláky a ti potom na nás psali hlášení. A ten prostě napsal, že vytváříme ozbrojenou skupinu. (smích) Já jsem tehdy měl flinty, byl jsem myslivec taky, i když jsem tu myslivost provozoval v té době už minimálně. Tak prostě viděl, že tam mám nějakou zbraň, tak už z toho byla ozbrojená skupina tajné protistátní organizace. Tehdy dokonce musela přijet děcka ze Slovenska, oni si je pozvali jako svědky a vyslyšali je. Nejenom tady z Čech ale skutečně i ze Slovenska sem dotáhli lidi, to bylo strašný.“¹³⁶

Proč tomu tak bylo? Především proto, že v čele východočeské stranické organizace stál léta vedoucí tajemník, který neměl rád akce mimo zaběhlý rámeček. Proto tam měl tehdy Jiří Jiránek těžkou pozici. Chtěl dělat akce, které byly nad rámeček toho, co si přály nadřízené svazácké a stranické orgány. První garnitury v počátcích hnutí Brontosaurus ve Východních Čechách chtěly a podporovaly. Později se to změnilo, do svazáckých a stranických aparátů přišli „úředníci“ a ti se v podstatě snažili o opak. V osmdesátých letech byl dokonce z Krajského výboru SSM na okresní výbor SSM v Pardubicích dosazený tajemník, který přišel na čtyřicetičlennou okresní komisi TOŽP a řekl: „*Soudružky a soudruzi, já jsem tady proto, a proto jsem vás dostal na starost, abych vás tady zlikvidoval!*“¹³⁷

Ale nic se v zásadě neměnilo, protože komise se přesunula pro následující čtyři roky do salóňku v Restauraci U bílého koníčka naproti radnici a tajemník se pouze dostal do sporu se svými kolegy, protože těm dělali pardubičtí Brontosauři jméno.

Své zkušenosti měli i Brontosauři z Přerova.

„Měli jsme už pár lidí, kteří dělali organizátory, už jsme to prostě rozjeli, už nás byla taková parta mladých lidí, tak jsem říkal „Fajn, tak hele jsou Vánoce, tak co kdyby, jsme šli na půlnoční“. (smích) *To jsem netušil, že v Přerově, na Moravě, že jako jít na půlnoční je vyloženě výraz kolaborace s katolíky a tím pádem prostě, kdo jde na půlnoční, tak za prvé*

136 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

137 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

o něm ví celé město, za druhé o něm ví STB, za třetí o něm ví (smích) místní stranické a funkcionářské organizace. A já jsem si ještě dovolil takovou věc, že jsme prostě sháněli všude-možně po městě nástěnky, že jo, abychom přilákali co nejvíce mladých lidí, tak jsme měli dokonce na náměstí (smích) v jedné výloze velikou nástěnku a tam jsme to dali jako, že jdeme na pŕlnoční tehdy a tehdy (smích) a dozvěděli se to naši svazáci funkcionáři. No a tak jsem byl pozván na kobereček, co to jako má znamenat, že jdeme na pŕlnoční. A já jsem říkal „No, vždyť je to hezké, že jo, je to pěkná hudba a je to tam příjemný jako všechno“. „No to nemůžete jako členové SSM chodit na pŕlnoční!“ A já říkám „A proč by jsme jako nemohli, tam může každý člověk“ (smích). No a pak mi nakonec to došlo k takovému smírnému patu. Já jsem jako slíbil, že sundám ten letáček, který zval na tu pŕlnoční, ale že tam každý můžeme jít normálně jako občan, ale že to teda nebude i organizovaný přes to SSM. Protože, ti svazáci funkcionáři se báli toho, co jim na to řeknou jejich kolegové z KSČ ti starší, že jo. Tak to bylo spíše takové úsměvné, ale byl to docela takový sraz s realitou, protože v Praze tohle nějak nejitřilo žádné vášně, zatímco v tom padesátitisícovém Přerově už to byl výraz jakoby něčeho co se naprosto nemůže takto stát.

Druhá věc byla a ta teda byla těžší, kdy jsme se dozvěděli a obrátili se na nás jako na aktivní Brontosaurusy lidé z jedné ulice, kde se měl realizovat de facto průtah městem a jim chtěli sebrat kus zahrádek kolem těch jejich rodinných domů a vést čtyř pruhový průtah, nikoli obchvat, což byl plán Městského národního výboru a městského architekta Gremlici, který je nechvalně proslulý v Přerově řekl bych dodnes. No, a že už nemají, kdo by s nimi komunikoval, že to zkoušeli na Městském národním výboru, tam, že se s nimi nikdo nebaví atd. A my jsme si dovolili v roce 1988 něco, co bylo nevídané a sice svolali jsme veřejné projednání tady toho záměru do místního kulturního sálu. Normálně jsme si pozvali ty lidi, prohlásili jsme, že to je akce KTOŽP OV SSM neboli Brontosaura a pozvali jsme tam řečníky, pozvali jsme tam i ČSOP a že si tedy popovídáme o tom, jestli taková varianta je dobrá nebo špatná, kudy by se eventuálně mohla vést jiná trasa atd. No jo. Opět. Udělali jsme to, aniž bychom od někoho potřebovali nějaké papíry, že to můžeme dělat. Protože v zásadě jsme většinu akcí dělali tak, že jsme normálně fungovali jako základní organizace. Čili má svého předsedu, má svoje členy a chová se jako svébytná jednotka. No, a to byl další kobereček, kdy jsem byl na koberečku. Volal mi poměrně vyděšený předseda okresního výboru SSM, že jestli děláme nějakou akci proti městu. Já jsem říkal, že o ničem nevím (smích), ale on říkal „No něco s tou ulicí Sumínovou?“ Já jsem říkal „Jo tohle? No tak to si jdeme jako probrat jestli to tam je nebo není vhodné to trasování a jestli by se nenašla nějaká náhradní varianta.“ No a tak mě teda vyděšený předseda říkal „No tak prosíme, tak v tom případě okamžitě přijď k nám

na výbor a jdeme to vysvětlit předsedovi OV KSČ. (smích) Já jsem tam nikdy nebyl na OV KSČ, tak to bylo jako poprvé, i když to bylo o patro výš nad tím OV SSM a přišli jsme k nějakému pánovi a on mi tykal (smích) a já jsem z toho byl poměrně překvapený, protože jsem ho viděl poprvé v životě (smích) a on mi prostě pořád tykal, no tak jsem si říkal, „No tak když on mi tyká, tak já mu asi mám taky tykat“ (smích). Tak se mě jako ptal, co to má být ta akce a já jsem říkal, „No, prostě tam má být průtah a těm lidem se to nelíbí a my chceme, aby se o tom jako mluvilo, jako jestli je to vhodná varianta“. „A to se nemůže takhle dělat, vždyť my to připravujeme tak dlouho tu dopravní infrastrukturu. No a teďka se to zastaví“. A já říkám „No, ale jestli to tam má škodit těm lidem a jestli tam má být větší výskyt nemoci a já nevím čeho všeho, rakoviny atd“. „No, to pochopitelně nechceme“, že jo, a tak dál. No, byla to taková zajímavá politicko-ideologická přednáška o ničem. Nicméně dopadlo to tak, že nám to nezrušili, což by tenkrát v tom režimu klidně mohli, nechali to proběhnout, když jsme tam přišli tak tam bylo takových sto lidí, což bylo v té době poměrně jako už docela velké shromáždění, tak jsme si pečlivě rozmysleli, o čem kdo bude mluvit. A vlastně jsme největší slovo dali ČSOP, protože ten člověk z ČSOP byl zároveň v Národní frontě, což bylo sdružení politických stran a dalších organizací v rámci celého toho socialistického systému. Takže v podstatě jsme přehodili ten scénář, že jsme začali vnímat, že je to akce, kdy prostě bude hlídaná, bude sledovaná, budou její dopady možná, nebo její závěry budou vnímány jinak než by normálně měly být, to znamená jako výraz přání těch lidí co by se mělo dělat a jak, tak spíše jsem to viděl tak, že místní komunisti to viděli jako nějakou akci síly proti nim, jo. Což to nebylo v úmyslu. V úmyslu bylo, aby se udělalo něco opravdu rozumně s tou dopravou a ne aby se prostě ničil zase další kus životního prostředí. No, nicméně když už tam ti lidé byli, když už to všechno proběhlo, bylo to zorganizované, ještě si pamatuji, že kolem mě šel někdo z těch svazáků, z těch profesionálů, z těch aparátčiků a syknul „Hele, máš tady lidi z STB, bacha na hubu!“ Jo, to si pamatuji a ještě mi někdo ukazoval, že tam byli nějakí dva chasníci, v civilu pochopitelně, ale tak nějak podezřele ostříhaní atd. a ti tam šli na náslech, jestli tedy neděláme nějaké rozvracení republiky, tím, že jsme pozvali lidi na diskuzi, proč jim chtějí ničit zahrádky a proč tam tudy chtějí vést silnici. Tak to byl jeden z takových větších jakoby zásahů do té činnosti a naštěstí to pak dopadlo tak, my jsme ještě vytvořili takový diafilm, kde jsme nafotili komplet ty pozemky, nafotili jsme současný stav dopravy, nafotili jsme, kudy by to jako vedlo, co by to znamenalo atd. No, už i díky tomu, že se pak blížila revoluce, tak se to zastavilo ten průtah. Touto cestou se nakonec nikdy nerealizoval, co si myslím, že je jenom pro Přerov jenom dobře.

Potom si ještě pamatuji jednu akci, která se týkala zase nás, ale ne přerovské skupiny ale Prahy. Já jsem pořád spolupracoval se svým původním článkem, který jsem spolu-zakládal se SUPem a tam jeden kolega Ivo Uljarčík, zvaný Uli, rozjel takovou pěknou víkendovou akci v zimě, která nebyla pracovní, nebyla to čistě brontárna, byla to volnočasovka a jmenovalo se to „Hanibalova zimní drsárna“ a byl to přechod Jizerek. A myslím, že to bylo zrovna v roce 1988 nebo 1989, kdy jsme to organizovali. Tam se sjíždělo v maskách, buď jako Římanů nebo jako Hanibalovců, opravdu několik desítek až přes sto lidí a jelo se to na běžkách a byla k tomu nějaká legenda, tak se uspořádala velká bitva na Jizerské louce. No byla to prostě pěkná zimní akce a zároveň si lidi trošku mákli na těch běžkách i s těmi batohy. Měli jsme domluvené spaní a to si pamatuji, že na Jizerskou louku najednou z ničeho nic dorazily Volhy, zakázali těm lidem v těch chatách, co tam byli, aby nás ubytovali. Přitom ti poslední tam dojížděli někdy kolem deváté večer, už byla tma a v podstatě tam bylo blízko jenom Kořenovské nádraží, tam nic jiného není. Takže zakázali ubytování, protože měli odněkud hlášku, že to je nepovolená akce a že tam má proběhnout nějaký sraz mládeže, který v rámci té akce má být protestem proti Československé socialistické republice, takže STB dostala odněkud nějakou informaci, kterou nevyhodnotila, nebo vyhodnotila jí úplně blbě a dopadlo to tak, že patnáctiletí - šestnáctiletí, až pětadvacetiletí lidé se ocitli v -5C⁰ na Jizerské louce bez ubytování a kdyby jsme tenkrát neměli to štěstí, že jsme se ukotvili u pána, který byl čecho-němec a měl tzv. hnojový dům na Jizerské louce, což byl jeho vlastní majetek, tak my jsme tam dojeli a jak vlastně nás odmítli na těch různých chatách, tak jsme vyslali lidi, aby zakleпали na každý barák, jestli nás někdo nemůže ubytovat a on nás tam opravdu asi třicet do toho baráku vzal. Takže třicet lidí jsme byli schopní takhle ubytovat a zbytek postupně šel na to Kořenovské nádraží v noci a tam byli v zimě až do rána do prvního vlaku. A tenhle pán se nenechal zlomit, i když jsem osobně viděl, jak tam stáli dva estébáci a hučeli do něho, ať nás neubytovává. Takže, jak říkám, akce od akce jinak. Většinou jsme měli velkou samostatnost a svobodu v tom co budeme dělat. Na začátku byl ale vždycky nějaký dohled, kde se vidělo, co děláme, jak děláme, nebo jestli naopak tam nefetujeme nebo nevydáváme letáky, když zjistili, že nás zajímá životní prostředí a že jsme v podstatě v tom smyslu hnutí Brontosaurus, tak jak bylo na začátku nastavené – mladí pro životní prostředí, tak jsme si potom už mohli dělat víceméně co jsme chtěli, nebo co nás zajímalo ale občas se objevil takovýto zásah, naprosto nečekaný a ten vliv a ta možnost té moci nás kdykoliv nebo jakkoliv rozprášit nebo nám zakázat cokoliv tam byla.“¹³⁸

Přítomnost STB byla při organizování mezinárodních akcí velmi pravděpodobná.

„V nějakých pozdních osmdesátých letech jsme měli na Slovensku setkání se slovenskými ochranáři, někde, kde měl Manihuba chaloupku. A tam, tedy na to konto, že jsme se takhle spiklenecky scházeli s organizacemi ještě z dalších socialistických zemí, tak nás tam potom odchytili a kontrolovali. Ale neodvezli nás k nějakému výslechu nebo tak, jenom na místě nás tam jako trošku vzprudili, dali nám najevo, že jsme pod kontrolou.“¹³⁹

O tom, jak bylo v tehdejší době náročné pořádat mezinárodní tábor, velmi dobře vypovídá zkušenost Jana Baltuse.

„Až v pozdější době, když už v mém programu byli zapojeni i zahraniční studenti, pak ta kontrola byla přímo evidentní, takže jsem byl celkem pravidelně odvezen k nějakému výslechu. Většinou proto, že svazáci měli tak úžasnou organizační schopnost, že nebyli schopni oznámit do příslušného okresu, že se tam bude něco jako mezinárodní studentský tábor s tématem ochrany životního prostředí konat, i když jsem je o to žádal. Byl požadavek SSM z Prahy, aby součástí programu tábora bylo seznámení s vymoženostmi socialistického režimu a pokud možno od nějakého renomovaného kovaného stranického funkcionáře. Tomu jsem přímo napsal dopis na okresní partaj a žádal zpravidla přímo tajemníka. A někteří se tím cítili velice poctěni kupodivu a byli taky zvědaví. Někdy byli agresivní a doslova studenty vyděsili. Ty besedy jsem musel překládat, někdy to bylo na pováženou, nepochopení k západu bylo u straníků děsné. Některí soudruzi se s tím tématem nesmířili a moc se jim to nelíbilo. „Jak může něco takového existovat, kdo to povolil?“ Byli tak trochu na rozpacích. Ale byli i tací, kteří to uměli. Tyto diskuse policajty a estébáky trošku mátlly, protože panebože najednou stranický funkcionář, pasy, všechno přihlášený, Praha! Měli z toho guláš, ale musím taky říci, že právě SSM mi naznačovalo: “Kdyby byl průšvih, je to na tobě! My o tom nevíme!”¹⁴⁰

Bez stranického dohledu se neobešla ani Ústřední komise tvorby a ochrany životního prostředí předsednictva Českého ÚV SSM.

„Věděli jsme, že jsme samozřejmě byli sledováni. V Ústřední komisi byl jeden člen aparátu, který to měl na starosti, takže jsme měli, nechci říci založené svazky, ale vědělo se i o našich aktivitách mimo Brontosaura, to znamená, kde pracujeme, jak se angažujeme, co děláme, ale nepamatují si, že by to někomu někdo naznačil, nebo že by dokonce byl perzekuován. Takže,

139 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

140 Rozhovor s Janem Baltusem ze dne 18. 2. 2015 v Brně.

možná, že to někomu nebude úplně akceptovatelné, ale za celou dobu nepamatuji na sebemenší omezování, žádné represe. ¹⁴¹

„Protože jsem si na Ústřední komisi trošičku povídal o akci STB na Lukově, tak se to moc nelíbilo, tak mě potom příště nepozvali. ¹⁴²

Organizátoři hnutí Brontosaurus na Praze 1 měli jednu zajímavou zkušenost.

„Jedna z účastnic našich akcí byla dcera tehdejšího tajemníka OV KSČ Praha 1, což byl v podstatě dá se říci bez milosti „místodržící“ pro Prahu 1, který tu Prahu 1 držel pod kontrolou naprosto stoprocentně a jeho dcera, shodou okolností, studentka jedné školy ekonomické se účastnila několika akcí, které nebyly úplně v té době běžné, a zřejmě se o tom doma zmínila pochvalně. Takže, když potom došlo k situaci, kde se rozhodovalo, že některé ty aktivity je potřeba přibrzdit nebo omezit nebo tak, tak to byl právě vedoucí tajemník Prahy 1, který řekl: „A proč, vždyť se to těm dětem líbí!“ ¹⁴³

A byli také organizátoři hnutí Brontosaurus, jejichž aktivitu nerušil zájem politické moci.

„Bylo to vysloveně na nás, nebyl tam u nás žádný špicl, fízl, žádný politický dozor, opravdu ne.“ ¹⁴⁴

Politická moc sice na svých jednáních proklamovala, že vítá zapojení mládeže, v tom smyslu i hnutí Brontosaurus, do ochrany životního prostředí a ve druhé polovině osmdesátých let k tomu vypracovávala potřebné dokumenty. Z druhé strany reagovala na situace, kdy se hnutí Brontosaurus ve svých aktivitách dostávalo na hranici toho, co politické vedení státu bylo schopné přijmout. Byl to například větší počet lidí, kteří se účastnili některých akcí hnutí Brontosaurus, akce, které byly mimo rámec toho, co bylo od svazu mládeže a politického vedení požadováno, aktuální témata diskusí a besed, která politická moc dobrovolně neotvírala atd. Naštěstí vše probíhalo v rámci pokračování akce, kterou bylo těžké politicky napadnout. Proto politická moc cítila potřebu tyto aktivity i s využitím STB nějakým způsobem tlumit a mít pod kontrolou a to se týkalo především nejaktivnějších organizátorů hnutí Brontosaurus a jimi řízených skupin. I v tomto ohledu se nemalou měrou podílely

141 Rozhovor s Václavem Petříčkem ze dne 6. 5. 2014 v Praze.

142 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

143 Rozhovor s Pavlem Burianem ze dne 30. 12. 2013 v Praze.

144 Rozhovor s Karlem Drhovským ze dne 22. 8. 2014 v Plzni.

stranické kádrové rezervy svazáckého aparátu. Přesto lze k vlivu politické moci a úloze STB v hnutí Brontosaurus vyvodit závěr, že jejich působení kromě zmíněných Východních Čech významnější vliv na činnost hnutí Brontosaurus nemělo.

VI. VÝZNAMNÉ AKTIVITY Hnutí BRONTOSAURUS

V této části autor uvádí přehled akcí od roku 1974, které byly vyhlašovány jako celorepublikové. Nezastupitelnou roli zde sehrál *Mladý svět*, který se na organizaci mnohých akcí podílel svojí účastí, záštitou nebo publicitou. Významným zde byl také pravidelný „Zápisník Hnutí Brontosaurus“. Objevil se již v následujícím čísle *Mladého světa*, po vyhlášení „Roku ochrany a tvorby životního prostředí 1974“. Zápisník přinášel nejenom přehled o uskutečněných i očekávaných brontosauřích aktivitách, ale byl také prostředníkem mezi čtenáři – stěžovateli na straně jedné a těmi, kteří svým jednáním poškozovali životní prostředí – podniky, národní výbory, fyzické osoby, na straně druhé. *Mladý svět* byl nejdůležitějším spojovacím článkem mezi Brontosaury, ale zejména ve druhé polovině 80. let se objevily obsáhlejší tiskoviny vydávané hnutím. Mezi ty s krajským, až celorepublikovým významem patřil „Technik“ – informační zpravodaj Celoškolského výboru SSM Vysokého učení technického v Brně, vycházel od roku 1985 a o dva roky později Městský výbor SSM v Brně a jeho KTOŽP vydává bulletin hnutí Brontosaurus „Brontík“. Bulletin pražských Brontosaurů nesl název „Kruh“, šéfredaktorem byl Roman Kamarýt a vycházel pod Městským výborem SSM od roku 1988. Časopisem vycházejícím v Ostravě byl „Severomoravský Brontosaurus“, časopis pro vnitřní potřebu KTOŽP, vydával jej Krajský výbor SSM v Ostravě.

SOUTĚŽE:

„Životní prostředí“ - fotografická soutěž v devíti tematických okruzích, vyhlášená v roce 1974 *Mladým světem*, pod záštitou štábu akce Brontosaurus. Dalšími fotografickými soutěžemi s ekologickou tematikou bylo např. „Ekofoto“, která byla vyhlašovaná od roku 1983 komisí životního prostředí Celoškolského výboru SSM University Palackého v Olomouci, „Brontfoto“ organizovaná Brontosaury z University Karlovy v Praze v roce 1989. Fotografické soutěže vznikaly i v dalších okresech a krajích.

„Hledáme dokonalé projekty“ - soutěž vyhlašovaná v *Mladém světě* od r. 1975 a pod záštitou Českého ÚV SSM, byla výzvou pro mladé projektanty, studenty stavebních fakult, mladé lidi ve stavebnictví ale i širokou veřejnost, k hledání nejvhodnějších přístupů k projektování průmyslových, zemědělských, obytných, a dalších staveb, které by se skutečně snažily

splňovat požadavky předpisů a příruček o tvorbě a ochraně životního prostředí a především nedevastovaly životní prostředí. Do soutěže byly také zapojeny svazy architektů, stavebních inženýrů a ministerstvo výstavby a techniky. Objektivnost soutěže byla zajištěna celostátní porotou, ve které předložené projekty posuzoval a hodnotil tým odborníků mnoha profesí. Díky publicitě výsledků soutěže v *Mladém světě*, v časopisu *Architekt*, aj. se podařilo prosadit a nakonec i realizovat řadu staveb, které by v běžném schvalovacím řízení asi neměly nárok projít. Jedním z nejúspěšnějších se stal oceněný návrh dřevěných herních prvků pro dětská hřiště, který dostal širokou publicitu v brožuře „Dětská hřiště pro děti“, a ta se stala metodickým návodem, díky němuž byly vybudovány desítky dětských herních areálů využívajících ke stavbě herních prvků dřevo, kámen a lana.

„Týká se to také tebe“ - TSTTT byla každoroční soutěž amatérských filmů v Uherském hradišti, jejíž součástí byly filmařské a ochránářské semináře. Soutěž vznikla v r. 1974 pod záštitou *Mladého světa* a Českého SSM, vymyslel ji Josef Velek a poprvé se na ni filmoví amatéři sjeli v roce 1976. Soutěž měla vymezené tematické okruhy: problémy s přírodou, s tvorbou a ochranou životního prostředí a kulturními památkami a aktivním úsilím s tím něco udělat. S nejúspěšnějšími filmy se diváci mohli seznámit ve svazáckých klubech, v rámci školení organizátorů, ve školách ochrany přírody a televizních pořadech.

„Ekofilm“ - každoroční přehlídka profesionálních filmů vznikl v r. 1975 v Ostravě, kam i v dalších letech přijížděli odborníci i fandové, zajímající se různým způsobem o tvorbu a ochranu životního prostředí. Vrcholem „Ekofilmu“ byly zejména koncem osmdesátých let panelové diskuze. Důvěrnější vztah této přehlídky k hnutí Brontosaurus byl dán tím, že úspěšní tvůrci filmů festivalu TSTTT byli na Ekofilmu přizváni v rámci tzv. dopoledního Brontosauřího bloku a zapálení aktivisté hnutí Brontosaurus využívali možnosti zapůjčení filmů a jejich prezentace ve svém regionu.

„Město – místo k životu“ - soutěž, kterou založil v roce 1977 Městský výbor SSM v Praze, se týkala výtvarných návrhů na plakát s ekologickou tematikou. A skutečně řada vítězných prací se objevila na plakátech, vydaných Radou pro životní prostředí při vládě ČSR.

„O cenu Brontosaura“ - soutěž pro kolektivy i jednotlivce, která měla být měřítkem přínosu v péči o životní prostředí, se začala udělovat od roku 1979. Soutěž vyhlášoval Český SSM s Radou pro životní prostředí při vládě ČSR, časopisem *Mladý svět*, Českou státní spořitelnou

a ČSOP. Na úrovni okresních výborů SSM se udělovaly diplom a bronzový odznak Ceny Brontosaura, krajské výbory SSM diplom a stříbrný odznak a Český ÚV SSM na návrh Ústřední komise Brontosaurus udělovala diplom a zlatý odznak Ceny Brontosaura.

„Ekofór“ - byla soutěž amatérských kreslířů ekologického humoru, která vznikla zespona v roce 1979 u vysokoškoláků Vysokého učení technického v Brně, a stala se později celostátní soutěží vyhlašovanou *Mladým světem*.

„Cantata Natura“ - soutěž amatérských písniček o přírodě a ekologii, vyhlašovaná Brontosaurusy z Přírodovědné fakulty University Karlovy v Praze od roku 1985.

VÝZVY:

„Zelený plán“ - vznikl v roce 1975 a byl reakcí *Mladého světa* na vládní „Výzvu k ochraně a péči o zeleň“ ve městech a obcích, kolem průmyslových objektů, v parcích, kolem řek, silnic atd. Součástí tohoto plánu v *Mladém světě* byla metodika a organizace akce. Základní myšlenkou výzvy byla těžba vzrostlých náletových dřevin schopných přesadby a jejich umístění na nová stanoviště. *Mladý svět* požádal všechny lesní závody a stavební organizace aby nabídly brontosauřím skupinám semenáčky a mladé stromky, které byly likvidovány při zemních úpravách na stavbách dálnic, sídlišť, nových závodů atd.

„Prázdniny s Kladrubem“ - v roce 1981 na výzvu Čs. rozhlasu a jeho Studia mladých a *Mladého světa* začaly v Kladrubech u Vlašimi, v tehdy největším československém rehabilitačním ústavu, první Prázdniny s Kladrubem. Rozsah prací byl až neuvěřitelný a během nich se 120-ti hektarový les proměnil v lesopark s 10 kilometry zpevněných cest pro vozíčkáře. Kladruby byly místem, kde se v průběhu několika následujících let vystřídalo nejvíce studentů, dělníků i vojáků na dovolené, ochranářů z ČSOP, členů turistických oddílů Českého svazu tělesné výchovy - ČSTV a také trempů ze slavných osad.

„Lesy volají – Brontosaurus pomůže“ - akce byla vyhlášena v roce 1985 v souvislosti s následky větrné kalamity, kdy v polomech leželo 13 milionů kubiků dřeva. *Mladý svět* vydal k akci na svých stránkách metodickou dvoustranu a následně ve spolupráci s Českým ÚV SSM leták s mapou republiky s vyznačením lesních závodů, které větrná kalamita postihla nejvíce.

„Voda volá – Brontosaurus pomůže“ - k tomuto tématu připravil *Mladý svět* v roce 1986 ryzí agitační a instruktážní dvoustranu, s mapkou nejvíce znečištěných úseků vodních toků v republice, s cílem zapojení Brontosaura do řešení neutěšené situace ve vodním hospodářství. Jednalo se o typickou snahu ve zneužití aktivity mladých lidí, v záležitosti, kterou se měl zabývat stát. Konkrétně především v budování čistíren odpadních vod – jež zahrnovala přípravu projektové dokumentace, koordinaci těchto činností, pomoci při výstavbě, dokončování areálů čistíren včetně ozeleňování a péče o trávníky a porosty, a nakonec obsluhou zařízení čistíren v rámci kontroly čistírenského procesu.

„Zeleň volá – Brontosaurus pomůže“ - jednalo se o kampaň v roce 1986 s cílem zvýšit informovanost o možnostech v péči o zeleň ve městech a v obcích.

OSTATNÍ AKTIVITY:

„Odborné pracovní semináře, školy ochrany přírody, studijní tábory ...“ - první se uskutečnil v roce 1974 v Harrachově pod názvem „Výchovná práce s dětmi a mládeží v chráněných přírodních územích“. Správa Krkonošského národního parku také pravidelně organizovala školy ochrany přírody. Pořádaných seminářů a škol bylo na ústředních, krajských a okresních úrovních mnoho. Mezi ty výjimečné např. patřila roční „Škola ekologie“ pořádaná v roce 1987 KTOŽP při Obvodním výboru SSM Praha 10 a samozřejmě „Studijní tábory Brontosaurus“. Ty byly založené svazáckou organizací Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody - SÚPPOP v Praze a vedené od roku 1975 Václavem Petříčkem na zřícenině hradu Zvířetice. Účastníky tábora bývali často úspěšní absolventi středoškolských Biologických olympiád, a problematiku Brontosaura znali. Program tábora spočíval v údržbě okolních přírodních rezervací, v obnově gotického hradu a účastníci se především mnoho dozvídali na přednáškách odborníků z oborů týkajících se ochrany a tvorby životního prostředí a státní ochrany přírody. Zvláštností tábora bylo napsání odborné práce, týkající se ochrany přírody, což byla podmínka k vydání potvrzení účastníkům o úspěšném absolvování tábora. Ti měli po návratu z tábora ještě nějaký čas na to, aby tuto práci dokončili.

„Setkávání aktivistů hnutí Brontosaurus“ - první významné setkání 99 zástupců nejúspěšnějších skupin, které zorganizoval *Mladý svět* na závěr akce Brontosaurus, se uskutečnilo koncem roku 1974 v Teplicích. Jiná setkání byla například organizována

Městským výborem SSM v Praze jako „Setkání pražských Brontosaurů“ anebo jarní setkání Brontosaurů pořádaná pardubickou skupinou pro účastníky jejich akcí.

„Hádání o přírodě“, které organizoval *Mladý svět*, otevřelo možnost zástupcům Krajských středisek státní památkové péče a ochrany přírody - KSSPPOP vyjádřit se mimo oficiální struktury k problematice ochrany přírody a zároveň se podělit o zkušenosti z krajů. Dalšími účastníky byli odborní pracovníci Chráněných krajinných oblastí - CHKO, studenti vysokých škol a další *Mladým světem* pozvaní zájemci o určitou CHKO. První hádání se uskutečnilo na Pálavě v roce 1974, následující roky v Jihočeském kraji (Třeboňsko), Středočeském kraji (Mladoboleslavsko), v Severočeském kraji (Jizerské hory a Děčínsko), Severomoravském kraji (hřebeny Beskyd), Východočeském kraji (Český Ráj, Bozkovské dolomitové jeskyně) a poslední opět ve Středočeském kraji (Český kras). Přínos „Hádání“ byl v tom, že pomohl vynést spory z Krajských středisek památkové péče a ochrany přírody mimo tento systém, především, aby se na přírodu přestalo pohlížet jako na rezervace a co je za nimi, do toho nikomu nic není a také, co by mělo být náplní státní ochrany přírody. Hlavními sponzory hádání byly *Mladý svět*, Český ÚV SSM a Ústav krajinné ekologie ČSAV.

„Po horách v pohorách“ a „Po vodě v pohodě“ - jednalo se o expedice *Mladého světa* v letech 1977 a 1978, které byly pokusem o realizaci myšlenky spojit turistiku s ochranou přírody. Účastníci v horách a u vody fotografovali a pátrali po znečišťování přírodního prostředí návštěvníky hor a vodních toků a nádrží. Hovořili s pracovníky z národních výborů, Horské služby, s příslušníky Veřejné bezpečnosti i odborníky ze státní ochrany přírody a vyvodili závěry, co by se na horách a u vod mělo a mohlo. Bezprostřední reakcí na tuto akci byly patronáty turistických oddílů nad některými horskými lokalitami.

„Prázdniny s Brontosaurem“ - byli to konkrétně redaktor *Mladého světa* Luboš Beniak a Jana Kalná a Jožka Marcián z brněnského Vysokého učení technického - VUT, kteří přišli s tímto nápadem. Proto také první dva tábory v roce 1978 zorganizoval *Mladý svět* ve spolupráci s Brontosaurom z brněnského VUT a Vysoké školy zemědělské. První tábor se uskutečnil v turistické oblasti Hřenska a jeho pracovní náplní byla úprava cest. Druhý tábor se konal souběžně s prvním na zámku v Mikulově. Zajímavostí je, že pod stejným názvem pořádala v létě 1978 a následně v roce 1979 týdenní prázdninové tábory Komise tvorby a ochrany životního prostředí při Městském výboru SSM v Praze ve spolupráci s tehdejšími Národním výborem v Příbrami (zástupce Karel Houdek) na Častoboři ve Středočeském kraji. Účastníci

táborů stavěli naučnou stezku v přírodní rezervaci Drbákov/Albertovy skály. A čím novým byly Prázdniny s Brontosaurem charakteristické? Dobrovolnická práce byla propojena s novým prvkem - se zábavou, zážitkovými programy, ekohrami a také možnostmi, ověřit si své vlastní meze. Původní záměr hnutí Brontosaurus se tím ubíral trochu jinak, ale z druhé strany bylo tímto způsobem osloveno a do hnutí Brontosaurus nasměřováno daleko větší množství mladých lidí.

„Akce Dno“ - zajímavým druhem práce a současně několikaleté spolupráce i s ostatními regiony, se v letech 1979 - 1986 stala „Akce dno“. Ta spočívala v evidenci, přemísťování a přesazování chráněné rostliny „Bledule letní“ z lužních lesů pod Pálavou, které se začaly kácet za účelem budování vodní nádrže Nové Mlýny. Akci vymyslel Antonín Bůček z Geografického ústavu v Brně, byla organizovaná komisí Brontosaura na VUT v Brně, a na akci se podílela správa CHKO Pálava.

„Večery v pražské Malostranské besedě“ - programem večerů v letech 1982 – 1986 byly živé „Zápisníky hnutí Brontosaurus“, kterých se účastnili hosté z domova i zahraničí, ekologové, vodohospodáři, architekti, novináři, představitelé politického života a také písničkáři trampské a folkové scény.

„Ekostan“ - v roce 1987 se poprvé objevil na festivalu trampské a folkové písně „Porta“ v Plzni, a byl zaměřen na ochranu životního prostředí a propagaci hnutí Brontosaurus. Svě „Ekostany“ a „Ekošňůry“ měli po sídlištích také Brontosauři z Ostravy. Jednalo se o fotografie z akcí a pozvánky na prádelních šňůrách v místech, kudy procházejí lidé a jejich součástí byly také debaty o všem, co mladé lidi zajímá.

„Ekofond“ - fond vyhlášený Českým ÚV SSM v roce 1988, určený ke shromažďování finančních prostředků, které se měly využívat na projekty a stavby ke zlepšení životního prostředí.

„Ekoloterie“ - prodej losů, který v roce 1989 zajišťovaly svazácké organizace, a výtěžek z jejich prodeje měl být určen také na vytipované projekty pomoci životnímu prostředí.

„Setkání mládeže na Šumavě“ - v roce 1989 Český ÚV SSM jeho program a organizaci svěřil hnutí Brontosaurus a to ji přirozeně směřovalo na životní prostředí. Toto setkání bylo na tehdejší dobu výjimečné i bohatou mezinárodní účastí.

VII. STRUKTUROVANÉ ROZHOVORY - VYHODNOCENÍ

Výzkumný záměr:

Výzkumným záměrem je uskutečnění rozhovorů s aktivisty hnutí Brontosaurus o jejich působení v hnutí Brontosaurus v období let 1974 - 1989.

Hlavní cíl:

Hlavním cílem je zmapování činnosti hnutí Brontosaurus, a to způsobem, ve kterém jde o zachycení individuálních postojů, prožitků a přímých zkušeností narátorů ve sledovaném období, jak na úrovni základních skupin, tak na vyšší úrovni (Komise tvorby a ochrany životního prostředí - KTOŽP, Městské výbory Socialistického svazu mládeže – MV SSM, Okresní výbory Socialistického svazu mládeže – OV SSM, Krajské výbory Socialistického svazu mládeže – KV SSM, Český Ústřední výbor Socialistického svazu mládeže - Český ÚV SSM).

Jednotlivé cíle:

1. Předpoklady a podmínky pro vznik hnutí Brontosaurus.
2. Vnitřní uspořádání a řízení hnutí Brontosaurus v základních skupinách.
3. Podíl direktivních snah svazáckých a stranických orgánů na činnost hnutí Brontosaurus. (schvalování akcí, školení, metodiky, atd.)
4. Organizace akcí v hnutí Brontosaurus „zdola i shora“ (úroveň skupin a na vyšší úrovni).
5. Vzájemná spolupráce skupin hnutí Brontosaurus a spolupráce s jinými subjekty.
6. Odbornost a profesionalita v činnosti hnutí Brontosaurus (skupiny a vyšší úroveň).
7. Význam hnutí Brontosaurus pro rozvoj účastníků hnutí Brontosaurus i společnosti

Seznam otázek:

AD1.

1/1 Jaké byly motivy, které vás přivedly a následně držely v hnutí Brontosaurus?

1/2 Jaké jste měl zkušenosti a kolik vám bylo let?

1/3 Jak jste tehdy vnímal úlohu a cíle hnutí Brontosaurus? (ve vztahu k jiným možným aktivitám)

- 1/4 Můžete říci, jak vznikla vaše skupina? (jaké to doprovázely pocity? lidé?)
- 1/5 Co přivádělo mladé lidi na akce skupiny a odkud přicházeli?
- 1/6 Jaké byly vaše materiální podmínky? (místo pro schůzky, vybavení, finance a byly pro činnost dostačující?)
- 1/7 Viděli jste zahraniční vzory pro hnutí Brontosaurus?

AD2.

- 2/1 Jaké bylo vnitřní uspořádání a řízení vaší skupiny?
- 2/2 Jaká byla propagace činnosti skupiny navenek k veřejnosti? (časopis, nástěnka,..)

AD3.

- 3/1 Jaký byl podíl direktivních snah svazáckých a stranických orgánů na činnost hnutí Brontosaurus? (schvalování akcí – vyžadovalo SSM za každou cenu informace co, kde, seznam účastníků předem, školení, metodiky, finanční pomoc, sledování STB ...) a uvažoval jste někdy, že by vaše skupina vyvíjela činnost zcela nezávisle na SSM?

AD4.

- 4/1 Jak jste přistupovali k přípravě a organizaci akcí, aby byly pro účastníky zajímavé a jaké akce byly pro účastníky nepřitažlivější?
- 4/2 Získali jste nějaká ocenění?
- 4/3 Příklady konkrétní práce
- 4/4 Jak jste přijímali vyhlášená společná témata hnutí Brontosaurus „Lesy volají – Brontosaurus pomůže“, „Voda volá – Brontosaurus pomůže“ atd. a měli jste nějakou zkušenost s Účtem ekologické iniciativy mládeže nebo Ekofondem?
- 4/5 Jak jste tehdy pohlíželi na dodržování zákonů? (neplnoletost účastníků, bezpečnost práce, alkohol, sex ...)

AD5.

- 5/1 Existovala reálná spolupráce s jinými skupinami hnutí Brontosaurus a organizacemi Národní fronty, ČSOP, Národními výbory, podniky atd.?
- 5/2 Jaký jste měl přehled o aktivitě hnutí Brontosaurus v jednotlivých krajích? Kontakty na aktivní centra?
- 5/3 Jak bylo v tomto nápomocné ústředí SSM (Ústřední komise)
- 5/4 Existovala spolupráce s obdobnými mládežnickými hnutími, organizacemi ze zahraničí?
- 5/5 Máte nějaké konkrétní zkušenosti pomoci anebo úmyslného poškozování vaší skupiny?

AD6.

6/1 Jaké místo zaujímal odbornost a profesionalita v činnosti vaší skupiny? (Zdroj informací o ekologii, vzdělávání a výchova nových vedoucích hnutí Brontosaurus atd.)

AD7.

7/1 Jak hodnotíte význam hnutí Brontosaurus pro rozvoj účastníků hnutí Brontosaurus i společnosti?

Doplňující otázka:

1. Domníváte se, že hnutí Brontosaurus bylo v období socialismu skutečně fenoménem volnočasové iniciativy mládeže? Pokud ano, na čem se zakládal tento fenomén?

Charakteristika rozhovorů:

Na otázky odpovídali aktivisté, kteří v hnutí Brontosaurus působili v období zahrnující časový rámec let 1974-1989. Snahou bylo získat ke spolupráci nejen reprezentanty z velkých center hnutí, ale i z ostatních regionů republiky. To jest, dle bývalého územního uspořádání, ze všech krajů. A tak se stal cílem rozhovorů s narátory kraj Jihomoravský, Severomoravský, Východočeský, Jihočeský, Západočeský, Severočeský a Praha. Rozhovory byly zaznamenány v letech 2013-2015, a to ve většině případů, nahráním na digitální záznamník. Třetina z nich se uskutečnila v domácnostech narátorů, druhá část v kancelářích a kavárnách, a třetí část rozhovorů byla realizována písemným vypracováním odpovědí aktivistů na výše uvedené otázky. Celkem bylo narátorům položeno 38 otázek, vyhodnoceno bylo 23 otázek. Všichni narátoři souhlasili s použitím získaných odpovědí na položené otázky, včetně doslovných citací, v této práci.

Seznam narátorů - aktivistů:

- Narátor č. 1 Jan Baltus, rozhovor ze dne 18. 2. 2015 v Brně, hnutí Brontosaurus 1974-1980, člen Ústřední komise Brontosaurus, v té době zaměstnán na Krajském středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Brně.
- Narátor č. 2 Petr Bielan, rozhovor ze dne 8. 6. 2015 v Ostravě, přezdívka Angy, hnutí Brontosaurus 1985-1995, člen celopodnikového výboru SSM Vítkovice s.p.

- Dalibor Bednář, rozhovor ze dne 8. 6. 2015 v Ostravě, hnutí Brontosaurus 1982-1989, předseda krajské Komise tvorby a ochrany životního prostředí v Ostravě. Oba narátoři odpovídali na otázky v rámci jednoho rozhovoru.
- Narátor č. 3 Šimona Bouzková-nyní Němcová, rozhovor ze dne 10. 4. 2015 v Benešově u Prahy, hnutí Brontosaurus 1981-1990, členka zahraniční sekce hnutí Brontosaurus Fakultního výboru SSM Přírodovědné fakulty UK, členka Ústřední komise Bontosaurus 1985-1989.
- Narátor č. 4 Václav Braun, písemné vypracování otázek dne 9. 7. 2015 v Borové Ladě, hnutí Brontosaurus 1985-1989, v té době zaměstnán v Ústavu krajinné ekologie ČSAV v Českých Budějovicích.
- Narátor č. 5 Alena Braunová, písemné vypracování otázek dne 9. 7. 2015 v Borové Ladě, hnutí Brontosaurus 1985-1989, studentka.
- Narátor č. 6 Miroslav Brožík, rozhovor ze dne 3. 9. 2015 v Praze, přezdívka Pařez, hnutí Brontosaurus 1978-1989, předseda Komise tvorby a ochrany životního prostředí v Litvínově, člen Ústřední komise Brontosaurus 1985-1990, učitel na Středním odborném učilišti v Litvínově.
- Narátor č. 7 Pavel Burian, rozhovor ze dne 30. 12. 2013 v Praze a písemné vypracování otázek dne 22. 10. 2015 v Praze, hnutí Brontosaurus 1979-1985, předseda místní organizace SSM Projekt Brontosaurus, Projekt C a Trifid na Praze 1, student Vysoké školy ekonomické v Praze.
- Narátor č. 8 Tomáš Dostál, písemné vypracování otázek dne 20. 10. 2015 v Praze, hnutí Brontosaurus 1980-1989, předseda obvodní Komise tvorby a ochrany životního prostředí při Obvodním výboru SSM na Praha 6.
- Narátor č. 9 Jiří Dražil, rozhovor ze dne 23. 1. 2015 v Praze, člen Ústřední komise Brontosaurus, hnutí Brontosaurus od roku 1977 - do současnosti, student Vysokého učení technického v Brně.
- Narátor č. 10 Karel Drhovský, rozhovor ze dne 22. 8. 2014 v Plzni, hnutí Brontosaurus 1976-1988, člen a předseda krajské Komise tvorby a ochrany životního prostředí v Plzni, člen Ústřední komise Brontosaurus v roce 1978, v té době zaměstnán v Krajském středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni.
- Narátor č. 11 Roman Haken, rozhovor ze dne 3. 4. 2015 v Praze, přezdívka Černej, hnutí Brontosaurus 1983-do současnosti, předseda Místní organizace SSM SUP na Praze 10 1986-1988, předseda Základní organizace SSM EKO Přerov, člen Komise tvorby a ochrany životního prostředí při Obvodním výboru SSM

na Praze 10, poté na Městském výboru SSM v Přerově, poté na Krajském výboru SSM v Ostravě, předseda samostatného hnutí Brontosaurus 1990-1992, od 1993 Žirafa.

- Narátor č. 12 Tomáš Havlíček, písemné vypracování otázek dne 29. 9. 2015 v Brně, hnutí Brontosaurus 1981-1989, student Vysokého učení technického v Brně, člen Ústřední komise Brontosaurus.
- Narátor č. 13 Michal Holoubek, písemné vypracování otázek dne 15. 11. 2015 v Brně, hnutí Brontosaurus 1984-1989, skupina hnutí Brontosaurus na Fakultě jaderné fyziky a inženýrství ČVUT.
- Narátor č. 14 Jaroslav Hrabec, písemné vypracování otázek dne 11. 6. 2015 ve Zlíně, hnutí Brontosaurus 1974-1990, člen Komise tvorby a ochrany životního prostředí v Uherském Hradišti, v té době zaměstnán v Krajském středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Brně.
- Narátor č. 15 Ivan Indráček, písemné vypracování otázek dne 22. 12. 2015 v Desné, přezdívka Kuželka, hnutí Brontosaurus 1981-1989, předseda Místní organizace SSM Juniorprojekt na Praze 1.
- Narátor č. 16 Jiří Jiránek, rozhovor ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích, přezdívka Kazatel, hnutí Brontosaurus 1974-1989, předseda Komise tvorby a ochrany životního prostředí v Pardubicích, předseda základní organizace ČSOP Brontosaurus, člen Ústřední komise Brontosaurus.
- Narátor č. 17 Roman Kamarýt, rozhovor ze dne 14. 11. 2014 a 12. 12. 2014 v Kostelci u Křížků, přezdívka Džamby, HB 1984-1992, člen a předseda Místní organizace SSM SUP na Praze 10 v letech 1984-1990, člen Komise tvorby a ochrany životního prostředí Městského výboru SSM Praze 1987-1989, člen vedení samostatného hnutí Brontosaurus 1990-1992.
- Narátor č. 18 František König, písemné vypracování otázek dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě, hnutí Brontosaurus 1974-1989, samostatný odborník na OHS.
- Narátor č. 19 Jana Kalná-nyní Krutilová, rozhovor ze dne 4. 2. 2015 v Brně, hnutí Brontosaurus 1977-1988, studentka Vysokého učení technického v Brně, a následně hnutí Brontosaurus v rámci Základní organizace ČSOP Datel.
- Narátor č. 20 Jiří Kulich, rozhovor ze dne 2. 6. 2015 v Praze, hnutí Brontosaurus od 1979 - do současnosti, předseda universitní skupiny hnutí Brontosaurus na Přírodovědné fakultě UK v Praze 1981-1985, předseda Ústřední komise Brontosaurus v roce 1989.

- Narátor č. 21 Jiří Kydlíček, písemné vypracování otázek dne 12. 11. 2015 ve Vstiši, hnutí Brontosaurus 1980-1991, člen Komise tvorby a ochrany životního prostředí Krajského výboru SSM v Plzni, předseda 1. Základní organizace ČSOP Brontosaurus Plzeň.
- Narátor č. 22 Josef Marek, rozhovor ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze, hnutí Brontosaurus 1975-1989, předseda Komise tvorby a ochrany životního prostředí při Obvodním výboru SSM Praha 1, předseda Komise tvorby a ochrany životního prostředí Městského výboru SSM v Praze, předseda Místní organizace SSM na Praze 1, člen Ústřední komise Brontosaurus, student Fakulty elektrotechnické ČVUT.
- Narátor č. 23 Petr Pakosta, rozhovor ze dne 24. 9. 2015 v Hoře Svaté Kateřiny, hnutí Brontosaurus 1978-1990, učitel na Středním odborném učilišti v Litvínově.
- Narátor č. 24 Petr Trněný, rozhovor ze dne 2. 11. 2015 v Praze, hnutí Brontosaurus 1979-1992, předseda Komise hnutí Brontosaurus Fakulty elektrotechnické ČVUT v Praze.
- Narátor č. 25 Tomáš Zídek, písemné vypracování otázek dne 29. 9. 2015 v Praze, hnutí Brontosaurus 1986-1989, tajemník Obvodního výboru SSM Praha 10, předseda Komise tvorby a ochrany životního prostředí Městského výboru SSM v Praze.

1/1 Jaké byly motivy, které vás přivedly a následně držely v hnutí Brontosaurus?

Motivů, které aktivisty přivedly do hnutí Brontosaurus bylo zaznamenáno celkem 6, přičemž nejčastěji každý uvedl dva až tři. Nejvíce opakujícím se motivem byl zájem o přírodu, což uvedla třetina dotazovaných. Dále následovalo setkání s kamarády, již zapojenými do činnosti hnutí, nebo účast na Prázdninách s Brontosauem - PsB, studium přírodních věd a setkání s osobnostmi hnutí Brontosaurus. V jednom případě byla motivem krásná slečna. Ojedinelým motivem byla snaha sehnat pracovní síly pro obnovu památkových objektů anebo dokonce vnímání hnutí Brontosaurus jako síly, prostřednictvím které lze působit proti komunistickému režimu. Nejhlubším a nejpřirozenějším se autorovi jevil motiv rodinný, který bylo možné zachytit mimo položenou otázku během rozhovorů ještě u několika dříve narozených aktivistů.

„Moje maminka byla aktivní v organizaci, která se jmenovala Exod. To byly tzv. exkurzní vzdělávací základny pro učitele. Byla to už organizace původně prvorepubliková, kterou potom v době prázdnin, byly pořádány vlastivědné pobyty s výukou na zajímavých místech, kde se předpokládalo, že budou potom školy jezdit na školní výlety. Cílem tedy bylo naučit

učitelé znát ta místa od geologie po krajinnou morfologii a vědět víc, než je v brožuře. Aby školní výlet měl smysl. Samozřejmě, nejenom toto, ale i rozšíření poznání samotného učitele. Já jsem viděl, jak mamince, a celé té brněnské organizaci se na turnusy vždy přihlásila spousta celých rodin, partneři vlastně poznávali práci učitele. Nebylo to tedy obyčejné školení. Maminka to měla vždycky pevně v ruce, zahajovalo se zpěvem národních písní a končilo se poznáváním květin podle určovacích klíčů. Matka byla na to vždycky fantasticky připravená a v některých případech si přibírala odborníky, třeba botaniky, takže, když dělala Belanské Tatry nebo Tatry vůbec, tak s ní jezdil vždycky botanik, a kantoři doslova rostli, protože nabývali sebejistotu. Měli větší vědomosti. A když jsem já začal dělat na ochraně přírody asi v roce 1969 či 1970, tak jsem si říkal „Bože, toto je takový krásný téma a je to tak blízko mé práce“. Tak jsem oslovil vedoucí EXODu z brněnské organizace s nápadem, že uspořádám školení pro vyučující přírodu a ekologie. Zpracoval jsem ten nápad, udělal jsem sylabus o náplni a oni mi řekli „Dobře, maminka ti ukáže, jak se to dělá“. První kurz jsem nazval jako „Ochrana přírody a krajiny v Lednici na Moravě“, protože tam se strašně jezdí na výlety, tak se mě kupodivu hned přihlásilo na 20 učitelů s rodinami. A já jsem to dělal přesně tak, jako to dělali ti bardi přede mnou. Sehnal jsem si odborníky z vědecké obce a ti s námi chodili po Lednickém parku a poslouchali ptáky. Odborník řekl, to je Lejsek. A támhle se ozývá Ořešník. Kdo se v životě učil poznávat ptáky podle hlasu? A najednou se to dalo. Byl to nový rozměr. Pak ty stromy v Lednickém parku. Umělá krajina celého areálu. A my jsme vše popisovali a dávalo to smysl. Končili jsme ochutnáváním vína. Takže se naučili dřeviny, ptáky, květenu, navštívili Pálavu, Mikulčice, Věstonice, Karpaty i s orchidejemi, pak jsme hovořili o krajině, úpravách toků o všem. Mělo to úspěch. Dělal jsem to 16 let.“¹⁴⁵

A jaké byly motivy, které následně držely aktivisty v hnutí Brontosaurus? Celkem čtyři. Nejpočetnějšími byly myšlenky hnutí a pomoci přírodě, ke kterým se hlásila třetina aktivistů. Smysluplné trávení volného času poměrně shodně volila druhá třetina dotázaných. Preferovaným motivem také bylo přátelství a kamarádství a následovalo dobrodružství a zážitky.

„Ochrana přírody jsem se již předtím věnoval při stanici mladých přírodovědců, později jsem byl zpravodajem státní ochrany přírody. To byl takový dobrovolný institut zpravodajů a strážců ochrany přírody, ale ten Brontosaurus to byl úplně jiný náboj. Ocitl jsem se na prvním brontosauřím táboře, kde najednou k tomu mému zájmu o přírodu přibyla taková

145 Rozhovor s Janem Baltusem ze dne 18. 2. 2015 v Brně.

úžasná mezilidská atmosféra a v podstatě zabývání se věcmi, které mě přišly hodně důležité, hodně hodnotné a ocitl jsem se možná tak trošku v jiném světě než jaký jsem do té doby asi kdekoli zažil. ¹⁴⁶

„My jsme neviděly tu cestu v tom, že budeme sbírat odpadky kolem silnic, což byly akce, které se prostě organizovaly ze strany svazu mládeže, ale my jsme chtěly jít úplně jinou cestou a šli jsme jinou cestou. Tou hlavní motivací bylo dát těm mladým lidem informace, které v té škole nedostávali. Takže jsme pro ty lidi začali i zpracovávat nějaké písemné podklady a rozdávaly jsme to...“ ¹⁴⁷

„Byl jsem mladý, měl malé děti a praktické zkušenosti s tím, kam může vést neopatrné zacházení s látkami nebezpečnými pro životní prostředí. A dostatečné zkušenosti ze sdělovacích prostředků, kam svět kráčí. Bylo pro mne nepřijatelné, že se budu podílet v rámci své práce na zhoršování stavu, který se již tehdy jevil být tristní. Avšak zároveň se ukazovalo, že zapojit se nějak smysluplně do práce, aby byl i nepřímo se stav zlepšoval, nebude vůbec jednoduché. V Hutním projektu Plzeň, kde jsem pracoval, se jednou stalo (byla tam mazutová kotelna), že v pátek dorazila cisterna, v té se mazut ohřál a přečerpal se do nádrže. Obsluha asi nezavřela kohout a všichni odešli domů. Mazut ještě tekutý nádrž postupně opustil a dírou odtekl do kanalizace. Čelo proudu doteklo asi do poloviny Pallovy ulice a tam ztuhlo. Takže v zasažené délce byla na hladině odpadní vody vrstva černé kaše, která odolávala úspěšně jakémukoliv čerpadlu. Podnik dostal tučnou pokutu a úkol ten mazut nějak vrátit zpátky. Nastoupili samozřejmě mladí. Vytvořili jsme pracovní skupinu a místo projektování jsme 14 dní postupně lezli po kanálech a fankou nabírali mazut do věder. Tato událost měla asi zásadní vliv na můj další životní osud. Začal jsem se shánět po tom, jak takové věci řešit a jak jim předcházet. Lehce jsem se dostal na městské úrovni k místní skupině a tak jsem se dostal ke Zdeňku Jančovi, který to v Plzni vedl. Asi jsem dobře odhadl situaci, bylo zřejmé, že to bude práce na další pracovní úvazek, ale bez úvazku. A tak se můj život docela proměnil. Po práci v projekční kanceláři nastoupila druhá směna pro Brontosaura. Je jasné, že Jana musela leccos překousnout, i když jsem se snažil brát si děti pokud možno s sebou.“ ¹⁴⁸

146 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

147 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

148 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstiši.

Vedoucími motivy, které přiváděly a držely aktivisty v hnutí Brontosaurus byly tedy především zájem o přírodu a její ochranu, smysluplné trávení volného času, přátelství a kamarádství.

1/2 Jaké jste měl zkušenosti a kolik vám bylo let?

Téměř dvě třetiny aktivistů nemělo ve svých začátcích žádné zkušenosti s vedením kolektivu a organizováním akcí. Autor se domnívá, že to bylo částečně kompenzováno více jak dvou třetinovým podílem studentů nebo absolventů vysokých škol, kteří mohli teoreticky i prakticky své nové role snadněji zvládnout. Nejčastější zkušeností byla profesionální či dobrovolnická práce ve Státní ochraně přírody, zmiňovala ji jedna čtvrtina aktivistů. Dále následovala lektorská činnost a vedení skautské či svazácké skupiny. Věkový průměr narátorů, v době, kdy se aktivně zapojovali do organizování akcí, činil 23 let. Nejmladším bylo ve třech případech 17 let a celou jednou třetinou se jednalo o mladé lidi do 20 let. V celkovém počtu 25 dotazovaných byly tři ženy. Začínající brontosauří aktivisté byli většinou studenti bez předchozích zkušeností.

„Zkušenosti s vedením kolektivu jsem neměl žádné, byl jsem spíše nesmělý a vystoupit s nějakým proslovem před více lidmi bylo pro mě stresující. Nic méně, když jste přesvědčeni, že jde o správnou věc, dokážete hodně.“¹⁴⁹

„Již v době, když jsem studoval na střední škole, tak jsem v Trutnově založil Stanici mladých ochránců přírody, která fungovala rok, a potom z toho byl průšvih, protože to nebylo pod ničím registrováno. Tu stanici jsme nesměli provozovat a okresní konference ČSM mě za to vyloučila z ČSM. Nicméně založili jsme pod pionýrskou skupinou v Bíšti stanici podobného typu, to již bylo v roce 1973.“¹⁵⁰

„Vystudoval jsem odbornou biologii a chemii, vyznal jsem se dobře v botanice i zoologii, byl jsem dobrovolným okresním konzervátorem ochrany přírody, pracoval jsem jako samostatný odborník Okresní hygienické stanice, vybavené rozsáhlými pravomocemi.“¹⁵¹

149 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstíši.

150 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

151 Písemné vypracování otázek Františkem Königem dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě.

1/3 Jak jste tehdy vnímal úlohu a cíle hnutí Brontosaurus? (ve vztahu k jiným možným aktivitám)

Pro někoho by mohlo být překvapením, že pouhá třetina dotázaných viděla úlohu a cíle hnutí Brontosaurus v pomoci přírodě a její ochraně. Pro druhou, stejně početnou skupinu to byla především smysluplná aktivita stejně smýšlejících lidí. Dále ve dvou případech narátoci vnímali úlohu a cíle hnutí Brontosaurus v řešení problémů životního prostředí. Pro jiné bylo cílem přinést nové ovzduší do pohledu na životní prostředí, způsob odporu proti neduhům páchaných na přírodě nebo zdroj informací, které nikdo nesdělával anebo také dobrou možnost realizace nespoutanou příliš pevnými pravidly. Ve dvou případech bylo hnutí Brontosaurus současně vnímáno jako prostředí, ve kterém se lidé dobře baví.

„Já jsem to spíše chápal jako by hnutí s malým h, to znamená ve smyslu - existuje tady spousta různých buněk, každá funguje trošku jinak, ale některé věci mají společné. Například to, že většina z nich se vždy snažila k tomu programu něco dát řekněme té přírodě, ať už prostě tou prací nebo nějakými aktivitami, které potom směřovaly řekněme k tomu, postavit se za ochranu některých věcí.“¹⁵²

„No, že bych vnímal nějakou úlohu a nějaké cíle hnutí Brontosaurus? Já jsem vnímal své cíle. Prožít hezký čas prázdnin, mít dobrý pocit z odvedené práce, z toho, že jsem poznal nové lidi, potkal jsem nové socio.“¹⁵³

„Nadšeně. Kolektiv stejně smýšlejících lidí, nespokojujících se s daným a ochotných pomoci a zapojit se. Nové aktivity, noví známí, setkání s uznávanými autoritami oboru. Něco úžasného. A výsledek – něco jsme udělali, něco za námi zůstalo.“¹⁵⁴

„Práce byla prostředkem k tomu, aby bylo na blbnutí a zábavu.“¹⁵⁵

152 Rozhovor s Romanem Kamarýtem ze dne 14. 11. 2014 a 12. 12. 2014 v Kostelci u Křížků.

153 Rozhovor s Petrem Trněným ze dne 2. 11. 2015 v Praze.

154 Písemné vypracování otázek Jaroslavem Hrabcem dne 11. 6. 2015 ve Zlíně.

155 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

„Hnutí Brontosaurus pro mne byl spolek lidí, kteří se snažili řešit problémy životního prostředí, ale taky svoje uplatnění ve společnosti metodou „proti režimu, ale v mezích zákona“. To vše v zamlženém prostředí nejasné hranice mezi tím, co se smí, a co se nesmí.“¹⁵⁶

1/4 Můžete říci, jak vznikla vaše skupina? (jaké to doprovázely pocity? lidé?)

Plná desítka dotazovaných uvedla vznik skupin ve spojení s činností Komise pro tvorbu a ochranu životního prostředí – KTOŽP, a to především v rámci okresních (v Praze obvodních) ale také krajských a městských svazáckých aparátů. Zakládali je tam také i ti aktivisté, kteří již ukončili studium na vysoké škole. Tři skupiny a rovnou také jeden štáb hnutí Brontosaurus vznikly na vysokých školách. Dvě skupiny byly založeny v rámci místních organizací SSM a po jedné v závodě a pionýrské skupině. Jedna skupina fungovala mimo oficiální struktury. Z možných způsobů vzniku skupin se žádný nestal převažujícím. Skupiny například vznikaly z účastníků Prázdnin s Brontosauřem, z přátel mezi ochránci přírody a dalšími sympatizanty, z potřeby pracovní síly, ale i rozdělením skupiny, přebudováním neakční skupiny, atd., anebo také z touhy organizovat tábory po svém, s pocity nadšení z činnosti i z lidí.

„První skupina vznikla z bývalých skautů, trampů, členů TISu. Měli jsme ideály a chtěli jsme je společně naplňovat.“¹⁵⁷

„Byla to hezká historie – bydlel jsem na koleji s Pavlem Vlčkem a ani jeden z nás jsme nebyli vybráni na Prázdniny s Brontosauřem, kam jsme se hlásili. Tak jsme si řekli, že si uděláme svůj. A tak vznikl Ostroh I. Na Ostrohu byli hlavně lidé z fakulty a jejich známí. A tak vzniklo jádro druhé generace na FJFI.“¹⁵⁸

„Z přátel mezi „ochránci přírody“, mladými odborníky místních organizací, učitelkami a pracovníky ODPM – při zadávání biologických olympiád, vedení PO SSM aj. Brali hnutí Brontosaurus podobně jako já – jako šanci.“¹⁵⁹

„První brontárnu jsme si vlastně vymysleli se spolužákem Milošem Blažkem, tehdy také v I.“

156 Písemné vypracování otázek Tomášem Havlíčkem dne 29. 9. 2015 v Brně.

157 Písemné vypracování otázek Jaroslavem Hrabcem dne 11. 6. 2015 ve Zlíně.

158 Písemné vypracování otázek Michalem Holoubkem dne 15. 11. 2015 v Brně.

159 Písemné vypracování otázek Františkem Königem dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě.

ročníku elektro fakulty ČVUT v Poděbradech a s dalším naším spolužákem Mirkem Sikim Sýkorou, který byl zase absolventem té Lipnické školy, který zažil prázdniny bez práce a zato také se zajímavým programem a vlastně přibráli jsme k sobě další dva lidi, které jsem znal z Ostravska z toho TVBéčka a vlastně takhle jsme vytvořili partu pěti lidí, která připravila na léto 1981 první Prázdniny s Brontosaurom pod hlavičkou klubu hnutí Brontosaurus FEL ČVUT, což byla taková nezávislá odnož fakulního výboru SSM. ¹⁶⁰

„Jedna skupina, která vlastně existovala, která mě ovlivňovala, tak byli ti účastníci, respektive absolventi tábora na Zvířeticích, byl to okruh lidí, který se postupně nabaloval, každý rok do toho přibýlo 20-25 účastníků, kteří těmi Zvířeticemi prošli, samozřejmě ne všichni v tom zůstali. Na vysoké škole dílem kontaktů Zvířetických a dílem z řady různých akcí, tak jak ten studentský život běží, tak se začali nabalovat lidi v rámci university. Po vysoké škole jsem přešel na SÚPPOP, takže to hobby z toho Brontosaura se stalo mým zaměstnáním a ještě to bylo jako lidsky propojené, že tam ti profesní kolegové byli zároveň lidé, které jsem znal ze Zvířetic. A za další skupinu bych považoval takové ty sešlosti, kde byli lidé z Brna, z Litvínova, z Ostravy, z toho našeho universitního Brontosaura. ¹⁶¹

„Z účastníků akcí zaměřených na úklid veřejných prostranství a zeleně a lidí co zažili jeden tábor „prázdnin s brontosaurom“ (tehdy se tomu tak ještě neříkalo). Pocit, že s těmi lidmi je mi dobře. ¹⁶²

1/5 Co přivádělo mladé lidi na akce skupiny a odkud přicházeli?

Hlavní důvody, které přiváděli mladé lidi na akce skupiny, byly až na výjimky preferenčně vzácně vyrovnané. Byla to především zábava, která byla organizována úplně jiným způsobem, dále noví lidé a výskyt vysokého počtu potenciálních partnerů a také zájem o přírodu a práce pro zlepšení životního prostředí. Každá z těchto oblastí zájmu měla být dominantní vždy pro 1/3 mladých lidí. Dále následovala volnost a pocit svobody, smysluplná práce a každý osmý aktivista se domníval, že účastníky na akce přiváděl pocit něčeho mírně protistátního nebo možnost určitého odporu proti režimu. Jedním z důvodů bylo i získání

160 Rozhovor s Petrem Trněným ze dne 2. 11. 2015 v Praze.

161 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

162 Rozhovor s Pavlem Burianem ze dne 30. 12. 2013 v Praze a písemné vypracování otázek dne 22. 10. 2015 v Praze.

informací, které jinak nebyly dostupné, romantika a tajemno.

„Na akce naší Lukovské skupiny se lidé těšili proto, že zřícenina hradu je velmi romantické místo a od lidí, kteří tam už byli, tak věděli, že ty naše tábory a víkendovky stojí za to se tam podívat. Tak se počet lidí zvětšoval, na jeden turnus Prázdniny s Brontosaurem na Lukově se mě hlásilo třeba 300 lidí.“¹⁶³

„My jsme do těch inzerátů, nebo těch nabídek dávali takové trošičku to památkové tajemno, aby to ty děti nejvíce přilákalo.“¹⁶⁴

„To, že by tam někdo chodil kvůli životnímu prostředí a kvůli tomu, že chce být strašně užitečný, tak to nebylo těch lidí tak moc, jak počítám tak do čtvrtiny. Ale byli. Jako stalo se, že o prázdninách přišla holka, která říká, že má 14 dní čas a že by ráda něco dělala a jestli by s něčím mohla pomoci. Tak jsme na to chvíli koukali jak blázni, tak jsme vymýšleli co by mohla a nakonec pak s námi několik let vedla tábory a takový akce, takže ... (smích)“¹⁶⁵

„Zájem o přírodu, a taky o další studium. Pracovali jsme s nimi dlouhodobě, pomohli jsme jim na školy a po ukončení případně i do adekvátního zaměstnání v místě. Ze středních i VŠ. Pracovali jsme s náměty na smysluplné práce, které byly pro mladé kolektivy zajímavé, pomáhaly jsme jim pak s jejich realizací.“¹⁶⁶

„V průběhu roku se jezdilo na víkendové akce, na ta místa, kde byli v létě ty tábory, nebo na místa blízka, případně i jinam, kde se také pomáhalo. Vždy ten víkend až na nějaké drobné výjimky byl spojen s nějakou prací. V pátek večer lidi přijeli, hráli se nějaké hry. V sobotu ráno se vstalo, šlo se na 6-8 hod. do lesa, blblo se. Odpoledne se přišlo z lesa, tam už někdo čekal s nachystaným obědem. Samozřejmě, odpoledne, večer dlouho do noci se hrálo, veselilo, bez alkoholu.“¹⁶⁷

163 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

164 Rozhovor s Karlem Drhovským ze dne 22. 8. 2014 v Plzni.

165 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

166 Písemné vypracování otázek Františkem Königem dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě.

167 Rozhovor s Petrem Trněným ze dne 2. 11. 2015 v Praze.

“Myslím si, že šli primárně za zábavou, chtěli potkat zajímavé vrstevníky a trávit s nimi čas. Chtěli mít pocit svobody. A my jsme ten pocit cíleně podporovali i diskusemi, ve kterých jsme se snažili nalézat ostrá témata a motivovali účastníky hledat, zaujímat a obhajovat postoje...”¹⁶⁸

„Byli to nejenom studenti, ale byli to mladí lidé, kteří k sobě měli blízko. Je zajímavé, že odpor vůči režimu byl vlastně ventilován přes tyto aktivity.“¹⁶⁹

„Lidé se zájmem o ochranu přírody a krajiny všeho věku v (asi specifickém) prostředí Brna: řada lidí z odborných a vědeckých kruhů, lidé z kulturního prostředí, silné zázemí dalších organizací typu ČSOP a výše uvedený zaběhaný Brontosaurus: lidé přicházeli třeba na diskusní večery „na hraně zákona“ – třeba o vysílači na Pálavě.“¹⁷⁰

„Ke konci (1988-1989) se začali objevovat lidé, kteří se kromě víkendovek a Prázdniny s Brontosaurem zajímali i o ekologická témata nebo ochranu kulturního dědictví.“¹⁷¹

„Zase jsme si strašně rozebírali, proč tam vlastně ti lidé jsou nebo co je k tomu vede a vycházelo nám, že životní prostředí v tom z 90% minimálně není. Právě to byla v podstatě nějaká volnočasová aktivita, kde mohli dělat něco, více méně volně podle svého, v časech a v termínech, které jim vyhovovaly, způsobem, který jim vyhovoval a minimálně půlka lidí tam chodila proto, že hledalo nějaké partnery. Což se zase spouště z nich povedlo a poté co je našli (smích), tak zpravidla postupně zmizeli.“¹⁷²

„Jaderka je malá škola, proto většina lidí byla z jiných škol (Fakulta elektrotechnická ČVUT, Medicína, Přírodovědná fakulta UK, Matematicko-fyzikální fakulta a další.“¹⁷³

168 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

169 Rozhovor s Petrem Pakostou dne 24. 9. 2015 v Hoře Svaté Kateřiny.

170 Písemné vypracování otázek Tomášem Havlíčkem dne 29. 9. 2015 v Brně.

171 Písemné vypracování otázek Michalem Holoubkem dne 15. 11. 2015 v Brně.

172 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

173 Písemné vypracování otázek Michalem Holoubkem dne 15. 11. 2015 v Brně.

Základ tedy tvořila kvalitní zábava, lidé, práce pro životní prostředí a poznání. Účast studentů vysokých škol byla všudypřítomná, přičemž tato skupina samostatně naplňovala účastnická místa u celé 1/4 pořádaných akcí. V tomto případě se jednalo o akce pořádané brontosaurem na vysokých školách. Se studenty středních škol bylo možné se setkávat na většině pořádaných akcí a závody a podniky měli své „zástupce“ - účastníky různých profesí na každé čtvrté akci. Téměř na každé větší třetí akci, například Prázdniny s Brontosaurem, byli přítomni účastníci z celé republiky a v nejednom případě byla přítomnost účastníků na základě čerpání řádné dovolené.

1/6 Jaké byly vaše materiální podmínky? (místo pro schůzky, vybavení, finance a byly pro činnost dostačující?)

Dobré materiální podmínky byly důležitým předpokladem pro úspěšnou a pestrou činnost každé skupiny. Svoji klubovnu využívali se svými skupinami pouze dva aktivisté, vlastní byt používal pro tyto účely jeden aktivista. Nejčastěji ale schůzky skupiny probíhaly na svazácké půdě okresních výborů SSM a v zázemí vysokých škol (například kluby na kolejích). Z vybavení toho nebylo mnoho zapotřebí a inventář jako byly stany a pracovní nářadí byly spíše výjimkou. Vše potřebné, včetně ubytování na vícedenních akcích, zajišťoval smluvní partner, pro kterého se činnost organizovala. Výjimkou byly náklady na dopravu a stravu. Vše záleželo na tom, jak byla skupina aktivní a kolik finančních prostředků dokázala do své pokladny získat. Přirozenou snahou každého aktivisty bylo, aby akce skupiny byly samofinancovatelné a ještě zbyly prostředky na zábavu. A to se nejlépe dařilo 1/3 skupin s činností zaměřenou převážně na práci. Někdy i záleželo na schopnosti sjednat pracovní aktivity za dobrých finančních podmínek. Ale všechna pracovní činnost nebyla o penězích. Jednalo se např. o některé průzkumné akce, různá mapování nebo nezištnou pomoc. Na Prázdninách s Brontosaurem účastníci většinou pracovali za ubytování a stravu, ale cestu si hradil každý sám. U víkendových akcí, zvláště pokud nebyly pracovní, si náklady každý účastník hradil ze svého. Finanční podporu pro svoji činnost, v rámci systému SSM se dařilo příležitostně využívat 1/3 skupin.

Kolem hospodaření s finančními prostředky, které se řídilo pravidly svazáckého hospodaření, byl problém v tom, že nebylo nastaveno na vydělávání peněz. A tak asi největším problémem bylo, jak své vydělané peníze podléhající pravidlům účetnictví svazáckých pokladen, o jejichž vydávání pro potřebu skupiny následně rozhodoval svazácký aparát, v rámci kterého skupina vyvíjela činnost, dostat ve vhodném okamžiku a v požadovaném množství (které nebylo

zaručeno) zpět. Někteří aktivisté proto našly způsoby, jak těmto tahanicím o své finance předejít. První možností bylo řešení spjaté s existencí skupin pod hlavičkou místních organizací SSM (organizací sdružujících mládež v místě bydliště), které měly před ostatními výhodu a tou byla právní subjektivita (možnost formálně samostatně vystupovat a uzavírat smlouvy). Druhou, nezanedbatelnou výhodou byl velmi omezený stranický dohled. Tím, že místní organizace SSM porušili tzv. územně výrobní princip, neexistovala ani buňka KSČ, která by místní skupinu SSM dozorovala. Ti, kteří nemohli nebo nezískali právní subjektivitu, museli konat v rámci svazáckého hospodaření, zpravidla Obvodního výboru SSM. Po domluvě se vstřícnou účetní příslušného svazáckého aparátu bylo skupině zapotřebí založit neoficiální podúčet, na kterém byly uloženy finance pouze této skupiny, a tudíž uvolňování těchto prostředků nepodléhalo formálnímu schvalování (nebo i neschvalování) svazáckými orgány. Tuto zkušenost měly 4 skupiny. Druhou možností, jak svobodněji nakládat se získanými finančními prostředky bylo přenesení aktivit hnutí Brontosaurus pod ochranná křídla ČSOP. Toto řešení zvolily 3 skupiny a 2 skupiny i nadále spolupracovaly s aparátem SSM. Materiální podmínky skupin byly vzhledem k jejich skromným nárokům pro jejich pracovní i volnočasové aktivity dostačující. Občasná finanční pomoc svazáckého aparátu byla vítána, ale nebyla zdaleka tak důležitá, jako to, že existovala pro skupiny možnost vydělat prostředky, které zase dovolovaly organizovat akce dostupné širokému okruhu mladých lidí.

„Materiální podmínky byly významně nadprůměrné, protože to byla jedna z věcí, kterou jsme tedy opravdu uměli.“¹⁷⁴

„No v podstatě k tomu jste nepotřebovali nic, protože byl účet podnikový. Takže já jsem napsal politicko-organizační zabezpečení, což byl nutný papír k tomu, aby někdo řekl „Jo, tak tam jedte“ a tam se psaly jenom základní informace o tom co, kde, kdy a více je nezajímalo. Tím jsem měl to, co jsem potřeboval. A když jsme potřebovali nějaký krepový papír, nebo jiné, tak to byly tak nulové položky, že my jsme si na to stejně vydělali tou brigádou. Takže nepotřebovali jsme nic.“¹⁷⁵

„V tehdejší době, jak naši kolegové, tak i mladší děcka měli neuvěřitelnou schopnost, zájem,

174 Rozhovor s Miroslavem Brožíkem ze dne 3. 9. 2015 v Praze.

175 Rozhovor s Petrem Bielanem ze dne 8. 6. 2015 v Ostravě.

řekl bych doslova apetit, že udělali všechno za minimum peněz, anebo po nikom nic nechtěli.“¹⁷⁶

„Účastníci si vždycky něco platili, ale tehdy to bylo třeba 50 korun na týden. Byl to jenom takový příspěvek a fungovala podpora přes socialistický svaz mládeže, kde jsme samozřejmě museli předložit rozpočet a když byl schválený, tak jsme mohli počítat s penězi, které jsme si tam napsali.“¹⁷⁷

„Financí nikdy není dost, každý spotřebuje tolik peněz, času a prostoru kolik má k dispozici. Ale já jsem byl v té době jenom referent u památkářů, přesto jsem si vždycky vydupal dost prostředků, abych alespoň tohle mohl organizovat, a samozřejmě jsem výsledky pak musel předkládat vedení ústavu i nějaká kontrola, výbor lidové kontroly to evidoval. Vždycky jsme naprosto obstáli bez jakékoliv ztráty kytičky. Protože to bylo i efektní po té ekonomické stránce.“

Náš zaměstnavatel platil minimum, nicméně platil za tu práci. Takže účastníci nějaké to finanční ohodnocení měli, aby si mohli alespoň zaplatit jídlo, měli i nějakou korunu na tu cestu, kterou do toho věnovali. Takže to šlo k tíži vlastně památkového ústavu.“¹⁷⁸

„Vlastní klubovna, vybavení na svou dobu excelentní – ale na vše jsme si vydělali sami na brigádách. Naučili jsme se hospodařit s minimem prostředků a dobře zvažovat, na co budou použity.“¹⁷⁹

„Bylo to tak, že jsme si na těch akcích vařili, zajišťovali materiál, lana, prostě všechno možný, sekerky, nebo nějaký papíry, množení materiálů atd. takže tohle všechno, buď jsme si financovali sami, nebo prostě z toho co se vydělalo při té práci. Musím teda říci, že mě zaujalo, že nikdy nikdo z těch lidí, kteří tam makali, nepřišel s tím, že by řekl „Hele tady jsme něco odmakali jo, já bych za to chtěl ty peníze, jo.“ Prostě všichni chápali, že to abychom

176 Rozhovor s Janem Baltusem ze dne 18. 2. 2015 v Brně.

177 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

178 Rozhovor s Karlem Drhovským dne 22. 8. 2014 v Plzni.

179 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

vůbec mohli něco zorganizovat, jo, tak naštěstí třeba v té době takové ty prostory co nám půjčili, třeba lesní správa, nebo později na těch hradech, tak v podstatě to bylo zdarma, takže to nás nic nestálo.¹⁸⁰

„Vydělali jsme dost peněz, ale když jsem potřeboval pár čtvrtek, abych namaloval plakáty na nějakou akci, hned jsem narazil. Velice rychle jsme hleděli se ze svazácké aparátčí rutiny vymanit. Záhy jsme začali ke schůzkám využívat náš soukromý byt, kde jsme v podstatě jednu místnost téměř zcela vyhradili pro tuto činnost. Ale dělali to tak i jiní, vzpomínám si, že jsem byl na řadě schůzek v Praze rovněž v bytech těch nadšenců. A nějak tou dobou se z původního TIS začal rodit ČSOP a začal vycházet časopis Nika. Zavětril jsem, neboť základní organizace měly právní subjektivitu a tedy také svoji pokladnu atd. A tak jsem se začal prokousávat věcmi, které jsem předtím nenáviděl - studium stanov apod. Vyřešili jsme to tak, že při Komisi Brontosaura jsme založili 1. ZO ČSOP Plzeň s názvem Brontosaurus. Nám to bylo jedno, pod jakou hlavičkou to děláme. Na aparátu SSM jsem se na nic neptal, postavil jsem je před hotovou věc.¹⁸¹

„Na všechno jsme si vydělávali vlastní prací, vlastní činností. Například jsme dělali Prázdniny s Brontosaurom, které alespoň u nás měly krédo to, že člověk vlastně může přijet na akci bez koruny a bez koruny odjede zpátky a nic ho to nebude stát. Tedy, jízdné dostávali proplacené a veškerý pobyt byl hrazen z toho, co si vydělali v lese. Zbylé peníze zůstávaly na našem účtu a z toho se případně subvencovaly klubové pořady, případně, protože my jsme byli strahováci a dělali takové komponované pořady, kdy jsme spojovali folkovou muziku a řekněme známé folkové tváře jsme spojovali s besedami, s různými zajímavými lidmi z oblasti ekologie a životního prostředí. Takže např. Vašek Petříček měl přednášku o ochraně nějakého zvířectva a k tomu byl třeba na pódiu Samson Lenk, zahrál na úvod tři písničky, potom Vašek Petříček do přestávky povídal a potom začínal hrát Samson Lenk a lidi ne, že chtějí Vaška Petříčka (smích), že by se chtěli ještě zeptat apod. A nejenom Samson Lenk, ale i spousta jiných významných písničkářů v té době se prostě zapojovala do té debaty s těmi přednášejícími, protože dařilo se nám hlavně díky zmiňovanému Vaškovi Petříčkovi sehnat

180 Rozhovor s Romanem Kamarýtem ze dne 14. 11. 2014 a 12. 12. 2014 v Kostelci u Křížků.

181 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstiši.

tváře zajímavé, lidi, kteří se dostali do světa a do končin kam se běžný smrtelník nedostal ať již z důvodu uzavřenosti socialistického tábora, tak i z důvodů odborných. Takže blahé paměti dr. Čeřovský míval pravidelně různé přednášky o Yelounstounském národním parku, ale hlavně to byl člověk, který odtamtud vozil množství diapozitivů, takže to byly obrazové debaty a prostě takovéhle večery jsme dělali na Strahově v Klubu 01 skoro každý týden. A tady samozřejmě účinkující platil klub, my jsme se starali o ty přednášející a zase to šlo prostě mimo naše finance a nebyli jsme závislí na financích od nějakých podpůrných orgánů školních, stranických nebo něčeho takového. Prostě žili jsme ekonomicky nezávisle už v té době. Já jsem byl de facto takovým pátým kolem u vozu ve fakultním výboru, jakožto předseda, oni tomu říkali komise, my jsme tomu říkali Klub Hnutí Brontosaurus, zkratku to mělo stejnou. A jakožto člen výboru jsem měl právo na tom výboru občas i něco říci a hlavně už na začátku, když jsme tu svoji činnost začali rozvíjet, tak jsme přišli za svými kolegy svazáky „Tohle to tak chceme dělat a buďto to tak budeme dělat nebo to budeme dělat někde jinde“. Takže jsme se dohodli, že tedy jo, protože je zajímavá jak kultura, tak práce těch lidí. Pamatuji si, že když jsme přišli po prvního ročníku do Prahy, že jsme se stali součástí velkého fakultního výboru a že v té době jsme se vlastně již dohodli, že budeme mít v rozpočtu svůj šuplíček a nejen jakoby imaginárně, ale i reálný, takže opravdu na to účtu byly peníze, které nám byly vyhrazeny, protože byly námi doneseny a byla dohoda a fungovalo to po celou dobu, že na ně nikdo nesáhl. Měli jsme tedy svůj neoficiální podúčet. Naše činnost nebyla malá, jak jsme dělali ty klubové pořady tak jsme později dělali i pár Luceren v polovině 80. let, protože vlastně díky nám do Prahy přijel poprvé Karel Plíhal v roce 1981 do klubu na Strahově. V roce 1982 potom Pavel Dobeš, Pepa Štrajchl, Jarek Nohavica, všichni tito účinkující hráli poprvé v Praze díky nám, a v roce 1984 jsme s nimi udělali koncert Moravský folk v Lucerně. Krásná věc, vyšlo z toho pamětní CD. A v tom roce 1984, díky obratu na vstupném v Lucerně, na zpěvnících a programu jsme dosáhli neuvěřitelný milion korun obratu.“¹⁸²

„Někdy tak od roku osmdesát začala Česká státní spořitelna dotovat brontosauří aktivity a tak jsme prostřednictvím OV SSM dostávali ročně 10.000,- dotaci, takže jsme nakoupili stany a vybavení. A potom, když jsme někdy v roce 1981 - 1982 měli možnost, že mohla vzniknout svazácká organizace místní, což nebylo běžné. Tak jsme ji založili a začali jsme fungovat jako místní základní organizace SSM, což bylo jednodušší, protože tam byl vždycky problém

182 Rozhovor s Petrem Trněným ze dne 2. 11. 2015 v Praze.

s penězi. Protože jsme vydělali nějaké peníze např. na víkendových akcích, na brigádách v lese, tak a ty peníze chodili na účet OV SSM. A tam byli na tolik osvěceni, že tam hospodářka vedla samostatný podúčet pro Brontosaurusy, takže se vědělo, kolik jsme vydělali a kolik můžeme utratit a ty věci se prostě uvolňovaly v utrácení bez jakýchkoli obstrukcí. Jó, jinak tam byl obrovský problém, když nebylo v rozpočtu školení, nemohlo být školení. A Brontosauři věděli, že prostě na rok mají, já nevím 14.900, protože to mají na zvláštním účtu. A z toho se platily třeba tábory nebo takové věci. To jsme právě s Alenkou Roubalovou, která byla hospodářka, neustále hlídali, aby to bylo plusové, abychom se nedostali do mínusu a fungovalo to docela hezky. Zaplat' pámbu. Také se podařilo, že jsme přes Národní frontu dostali klubovnu po nějakých mladých hasičích v Soukenické ulici. Potom jsme byli vlastně zcela samostatní a vymkli jsme se normální běžné svazácké kontrole.“¹⁸³

„My jsme si na těch brigádách v lese vydělaly prostě nějaké peníze, a protože na konci roku jsme nesměly mít v pokladně žádný zbytek, tak jsme vždycky ty peníze co zbývaly, utratili za knížky. O ochraně přírody, o přírodě vůbec, třeba archeologické věci. Oni to byly i jako na tu dobu velmi drahé knížky ty publikace a my jsme jich za ta léta rozdaly tisíce. A to nebylo jediné. Tehdy jsme nechali udělat poprvé ve Znamení Hradci Králové odznáčky s brontosauřem. Než jsme založily ZO ČSOP, tak všechno šlo přes hospodaření té pionýrské stanice, přesto, že tam žádní pionýři nebyli a později jsme každý rok hospodaření předkládali na pionýrskou skupinu. Ovšem problém byl v tom, že ten rozsah těch peněz, které se tam protočily za ten rok, byl větší, než měla celá ta pionýrská skupina. A to vadilo. Nicméně doklady na všechno byly, to jsme vždycky jako museli hlídat, protože přes tu ekonomiku se nás snažili několikrát dostat na lopatky. Takže, já jsem se bránil tomu, aby to byla pokladna ZO SSM. To jsme nechtěli, tam by nás třeba kvůli nějaké hlouposti dostali. Kdežto takhle když to šlo přes těch víc stupňů, přes tu pionýrskou skupinu a tam byl vlastní systém kontroly, toho dozoru nad financemi, takže ti svazáci pak od nich dostávali souhrnnou zprávu a byl pokoj. Jednou jsme ale museli všechno účetnictví dát na finanční úřad a vyšetřovali všechno za tři roky zpátky. Sedm měsíců to trvalo. Pak to teda uzavřeli s tím, že zjistili, že nejenom, že na tom nevyděláme, ale oni nás obvinili z nedovoleného podnikání. Ale že jsme do toho 18.600,- korun museli vrazit ještě navíc, což i mě překvapilo, že tolik jsme do toho nastrkali peněz za ty tři roky. To šlo většinou z mé kapsy ale nejenom z mé. To i jiní lidé na to přispěli, když prostě bylo potřeba támhle

183 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

koupit nějaké potraviny, no tak se koupily. Takže, ono se to nastřádalo.“¹⁸⁴

1/7 Viděli jste zahraniční vzory pro hnutí Brontosaurus?

Zahraníční vzory viděl každý čtvrtý aktivista, ale většina z nich tuto příležitost získala přibližně až v roce 1989. Několik aktivistů uvedlo, že se o zahraniční vzory ani nezajímali. Jedno z prvních setkání se zahraničními vzory, dle vyhodnocených odpovědí narátorů, je datováno rokem 1976 a je o to cennější, že zkušenosti, některých skupin - členů IYF, byly dále předávány formou přednášek a besed. Se zahraničními vzory bylo také možné se pravidelně setkávat zásluhou Jana Čeřovského na táborech ve Zvířeticích, který to propojení s mezinárodní ochranou přírody vybojovával a tak se tam poměrně pravidelně objevovali 1-2 zahraniční účastníci. Jedna zkušenost dále pochází z účasti na holandském táboře v roce 1982. Do poloviny 90. let se tedy jednalo o ojedinělé kontakty se zahraničními vzory, při nichž se postupně získávaly informace o tom, co se děje v ochranné činnosti ve světě a jak jsou např. organizovány tábory u západních sousedů. Konec 90. let přinesl výrazně širší poznání zahraničních vzorů, kdy byl navázán kontakt s většinou významných mládežnických organizací v západní a severní Evropě a získávaly se informace o tom, jak organizovat různé akce, jak pomáhat. Poznání spočívalo také v tom, že hry se u těchto organizací nehrály, místo toho se diskutovalo a odborně pracovalo, což zase nebylo běžné u nás. Samotný závěr 90. let byl naplněn poměrně košatými kontakty, s množstvím inspirace od takových organizací jako bylo YEE, IYF, nebo jako byla EYFA – „Evropská mládežnická organizace pro les“, jejíž akcí se zúčastnili i čeští aktivisté.

„Tak asi jsem poznala většinu mládežnických organizací v západní Evropě, spíše v té západní a severní, jako například Natur of Ungdom Norsko, Dánsko, Faltbiologerna Švédsko, DJN Německo, JNM Belgie, Luonto Litto Finsko, Milieudefensie Nizozemí na tom jihu moc ne, ale podobné tábory vlastně nebyly. Jako tím, že se vlastně dělaly Lipnické hry, tak to nikde nebylo, a že by se dělaly psychologické hry. Taky se pracovalo a pak už to bylo jenom jinak.“¹⁸⁵

„Tehdy ne. Mně se ale díky Brontosauru spíš svět otevřel. Zahraniční vzory jsme měli pouze v tom, že se zásluhou pana dr. Čeřovského najednou objevila možnost pro ochranu přírody

184 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

185 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

v Brně, aby se pomocí peněz WWF (Světový fond na ochranu přírody) mohly upravit některé lokality lužního lesa pod Pálavou tak, aby zůstaly zachovány a funkční. To vše v rámci masakru krajiny pod Pálavou. Že by se dala technicky a stavebně upravit doposud zchovalá rezervace. Kolega Olda Musil byl vystudovaný vodař, a uměl takové řešení navrhnout. To bylo absolutní novum pro celou ochrannářskou veřejnost! A tím jsme začali chápat, že ve světě se na tyto věci dívají trochu jinak, i když naše tehdejší znalosti o WWF byly trošičku zkreslené, ale viděli jsme, že je to je velká organizace, téměř humanitárního rozměru a dost respektovaná. A najednou jsme viděli zástupce WWF, dva pány, bohaté, kteří přijeli a řekli „Tak nám to ukažte“. A pak řekli „Tak my vám ty peníze dáme“. A hned se zpracoval projekt, pak šílená administrativa, ale bylo to realizováno. Už si nepamatuji, kolik jsme na to dostali, to se projednávalo na jiné úrovni, ale proplaceno to bylo. Takže to byl v té době náš jediný kontakt se zahraničím, díky němuž jsme pochopili, že ochrana přírody má venku zcela jiný rozměr. A byl to rok 1976. Dostal jsem se do Norska a tam jsem rovnýma nohama vpadnul do IYF. Pochopil jsem, že mladí lidé na západě jsou v ochraně životního prostředí mnohem dál. Vezměte si, že dokázali zabránit stavbě přehrady na řece Alto ve Finsku, podíleli se na akcích Greenpeace, jako dobrovolníci řešili nezákonné vypouštění radioaktivního odpadu z provozů elektráren ve Velké Británii – to byla ta pověstná nabídka ryb s označením Radioaktivní! Také jsem pochopil teprve v té chvíli, že v Evropě existuje nějaký filosofický proud, politický, který se zhmotnil ve Strany zelených.¹⁸⁶

„V prvních letech ne. Nebyl pro to ani důvod (Strom života nepokládám za zahraniční organizaci). Později jsme začali jezdit na Ecotopie a na přelomu let 1988 a 1989 jsme se naučili používat zdroje Republikové komise SSM pro životní prostředí (jmenovalo se to jinak, ale už se vážně nepamatuji jak) a zorganizovali jsme studijní cestu po anglických střediscích ekologické výchovy. Pár lidí bylo na stážích v Dánsku a severských zemích a tak. Speciálně pro mě byla hodně inspirativní ekovýchova v Anglii.¹⁸⁷

„Já jsem podstatě byl venku až v září 1989, kdy se právě uspořádala akce, a jeli jsme autobusem, nějakých 20-30 lidí a jelo se Dánsko, Švédsko, Norsko a bylo domluveno nějakých 10 zastávek na různých místech, kde fungovaly různé ekologické organizace, ale v podstatě já

186 Rozhovor s Janem Baltusem ze dne 18. 2. 2015 v Brně.

187 Písemné vypracování otázek Michalem Holoubkem dne 15. 11. 2015 v Brně.

si myslím, že většina z nich fungovala na dost odlišném principu. Že všechny byly zaměřené spíš jakoby na tu ochranu přírody, ve smyslu to jak dnes třeba možná pracovaly Děti země, nebo podobné organizace. To znamená spíše taková konkrétní témata. Při té cestě jsme se třeba seznamovali s tím, proč třeba v Norsku mají problém s kyselým deštěm. Člověk si řekne, země, kde žádný průmysl není, kde v podstatě jako i kdyby tam něco přicházelo z té Anglie, nebo ze Skotska, tak to prostě ta příroda zvládne. A najednou člověk zjistí, že oni tam mají problém, že třeba v tom Norsku, tam nahoře, nebo v tom středu ta jezera byla kyselější, než jezera tady u nás a to z jednoduchého důvodu. Ta země tam v podstatě nad tou skálou měla třeba jenom maximálně metr, někdy i méně, to v podstatě znamená, ona nebyla schopná nic zachytit a tím pádem to v podstatě všechno šlo do těch jezer. Takže, řekl bych, že pro to co já jsem dělal, pro mě mnohem větší vzor byla právě ta Lipnice, ve smyslu typu těch her a jejich smysluplnosti a vymýšlení a prostě nějaké té kreativity a my jsme to propojovali zase s tím pohledem na tu ochranu přírody na tu konkrétní práci. V tom zahraničí to spíše byly skupiny, které se zabývali nějakým konkrétním tématem, osvětou atd. Třeba jedna z věcí, do dneška mám někde certifikát, tenkrát jedna skupina někde u Stockholmu chránila nějaký les proti vykácení a chránila ho tak, že vlastně každý ten strom jakoby v uvozovkách měl svého majitele. Nevím, jak tenkrát přesně to fungovalo na základě jejich zákonů, no tak jsem se stal taky majitelem jednoho z těch stromů. Předpokládám dneska, že už je z něho dávno něco jiného, je to pětadvacet let, ale prostě všichni jsme si odvezli certifikát majitelů stromů.“¹⁸⁸

„No určitě. Když to budu sledovat v oblasti, které se věnuji, čili v oblasti ekologické výchovy, tak ta inspirace a zkušenost jak to funguje na západ od naší hranice, tak hodně ovlivnilo do dneška to co se děje například v střediscích ekologické výchovy nebo i ve školách bych řekl. Z té druhé roviny už třeba před tím listopadem se dělali nějaké společné mezinárodní akce s evropskou mládežnickou akcí „Pro les“. Nějací naši lidé jeli do Norska, spojovali se s tím, že jo, snaha o nějaké akce, nebo o upozornění třeba na problém odumírajících lesů v důsledku znečištění ovzduší, protože pro ty severany samozřejmě ty kyselé deště byly velké téma, tak v tom byla také nějaká inspirace, že oni vedou nějaké kampaně a nějaké protesty, tak určitě ano.“¹⁸⁹

188 Rozhovor s Romanem Kamarýtem ze dne 14. 11. 2014 a 12. 12. 2014 v Kostelci u Křížků.

189 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

„Když budu mluvit o sobě, tak já jsem v tom roce 1983 přijel na první akci a v roce 1989 jsem už dělal zhruba padesát víkendovek a prázdnin do roka, takže člověk v podstatě nějakým způsobem rostl, nějak se vyvíjel a podle toho taky měl ten rozhled. Ano, později, předrevolučně jsme věděli, že někde venku a znali jsme trochu i ten terén sovětského bloku. Já osobně jsem byl třeba v roce 1989 na takové plavbě ve skládacích kajacích v Lotyšsku, kde jsme navštívili národní park Gauja a to bylo na pozvání, jmenovalo se to Ryžský medicínský ekologický klub ale bylo to spíše zaměřené na to poznávání přírody a ten tramping a na praktické dovednosti typu jak v hustém dešti přežít, udělat si takovou jurtu bych skoro řekl, zapálit oheň a fungovat pak zase dál. Čili byly tady různé eko iniciativy v rámci té střední a východní Evropy ale pochopitelně, že jsme věděli i o dalších iniciativách na západ. Nikdo si v té době nemohl nepovšimnout, že existuje nějaké Greenpeace, a jaké jsou jeho cíle atd. Takže ty hodně známé organizace jsme pochopitelně znali i z těch socialistických masmédií, ale neznali jsme podrobně fungování i těch menších ekologických nevládních organizací na západ od našich hranic, protože na to bylo de facto informační embargo, by se dalo říci. Kromě těch lidí, kteří měli možnost nějakým způsobem se s nimi setkávat nebo vyjet. Ale i to informační embargo, i ta možnost styku se rozvolňovala v době perestrojky, čili začali se tady objevovat lidé i ze zahraničních ekologických nevládních organizací i z toho západu, i naši měli občas možnost se s nimi potkat na nějakých konferencích a tak dále.“¹⁹⁰

„O vzorech v zahraničí jsme dlouho nic netušili (alespoň já ne). Až teprve kolem roku 1985 jsme se dozvěděli o aktivitách německé mládeže v Bayerische Naturschutz Bund na poli aktivní ochrany přírody.“¹⁹¹

„No, já se přiznám, že když už potom to vlastně jakoby končilo, tak jsem byl v létě roku 1989 účastníkem jakéhosi výletu do západního Německa, kde s námi jela nějaká členka ÚV SSM. Potom já a nedávno náš zesnulý kamarád Milan Machač a tam vlastně cílem toho „výletu“ byl kontakt přímo s nějakou mládežnickou organizací. Čili, zřejmě to fungovalo tak, že hoši z Prahy měli ty kontakty se západním, případně i východním světem asi dobře rozjeté, ale my tady na té ostravské vesnici jsme se to více méně nedozvěděli. Ale dělali jsme nějaké mezinárodní tábory asi 2-3 roky po roce 1989, právě s těmi německými partnery.“¹⁹²

190 Rozhovor s Romanem Hakenem ze dne 3. 4. 2015 v Praze.

191 Písemné vypracování otázek Jaroslavem Hrabcem dne 11. 6. 2015 ve Zlíně.

192 Rozhovor s Daliborem Bednářem ze dne 8. 6. 2015 v Ostravě.

Závěr k AD1. Předpoklady a podmínky pro vznik hnutí Brontosaurus.

Prvním důležitým předpokladem byla nespokojenost se stavem životního prostředí ve společnosti, ve kterém došlo k rozporu v oborech, které se v rámci svého zaměření zabývaly ochranou přírody (např. lesnictví, zoologie, myslivost, biologie, ale i geografie, geologie, a další obory) a státní správou, která prosazovala koncepci ochrany přírody nahlízející na tuto problematiku přes rezervace a co se nacházelo mimo ně, tím se nikdo příliš nezabýval. Druhým předpokladem byly osobnosti, které myšlenky hnutí v počátcích šířily dále. Byli to především Josef Velek, František König, Jan Baltus, Jiří Jiránek, Václav Petříček a další. Třetím předpokladem byla formální podpora státní moci při vyhlášení „Roku ochrany a tvorby životního prostředí 1974“ a následný souhlas s pokračováním těchto aktivit v dalším období. Podmínky pro vznik hnutí Brontosaurus se v místech často lišily, mnohé se dále odvíjelo od vstřícnosti svazáckého aparátu, jeho ochotě či neochotě hnutí podporovat, a to po formální i materiální stránce. Nakonec se ale ukázalo, že ať byly podmínky dobré nebo velmi skromné, zkušenější aktivisté vždy nacházeli způsoby, jak např. vydělat nebo získat nezbytné finanční prostředky za účelem realizace jejich pracovní nebo volnočasové činnosti.

2/1 Jaké bylo vnitřní uspořádání a řízení vaší skupiny?

Neexistovalo. To vyplývalo z odpovědí téměř 1/3 aktivistů. Z druhé strany, 4 skupiny byly dále rozděleny do pracovních sekcí a byly to skupiny, které většinou působily při fakulních výborech SSM na vysokých školách. Téměř 2/3 skupin organizovalo činnost s menší či větší mírou spolupráce Komise tvorby a ochrany životního prostředí. Dalších 5 skupin organizovalo činnost ve „svých“ místních organizacích SSM, jedna skupina vyvíjela činnost mimo oficiální struktury, a čtyři skupiny, byť i nadále spolupracovaly s aparátem SSM, formálně organizovaly činnost pod hlavičkou ČSOP. Pětina dotazovaných uvedla, že řízení skupiny bylo velmi neformální, na osobní úrovni. Vyjádřili se tak především aktivisté skupin organizující činnost mimo Komise tvorby a ochrany životního prostředí.

„Bylo to hnutí a fungovali jsme jako hnutí, nijak jsme se nesnažili mít nějakou strukturu organizační, stačilo nám, že jsme pod tou brněnskou městskou komisí.“¹⁹³

„Řízení. Základní krédo, kterým se řídím celý život, je princip jednoho zodpovědného pracovníka. „Nemůže vyjednávat víc než jeden!“ Protože, když vyjednávají dva, tak ten třetí,

193 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

se kterým se vyjednává, řekne „Ale ten druhý mi říkal něco jiného!“ Nejde to. Vyjednávač musí být vždycky jenom jeden! A zodpovědný pracovník taky! Takže, veškerá činnost Brontosaura v Litvínově byla rozdělena do jednotlivých sekcí a každá ta sekce měla svého zodpovědného šéfa. Ten za to byl prostě plně zodpovědný. Když jsme měli jednou týdně poradu vedení, které bylo asi tak devítičlenné, v podstatě tam mohl kdokoli přijít, to bylo veřejné. Když se připravovaly akce, tak jsme měli poradu neustále (smích), a hlavně, protože jsem byl kantor, tak jsme to měli všechno graficky znázorněné na nástěnkách. Prostě všechny stěny, kromě jedné, kde byla registratura, byly obloženy nástěnkami, kde byly struktury řízení atd., ale byly tam i fotografie z organizovaných akcí. Na to jsme byli pyšní, a když tam přišly návštěvy, tak si myslím, že byly překvapeny co se to tam děje.“¹⁹⁴

„Podléhali jsme příslušnému tajemníkovi OV SSM a byli jsme přímou komisí OV SSM. Z nás předseda (já) + místopředseda. Řídili jsme se sami, občas jsme museli dávat nějaká hlášení OV SSM, aby mohli vykazovat. Protože jsme byli z jejich pohledu dostatečně aktivní a nedělali problémy, nechávali nás zcela autonomně...“¹⁹⁵

„Celookresně – přes celý okres Uherské Hradiště. Napříč zájmovými skupinami – přírodovědci, trampové, místní SSM, členové TISu – svazu ochrany přírody a krajiny a střední školy, zejména gymnazia v Uherském Hradišti a Uherském Brodě. Hybatelem byla organizační skupina KTOŽP při OV SSM, která vymýšlela náměty na činnost a připravovala program aktivit, ostatní byli aktivní účastníci realizující daný záměr.“¹⁹⁶

“Formálně jsme byli “místní” ZO SSM s pětičlenným výborem. Šlo o anomálii akceptovanou tehdejsím vedením OV SSM Praha 1. Tehdy platilo, že ZO se zakládají buď v místě práce / studia (tedy podnik nebo škola), případně v místě bydliště. V našem případě jsme byli formálně organizací založenou “v místě bydliště”, ale fakticky z nás v Praze 1 bydlel snad jen jeden člověk. Ve skutečnosti jsme byli “zájmovou” organizací, tedy něčím, co stanovy SSM neznaly.”¹⁹⁷

194 Rozhovor s Miroslavem Brožíkem ze dne 3. 9. 2015 v Praze.

195 Písemné vypracování otázek Tomášem Dostálem dne 20. 10. 2015 v Praze.

196 Písemné vypracování otázek Jaroslavem Hrabcem dne 11. 6. 2015 ve Zlíně.

197 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

„Řízení celého Brontosaura bylo skutečně jako sebeřízení, že ty skupiny se v podstatě sami organizovaly. Ti lidé se tam sami našli, kdo je povede, jak to bude strukturovaný a jak to bude. Takže to byl systém, který nefungoval odnikud ze shora, ale prostě z té stejné roviny.“¹⁹⁸

„Volné. Demokratické. Vždy plánované akce. Se souhlasem účastníků a spolupracovníků.“¹⁹⁹

„Při Komisi Brontosaura jsme založili 1. ZO ČSOP Plzeň s názvem Brontosaurus. Na aparátu SSM jsem se na nic neptal, postavil jsem je před hotovou věc. Dnes zpětně to tak samozřejmě nevidím a právem příslušný předseda SSM protestoval, protože ať to bylo, jak bylo, tenkrát šlo o politickou práci a vše bylo řádně sešněrováno. Abychom dodrželi strukturu, museli jsme založit a provozovat také Krajský výbor ČSOP. Aby to bylo v rodině, stala se předsedkyní Krajského výboru ČSOP má manželka Jana. Dnes se to snadno píše, ale všechno to také obnášelo vysilující administrativu. Vznikaly také další základní organizace, jejichž členové, tak jak bylo zvykem, režimu nebyli nakloněni a přes veškerou snahu to udržet na uzdě se to občas někde politicky kříslo. 1. ZO ČSOP tehdy měla oficiálně kolem 200 lidí.“²⁰⁰

„Dohodli jsme se na tom, co se bude dít, dohodli jsme se na tom, kdo by to dělal a pak to v podstatě dělali na svoji zodpovědnost podle svých představ, aspoň tak si to vykládám já (smích). Nicméně připouštím, že ve všem jsem si tam nechával možnost posledního slova a v zásadě právo veta, což oni nějakým způsobem akceptovali, nevím, jestli se jim to líbilo. Ale předpokládám, že těm, kterým se to nelíbilo, tak odešli a založili něco jiného. V podstatě našim cílem nebylo mít co největší skupinu sympatizantů nebo lidí, kteří jsou na nás navěšení, a neměli jsme problém s tím, aby ty skupiny lidí, které se u nás něco naučili nebo něco začali dělat, aby začali dělat sami za sebe nebo někde jinde. Byli jsme docela rádi, když se ty skupiny, které byly života schopné, když se odstředí pryč a začnou být sami. My jsme na nich nelpěli, na tom, že jsou prostě naši a musí být s námi. Nechtěli jsme z toho dělat sektu a brali jsme docela za příznivé, když někdo začal dělat s někým jiným, něco trochu jiného a začalo se to dařit.“²⁰¹

„Co Bronťárna, to byla jakoby organizační mikrobuňka, byla relativně samostatná, ale

198 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou dne 10. 4. 2015 v Benešově.

199 Písemné vypracování otázek Františkem Königem dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě.

200 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstíši.

201 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

*Věděla, ke komu patří a pod čí hlavičkou jede, čí dres obléká. A co se týká té proorganizovanosti, my jsme neměli nějaké schůze, konference, nástupy nebo něco takového. Já jsem tomu velel. (smích) Měl jsem určitou autoritu, každý z nás měl svojí autoritu a ta byla neustále přenášena dál a dál a nebylo to tak, že by si někdo hrál na nějakého vedoucího, subvedoucího, nebo něco takového. To znamená, nejdu tam, že mě někdo zaukoloval, ale jdu do toho, protože to chci dělat. Všechno to byla spolupráce. Samozřejmě, každý tábor měl svého vedoucího, který byl nějakým způsobem jmenovaný, ale v té době jsme žili relativně nezodpovědně. Protože jsme dělali, co jsme chtěli, takže jsme odpovídali především sami sobě.*²⁰²

Vnitřní uspořádání skupin úzce souviselo s rozsahem jejich činnosti. V čele skupiny stál její vedoucí, nesoucí za skupinu odpovědnost (formálně i z pozice předsedy Základní organizace SSM) a jeho několik zástupců pro různé oblasti, obvykle v počtu 2-5 i více. Tento vedoucí mohl být více či méně demokratický ve svých rozhodnutích a zpravidla mu pomáhal nezbytný počet zástupců. Způsob určení vedoucího skupiny byl různý a nebyl formalizován – od prostého akceptování vedoucího členy skupiny, až po formální jmenování příslušným orgánem SSM. Na vysokých školách se obvykle vytvářely pracovní sekce, v jejichž náplni byly Prázdniny s Brontosaurem, víkendové akce, pořady a besedy na kolejích, propagace, později i spolupráce se zahraničím atd.

2/2 Jaká byla propagace činnosti skupiny navenek k veřejnosti? (časopis, nástěnka, ...)

Nejpoužívanějšími a přirozenými způsoby propagace, které byly praktikovány téměř 1/3 skupin, byly různé plakáty a zvalda, nástěnky na středních a vysokých školách a vydávání vlastního časopisu. Většina skupin používala z výše uvedených 2 způsoby. Pět skupin pečovalo ve svém městě o vlastní nástěnky, upravené výlohy apod., a 1/4 skupin měla ve svém programu také pořádání besed a přednášek v klubech a na školách. Čtyři aktivisté uvedli, že propagaci ke své činnosti nepotřebovali a informace o činnosti skupiny se šířily pouze neformálně, osobním kontaktem, šeptandou. Specifickým způsobem propagace o činnosti skupiny se stávaly nepravidelné informace v tisku, s čímž měla zkušenost téměř polovina dotazovaných. Jednalo se především o zveřejnění seznamů akcí Prázdnin s Brontosaurem v *Mladém světě*, ve kterém se psalo o dalších zajímavých aktivitách, a to se

202 Rozhovor s Petrem Trněným ze dne 2. 11. 2015 v Praze.

týkalo 1/3 skupin. Stejně množství skupin využívalo příležitost objevovat se na stránkách regionálního a ústředního tisku, a také v pořadech České televize a Českého rozhlasu.

„Dělali jsme tzv. Ekošňůru, což byla výstava o naší činnosti a problémech životního prostředí a začínali se dělat pořady pro veřejnost. Začínalo se tím, že jsme informovali o těch našich aktivitách, ale později to přibývalo jako domácí kompostování a takové věci ale později už jsme zvali lidi, kteří měli ochranu životního prostředí na starosti v Nové Huti, Vítkovicích, nebo odborníky z hygieny a podobně a diskutovali jsme nad problematikou znečištěného životního prostředí na Ostravsku.“²⁰³

„Musím říci, že Litvínov je maloměsto a byla to parta kolem Docela malého divadla včetně stabilního publika 200, 300 lidí, z toho se rekrutovali ti aktivnější v Brontosauru, ale současně jsme měli krásnou tradici majálesů, který občas nám povolili, občas zakázali, ale nakonec jsme je vždycky udělali a to byl průvod městem v krojích, kostýmech, řekněme 80, 100 kostýmovaných lidí včetně pána a to se udrželo dodneška. Majálesy vznikly v klubu Elixír a byl to klub mládeže chemických závodů a tam poprvé byl Majáles v roce 1968. Reklama byla ta, že my jsme šli v tom průvodu s halapartnami, protože jsme potřebovali nějak redukovat ty davy atd., tak řekněme 20 lidí, Pepíků a Tondů, šli v historickém oděvu s halapartnami a dělali pořádek kolem těch koní a kočárů, které tam jeli. No, a takhle nás Litvínov v podstatě znal.“²⁰⁴

„Především propagací těch památek na místě samém. Byly tam někdy i nástěnky nebo se to ukazovalo lidem a jinak dost často to bylo v tisku, byl o té naší aktivitě natočen i předfilm, který šel v kinech před hlavním filmem, něco bylo snad i v televizi.“²⁰⁵

„Za husarský kousek propagace jsem uvažoval, když se mi podařilo domluvit s provozovatelem světelných novin na Náměstí Svobody, že nám bude promítat informaci o plánované vernisáži výstavy „Ekofór“, což bylo někdy v roce 1984.“²⁰⁶

203 Rozhovor s Petrem Bielanem ze dne 8. 6. 2015 v Ostravě.

204 Rozhovor s Miroslavem Brožíkem ze dne 3. 9. 2015 v Praze.

205 Rozhovor s Karlem Drhovským dne 22. 8. 2014 v Plzni.

206 Písemné vypracování otázek Tomášem Havlíčkem dne 29. 9. 2015 v Brně.

„Zejména místní a regionální tisk a zpravodaje. Díky úzkému kontaktu s ing. Josefem Velkem také celostátní tisk a zejména Mladý svět. Propagace bylo tolik, že jsme mnohokrát konstatovali, „že jsme toho ani tolik neudělali, kolik se toho o nás napsalo“. Spoustu skvělých akcí přitom měli i na jiných místech v republice, ale tolik se o nich nepsalo.“²⁰⁷

“Vlastní občasník (“Hrnek”), připravován obvykle členem nebo členy, kteří studovali žurnalistiku, tištěn na vlastním zařízení (cyklostylu). Občasné reklamy nebo reportáže ve veřejných médiích (Mladá Fronta, Mladý svět, Česká televize – Televizní klub mladých). Pozvánky na akce byly buď cyklostylované nebo celé ručně malované a vyvěšované na nástěnkách středních a vysokých škol nebo v mensách a studentských kolejích.”²⁰⁸

„Propagace byla hlavně přes školy a přes lidi, kteří s námi jezdili. Z každé akce jsme měli adresář a ten jsme jim posílali. Např. z poetického víkendu jsme také posílali sbírky básní, které tam vznikly na místě, to ty lidi hodně zaujalo. K tomu se ještě přidal program na další akce atd.“²⁰⁹

„Tak dvakrát do roka o nás vždycky vyšel nějaký článek v Mladé Frontě, takže se nám třeba stalo, že jsme měli článek o tom, že děláme tábor Prázdniny pro zvířata v Horním Dobřejově, kde se dělaly ohrady původně pro koně převalského. A tam právě přijeli z novin, zjistili, že to tam probíhá, že se tam tedy dělá nějaká ohrada a že je tam asi osm účastníků. Tak o tom hbitě napsali, že to tam je, ale je tam málo lidí, že by tam klidně mohli přijet nějakí další a pak tam najednou za tři dni přijelo postupně asi pět lidí (smích), docela legrační. Všichni, kteří byli nějak evidovaní a byli aktivní, tak dostávali jednou za měsíc zpravodaj, kde se psalo, co bylo a jak to proběhlo. Psali tam své zážitky, třeba jak ta noc byla teplá, „bylo jenom minus 5 a zjistila jsem, že jeden spacák není úplně ono“ (smích) a pak tam byly pozvánky a zvadla a nějaké plány na další akce, plus nějaká výchova trošičku ekologická. To vlastně byla taková základní členská výhoda toho aktivu, že dostávali ten zpravodaj, který se posílal řádově dvěma stům lidí, a ti to zase ukazovali různě kamarádům a tak. A potom jsme měli nástěnku na Staroměstském náměstí, OV SSM sídlilo na Staroměstském náměstí 17 a mezi sedmnáctkou

207 Písemné vypracování otázek Jaroslavem Hrabcem dne 11. 6. 2015 ve Zlíně.

208 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

209 Rozhovor s Romanem Kamarýtem ze dne 14. 11. 2014 a 12. 12. 2014 v Kostelci u Křížků.

a devatenáctkou byl piliř, ve kterém byla zapuštěná nástěnka, původně zřejmě hospodská na jídelní lístky. K té se nikdo nehlásil, tak jsme jí otevřeli, zkulivovali a začali jsme jí používat. To fungovalo výborně, tam byly právě obrázky nebo fotky z akcí a pozvánky na nové akce.“²¹⁰

3/1 Jaký byl podíl direktivních snah svazáckých a stranických orgánů na činnost hnutí Brontosaurus? (schvalování akcí – vyžadovalo SSM za každou cenu informace co, kde, seznam účastníků předem, školení, metodiky, finanční pomoc, sledování STB ...) a uvažoval jste někdy, že by vaše skupina vyvíjela činnost zcela nezávisle na SSM?

Tato otázka byla v rozhovorech postavena jako jedna z nejdůležitějších, a to pro předpokládaný vliv na činnost skupin. A tak v oblasti tohoto podílu svazáckých orgánů je na úvod o to více překvapující, že téměř každý druhý dotazovaný aktivista hodnotil tento podíl jako prakticky žádný.

„Za sebe můžu říci, že prakticky žádný, že spíše svazáci byli tak trošku ve vleku událostí, někteří se vůbec nechytali, vůbec netušili, o co jde, jen sledovali Mladý Svět. Lidé kolem mě, o kterých můžu říci, že byli aktivní, tak ti si našli vždycky nějaký způsob, jak prosadit novou akci a nepotřebovali peníze.“²¹¹

„Moje pocity jsou spíš v tom, že to byla formalita, od které jsme jako pozitivní brali to, že udělala ten ochranný štít nad hnutím Brontosaura, ale jinak spíše sbírala fakta, informace, které nějak zpracovala a prezentovala to jako podíl SSM na práci, na budování a ochraně vlasti.“²¹²

„V okrese Uherské Hradiště se takové snahy nijak zvlášť neprojevovaly. Díky dobrým výsledkům se tyto orgány činností hnutím Brontosaurus chlubily a tak do činnosti moc nešouraly.“²¹³

210 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

211 Rozhovor s Janem Baltusem ze dne 18. 2. 2015 v Brně.

212 Rozhovor s Karlem Drhovským dne 22. 8. 2014 v Plzni.

213 Písemné vypracování otázek Jaroslavem Hrabcem dne 11. 6. 2015 ve Zlíně.

„Já bych řekla, že nulový (smích) i když to možná zní divně. Stranické orgány s námi neměli vůbec nic. A svazácké orgány - všichni byli tak strašně rádi, že nic po nich nechceme, a že organizujeme, a že mají za nás ty čárky, takže my jsme si dělali, absolutně co jsme chtěli.“²¹⁴

„My jsme se tedy cítili vcelku volně a svobodně, že nám do toho jako zase tak nikdo nezasahuje. Občas bylo třeba podat nějaký report, nebo si nechat něco předschválit, asi jsme v tom byli nějak vycvičení jak taktizovat, ale prostě když si vezmu, my jsme potom např. dělali besedy o různých kontroverzních tématech, z takových těch největších kauz jako beseda v Praze, na Novotného lávce v Klubu techniků o Gabčíkovu Nagymáros, což bylo tehdy hodně kontroverzní a v podstatě nám to prošlo, nebo někdo to zas tak moc asi neřešil. Jako byla tam snaha vstupovat, ale myslím si, že to prostě z nějakého důvodu moc ty oficiální svazácké struktury nezvládaly kontrolovat, co se vlastně v Brontosaurovi děje.“²¹⁵

Jedna z direktiv, kde se často postupovalo velmi pečlivě a nekompromisně, byla otázka množení a rozšiřování tiskovin. Kde se prostě dalo něco množit, tam byl problém, protože každý takový text podléhal kontrole. A používání vlastního Cyklostylu, jako v případě pražského Juniorprojektu, bylo velmi ojedinělé.

„Kopírka bylo zakázané slovo, no ono vlastně tenkrát nebylo, protože byl Cyklostyl a Ormix. A když jsme chtěli na akci pozvat lidi a poslat to poštou, taky nebyly mobily, nebyl internet, tak jsme museli jít požádat nějakého šéfa, aby nám vydal jednu blánu, na stroji se to napsalo, pak se to založilo do toho množícího stroje a první kopie šla do archivu, aby bylo jasné, kdo a co na tom psal a aby bylo jasné, co je obsah toho textu. Takže potom vlastně fungovalo to, že si člověk napsal korespond'áky, sedlo si nás patnáct, každý napsal deset korespond'áků, rozeslalo se to a byla z toho pozvánka.“²¹⁶

Ostatní aktivisté měli především zkušenost s tím, že na každou akci bylo nutné vyplnit a nechat svazáckým aparátem schválit Politicko-organizační zabezpečení - POZ, dokument obsahující základní údaje o plánované aktivitě, ve kterém bylo přibližně dle požadavků toho či onoho svazáckého aparátu uvedeno, co, kde a kdy se bude konat, kdo se akce účastní,

214 Rozhovor s Janou Kalnou-nyní Krutilovou dne 4. 2. 2015 v Brně.

215 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

216 Rozhovor s Romanem Hakenem ze dne 3. 4. 2015 v Praze.

finanční rozpočet, kdo je za průběh akce odpovědný a jeho zástupce. Přestože POZ nebylo mnohde při pořádání jiných akcí požadováno, mělo v zásadě svůj význam. Sloužilo jako podkladový dokument při schválení akce výborem Základní organizace SSM (kolektivním orgánem), přičemž pouze tak bylo formálně možné čerpat finanční prostředky, ze svazácké pokladny. Některé skupiny měli také zkušenost se skládáním účtů, tj. informovat nadřízený svazácký orgán o výsledku akce. Svazácký aparát v některých případech předem vyžadoval seznamy účastníků, ale vlastní realizace akcí nebyla jejich dodáním vždy podmíněna. POZ bylo také hlavním dokumentem při pořádání Letních táborů hnutí Brontosaurus - LTB, které se dělily na dva typy: Studijní tábory hnutí Brontosaurus, které zajišťovaly výchovu aktivistů hnutí Brontosaurus a Prázdniny s Brontosaurom, ty byly zaměřeny na pomoc ochraně životního prostředí v konkrétní lokalitě, spojenou s výchovou k ekologickému myšlení. POZ muselo také obsahovat údaje o kádrovém, tj. personálním obsazení jednotlivých funkcí LTB. V případě pořádání LTB se na POZ vázalo úrazové pojištění účastníků na základě pojistné smlouvy mezi ÚV SSM a Českou státní pojišťovnou. Politicko-organizační zabezpečení, jako svazácká direktiva, měla důležité opodstatnění v tom, že nutila každého organizátora pečlivěji promyslet přípravu celé akce, což byl předpoklad k její úspěšnosti a spokojenosti účastníků.

„Podmínkou vždycky bylo, že vlastně ti organizátoři, když budeme mluvit o víkendovkách, týkalo se to i Prázdnin s Brontosaurom, tak tam jsme vlastně museli dodat nějaký scénář akce a tam bylo de facto, co se bude dělat, kde se bude dělat, jak se bude dělat, jaké sporty, jaké hry atd. Pochopitelně, když se to potom na místě změnilo, tak se nic nedělo, ale ta podmínka toho písemného předložení, že budeme dělat to a to, aby se ta akce povolila tak ta tam byla. Takže to byla ta administrativní snaha svazáků mít pod kontrolou něco i tam kde nebyli, možná, že to bylo více z alibismu, že kdybychom se potom objevili na nějaké demonstraci, tak, že by řekli „No, ale to neměli ve scénáři! (smích)“²¹⁷

„Potřebovali jsme to politicko-organizační zabezpečení, což bylo sepsáno, kdy a kde budeme nějakou věc konat a oni řekli jo, a tím se otevřel účet. A to je co a kde. Nikdo neříkal dopředu, kdo se akce účastní a co tam budeme dělat mimo práci. Nikdo to ani zpětně nekontroloval.“²¹⁸

217 Rozhovor s Romanem Hakenem ze dne 3. 4. 2015 v Praze.

218 Rozhovor s Petrem Bielanem ze dne 8. 6. 2015 v Ostravě.

„Vždycky po skončení nějakého období bylo potřeba napsat nějakou zprávu, kde se vyhodnotil počet lidí, počet brigádníků, počet odpracovaných brigádnických hodin, to zajímalo svazáky nejvíce, a že všechno proběhlo v pořádku, nic se vážného nestalo. Já jsem byl celkem dobrý v těchto zprávách, tak jsem je napsal většinou tak, že prošly.“²¹⁹

„Náš režim byl velmi volný a v podstatě zcela odpovídal tomu, že nám někdo dával peníze na činnost, tedy chtěl vědět, co se s nimi dělá. Museli jsme dodávat seznamy účastníků akcí a stručné zprávy o průběhu. Nebyly ale vyžadovány žádné zprávy osobního nebo politického charakteru. Čistě kdy, kam, kolik lidí, kdo, co jsme tam dělali. Školení jsem musel absolvovat já jakožto předseda KTOŽP OV SSM, jinak se vyžadovaly tuším 2 hodiny politického školení na letních táborech, které jsme samozřejmě nedělali. Mimo SSM bylo časem možno pracovat v ČSOP, ale práce pod hlavičkou SSM nám připadala jednodušší a lepší, i účelnější a efektivnější. Měli jsme podstatně lepší možnosti, podmínky i financování. Dostávali jsme peníze formou dotace a mohli jsme se soustředit na práci. ČSOP pokud se pamatují, nedostávalo dotaci (a pokud, tak malou) a museli si hledat práci pro výdělek a ta často byla ryze účelová, tzn. vydělat peníze a nepřinášela by nám uspokojení.“²²⁰

„Fungovali jsme nezávisle na SSM, spolupracovali jsme jen s ochránci přírody. Jediné, co jsme jako organizátorky musely absolvovat, bylo školení a složení tzv. zkoušek pod hlavičkou SSM. Nikdy jsem žádný nátlak ani skládání účtů nezažila.“²²¹

Různá proškolení probíhala především v samotných skupinách a ani školení pod hlavičkou svazáckých aparátů, neprobíhala pod žádnou vyslovenou direktivou a to z důvodu, že jejich iniciátory byli obvykle samotní aktivisté. Využívání svazáckých metodik nebylo povinné a jejich kvalita byla obecně poznamenána značnou formálností, tj. jako praktické návody pro organizování činnosti v rámci hnutí Brontosaurus byly nepoužitelné. Z toho plyne, že cesta většiny z nich postupovala po trase ÚV SSM, KV SSM, OV SSM, koš. Proto 1/4 skupin měla metodiky své vlastní a byly využívány pouze v jednotlivých případech (například pro Prázdniny s Brontosaurom), anebo, což byla většina skupin, je nepotřebovala pro svoji činnost

219 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

220 Písemné vypracování otázek Tomášem Dostálem dne 20. 10. 2015 v Praze.

221 Písemné vypracování otázek Alenou Braunovou dne 9. 7. 2015 v Borové Ladě.

vůbec. Výjimkou byly např. metodiky vydané Českým ÚV SSM „Mládež a životní prostředí“. První pod názvem I. „Metodická pomůcka zakládání zeleně v rámci hnutí Brontosaurus“ sestavená Eliškou Novákovou, Jindřichem Paukertem a Františkem Férem z r. 1976 a druhá „Mládež a ochrana přírody – metodika pro mládež zapojenou v rámci hnutí Brontosaurus do ochrany přírody v ČSR“ od Václava Petříčka z r. 1980. V pozdějším období se jednou z nejpotřebnějších stala metodika kursů „Kvalifikace Organizátor hnutí Brontosaurus a Instruktor hnutí Brontosaurus“ z r. 1985 od Jiřího Jiráňka a Josefa Marka. Absolvování těchto kvalifikačních kursů bylo například podmínkou pro vedoucí Letních táborů hnutí Brontosaurus. A tak na základě potřeby zlepšovat a sjednocovat pravidla s cílem dosahování co nejlepších výsledků, navazovala na tuto metodiku v roce 1988 „Metodika letních táborů hnutí Brontosaurus“, na jejímž vydání se podíleli Anna Pešková, Šimona Bouzková, Jiří Sláma, Jaroslav Řečica, Jiří Kulich, Jiří Dražil, Jana Peštová-Ledvinová a Josef Ferenc.

„Pamatuji si třeba, že první metodiku na instruktory a na tábory jsme dělali svého času s Jiráňkem u něj doma v Pardubicích. Dělali jsme to celý víkend a pak jsme to přednesli na ústřední komisi a ostatní nám řekli, že to bude chtít pořádně promyslet a že se k tomu ještě vrátíme, což se stalo asi za pět let (smích). Jo? A tam to vzniklo strašně pomalu a strašně dlouze, protože ti lidé, kteří tam byli, tak tomu buďto nerozuměli, anebo byli šíleně vytíženi. Když má někdo své akce na základní úrovni a na okresní a na krajský, tak se mu moc nechce dělat ústřední metodiku, pokud k tomu nemá nějaký racionální důvod. My jsme se třeba dost angažovali právě v té metodice ke kvalifikaci, protože jsme k tomu měli důvod, protože tu kvalifikaci jsme začali dělat a pak jsme jí prosadili, že byla i městská a zdálo se nám, že bude dobré, když bude republiková ta naše a ne nějaká jiná, kterou vymyslí někdo jiný. On tam byl taky trochu jiný způsob přijímání, protože když to připravila pracovní skupina, tak to dále projednala komise životního prostředí, potom to musel schválit sekretariát nebo předsednictvo Českého ÚV SSM a tam zase byl problém, kdo to tam předloží, kdo to tam obhájí a do sekretariátu to musel předkládat vedoucí oddělení a tomu se muselo chtít a musel být motivovaný a oni z hlediska životního prostředí motivováni prakticky nikdy nebyli. Nicméně to trvalo pět, šest let, než se to opravdu objevilo jako svazácká směrnice ke školení dobrovolných organizátorů a instruktorů.“²²²

„My jsme svoje vlastní metodické materiály v Litvínově měli. Na jejich základě se udělaly

222 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

metodické materiály okresu. Na základě nich metodické materiály kraje. Dál už to nešlo, protože tam už bylo více ředitelů a jak je více ředitelů, tak je to vždy problém. Uvedu příklad: Byl jsem na zájezdu s turisty. Bylo nás čtyřicet a z toho 35 vedoucích pracovníků. To se nedá uhlídat, to se nedá udirigovat. Tam je každý zvyklý rozhodovat. Takže takto to vypadalo potom na tom ústředí, protože každý už měl svoji vyšlápnutou stopu. Ten tajemník měl dokonce nějaké instrukce, co by měl, no teď nás tam bylo pár a každý měl o tom nějakou svoji představu a každý to dělal po svém. Takže, tam už kromě takových těch hloupostí co se vydávaly ty silné knížky, tak žádná na tom ústředí metodika neexistovala. Alespoň jsme s ní nepracovali. ²²³

„Metodiky jsme si psali svoje vlastní a nevím o tom, že by je někdo cenzuroval a pokud ano, tak prošly, jak jsme je napsali. ²²⁴

Každý čtvrtý aktivista byl někdy pozván na svazácký „kobereček“ a tři aktivisté měli častější konflikty na svých okresních výborech SSM. Naproti tomu čtyři vedoucí skupin měli pocit, že nad nimi okresní aparát spíše drží ochrannou ruku.

“Jednou za čas jsme byli pozváni “na kobereček”, byli jsme upozorněni, že si někde někdo na něco stěžoval a že si máme dávat víc bacha a příště raději něco nedělat. Měl jsem pocit, že OV SSM nad námi spíše drží ochrannou ruku, než že by nás dusilo. Konec konců – už to, že jsme vznikli mimo standardní režim stanov jako “zájmová” organizace ukazuje, že kdyby OV SSM chtěl, mohl nás kdykoli zcela zlikvidovat. Osobně jsem byl na policii asi 2x, 3x. Vždy šlo o udání nějakého “spoluobčana” pro rušení veřejného pořádku. Ale už v samých počátcích jsme se naučili akce preventivně oznamovat. Takže stačilo policii sdělit, že jde o ohlášenou akci a nebyl žádný problém. Jediný konflikt nastal někdy na jaře 1989, kdy jsme byli vyzváni, abychom ukončili na svých akcích propagaci církve (někteří z našich členů byli věřící a tento svůj postoj vkládali do jimi připravovaných akcí). Ze strany OV SSM to bylo postaveno tak – buď se tento typ akcí ukončí nebo bude celá organizace zrušena. Vedli jsme velké diskuse, zda-li máme ustupovat nebo ne, nakonec převládl názor, že za dobu své existence jsme si

223 Rozhovor s Miroslavem Brožíkem ze dne 3. 9. 2015 v Praze.

224 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

vybudovali dobré jméno, pozici a že je to škoda všechno zahodit. Díky tomu několik členů odešlo, očekávali že se nevzdáme a budeme stát za svým i za cenu likvidace ZO SSM.”²²⁵

Vzácností nebyly ani případy tvrdších střetů se svazáckým aparátem a jeho mnohdy limitující aktivitou pramenící ze strachů a obav. Na zcela opačné straně byli i aktivisté, kterým se podařilo plně využít rozhodovacích možností svazáckých orgánů ve prospěch svojí brontosauří skupiny. K zajímavému posunu došlo v roce 1981, kdy na Praze 1 začaly se souhlasem OV SSM částečně přebírat zodpovědnost za brontosauří aktivity nově vzniklé tzv. místní organizace SSM, fungující s částečnou autocenzurou, disponující svými kulatými razítky zajišťujícími právní subjektivitu organizace, které pracovaly poměrně nezávisle (neplatil tam územně výrobní princip). Formálně byly řízeny ideologickým tajemníkem, v praxi za ně ale nikdo neodpovídal, fungovaly naprosto autonomně a jejich akce nikdo neschvaloval. Jedním z důvodů proč ke vzniku místních organizací SSM docházelo, bylo to, že obvodní výbor SSM se tímto rád zbavil odpovědnosti za činnost skupiny, a to i za cenu, že se již nemohl chlubit jejími případnými úspěchy.

„V krajské brontosauří komisi v Hradci Králové, tam jsme někdy prožívali docela těžké boje. Na tom okrese byli ti lidé schůdní, ochotní pro věc něco dělat, ale na tom kraji, s těma se nedalo mluvit. Také tam byl trošku problém s těma svazákama v tom, že jim vadilo, že se angažujeme jinde, a že mezi nás jezdí děcka z celé republiky, aniž by to kdokoli kontroloval, kdokoli by to věděl. Čili, my jsme samozřejmě měli seznam účastníků těch akcí, ale tvrdili jsme jim, že je nemáme, že se to vždycky sjede. Protože jsme nechtěli, aby ti lidé nějak trpěli za to, že třeba přijeli z Bratislavy někam do Krkonoš, nebo třeba na Kokořínsko něco dělat. To prostě bylo gró těch svazáckých strachů a obav, že my děláme mimo jejich dosah. Protože okresní můžou v okrese, krajský můžou v kraji, mají prostě to daný takhle a takhle to má být. My jsme říkali, no takhle to nemůže být, protože to je založený právě na tom, že kdokoliv, kdo přistoupí na naše podmínky, tak může přijet.”²²⁶

„Faktorem, na který jsme všude naráželi při jakémkoli pokusu něco dělat, byl v podstatě zoufalý strach. Strach z toho aby se nepokazilo něco co je zrovna v referátu toho či onoho

225 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

226 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

člověka, se kterým jsme přišli do styku a na jehož rozhodnutí nebo výroku nebo aktivitě jsme byli závislí. Jedná se klasicky o funkcionáře svazu mládeže. V socialistickém svazu mládeže, ať už na úrovni Obvodní výbor SSM Praha 1, nebo na úrovni Městský výbor SSM Praha, nebo Ústřední výbor SSM. Tam všude seděli placení profesionálové, jejichž úkolem bylo řekněme zajišťovat výkon aktivit té organizace. Dá se říct, že bez problémů fungovala cesta od shora dolů, tzn., že pokud něco vzniklo nahoře, tak se to rychle a bezbolestně aplikovalo směrem dolů, až to zaniklo někde mezi obvodním výborem a základními články. Tam se většinou ty aktivity rozpustily do ztracena a základní články v té době nedělali, dá se říct lautr nic a druhým úkolem této skupiny profesionálů bylo v podstatě odfiltrovat všechno, co nedej bože vzniklo vespod a tlačilo se to nahoru a bylo potřeba něco dělat, protože to někdo dole chtěl, tak úkolem těchto lidí bylo co nejrychleji a co nejbolestněji tyto aktivity likvidovat v zárodku, udušit, omezit a tak dále. Takže to byl faktor, na který jsme naráželi.²²⁷

„Takže tohle mě vytáhlo až do té Ústřední komise a tam jsem zjistil, že jsou lidé velice osvícení. Tam v podstatě žádná direktiva nebyla. Tam byla direktiva jediná: být úspěšný a hájit životní prostředí. Jednoznačně. Co se týká kraje. Kraji jsem v podstatě živou vodu dodával já, ale byl tam tajemník, vesměs osvícený člověk, v podstatě cokoli, bez problémů. Okres byl Most, tam jsem dělal šéfa komise snad jenom pár dní, ale hlavně jsem tam měl kamarády na tom OV SSM a vzpomínám si na jeden okamžik, když za mnou svazácký okresní tajemník přišel a říká Míro: „Mě by hrozně mrzelo, kdybych tě musel popravit, nemůžeš to takhle dělat!“ A ten druhý kamarád říká „Míro, ty jsi jak smrt, bereš vše! A všechny přivedeš do průšvihů!“ (smích) A město bylo nejhorší. Město bylo šílený. (ticho) Já už nevím, co mi to ta tajemnice řekla: „Míro, ty říkáš něco jiného, než říká náš okresní tajemník KSČ, to si přece nemůžeš dovolit! A já jsem říkal: „Ale můžu!“ (smích) Ti funkcionáři, neměli přesvědčení o ničem. Byli posbírání, dostali stranický úkol a šli dělat do městského výboru SSM. Hrozný, fakt hrozný.²²⁸

„Svého času jsem počítal kolik vlastně s tím životním prostředím je spojených funkcí a zjistil jsem, že jich mám 16. Což nebylo úplně málo a ono to vcelku logicky odpovídalo, protože když

227 Rozhovor s Pavlem Burianem ze dne 30. 12. 2013 v Praze a písemné vypracování otázek dne 22. 10. 2015 v Praze.

228 Rozhovor s Miroslavem Brožíkem ze dne 3. 9. 2015 v Praze.

jsme chtěli jako Brontosauři na Praze I dělat věci, které nám přišli rozumné a protože nás zastřešoval OV SSM, tak bylo racionální nějakým způsobem ovládnout OV SSM. Zjistili jsme, že vlastně o všem rozhoduje předsednictvo a plénum, tak jsem byl od roku 1979 v plénu a předsednictvu OV SSM. Což mělo strašlivou výhodu, protože členové předsednictva mohli materiály předkládat sami, nemuseli přesvědčovat tajemníky nebo předsedu, mohli to tam předložit a ostatní členové předsednictva to zpravidla neshodili. To se prostě nedělá (smích). Což musím říci, že v podstatě z dnešního pohledu by to asi pravděpodobně bylo určité zneužívání funkce nebo něco takového.“²²⁹

Částečná nezávislost fungování skupin hnutí Brontosaurus na svazáckém aparátu byla registrována ve třech případech, kdy skupina formálně vystupovala pod hlavičkou ČSOP. A částečná proto, že aktivisté zůstávali například i nadále členy Komise tvorby a ochrany životního prostředí v rámci svazáckých aparátů.

„Měli jsme za celá ta léta snad jen čtyři případy, kdy smlouva byla posvěcená OV SSM. Jinak všechno šlo přes ČSOP. Jo, my jsme poměrně záhy zjistili, že přes ty svazáky to prostě nefunguje,

tak jak by nám to vyhovovalo. Oni se toho báli, oni, jednak byli hrozný alibisti pod cokoliv takového se podepsat, a druhý problém byl v tom, že oni měli prostě asi nejenom pocit, že pokud se tam jaksi podepíšou na smlouvu, tak tam na tom táboře někdo od nich musí pořádk být. Skutečně. To byl velký problém.“²³⁰

Myšlenkami vedoucími k činnosti skupin hnutí Brontosaurus nezávisle na SSM se v průběhu roku 1989 zabýval každý pátý dotazovaný aktivista. Jednou z věcí, která se totiž stávala stále více přeživší záležitostí, bylo lpění SSM na dodržování „územně - výrobního principu“. V praxi to znamenalo, že se lidé chtěli ve svém volném čase sdružovat podle zájmu a nikoli podle fabriky, ve které pracují. To byl důvod, proč se např. prosazovala změnou stanov nebo alespoň přístupu ÚV SSM možnost vzniku „zájmových“ organizací.

229 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

230 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

“Bylo to docela atraktivní téma, díky němu se nám podařilo oslovit řadu lidí na obvodní a městské konferenci SSM, dostali jsme se s tím až na celostátní konferenci SSM 1989, ta se konala, tuším, koncem října. Měl jsem tam tehdy “radikální” příspěvek, ve kterém jsem říkal, že pokud SSM neuvolní prostor pro zájmové spolky, pak sedíme zřejmě na poslední konferenci (posledním sjezdu).”²³¹

“Měli jsme take vystoupení v Televizním klubu mladých. Na jedné straně my jako “ukázková” ZO SSM, vedle nás ještě jedna typicky fabriční ZO, proti vedení SSM včetně Vasilu Mohority. Ta ZO, která byla s námi, se pochlubila Reflektorem mladých a tím, jak pomáhají svým členům získávat bydlení. My jsme ve svém výstupu zdůraznili, že jsme na počest Celostátní konference SSM uspořádali výstavu sádrových trpaslíků na Karlově mostě. A pak jsme vyzvali ÚV, aby povolil zájmové ZO. Mohorita se dostal do úzkých, moderator pustil písničku... A pak se z toho vedení ÚV vyhlalo – prý oni konkrétně jsou pro, ale nezmůžou nic proti plénu ÚV, což je kolektivní orgán, který rozhoduje...”²³²

V září 1989 skupina lidí kolem Ivana Indráčka založila na Seči novou organizaci pro volný čas, děti, mládež a recesi “Duha”, která existuje dodnes.

„My jsme si nezávislost činnosti skupiny na SSM výborně naplánovali. Říkali jsme si, že to dohodneme v prosinci 1989 na zasedání a že nám to svazácké plénum v březnu 1990 schválí. To už se nestihlo. (smích)”²³³

„Během celého roku 1989 jsme připravovali oddělení HB od svazu mládeže.”²³⁴

Podíl direktivních snah str. orgánů na činnost hnutí Brontosaurus, nebyl o moc menší než ten svazácký a tam, kde se tento zájem navenek neprojevoval, byl pravděpodobně alespoň kompenzován posloupností informací od svazáckého aparátu. Reálná podoba tohoto zájmu byla nejčastěji pocitována jako sledování STB, jejímž prostřednictvím KSC také získávala „přehled“ o akcích hnutí Brontosaurus, s čímž se setkávala 1/3 aktivistů. Každý pátý aktivista

231 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

232 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

233 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

234 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

se alespoň jednou ocitl na stranickém „koberečku“ a každá třetí skupina se setkala se stranickou kontrolou a tři aktivisté se skládáním účtů. Chválou se spíše šetřilo. 1/4 aktivistů pocítili konkrétní dopady např. formou vyhrůžek týkajícími se rodiny a studia, omezeními činnosti ve svazáckých komisích, podmínkou na pracovišti, přeložením na jinou práci.

„Stranické orgány, co týká brontosauříh akcí, nebyly vysloveně překážkou v našich plánech. Ale samozřejmě, cítili v tom vždycky určitý osten kritiky a to se potom všechno za určitá léta sečetlo, a vyvrcholilo to přesuny na pracovišti, ale to bylo spíše osobní.“²³⁵

„Pravdou je, že museli být informováni o všem, co se bude dít zásadního mimo např. rámec besed ale i ty besedy byly sledovány samozřejmě, jak stranickými a svazáckými funkcionáři, tak STB. My jsme o nich věděli, protože to byly lidé z komunity města, takže jsme věděli jejich jména, všechno a svým způsobem nás neskrytě veřejně sledovali. Nechali nás dělat na pohled to, co nemohlo vadit režimu. To znamená brigády v lese, akce typu přednášek nebo besed a akce ochrany přírody, takže to byly věci, které mohla skupina brontosaurů provádět. Dokonce to došlo tak daleko, že jsme byli tak vybaveni, že jsme mohli ovlivňovat materiály o ozdravení Severních Čech, které 3-4 roky před samotným listopadem něco znamenaly.“²³⁶

„Svazácký aparát na nás příliš informace nevyžadoval, těm lidem bylo známo, jak hektickou činnost vyvíjíme a kdo se jaké akce zúčastní, jsme dopředu často nevěděli ani my. Zcela nezávisle na SSM naše skupina ale činnost nevyvíjela, nebo si toho po letech již nejsem vědom. Ale vzpomínám si, že když jsme se trochu již jako SSM i ČSOP pustili mimo, a začali pod vlivem jednoho z našich členů opravovat vyloženě církevní památku, přišli za mnou do práce dva členové STB, zavolali si mě do vrátnice a na rovinu mě řekli: Tak hele, soudruhu, máš dva kluky a určitě budeš chtít, aby šli na školu. Tak toho nechte, nebo se s tím pro své děti rozluč. S tím naším členem jsem se domluvil, přesně jsem ho informoval, co mě řekli, on sám myslím měl také děti a tak jsme opravu toho kostela pustili k vodě. Být hrdinou na úkor svých dětí asi není zrovna to pravé.“²³⁷

235 Rozhovor s Janem Baltusem ze dne 18. 2. 2015 v Brně.

236 Rozhovor s Petrem Pakostou dne 24. 9. 2015 v Hoře Svaté Kateřiny.

237 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstiši.

„Stranická organizace měla občas zájem do těchto věcí vidět, ale nebylo to pravidelně. Já myslím, že částečně jim to bylo jedno a vždycky pak někoho něco chytlo, anebo někdo dostal seřváno od shora, to těžko říci, no a to pak nějaký průšvih byl, pak se to ale zase nějak přehnal. On ten studentský život je asi život veselý, že to přece jenom nebylo tak dramatické.“²³⁸

„Vernisáž výstavy Ekofór zahajoval vždy prorektor pro politicko-výchovnou činnost prof. Miroslav Kuzdas. Ten nás zároveň hlídal. Když jsme ke vtípům pověsili výstřižky z oficiálních novin (Mladá fronta) o problematičnosti kácení Podkomorských lesů pro stavbu Velké ceny Brna, tak jsme šli na kobereček: „Okamžitě to sundejte! Za rohem je Vídeň, přece jim neukážeme, jak se tady dohadujeme. A příště, než něco takového vyvěsíte, tak se přijďte poradit. Chcete přece dostudovat, ne?!“²³⁹

„Původně plánovaný průtah Stromovkou měl být povrchový, měl tam být velký zářez a proti tomu se tedy začalo bojovat a ti mí následovníci, v podstatě Tomáš Zídek a další, tak ty už dokázali v rámci města vytvořit jednotnou koncepci, co svazáci nechtějí a dokázali to dostat do programu městské svazácké konference, která byla na jaře v roce 1989, a dokázali tam přesvědčit a konference vydala stanovisko, že tak jak je navržený městský okruh Stromovkou, že je to pro svazáky neakceptovatelné a požadují, aby to bylo jinak. Třeba mohl mít psotník Štěpán, vedoucí tajemník městského výboru KSC, který nebyl rád, když byli svazáci takhle aktivní.“²⁴⁰

Závěr k AD3. Podíl direktivních snah svazáckých a stranických orgánů na činnost hnutí Brontosaurus. (schvalování akcí, školení, metodiky, atd.)

Většina akcí byla schvalována orgány SSM a to většinou na úrovni okresních výborů SSM nebo městských výborů SSM, na vysokých školách celoškolskými výbory SSM a dosti záleželo na tom, jací lidé je vedli. Zejména vzdělaní, proreformně orientovaní funkcionáři SSM viděli v hnutí Brontosaurus šanci na změny a proto jej podporovali. Různé formy školení týkající se například školení organizátorů hnutí Brontosaurus byly ve většině případů

238 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

239 Písemné vypracování otázek Tomášem Havlíčkem dne 29. 9. 2015 v Brně.

240 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

přínosné a to z důvodu, že školení byla často pořádána samotnými účastníky hnutí nebo jimi vybranými odborníky a na základě dobrovolnosti. Jedinou direktivou mohla být ze strany některých svazáckých orgánů podmínka absolvování proškolení vedoucích táborů Prázdniny s Brontosauřem apod. Svazácké metodiky byly využívány velmi zřídka, poněvadž v praxi měl každý aktivista vlastní představu, jak má akce vypadat, měl tedy svoji nějakou vlastní kuchařku, vlastní metodiku, něco co si sám praxí vyzkoušel, co si sám nasbíral nebo převzal od organizátorů z generace před ním. Jednou z výjimek byly např. Metodické listy pro tělovýchovně brannou činnost (Lipnice) vydávané od r. 1980, které také fungovaly jako záštita, téměř pro všechnu mimopracovní volnočasovou aktivitu. STB měla často přehled o akcích i účastnících, protože se však většina akcí odehrávala v rámci, na hraně či těsně za hranou např. výše citované povolené metodiky, aktivně zasáhla zcela výjimečně. O to horší to bylo v případech, kde činnost aktivistů byla vnímána jako protirežimní. Tam mohli pocítit na svoji osobu a někdy i svoji rodinu, citelné dopady. I přes tyto skutečnosti lze z podstaty úlohy a významu hnutí Brontosaurus v tehdejší společnosti přijmout závěr, že podíl direktivních snah svazáckých a stranických orgánů na činnost hnutí Brontosaurus neměl zásadní vliv.

4/1 Jak jste přistupovali k přípravě a organizaci akcí, aby byly pro účastníky zajímavé a jaké akce byly pro účastníky nepřitažlivější?

Výběr správné lokality byl pro atraktivnost akcí hodně důležitý. K velmi oblíbeným patřily památkové objekty jako hrady, zámky a další památky, z nichž některé (Zvířetice, Jezeří, Lukov, Helfštýn...) se stávaly místem pro konání brontosauřích aktivit dlouhodobě. Tato místa si pro svoji činnost často vybírala 1/3 aktivistů za spolupráce s Krajskými středisky památkové péče a ochrany přírody, která pomáhala např. s výběrem lokality, druhu práce (většinou se jednalo o práce pomocné) atd. Dva z aktivistů podporovali zájem účastníků nastudováním pověstí, místopisu a krajových zvláštností. Pro volný čas byla věnována největší pozornost přípravě seznamovacích her a her vůbec - často inspirovaných „Prázdninovou školou Lipnice“, různým sportovním aktivitám a zaručený úspěch měly vždy písničky při kytarě. Tímto způsobem k tomu přistupovala většina organizátorů. Ale fungovalo to i jinak. Čtyři aktivisté nabízeli především užitečnou práci - zájemců se vždy také našlo dostatečné množství a dva z nich ale také možnost navštívit zajímavá, jinak nedostupná místa jako např. pohraniční pásmo, uzavřené rezervace, věže, sklepy atd. Velkou přitažlivost měli pro účastníky víkendových akcí - víkendovek a Prázdnin s Brontosauřem již samotné názvy těchto akcí, jako např. Rudolf II, Putování s divadlem, Život v pravěku atd., které byly

postaveny na zážitcích, zajímavostech a někdy dokonce s téměř 24 hod. programem. Tímto způsobem připravovala pravidelně akce 1/3 dotazovaných aktivistů.

„Aby byly akce přitažlivé, s tím jsme se vůbec nezabývali. Pracovali jsme při konkrétních akcích pro památkáře a automaticky jsme asi správně předpokládali, že když je to atraktivní pro nás, bude to atraktivní i pro ostatní. Když šlo o akce pro školy, nechávali jsme to na školském aparátu (přednášky, ekofilm) – děti tam šly povinně v rámci školní docházky. Někde mezi tím byly akce typu „Čisté pangejty“, kdy jsme domluvili s údržbou silnic, že dodají pytle a pak je odvezou a my jsme zase domluvili, která škola či učiliště jaký úsek zabezpečí.“²⁴¹

„Preferovali jsme náměty, které měly smysl, a bylo je možné, pokud možno bezprostředně vyhodnotit a výsledky aplikovat.“²⁴²

Na Nuselském mostě v Praze nouzově přistál pilot s malým letadlem. Na hlavě letecká kukla, brýle, kožený kabát, vše jak má být - jenom letadlo chybí. Přesto se na místě se objevují kolemjdoucí, kteří události věří... Tato recese plynule pokračovala jako „Vlaštovky na Nuseláku“. *„Nahore na Nuselském mostě dostal každý tým papír, aby si postavil vlaštovku a pomaloval si ji tak, aby byla identifikovatelná. Potom se chvilku hrály nějaké malé hry a soutěže. Hlavní závod pak spočíval v tom, že se vlaštovka hodila dolů z Nuseláku, muselo se koukat, kam letí (je tam spousta dvorků). A pak pro ni doběhnout. Kdo byl první zpět nahore, vyhrál.“²⁴³*

„Nechtěli jsme, aby to byly opravdu jenom akce, kde v sobotu se pracuje a pak ten zbylý čas se vyplní nějakými hrami, nesouvisle spojenými, což by spoustu lidí samozřejmě také zaujalo, ale tak napoprvé, napodruhé už ne. Ta příprava vlastně spočívala v tom, že v průběhu roku někdo přišel s nějakou myšlenkou: „A co kdybychom udělali akci na téma Rudolf II, nebo Čapek, nebo na téma anglické vikendovky?“ Tak jsme přetvářeli nějaké existující hry, provázané tou linkou, anebo jsme třeba úplně nové věci vymýšleli.“²⁴⁴

241 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstiši.

242 Písemné vypracování otázek Františkem Königem dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě.

243 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

244 Rozhovor s Romanem Kamarýtem ze dne 14. 11. 2014 a 12. 12. 2014 v Kostelci u Křížků.

„Když byly Prázdniny s Brontosaurem, tak po práci byly různé hry a různé zajímavé aktivity a já třeba se pochlubím, mě už nebavily ty klasické Prázdniny s Brontosaurem, tak jsem třeba vymyslela úplnou novinku, která se jmenovala Lednické fotosafari. Budovala se naučná stezka Lednické rybníky, to bylo standardní ale napsala jsem už do té pozvánky, nebo výzvy, že to je pro lidi, kteří se zajímají fotografováním, že tam budeme fotit, pozveme je třeba na besedy s fotografy, a mě se na takový malý inzerát v Mladém světě ozvalo 600 lidí.“²⁴⁵

„Já si pamatuji, že jsme měli školení, ještě v rámci hnutí ještě před revolucí s panem Bakalářem, který je autorem knížky „I dospělí si mohou hrát“ a bylo to velice zajímavé, kdy nás jakoby učil takové ty psychohry, protože i to se dost používalo na táborech i na víkendovkách, aby ten člověk si vyzkoušel sám sebe v různých situacích, jak v té fyzické, tak v té psychické oblasti.“²⁴⁶

„V průběhu každé té akce, v podstatě denně měli nějakou zajímavost. Prohlídka podzemí, kam se nechodí, přednášky o historii, o krajině o květeně, o geologii. Vylezli jsme na věž, kam nikdo nesměl. Takže ti účastníci měli možnost se skutečně podívat do toho památkového historického objektu ze všech stran a dozvědět se něco o té době, kdy to vzniklo, kdy to fungovalo, jak to tam fungovalo. Takže se i tam přednášelo, povídalo. O baroku, tak jak skutečně fungovalo baroko, o tom, jak to tam bylo, byli jsme v Sudetech, tak se mluvilo otevřeně o Sudetech a tak dále.“²⁴⁷

„Tak samozřejmě, prostě spousta těch prací byla, takových, kde vidíš tu práci hned na místě. Vysadíš stromky, skvělé, uklidíš nějaké klestí a podobně, ale myslím, že mnohem více lidí zajímalo to, když jsme začínali jezdit na památky a opravovat památky, protože to bylo něco, co jakoby fungovalo dál a když tam ti lidé přijeli 3x, 4x za sebou, tak na konci viděli, že se to posunulo úplně někam jinam.“²⁴⁸

245 Rozhovor s Janou Kalnou-nyní Krutilovou dne 4. 2. 2015 v Brně.

246 Rozhovor s Romanem Hakenem ze dne 3. 4. 2015 v Praze.

247 Rozhovor s Karlem Drhovským dne 22. 8. 2014 v Plzni.

248 Rozhovor s Romanem Kamarýtem ze dne 14. 11. 2014 a 12. 12. 2014 v Kostelci u Křížků.

Důležité bylo, aby akce byly spojeny s nějakými zážitky, to se týkalo především Prázdnin s Brontosaurem. Smysluplná pracovní činnost, ve spojení s odpočinkovým programem zaměřeným na sport, zábavu, uměleckou tvorbu a diskuse, pro každého něco, to vše společně přinášelo zaručený úspěch. Oblíbené byly také besedy s důležitými a atraktivními tématy (výstavba lanovky na Sněžku, ...), písničkové soutěže jako „Kantáta natura“, fotografické soutěže, srandy typu „Golf při svíčkách“, akce „Dezorientační běh Prahou“ a jiné recese. Každý z organizátorů považoval za nejpřitažlivější ty svoje akce. Nedá se vyloženě říci, jaký typ akce byl pro účastníky přitažlivější, protože na každé akce jezdila jiná skupina, kterou přitahoval jiný druh pracovní činnosti a zábavy, přičemž neostřílenější organizátoři vnímali své některé akce jako testování možného, co systém snese.

4/2 Získali jste nějaká ocenění?

Nejvyšší ocenění – „Zlatého Brontosaura“ obdrželo celkem 12 skupin a šest aktivistů bylo oceněno jako jednotlivci, kteří také obdrželi i stříbrné a bronzové Brontosaurusy. Jednou z forem svazáckých odměn byly zájezdy s Cestovní kanceláří mládeže – CKM, např. do Severní Koreje, k jezeru Bajkal v bývalém SSSR apod., kterou získali 3 z dotazovaných aktivistů. Udělována ale byla i jiná ocenění – například od stranických orgánů, nejvyššího představitele města apod. 1/3 aktivistů nezískala žádné ocenění a 1/5 si nepamatovala, zda nějaké obdržela.

„Největší ocenění byla ústní a pochvalné zápisy od účastníků a účastnic v našich cancácích (nedám ☺).“²⁴⁹

„Ocenění? Kdo by nás ocenil? O hnutí Brontosaurus se jen šeptalo...a navíc o to vůbec nikomu nešlo.“²⁵⁰

„Pochopitelně ty děti si chtěly odvézt něco na památku, že jo? Takže, tehdy jsme nechali poprvé udělat ve Znamení Hradci Králové odznaky s brontosaurem. Už tehdy to bylo vymyšlené, měli jsme 3 barvy, podle zásluh, no. (smích) Spíš ale prostě podle toho, jestli ty děcka vydržely tuhle aktivitu dělat déle, tak pak je měli. A oni to milovali, protože to měl málo kdo a pyšně je nosili. To tak bylo. A tím se to pak prozradilo, že my máme nějaké odznaky

249 Písemné vypracování otázek Tomášem Havlíčkem dne 29. 9. 2015 v Brně.

250 Písemné vypracování otázek Alenou Braunovou dne 9. 7. 2015 v Borové Ladě.

svazáckého hnutí Brontosaurus a není tam SSM. “²⁵¹

„Dostali jsme od svazáků nějaké stříbrné brontosaurusy. Jo, nejkrásnější ocenění jsme vlastně jedno dostali. Byli jsme pozváni k primátorovi, až samotnému, jakožto jedni z více a dostali jsme nějaké primátorské ocenění za pomoc na Praze 6. Občas jsme likvidovali na Praze 6 černé skládky. Poprvé v životě jsem se dostal na hezkou recepci, kde už to jako zavánělo hezkou kuchyní a to bylo pěkné. Dostali jsme nějaký tubus a k tomu jsme dostali obálku. Prvně v životě jsem zažil obálkovou metodu v praxi. V obálce byla hotovost, už nevím kolik ale ne malá.“²⁵²

Aktivisté nepřikládali tradičním uděleným oceněním zvláštní důležitost a nikdo také nezmínil, že by jej soutěž „O cenu Brontosaura“ nějakým způsobem motivovala v jeho dalších aktivitách. Udělování Zlatých brontosaurů mělo svůj význam v tom, že dávala oceněným aktivistům a skupinám možnost vzájemného poznání, která se po linii PO SSM uskutečňovala v Běstvině a po linii svazácké jako součást akcí Setkání mládeže na Šumavě.

4/3 Příklady konkrétní práce

Konkrétní pracovní činnost dotazovaných aktivistů a jejich skupin autor rozdělil na práce mimoměstské, městské, celostátní a volnočasové. Nejvíce přitažlivé a časté byly pro většinu skupin mimoměstské práce, zaměřené na obnovu zanedbaných a neudržovaných památek, kterými zpravidla byly hrady, zámky a jejich zahrady, a parky, které většinou spadaly pod Krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody. Dvě skupiny se na tuto činnost specializovaly. Autor se rozhodl využít možnosti na tomto místě uvést přehled míst, kde se 2/3 aktivistů a jejich skupiny této činnosti věnovali:

- Park Lednického zámku. (Jan Baltus)
- Karlovický renesanční mlýn, Bruntálský zámek, zahrady Fulneckého zámku. (Petr Bielan)
- Hrad Helfštýn, zámecký park ve Veselíčku. (Dalibor Bednář)
- Rekonstrukce zámecké zahrady v Českém Krumlově. (Václav Braun)
- Zámek Jezeří. (Miroslav Brožík, Petr Pakosta)
- Zámek a zámecká zahrada Veltrusy, hrad Kokořín (Pavel Burian)

251 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

252 Rozhovor s Petrem Trněným ze dne 2. 11. 2015 v Praze.

- Archeologické práce na hradu Kuňka u Pardubic, zámecká zahrada v Českém Krumlově, Zámecký park Náchodského zámku, zahrada zámku ve Stráži nad Nežárkou. (Alena Braunová)
- Hrad Lukov. (Jiří Dražil)
- Zámek Valeč, kostel ve Valči, hrad Loket, hrad a zámek Bečov nad Teplou, zámek Kynžvart, Klášter v Teplé, hrad a zámek Velhartice, ... (Karel Drhovský)
- Hrad Helfštýn (Roman Haken)
- Zámek Telč a Lednice, hrad Helfštýn, archeologické práce na hradu Sehrad a Světlov ve Vizovických vrších. (Tomáš Havlíček)
- Hrad a zámek Ostroh v západních Čechách, tvrz v Čejkovicích, hrad Lukov, hrad a zámek Zvířetice. (Michal Holoubek)
- Zámek Nový Světlov v Bojkovicích. (Jaroslav Hrabec)
- Hrad ve Vysokém Chlumci, renesanční tvrz v Křepenicích, hrad Český Štenberk, klášter Sázava, Tvrz a hrad Tuchoraz, zámek Krásný Dvůr, hrad Helfštýn. (Ivan Indráček)
- Archeologický výzkum hradu Kunětická hora. (Jiří Jiránek)
- Hrad Točnick, zámek Kynžvart. (Roman Kamarýt)
- Zámek ve Vranově, zámek v Mikulově. (Jana Kalná-nyní Krutilová)
- Zámek Valeč, zámek Kaceřov, klášter Teplá, zámek Nebílovy, zámek Kozel, hrad a zámek Bečov nad Teplou, hrad Loket, klášter Chotěšov, zámek Kynžvart, hrad Kašperk, porcelánka v Lokti nad Ohří, unikátní technická památka Kolomazná pec u Plzně. (Jiří Kydlíček)

„Každému objektu jsem věnoval jeden řádek z úcty k těm, co tam pracovali. Často opakovaně, za naprosto minimální odměnu vyjádřenou v penězích. Co řádek, to román.“²⁵³

Od roku 1983 brontosauři na hradu Lukov provádějí opravy a navracejí památce její původní krásu, i když původně hrozilo, že se bez pomoci brzy promění v pouhé hromady kamení. Bylo vykopáno hradní jádro, zpevněny zdi, zachránila se raně gotická brána a klenba paláce, opravila vstupní věž a bašta Svatojáňka. Před několika lety našli brontosauři zbytky kostela, po kterém se v objektu hradu delší dobu pátralo.

253 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstiši.

„Valeč, to opravdu byl objev té zahrady, která patřila svého času k nejzajímavějším barokním zahradám u nás. Zahrady, to je živý organismus, ten potřebuje každoroční péči, a když na to někdo kašlal, ... Loket jsme vlastně odhalili, ten byl zarostlý, téměř nebyl vidět, my jsme ho vytáhli. Na Valči i v Teplé jsme obnovili historický skleník, který se rozpadal. Zachránili jsme na Valči kostel, kde jsme spravovali i střechu s brontosaurama, aby do ní neteklo, byť provizorně, ale neteklo a tak dále. Takže opravdu to byly aktivity, nebo výsledky, které mají trvalou hodnotu.“²⁵⁴

Zanedbanost a devastace památek často nebyla otázka nedostatku peněz, ale hlavně to byl problém nezájmu a pasivity. Na zanedbanosti zámeckých parků a zahrad se ale podílel největší měrou stát, když pozice zahradníků na těchto místech zrušil.

„Statky, třeba jezeďáci, pro mnohé je to synonymum devastace památkových objektů a není to pravda. Záleželo to třeba na ředitelovi, na předsedovi JZD. Byly statky a zemědělské organizace, které měli památky v dobrém stavu a využívaly je. Jiné tam nastěhovaly sociálně slabé komunity a zničily to.“²⁵⁵

„Například na Kašperku jsme se po dohodě s tehdejším kastelánem a Petrem Sarauerem rozhodli, že vytáhneme na první věž dva krakorce, které od konce II. světové války ležely u úpatí věže. Koupil jsem za pár kaček 8 kladek, doma ve sklepě sestrojil dva kladkostroje, kastelán dodal 200 m ocelové lano a pustili jsme se do díla. Padly na to dva víkendy. Byl by to dlouhý popis, důležitý byl výsledek. Když jsme skončili, byly krakorce o hmotnosti 500 a 700 kg zpátky na svém místě. Druhá věc je, že dnes to nikdo neví.“²⁵⁶

Všechny tyto větší akce byly organizovány především jako součást víkendovek, brontosauřích táborů a Prázdnin s Brontosauřem, které až na několik výjimek organizovala většina aktivistů. Většina skupin spolupracovala v těchto věcech s Krajskými středisky památkové péče a ochrany přírody. Druhým, v pořadí nejčastějším druhem pracovní činnosti byly lesní brigády, které organizovala 1/2 dotazovaných aktivistů. 1/3 ze sledovaných skupin se zapojovala do obou z výše uvedených aktivit. Mezi nejsilnější skupiny, pořádající 20 - 30 turnusů

254 Rozhovor s Karlem Drhovským dne 22. 8. 2014 v Plzni.

255 Rozhovor s Karlem Drhovským dne 22. 8. 2014 v Plzni.

256 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstiši.

prázdninových aktivit patřily skupiny z Litvínova a Pardubic. Litvínovští zůstávali spíše „doma“ – důvodem byla místní neutěšená ekologická situace a s tím související vyčerpání. Pardubičtí byli aktivní po celé republice.

„Ti lidé měli skutečně zájem posbírat v lese plechovky, posbírat semena z nějakých stromků apod. Zkrátka měli k tomu vztah. Neodrazovalo je ani počasí, sblížoval je ten kolektiv a ta práce, která za nimi byla vidět. Např. vysazování stromků do sponu v blízkosti Meziboří bylo secvičováno se státními lesy a nakonec se ujalo tak, že to dělali jenom oni. Ukázalo se, že mládež má někdy lepší myšlenkový přístup k věci, nežli samotní zaměstnanci státních lesů.“²⁵⁷

„V Jeseníkách se nám to líbilo nejvíce, bylo to v okolí Červenohorského sedla, tam jsme pracovali, ty lesy tam nahoře byly zničené, takže my jsme třeba za těch x let několikrát i vysazovali, to co nám chcíplo.“²⁵⁸

Zcela ojedinělou záležitostí byla organizace patronátu jednotlivých skupin občanů z Litvínova, nad nově vysazeným úsekem lesa na okraji města.

„Já si myslím, že to tomu lesu moc nepomohlo ale ten postoj té veřejnosti, to je přesně asi to co jsem říkal, kdy mi do té doby neznámý člověk říká „Aha, Brontosaurus“.“²⁵⁹

Dalšími oblastmi pracovních činností pro některé skupiny bylo ruční kosení luk např. orchidejových, vysekávání náletových dřevin, oprava haťových chodníků.

„Byly to kůly zaražené do bahnitého podloží a na ty kůly se natloukali podélné nosníky a příčně jednotlivé špruše chodníku. Jinak by lidé na turistické cestě to bahno obcházeli přes chráněné území a udělali škodu na flóře a fauně, která v těch místech byla (díky té bažině) jedinečná.“²⁶⁰

Jednotlivé skupiny dále např. stavěly čističku odpadních vod, zpracovávaly pasport lokalit pro obnovu malých vodních elektráren, zachraňovaly říční biotop, věnovaly se záchraně živočišných druhů, pomáhaly na záchrané stanici dravců, zabývaly se mapováním výskytu netopýrů, budovaly naučné stezky, prováděly archeologické práce.

257 Rozhovor s Petrem Pakostou dne 24. 9. 2015 v Hoře Svaté Kateřiny.

258 Rozhovor s Petrem Bielanem ze dne 8. 6. 2015 v Ostravě.

259 Rozhovor s Miroslavem Brožíkem ze dne 3. 9. 2015 v Praze.

260 Rozhovor s Petrem Bielanem ze dne 8. 6. 2015 v Ostravě.

„Několik let jsme dělali výzkum na hradu Kunětická Hora a objevili jsme „věci“. Potom to bylo dokonce i velmi publikováno, protože do té doby nikdo nevěřil, že tam předtím byl jiný hrad. A my jsme ho vykopali!“²⁶¹

Jak již bylo uvedeno výše, skupina vedená Jirkou Jiránkem organizovala akce po celé republice. Některé i dlouhodobé a mezi ty svým dopadem nejvýznamnější patřila záchrana biotopu říčky Pšovky na Kokořínsku, která byla povodňová, byla hodně zanesená a vodohospodáři jí začali pomocí těžké techniky regulovat od Mělníka směrem k chráněné krajinné oblasti, což bylo devastující. Proto bylo se správcem toku dohodnuto, že brontosauři zkusí udělat veškeré potřebné práce ručně. Po několik let měli pardubičtí na Pšovce velikou základnu a trvale se podepsali na ochraně území toku v délce 12 km při jeho čištění, úpravách břehů a péči o některá vzácná stanoviště na okolních loukách. Velmi důležitým, byla záchrana biotopu pro Sekavce písečného – jednoho z mála míst v republice, kde se tato vzácná chráněná ryba vyskytovala. Následující, i když rozsahem menší akcí, byla zase záchrana stanovišť Mihule potoční na Žďárském potoce.

„A protože je tam právě velice pestré společenstvo, byla tam i příležitost ty děti v terénu učit, jak vlastně ty vztahy v přírodě fungují. Takže to byly velmi populární akce.“²⁶²

Skupina Jiřího Jirána tehdy trávila mnoho času kolem vody a jedna z akcí zač. 80. let, byla tehdy nasměrována na prokázání možnosti stavět malé čistírny vod. Ještě nebyla vyzkoušená technologie, jednalo se o demonstrační projekt stavby s kapacitou pro 2000 osob, kdy se předpokládalo (bylo přáním), že se budou jednotlivé vesnice a města s obdobnou výstavbou dále přidávat. Po několikaleté projektové přípravě a výběru lokality se čistička vybuďovala v Horním Jelení a pardubičtí na sadových úpravách strávili mnoho víkendů a jeden letní tábor. Po slavnostním spuštění zařízení se u díla vyfotila politická reprezentace bývalého Východočeského kraje a tím vše utichlo. Samozřejmě, byla to otázka peněz, ale chyběla především politická vůle tento příklad následovat.

Pracovní aktivity hnutí Brontosaurus pronikaly i do mezinárodních táborů. Jako jeden z mála aktivistů v republice, který měl zkušenosti s jejich pořádáním - ve svazácké terminologii Mezinárodních „budovatelských“ táborů - MBT, byl Jan Baltus.

261 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

262 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

„Zpočátku jsem vycházel z přesvědčení, že v rezervacích je spousta práce, což se také v pozdějších letech ukázalo jako zcela jasně nutný trend, takže jsme nejdříve čistili náletové dřeviny v Lednickém parku, pak jsme pracovali na Vysočině na úpravě jedné velké rezervace a na dalších místech. Potom v některých parcích. Pak jsme stavěli jednu z prvních naučných stezek na Pálavě. Vlastně to co tam dneska stojí včetně těch schodů, to byla práce skupiny 20 zahraničních studentů – mimochodem velice krásné skupiny a byl rok 1976.“²⁶³

Do manuálních prací organizovaných ve městech se zapojila 1/4 skupin, i když se v podstatě ve srovnání s četností těch mimopražských většinou jednalo o nepravidelnou, nárazovou činnost, jejíž náplní byla údržba, případně obnova zelených ploch a dřevin, anebo likvidace černých skládek a také čištění potoků. Například na čištění Botičského potoka v Praze se dostavili poskytnout pomoc i Brontosauři z Litvínova, Brna i jiných koutů republiky.

„Já jsem dokonce tenkrát říkal heslo, které již dnes nepoužívám: „Brontosaurus se vyznačuje tím, že když vidí, že je potřeba něco udělat, tak to udělá.“ Dnes říkám: „Takový člověk je nesvéprávný, protože by se strhal a ostatní se mu smějí“. Ale my jsme tímhle heslem v podstatě žili. Čistili jsme potok z Meziboří do Litvínova a vyndávali pneumatiky a všechno co tam bylo naházeno a vyndali jsme z toho dva nákladáky toho odpadu, tak jsme si mysleli, že děláme užitečnou práci, ale s odstupem 40 let si říkám, komu všemu jsme byli asi k smíchu.“²⁶⁴

Pravidelnou spoluprací se státním podnikem Sady, lesy, zahradnictví měla nastavenou skupina z elektrotechnické fakulty ČVUT v Praze. Klub hnutí Brontosaurus FEL ČVUT, tak zněl její název, zejména v podzimním období do práce také zapojoval účastníky podzimních víkendových setkání při jejich návštěvě Prahy. *„V sobotu se šlo do práce a tam už jsme naučili podnik Sady, lesy, zahradnictví, že pracujeme nikoli za sedm korun na hodinu ale, že pracujeme v úkolové normě. Řekli jsme si co je za kolik a díky tomu jsme si vydělali na celý víkend. Oni se nestačili divit, jak jsme dokázali plnit plán na rozdíl od jejich zaměstnanců. (smích) Nebyli rádi. Takže jsme čistili různé zelené plochy, to bylo vždycky na přelomu října-listopadu, hrabali jsme listí, čistili od nějakého klestí atd.“²⁶⁵*

263 Rozhovor s Janem Baltusem ze dne 18. 2. 2015 v Brně.

264 Rozhovor s Miroslavem Brožíkem ze dne 3. 9. 2015 v Praze.

265 Rozhovor s Petrem Trněným ze dne 2. 11. 2015 v Praze.

Dalšími městskými akcemi byly tábory pro středoškolskou mládež v Pražské botanické zahradě, tábory pro ZOO v Dobřejově, malování na zdi pro děti ze škol s tematikou životního prostředí v Litvínově, kde si děti ty své motivy malovaly na zeď, aby ten průjezd, který byl ošklivý betonový, byl hezký.

„Mimo jiné tam asi byl největší nakreslený brontosaurus v republice, který měřil nějakých 10x10 metrů a pokaždé kdo přijížděl do města tramvají, musel vidět tohoto brontosaura. Byla to taková jedna z nejlepších propagací hnutí Brontosaurus.“²⁶⁶

Zřídka se ale pracovní činnosti na pomoc městské zeleni setkávaly s úspěchem. Týkalo se to dlouhodobějších akcí, na kterých se výrazněji podílel svazácký aparát.

„Zmapovala se zeleň na jedničce a poté se k jednotlivým pouličním stromořadím, třeba v Pařížské ulici a tak, přesvědčovaly svazácké organizace, že si nad tím mají vzít patronát a že to mají pravidelně okopávat, a udržovat. V podstatě to příliš nefungovalo. Nakonec to skončilo tak, že se vybraly organizace, těm se řeklo, že to budou dělat, předsednictvo to schválilo, dostaly každá asi tři krumpáče a oni to stejně nedělali.“²⁶⁷

Podobně skončila péče o pražské kašny, projekt, který byl také dlouhodobý. Svazáckým organizacím na Praze 1 se nabízelo, že by je měli čistit a udržovat v nějakém rozumném stavu. Nebo akce Komise tvorby a ochrany životního prostředí na Praze 6 „Vysaď si svůj strom“, kdy každý zájemce měl možnost podle mapy chybějících stromů v pouliční zeleni si na tehdejším státním podniku Sady, lesy, zahradnictví vyzvednout strom, zasadit si ho a následně se o něj starat. Zájem byl minimální, vysadilo se 10 stromů.

„Ukazovalo se, že věci, které jdou čistě po svazácké linii, tak přesto, že by mohly fungovat, tak v naprosté většině nefungovaly, pokud to někde nenarazilo na fandu, který to chtěl dělat. Lidé chtějí dělat věci, pro které se rozhodli sami. A dost často nechtějí dělat věci, které jsou dlouhodobé a zájmy se mění a těkají.“²⁶⁸

Poměrně častou pracovní činností bylo zapojení do řešení aktuálních otázek ekologické problematiky, čemuž se věnovala více jak 1/3 dotázaných aktivistů. Toto zapojení mělo řadu forem. Nejčastější bylo pořádání diskusních a klubových pořadů a různých setkání se

266 Rozhovor s Petrem Pakostou dne 24. 9. 2015 v Hoře Svaté Kateřiny.

267 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

268 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

zajímavými lidmi nebo i formou veřejných diskusí. Čtyři skupiny pořádaly školení organizátorů ale samozřejmě základní proškolení a instruktáže probíhaly prakticky všude. Stejný počet aktivistů pořádal přednáškovou činnost na školách a ve čtyřech skupinách se vydával brontosauří časopis. Smělý nápad měla skupina Brontosaurus na Praze 7 s jejím vedoucím Pavlem Činčerou, když uspořádala výstavu v Pražském Karolínu v souvislosti s protestem proti stavbě silnice ve Stromovce. A zcela netradiční, svým pojetím divadelní formu protestu zvolila skupina Petra Bielana z Ostravy, kdy s použitím jednoduchých pomůcek – šňůry na prádlo, fotografií s tematikou životního prostředí, a kytary, předváděla ve městském prostředí, před panelovými domy a dalších místech, putovní vystoupení s názvem Ekošňůra.

Situace v oblasti životního prostředí na severu republiky nebyla jednoduchá a kromě úsilí, které věnovali okolním zničeným lesům, byl pro Litvínovské brontosauře stěžejním boj proti zbourání Státního zámku Jezeří. V té době, stejně jako dnes, to byla velice odborná a následně také politická záležitost. Tehdy měla politická moc zájem na dalším rozšiřování těžby a diskusi nebyla nakloněna. Míra Brožík a Petr Pakosta kolem sebe shromáždili kolem 20 odborníků, mezi kterými byli geolog Jan Marek, architekt Stáhlík, ekolog Josef Vavroušek anebo například ředitel Ústavu krajinné ekologie ČSAV Emil Hadač. Tito lidé došli k závěru, že by byl nesmysl zbourat Jezeří, protože se stejně nesmí odtěžit okolní svahy – uvolnily by se krušnohorské zemské desky a sjely by do dolu i se zámkem.

„ Jednou jsme seděli s náměstkem ředitele Velkodolu Československé armády a on říkal: „Kluci, vykašlete se na to, dělejte něco užitečného.“ (smích) „My to Jezeří stejně odtěžíme, neblbněte!“ Jára Cimrman v praxi, jo. „Důl, přece důl nemůžete ...“ V podstatě v okamžiku, kdy jsme to zachránili a přijel tam princ Charles, tak to pomalu zastagnovalo a vtrhli tam prostě jiné zájmy. Ale to, že my jsme na tom Jezeří žili několik let, že jsme opravili některé střechy, vyčistili spoustu věcí, divadelní sál, kde jsme nakonec něco hráli (smích), to už ta historická paměť této generace vůbec není schopná zachytit.“²⁶⁹

Závažnými se také stávaly otázky návrhů nových dopravních infrastruktur. V případě města Přerova byl na Městském národním výboru v roce 1988 připraven plán, který počítal s vybudováním čtyřproudového průtahu městem a nikoli obchvatem, jak by si přáli obyvatelé

269 Rozhovor s Miroslavem Brožíkem ze dne 3. 9. 2015 v Praze.

města. Na místní Brontosaurusy se tehdy obrátili s prosbou o pomoc lidé z ulice, kde se měl průtah realizovat. „*A my jsme si dovolili v roce 1988 něco, co bylo nevídané a sice svolali jsme veřejné projednání tady toho záměru do místního kulturního sálu. Pozvali jsme lidi, prohlásili jsme, že to je akce KTOŽP OV SSM neboli Brontosaura a pozvali jsme tam řečníky, pozvali jsme tam i ČSOP a že si tedy popovídáme o tom, jestli taková varianta je dobrá nebo špatná, atd. A dopadlo tak, že jsme ještě vytvořili takový diafilm, kde jsme nafotili komplet ty pozemky, nafotili jsme současný stav dopravy, nafotily jsme, kudy by to vedlo, co by to znamenalo. Následně už i díky tomu, že se pak blížila revoluce, tak se ten průtah zastavil.*“²⁷⁰ Přípravený plán se sice nikdy nerealizoval, ale skutečnost je taková, že v současné době se Přerov potýká s kritickou dopravní situací, průjezdem 1000 kamionů městem denně, protože obchvat stále není hotov.

Některá úsilí ke zlepšení životního prostředí v návaznosti na územní plány byla ale úspěšná. „*Odečty hustoty silniční dopravy dětí ze školy v Buchlovicích a ve Zlechově s grafickým výpočtem hluku podle tehdy nové metodiky VÚVA (Výzkumný ústav výstavby a architektury) Praha jsem koncem 70-tých let použil jako hygienik v oponentuře k předloženým návrhům územních plánů. Vedlo to k jejich přepracování a v polovině 80-tých let i k realizaci obchvatů těchto obcí v současně přijatelném technickém provedení.*“²⁷¹

František König vedl tým, ve kterém spolupracovali učitelé s odborníky různých profesí. Jako jeden z mála dotazovaných aktivistů se věnoval také dětem. V praxi to byla možnost ordinace měsíční akce dětského hnutí Paprsek s akcemi pro studenty - s biologickými olympiádami, středoškolskou odbornou činností, s náměty pro stanice mladých přírodovědců při JZD, s letní školou ochrany přírody a také s některými odbornými, společenskými a státními organizacemi jako například Okresní hygienická stanice, Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský, atd.

Jednou z akcí na aktuální téma byl diskusní večer k plánované výstavbě cesty a obnovy vysílače v Národní přírodní rezervaci Děvín na Pálavě.

„*Na tehdejší dobu husarský kousek bylo uspořádání debaty o vysílači na Pálavě. Podařilo se*

270 Rozhovor s Romanem Hakenem ze dne 3. 4. 2015 v Praze.

271 Písemné vypracování otázek Františkem Königem dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě.

*do panelu dostat zástupce investora (radiokomunikace), projektanta, Krajského národního výboru, člověka z ministerstva kultury (tehdy mělo na starosti ochranu přírody a památek), odpůrce – zpracovatele územně ekologické studie (Antonín Buček, Jiří Löw). Sál v Domě dětí a mládeže v Lužánkách byl narvaný. Podařilo se nám (moderátorům) ukočírovat i různé výkřiky z pléna. Odpor veřejnosti byl ale zcela zřejmý. Celé to bylo pod hlavičkou SSM, které ale moc nevědělo, na co kývlo.*²⁷²

Brontosauři na Přírodovědné fakultě UK v Praze například organizovali sérii besed o Stromovce, o výstavbě lanovky na Sněžku, o Gabčíkovu-Nagymaros, a o Křivoklátsku, kde se chystala výstavba vodní nádrže uprostřed Chráněné krajinné oblasti. Jednou ze zajímavých akcí bylo i čtení, vycházející z díla Karla Čapka.

*„Čapek se hodně vyjadřuje k civilizaci, k ochraně přírody, k takovým věcem. Takže jsme tehdy vytáhli, myslím Janu Štěpánkovou a herce Jaroslava Kepku, kteří nám četli v nějakém studentském klubu vlastní pořad, který jsme z toho takhle zkomponovali.*²⁷³

Své nezastupitelné místo vedle vlastního programového zaměření v činnosti skupin měly i některé akce vyhlašované na celostátní úrovni.

Účastníci „Hádání o přírodě“ byli odvezeni pod Pálavu, kde jim byl ukázán prostor budoucí nové vodní nádrže Nové mlýny. *„Tak podívejte se tady na ten krásný úsek lužního lesa a rameno Dyje, ten meandr Dyje, a představte si, že to tady za dva roky nebude. My tady máme prostě takový problém se státní správou a naši předchůdci ani naši kamarádi vědci je nejsou schopni přesvědčit. Ihned se někdo přihlásil a řekl: „Já jsem rád, že to říkáte, my máme podobný problém v Ostravě s Odrou“.* Hledala se stanoviska a to v tomto ohledu to bylo fantastické, protože to bylo vlastně něco jako seminář pod otevřeným nebem s nekonečnou diskusí. *A takový žhavý železo, který tam vždycky do toho vrazil, byl tehdy Josef Velek, kdy psal, psal, až se z něho kouřilo, protože pro něho to bylo úplně nové. A pak to vydal a to bylo něco nevídaného. Někdo zpochybňuje veřejně projekt, který tutlalo mnoho lidí.*²⁷⁴

Výstupem „Hádání o přírodě“ byla také zpětná vazba, při které účastníci zasílali Josefu

272 Písemné vypracování otázek Tomášem Havlíčkem dne 29. 9. 2015 v Brně.

273 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

274 Rozhovor s Janem Baltusem ze dne 18. 2. 2015 v Brně.

Velkovi kauzy, se kterými se nedalo pohnout, on je zpracovával a všichni se tím od něj mnohému naučili. František König byl jedním z organizátorů filmového festivalu „Týká se to také tebe“ – TSTTT.

„Na TSTTT do Uherského Hradiště se připravovaly kluby filmařů a party z celé republiky - stovky zaujatých diváků, protože kromě zajímavých filmů a seminářů se tam plánovala řada setkání a probíraly se i náměty na konkrétní akce, tábory, na hry a akce „ekologické výchovy“. Předvýběrová porota vyřadila pouze filmy, které nespádaly do vypsanych okruhů a filmy které nic neřešily (rodinné a cestopisné typu „byli jsme až tam a bylo tam krásně“). O hodnocení promítnutých filmů se porota dohadovala veřejně před diváky. Sloužilo to jako podklad k navazujícím odborným a filmařským seminářům.“²⁷⁵

Kromě výše uvedeného bylo pozitivní i to, že z úspěšných filmů byly udělány kopie, které mohly být dále využívány při svazáckých akcích v klubové činnosti, při školení organizátorů hnutí Brontosaurus.

Neméně významnou pro rozvoj hnutí Brontosaurus byla každoroční přehlídka profesionálních filmů „Ekofilm“.

„Probíhalo to tak, že na základě mé účasti na Ekofilmu v Ostravě, kde jsem shlédl všechny filmy, které se tam promítali, jsem vybral těch pár, co my stihneme za cca půl dne v Plzni promítnout. Lidé, co se podíleli na organizaci v Ostravě, odváděli skvělou práci a pak na základě požadavků z regionů ty filmy distribuovali po celé republice. Bylo to něco výjimečného, protože tato akce unikala politické kontrole. Tak jsme třeba mohli veřejnosti předvést film o Černobylu v době, kdy se tady téměř nic nevědělo. Na akce jsme si dělali vlastní plakáty atd.“²⁷⁶

Řadu oceněných projektů v rámci soutěže „Hledáme dokonalé projekty“, se z různých důvodů realizovat nepodařilo ale v Uherském Hradišti ano. „Např. urbanistická koncepce Superzápadní varianty komunikace H50, zpracovaná mladým týmem z nového Útvaru hlavního architekta na Okresním národním výboru v Uherském Hradišti, která trasu H50 odsunula až mimo aglomeraci. Dalším realizovaným projektem byl účelový protihlukový objekt (1. případ v ČR) mezi páteřní městskou komunikací s H50 + H55 a stavbou nové

275 Písemné vypracování otázek Františkem Königem dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě.

276 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstiši.

*budovy gymnasia. Také byl realizován projekt Lesoparku v Uherském Hradišti, jako rozsáhlé příměstské rekreační oblasti s klidovými, sportovními i herními prvky a prostory, vázaný na převod z čistě produkčních lesů do lesních ploch se zvláštním režimem. V té době administrativně za hranicemi možností.*²⁷⁷

Významnou, dlouhodobou akcí hnutí Brontosaurus se stala „Akce Dno“. Kromě přesazených 100.000 ks „Bledulí letních“ se ještě zachraňovaly žáby přenášením do slepých ramen řeky Dyje. *„My jsme ty Bledule přesazovali do oblasti, kde již byly, ale v menším měřítku. Postupně jsme se tam jezdili každý rok dívat, co ty naše Bledule dělají. Myslím si, že nakonec stejně tam jsou ty, co by tam byly i bez nás. Ale, ten efekt pro ty lidi možná byl daleko více výchovný, než ten faktický, že by vzrostl počet Bledulí letních ve slepých ramenech Dyje.*²⁷⁸

To, že akce s Brontosaurem nebyly zaměřeny příliš relaxačně a na obnovu sil, o tom se mohli např. přesvědčit účastníci jeskyňářsko-horolezeckého tábora v Srbsku u Berouna.

*„Tam vlastně byli lidé rozděleni do tří skupin a jedna skupina lezla těch pět, šest hodin po jeskyních, pak vylezli ven a najedli se a pak se šlo asi čtyři kilometry na lesní školku, kterou pleli, protože se to muselo nějak zaplatit aby to bylo pobytově racionální a pak šli většinou spát a nebo šli lézt po skalách a takhle se to střídalo a vlastně v rámci toho lezení po jeskyních tam vždy byla pracovní směna v jeskyni nad Kačákem, kde se vykopávala jeskyně a prostě za ten tábor vykopali asi třicet kubiků hlíny a vyvezli ven, což není málo ... no a potom byli úplně vodrovnaný (smích).*²⁷⁹

Posledními příklady konkrétní práce skupin byly volnočasové akce jako např. sportovní a společenské hry vlastní nebo inspirované Letní prázdninovou školou Lipnice, pořádané na víkendovkách, Prázdninách s Brontosaurem, ale i ve městech. Mezi městské akce například patřilo pořádání kulturních akcí - folkových koncertů, kdy začátkem 80. let poprvé do klubu na Strahově, na pozvání Brontosaurů KHB FEL přijížděli Karel Plíhal, Pavel Dobeš, Pepa Štrajchl, Jarek Nohavica a v r. 1984 s nimi udělali koncert „Moravský folk v Lucerně“. Přírodovědná fakulta University Karlovy v Praze například vyhlašovala písničkářskou soutěž

277 Písemné vypracování otázek Františkem Königem dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě.

278 Rozhovor s Janou Kalnou-nyní Krutilovou dne 4. 2. 2015 v Brně.

279 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

o ochraně přírody „Kantáta natura“. Zajímavou činností, i když pouze formální, bylo zřizování uměleckých souborů. V tehdejší době bylo podmínkou, že každý takový soubor musí mít svého „zřizovatele“. *“Časem jsme i začali “zřizovat” umělecké soubory. “Přikryli” jsme tak skupinu Ženy, duo Jůza a Pavlovský, duo Rada a Růžička, písničkáře Vladimíra Dobeše ...”*²⁸⁰

Byla také organizována víkendová setkání účastníků letních akcí organizovaných Klubem hnutí Brontosaurus Fakulty elektrotechnické ČVUT, které navíc lákala možnost podívat se hlavního města. V rámci akce se pořádaly tzv. podzimní bály, jarní country bály s dalším zábavným programem, ale v sobotu se šlo do práce. Mnohé by se dalo napsat o městských hrách. Vymýšleli je lidé, které to bavilo. V hlavním městě to byli především Pavel Burian, Ivan Indráček, Michal Klíma a kolem nich další lidé. Typickou hrou byl „Popolez“, který byl pokaždé jiný. *“Vzpomínám třeba na “Hovniválovu anabázi matkou měst” (kdy se určenou trasou valila kulička, která se postupně zvětšovala (od antiperle po velký balon). Ještě zábavnější byl závod, kdy se mělo dostat syrové vejce z Haštalského náměstí na Malostranské náměstí, přitom, ale ten, kdo měl vejce v ruce, nesměl udělat krok. Na začátku si týmy vejce podávaly, ale nakonec si je začaly házet – je úžasné, jak daleko lze vejce hodit, aniž by se rozbilo. Nebo stavba mostů z papíru. Dobrý papírový most unese i několik cihel.”*²⁸¹

*„Akce nebyly organizovány mimo zákon. Dokonce i větší kulturní akce (folkové festivaly, candrbály, maškarní parníky) se ohlašovali obvodnímu národnímu výboru a Ochrannému svazu autorskému - OSA a odváděli poplatky za vystoupení. A to přesto, že v některých případech neměli vystupující tzv. přezkoušení. V případě jednání s úřady či Veřejnou bezpečností se argumentovalo metodikou Lipnice Českého ÚV SSM.”*²⁸²

4/4 Jak jste přijímali vyhlášená společná témata hnutí Brontosaurus „Lesy volají – Brontosaurus pomůže“, „Voda volá – Brontosaurus pomůže“ atd. a měli jste nějakou zkušenost s Účtem ekologické iniciativy mládeže nebo Ekofondem?

Odpovědi aktivistů na první otázku týkající se vyhlášených společných témat mnoho

280 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

281 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

282 Rozhovor s Pavlem Burianem ze dne 30. 12. 2013 v Praze a písemné vypracování otázek dne 22. 10. 2015 v Praze.

nepřekvapily a to z toho důvodu, že téměř celoplošně se jednalo o nepřijetí těchto výzev, v těch lepších případech bylo přijetí vlažné s určitou rezervou. Tento postoj vyvolalo vnímání témat jako mediální kampaně bez reálných cílů a výsledků, nekomunikování se svazáckými strukturami, zaneprázdněnost vlastními akcemi, jejichž struktura byla již definována, a také to, že skupiny v době vyhlášení již takové akce měli za sebou nebo je právě realizovali anebo fungovali spíše podle toho, co lesní správy z jejich oblíbených lokalit zrovna potřebovali. V roce 1985 postihla Českou republiku větrná kalamita a akce „Lesy volají – Brontosaurus pomůže“ byla vyvolána právě na jejím základě. Tehdy *Mladý svět* vydal metodickou dvoustranu a ve spolupráci s Českým ÚV SSM leták s mapou republiky a vyznačenými lesními závody, které kalamita nejvíce postihla.

„Pro nás to byly takové politické prohlášení, o kterých jsme věděli, že je ÚV SSM vyhlašuje, protože vědí, že Brontosauři to dělají, takže oni nemusí nic organizovat a mohou vykázat výsledky. Pro nás to bylo užitečné, protože pak nikdo naše akce nezpochybňoval.“²⁸³

„No, (smích) naší skupinky se to příliš netýkalo. My jsme si jeli na Lukově po svém, ale ten rok, když byl nějaký takový program vyhlášený, třeba k těm lesům, tak pak více turnusů se odehrálo v lesích, kde lesní závody byly připraveny, sehnaly peníze na ubytování účastníků, na jejich jízdné a na stravování, takže nám tyto akce pomáhaly v tom, vlastně sehnat prostředky na zajištění těchto akcí.“²⁸⁴

„Připouštím, že něco takového možná existovalo. Nešlo to ovšem zevnitř, a podle toho to bylo přijato.“²⁸⁵

„Voda volá, Brontosaurus pomůže!“, no co my s tím asi tak? To mělo jako základní obrázek mapu znečištění řek, a co my asi tak uděláme se znečištěním řek? Nepostavíme ani čističku, nezastavíme špinavý provoz, no tak co my s tím?“²⁸⁶

K tomuto výše uvedenému názoru na výzvu Českého ÚV SSM zveřejněnou v *Mladém světě* v roce 1987 se připojují také. Kapacity a ani finanční prostředky stát v tehdejší době na

283 Písemné vypracování otázek Tomášem Zídkem dne 29. 9. 2015.

284 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

285 Písemné vypracování otázek Tomášem Havlíčkem dne 29. 9. 2015 v Brně.

286 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

výstavbu čističek v potřebném rozsahu neměl a proto i budování svépomocí bylo problematické.

„Ekofond“, to nám jako přišlo, jako ta myšlenka „Národ sobě“ na to Národní divadlo a já vím, že jsme o tom tak jako žertovali, ale ono to vlastně bylo jenom napůl žertem, že prostě někde vybrat ty peníze na nějaký odsiřovač, nebo něco takového, to co jsme tehdy cítili, že by bylo dobré.“²⁸⁷

„Ekofond“ byl záležitostí vyhlášenou v roce 1988, jehož posláním mělo být vytváření hodnot

a získávání prostředků, které měly být využívány k tvorbě a ochraně životního prostředí na akce s naléhavým ekologickým významem. Jednou z možností zapojení byl prodej losů vydaných za tímto účelem. Tuto zkušenost měli 3 aktivisté.

Podstata „Účtu ekologické iniciativy mládeže“ spočívala v tom, že ÚV SSM vytvořil zvláštní účet, na který měla putovat část zisku (1/10), který měl být vytvořen mladými lidmi na jejich pracovištích v závodech a podnicích v rámci inovativních postupů a opatření zaměřených na ekologii. Z tohoto účtu se měly platit některé větší ekologické akce řízené SSM. Jedním z hlavních důvodů nezdaru bylo to, že to byla iniciativa, která nešla zdola. Zkušenost s existencí tohoto účtu neměl žádný z aktivistů.

Vyhlášená společná témata tedy úspěšnými nebyla. Značný podíl měla určitá míra nedůvěry vůči svazáckému profesionálnímu aparátu a tudíž i všemu, co od něj postupovalo směrem dolů. A ještě důležitějším bylo to, že Český ÚV SSM a jeho Komise tvorby a ochrany životního prostředí nebyli schopni sestavit nosný program, který by vydržel dlouhodobě. Ústřední témata byla vyhlášována od roku 1974, zkoušelo se to potom dále, ale mnoho úspěchů to nepřineslo. Jak již bylo popsáno výše, skupiny měly svůj program a dlouhodobější akce téměř žádnou ze sledovaných skupin nezaujaly.

4/5 Jak jste tehdy pohlíželi na dodržování zákonů? (neplnoletost účastníků, bezpečnost práce, alkohol, sex ...)

S přítomností nezletilých účastníků, tj. mladších 18 let, na dlouhodobějších tj. i pracovních akcích mělo zkušenost více jak 1/2 dotazovaných aktivistů. Účast na akcích formálně odsouhlasenou podpisem jednoho z rodičů si opatrovala většina aktivistů. Bylo to například

287 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

požadováno na přihláškách Prázdnin s Brontosaurom. S nejmladšími účastníky, kteří nedovršili 15 let, což bylo výjimečné, měli zkušenost tři aktivisté. Běžným požadavkem na věk účastníků, bylo dovršení 15, 16 a 18 let.

„Někdy jsme vzali i mladší 15 let, když byl ten účastník toho fyzicky i psychicky schopen.“²⁸⁸

„Byl jsem ochotný brát mladší patnácti let, a vcelku jsem s tím měl dobré zkušenosti. Samozřejmě na přihlášce účastníků, kteří neměli 18 let, tak byla rubrika podpis rodičů, takže jsme byli krytí.“²⁸⁹

K proškolení z bezpečnosti práce, které měli v pořádku po formální stránce, tj. s podpisem účastníků, se vyjádřili pouze 3 aktivisté. Ostatní si na tuto povinnost příliš nevzpomínali, někteří jí neřešili. Pouze dva aktivisté formulovali zásadu, že zaměstnavatelská organizace je povinna protokolárně seznámit všechny účastníky s bezpečností práce. Poučení účastníků o tom, jak pracovat se sekyrkou a dalšími nástroji, které používali, bylo organizátory akcí také prováděno. Dle odpovědí aktivistů se za dobu jejich činnosti staly dva těžké úrazy, z toho jeden v rámci volnočasové aktivity.

„Co se týká bezpečnosti práce, tak samozřejmě na začátku než se šlo do práce tak se lidem řeklo „Prosím vás neblbněte, víte, co se má dělat atd., se srpem se zachází takhle!“ My jsme moc zbraní nepoužívali v práci, takže tam byla většinou nějaká motyka, krumpáč, rýč, sekera, srp a tím to většinou končilo.“²⁹⁰

„O rizicích jsem začal víc přemýšlet až jako organizátor kursů pro vedoucí. Z dnešního pohledu mne trochu mrazí, jak jsme si zahrávali, zejména s tématem bezpečnosti práce a hygieny.“²⁹¹

„Zákony jsme akceptovali, ale účastníkům kvůli nim účast nebo práce nezakazovali.“²⁹²

288 Rozhovor s Karlem Drhovským dne 22. 8. 2014 v Plzni.

289 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

290 Rozhovor s Petrem Trněným ze dne 2. 11. 2015 v Praze.

291 Písemné vypracování otázek Tomášem Havlíčkem dne 29. 9. 2015 v Brně.

292 Písemné vypracování otázek Františkem Königem dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě.

„Bezpečnost práce, tam si myslím, že jsme si na tom významně zakládali, protože za prvé to byli lidé, kteří s námi spolupracovali a byli jsme zodpovědní za jejich bezpečnost. Takže probíhalo bezpečnostní školení většinou tak, že školil zaměstnanec lesů, nebo zaměstnanec subjektu, pro který jsme pracovali. Pokud jsme dělali např. to čištění potoka atd., tak tam jsme samozřejmě školili my, kteří jsme to organizovali. Tam kde se pracovalo organizovaněji, jako pro ty lesy, tak tam to bylo všechno s podpisy samozřejmě.“²⁹³

Ke konzumaci alkoholu přistupovala většina aktivistů nekompromisně, protože na akcích hnutí Brontosaurus se ze zásady nepilo. Ve třech skupinách byli aktivisté liberálnější a účastníkům nad 18 let alkohol vysloveně nezakazovali, ale ani je k tomu nepodbízeli. Zásady byla jedna věc, ale to, že by se alkohol na akcích vůbec nepil, nebylo všeobecně dodržováno.

„Nepamatuji se, že bychom měli nějaký problém s alkoholem či sexem mezi účastníky. Alkohol nebyl povolen a vedoucí šli příkladem. A celý den byl nějaký program. Takže asi na to nebyl čas. Účastníci pracovních akcí byli rádi, že večer sebou mohou praštit. Dnes by to zřejmě nebylo možné.“²⁹⁴

„Alkohol a pití na akcích. To bylo v podstatě jediné. Pak jsme ještě zakázali dýmovnice a dělobuchy. Protože tam měli kluka, který byl voják z Přešlavič z povolání a na jedné akci tam vykouřil lesní boudu modrou dýmovnicí, tak jsme teda zakázali i tohle (smích).“²⁹⁵

„V Čejkovicích se přistupovalo k tématu víno velmi volně. Vztahovalo se to ale na návštěvy sklípků lidí z vesnice, se kterými jsme spolupracovali (a místního faráře). Ono to ani jinak nešlo – jednak to byla slušnost a do Čejkovic víno prostě patří, a jednak tam byla tak hnusná voda, že i zuby jsme si čistili ve víně. Ale všechny tyto návštěvy (alespoň co já vím) proběhly ve vsí slušnosti.“²⁹⁶

Intimnější vztahy mezi účastníky (chlapci a dívky) akcí nebyly vnímány jako zcela

293 Rozhovor s Miroslavem Brožíkem ze dne 3. 9. 2015 v Praze.

294 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstíši.

295 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

296 Písemné vypracování otázek Michalem Holoubkem dne 15. 11. 2015 v Brně.

nepřijatelné ve čtyřech skupinách. Většina aktivistů nepřipouštěla možnosti sexuálních kontaktů (byť těch neutajenějších) a ve svých skupinách by je vnímala jako zcela nežádoucí. Vztahy mezi účastníky akcí hnutí Brontosaurus tedy nebyly naprosto asexuální, jak se někteří domnívali.

„Samozřejmě jsem za nimi nechodil, ale nedovolovali si takovéhle aktivity, to skutečně bylo dost přísně na ně dohlíženo, aby se to nezvrhlo v něco takového.“²⁹⁷

„A co se týká sexu, no tak jako, jak bych to řekl: Nevyvolávali jsme nějaké hromadné akce (smích), ale pokud k nějakému sexu došlo, tak ve chvíli, když ostatní spali, prostě nevíme o tom. Na veřejnosti se sex neprovozoval. (smích)“²⁹⁸

„Co já jsem zažil na těch brontosauřích táborech, že to jako ... samozřejmě, vznikla tam řada partnerství, některá (smích) s dlouhodobými důsledky trvajících dodnes.“²⁹⁹

Byla jiná doba, jiní lidé, jiné okolnosti. To co bylo opomenuto, zanedbáno, či porušeno z tehdy platných zákonů, by v současné době bez postihu organizátorů pravděpodobně neprošlo. Jedna z výhod proti současné době byla např. to, že mladí lidé byli v daleko větší míře než dnes, schopni pracovat s různými nástroji, měli pracovní návyky z domova, měli větší smysl pro pracovní morálku a pro kolektiv. Pokud se něco stalo, nebylo v takové míře zvykem podávat žaloby, trestní oznámení, vymáhat odškodné apod. A to byly také důvody, které organizátorům hnutí Brontosaurus umožňovaly, bez zvláštních omezení, činnost především v pracovní oblasti rozvíjet. Zákony se tedy u převážné většiny skupin dodržovaly, a to především díky těm, kteří připravovali školení, vytvářeli metodiky, anebo předávali zkušenosti ostatním. To vše s přihlédnutím na relativně nízký věk organizátorů. To vše dokládá skutečnost, že v rozhovorech nebyly zmíněny případy trestního stíhání organizátorů akcí apod. Kromě odpovědí narátorů, jsem měl možnost vycházet z obsahu dvou, již výše zmiňovaných metodických materiálů, ke kterým, případně dalším podobným, měla většina

297 Rozhovor s Karlem Drhovským dne 22. 8. 2014 v Plzni.

298 Rozhovor s Petrem Trněným ze dne 2. 11. 2015 v Praze.

299 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

dotazovaných aktivistů přístup. Metodické materiály Českého ÚV SSM „Mládež a životní prostředí“ z roku 1980 a „Metodika letních táborů hnutí Brontosaurus“ z r. 1988, sice obsahovaly přehledy zákonů a směrnic týkající se bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (např. zákoník práce, trestní zákoník, zákon o požární ochraně, zákon o boji proti alkoholismu, ...) a někdy i výpis nejdůležitějších ustanovení, jako v případě Směrnice o hygienických požadavcích na zotavovací akce dětí a mládeže. Nedostatek spatřuji v tom, že metodiky uvedené výše, ač byly vcelku dobře zpracované, bohužel nesdělovaly podrobnější pravidla (například ve věci zaměstnávání mladistvých) při dodržování zákonů u neplnoletých účastníků akcí, chyběla také poučení, jak provádět školení v případech malých akcí organizovaných skupinou, jako například čištění potoka apod., a především pak chybělo zobecnění zkušeností nabytých hnutím Brontosaurus při dodržování zákonů v této široké právní oblasti.

Závěr k AD4. Organizace akcí v hnutí Brontosaurus „zdola i shora“ (úroveň skupin a na vyšší úrovni).

Organizace akcí v hnutí Brontosaurus na vyšší úrovni:

Nejvýše postavený Český ÚV SSM byl především vyhlášovatelem celorepublikových akcí, za kterými stály regionální nápady, schvalovatelem vydávaných ústředních metodických materiálů, organizátorem seminářů a iniciátorem školení předsedů Komise tvorby a ochrany životního prostředí na všech úrovních. Samozřejmě, že by to nefungovalo, kdyby nebyla nápomocna Komise tvorby a ochrany životního prostředí předsednictva Českého ÚV SSM, která byla jeho poradním orgánem bez výkonných pravomocí. Komise, která nikoho neřídila, byla ale místem, kde se několikrát v roce setkávali přední aktivisté. Zde se mohli vzájemně informovat o svých poznatcích z hnutí ve svých regionech či plánovat vzájemnou spolupráci na některých akcích. Členy komise byli také předsedové krajských Komise tvorby a ochrany životního prostředí (tato možnost nebyla vždy kraji využívána) a různě získávaní odborníci či specialisté na určité okruhy činností (na úrovni krajů a okresů to bylo podobné). Úloha komise byla především odborně-metodická, přičemž komise využívala podkladů jak již zpracovaných, tak zkušeností členů z jejich každodenní praxe, které následně zobecňovala a ty jako náměty a pokyny, po jejich prosazení, postupovala po linii svazáckých orgánů včetně aparátu (oddělení pracující mládeže Českého ÚV SSM a od roku 1988 Klub vědecko-technické činnosti mládeže - VTČM Českého ÚV SSM). Dalším zdrojem informací byl Zápisník Brontosaurus v *Mladém světě*, v němž se objevovaly i dopisy od skupin hnutí Brontosaurus, ze kterých komise také čerpala náměty. Tok informací tedy směřoval

z Českého ÚV SSM na krajské výbory, městské výbory, okresní výbory, obvodní výbory, celozávodní a podnikové výbory SSM a to prostřednictvím Komisí tvorby a ochrany životního prostředí (pokud tam byly ustaveny). Zřizovat a organizačně zabezpečovat činnost Komisí tvorby a ochrany životního prostředí měla za povinnost předsednictva jednotlivých orgánů, technické zabezpečení činnosti zajišťoval aparát příslušných orgánů (přednostně tajemníci pro pracující mládež, ale místy pro středoškolskou a učňovskou mládež, tajemníci pro politicko-organizační práci apod.) na všech úrovních svazáckého aparátu. Jeden z důvodů toho, že Komise tvorby a ochrany životního prostředí nebyly na mnoha místech ustaveny, anebo pracovaly nedostatečně, byl špatně fungující přenos informací Českého ÚV SSM – KV SSM - OV SSM, ale často i nízká úroveň metodických materiálů a pokynů, které nedávaly pevný základ pro vznik komisí a jejich soustavnější činnost, a zejména nízká priorita problematiky Komisí tvorby a ochrany životního prostředí ve srovnání s jinými oficiálně preferovanějšími aktivitami SSM (velmi nízká poptávka po zapojení mládeže do tvorby a ochrany životního prostředí ze strany orgánů KSČ). Jako úspěšné akce Českého ÚV SSM lze jmenovat vyhlášení deseti témat v rámci vyhlášení akce „Rok ochrany a tvorby životního prostředí 1974“, pořádání Mezinárodních „budovatelských“ táborů se zahraniční účastí včetně výměn do ciziny, filmového festivalu „TSTTT“, vyhlásování soutěže „O cenu Brontosaura“ a udělování Zlaté ceny Brontosaura, pořádání soutěže „Hledáme dokonalé projekty“ a také pořádání Studijních táborů hnutí Brontosaurus ve Zvířeticích. Všechny tyto akce byly v režii, včetně finanční, Českého ústředního výboru SSM, za finanční podpory České spořitelny a poskytnutí částí výnosů ze sázek MATES (na rekonstrukci sladovny ve Zvířeticích na centrum Brontosaura). Koncem 80. let se také začala otevírat možnost mezinárodní spolupráce, což umožnilo výjezdy zájemců na zahraniční akce.

Krajské výbory SSM organizovaly akce ve svých regionech ale ve srovnání s akcemi ústředními (na některých se také podílely) se jednalo o menší množství a na nižších úrovních. A tak úloha krajských výborů spočívala především ve vydávání metodických materiálů a pokynů, v pořádání seminářů, besed, konferencí, výstav (např. Ekofór), setkání brontosaurů, školení, například kvalifikace Organizátor hnutí Brontosaurus - OHB a Instruktor hnutí Brontosaurus - IHB. Úlohu krajských výborů v Brně, Plzni a dalších velkých městech přebíraly městské výbory SSM, které měly postavení okresních výborů, a ve kterých bylo obvykle méně formalismu.

Úloha okresních, resp. obvodních výborů SSM spočívala v konkrétní práci s lidmi i základními organizacemi. Byla postavena na reakci na místní poptávku ze strany obcí (národních výborů), skupin obyvatel i jednotlivých podniků (státní lesy, údržba zeleně, ochrana přírody, památková péče, ZOO, rybáři apod.) Byla zaměřena na pořádání kursů, přednášek, seminářů a školení, pořádání akcí pro Domy pionýrů a mládeže, akcí na pomoc životnímu prostředí v místních lokalitách, pořádání Letních táborů hnutí Brontosaurus – LTB (ty se dále dělily na Studijní tábory hnutí Brontosaurus například Zvířetice, či kurzy Organizátorů hnutí Brontosaurus a pracovní pobytové Prázdniny s Brontosauřem). Příprava a organizace akcí hnutí Brontosaurus na této úrovni dodržovala stanovené postupy - scénář, který musely všechny okresní výbory SSM dodržovat (schválení plánu akce včetně rozpočtu v předsednictvu okresního výboru SSM, schválení hodnocení akce tamtéž apod.). Úloha okresních výborů také spočívala ve schvalování dalších akcí na okresní výbor navázaných skupin hnutí Brontosaurus a byla zde také snaha organizovat dlouhodobější akce, zaměřené na péči o životní prostředí, pro svazácké organizace, i když ne zcela úspěšně jak bylo popsáno výše.

Organizace akcí hnutí Brontosaurus na úrovni skupin:

Každá skupina organizovala činnost v příslušné organizaci SSM (ve většině případů v rámci územně-výrobního principu), pod kterou navenek také formálně vystupovala. Protože hnutí Brontosaurus nemělo žádnou alternativní strukturu, bylo veškeré rozhodování a veškeré finanční toky řízeny prostřednictvím orgánů SSM. Aktivity hnutí Brontosaurus první roky formálně spadaly pod tzv. Reflektor mladých (jednalo se o komise svazáckých struktur, zaměřující se především na odhalování nešvarů a nepořádků v národním hospodářství) a od roku 1978 nově pod Komise tvorby a ochrany životního prostředí. Důvodem této změny bylo především to, že nově ustavované Komise tvorby a ochrany životního prostředí spadaly pod přímé řízení příslušných volených orgánů, což zajišťovalo větší přehled nad aktivitami hnutí Brontosaurus. Komise tvorby a ochrany životního prostředí byly zakládány na všech úrovních svazáckého aparátu, ale ne všude založeny byly a fungovaly. Je třeba zmínit, že v těchto komisích mimo brontosaura nebyly jiné další subjekty a proto se o nich také hovořilo jako o brontosauřích komisích. Práci Komise tvorby a ochrany životního prostředí formálně řídil tajemník nebo předseda příslušného svazáckého výboru. Pod něj organizačně spadal předseda Komise tvorby a ochrany životního prostředí, to již většinou byl, především na okresní úrovni, aktivista hnutí Brontosaurus a ten řídil svoji strukturu nebo přímo svoji skupinu. Pro zastřešení a schvalování akcí se skupina musela obracet na ty svazácké orgány,

kteře měly právní subjektivitu – tj. s právem samostatně vystupovat navenek (od úrovně okresního výboru SSM výše). Na vysokých školách to byly celoškolské výbory SSM a fakultní výbory SSM (ne vždy to ale znamenalo, že se např. na celoškolském svazáckém výboru vědělo co se v rámci hnutí děje, neboť právě ony skupiny napříč školami, pro různé aktivity, fungovaly poměrně neformálně), na závodech a v podnicích jejich celozávodní svazácké výbory, v Komisích tvorby a ochrany životního prostředí při okresních a městských výborech SSM to byla předsednictva okresních a městských výborů SSM.

Přibližně od roku 1980 bylo umožněno některými obvodními výbory SSM (Praha 1, Praha 10) zakládání místních organizací SSM mimo územně výrobní princip. Byly založeny k provádění specializovaných činností (sportovní, kulturní ale i životní prostředí). Tyto místní organizace měly právní subjektivitu, ale často žádaly o účelové dotace nadřízené orgány. V tomto případě jejich akce spadaly do stejného schvalovacího režimu jako akce skupin pracujících pod Komisí tvorby a ochrany životního prostředí při obvodním výboru SSM. Mimo režim dotací však byly místní organizace plně autonomní, což vedlo na tehdejší dobu k unikátním situacím. Například místní organizace SSM na Praze 1, tak pořádaly folkové koncerty, plesy, country bály, zahraniční expedice, mezinárodní pracovní tábory se zahraničními účastníky, opravovaly celoročně hrady a zámky atd. Na středních školách a učilištích byly zakládány pouze neformální skupiny hnutí Brontosaurus (např. Gymnázium Přípotoční, Gymnázium Nad Štolou apod.).

Aby se plánované akce mohly uskutečnit, musely být vždy nejdříve odsouhlaseny výborem nebo členskou schůzí základní organizace SSM, čímž se současně uvolnily finanční prostředky z pokladny. Další podmínkou bylo zpracování Politicko-organizačního zabezpečení pro každou akce, což byl dokument, který obsahoval základní údaje o organizačním a finančním zajištění akce. U akcí zastřešovaných okresními výbory SSM a vyššími orgány, muselo být Politicko-organizačního zabezpečení schváleno příslušným svazáckým orgánem, který také mohl na akci uvolnit požadovanou finanční dotaci ze svého rozpočtu. Pokud byla akce skupiny plánována již při jeho sestavování rozpočtu příslušného orgánu, byla šance na její získání vyšší. To byl trochu tlak na skupiny, aby předkládaly plány činnosti na příslušný kalendářní rok. Důležitou součástí při organizaci akcí byla průběžná účast vedoucích členů skupiny na různých školeních týkajících se například hospodaření, ekologické výchovy, atd., nebo kvalifikačních kurzech pro instruktory a organizátory hnutí Brontosaurus apod.

5/1 Existovala reálná spolupráce s jinými skupinami hnutí Brontosaurus a organizacemi Národní fronty, ČSOP, Národními výbory, podniky atd.?

Reálnou spoluprací s jinými skupinami hnutí Brontosaurus prakticovala 1/3 dotazovaných aktivistů. Nejčastěji byla zmiňována spolupráce s Brnem a dále s Prahou, Pardubicemi, Severními Čechami a Českými Budějovicemi. Reálná spolupráce mezi skupinami probíhala na dvou základních úrovních:

První forma spolupráce byla převážně pracovní. Tu prakticovala velmi dobře skupina z Litvínova, především při organizování akcí na záchranu okolních lesů, anebo také lidé kolem Jirky Dražila, praktikující také pracovní aktivity v rámci svých pravidelných víkendovek a samozřejmě celá činnost Pardubické skupiny se vyznačovala tím, že byla nejen aktivní na mnoha místech v republice, ale současně přitahovala účastníky z Čech, Moravy a také ze Slovenska. Druhou formou byla spolupráce, při které se nejednalo o početnější zastoupení skupiny, ale často pouze o účast několika lidí i jednotlivce, kteří pozvání přijali. Vedoucí skupin přijížděli také jako účastníci, protože ti obvykle měli zájem především o diskusi a přebírání zkušeností. Podíl na pracovní činnosti mohl být v těchto případech pojat jako doplňkový.

Jako zajímavé formy spolupráce lze uvést:

- Společná pořádání Prázdnin s Brontosaurom v Bílých Karpatech brontosauřů z vysokých škol v Brně, Olomouci a Hradci Králové,
- Týdenní kurz pro vedoucí brontosauřích skupin, vedený společně se zástupci Lipnice, kdy se brontosauři z Brna učili jejich propracované metodice přípravy a vedení takových akcí, vedení her a programů. Lipničtí dostávali na oplátku zpětnou vazbu a inspiraci k programům s tématem ochrany životního prostředí a zapojení práce jako součásti programu, kterému se jinak nevěnovali.
- Ekostan na Portě, na kterém se podílelo mnoho lidí z různých skupin.
- Spolupráce Brna se Stromem života.
- Školení vedené brněnskými Brontosauřů „Instruktor hnutí Brontosaurus“ a „Organizátor hnutí Brontosaurus“ pro Pardubickou skupinu v roce 1979.
- Společní akce skupiny Jany Kalné s Hodonínskými pionýry.

„Na některých akcích u nás se také podíleli lidé hlavně z Prahy a z Brna. Nebylo to časté, bylo to tak jednou za rok, ale jezdili. My jsme se podílely např. na Barrandovských terasách v Praze, kde byl vybudován nízko-energetický dům a například Geografický ústav v Brně nám

pomáhal řešit nesmyslný Brněnský okruh, který vlastně poškodil lesy u Brna. ³⁰⁰

„Silná spolupráce byla osa Praha – Brno. Často jsme se potkávali, domlouvali další postup, podíleli se na akcích těch druhých, abychom byli v obraze, jak to dělají.“ ³⁰¹

Reálná spolupráce s ČSOP fungovala u 1/2 skupin a 1/3 narátorů byli členy této organizace. Čtyři narátoři měli současně členství v SSM, jeden organizoval činnost mimo struktury těchto organizací a tři po odchodu z vysoké školy se stali členy ČSOP. Byly různé důvody aktivistů hnutí Brontosaurus, proč využívali možnosti spolupráce s ČSOP:

- ČSOP znalo místní problematiku lépe než Brontosauři a tudíž byli schopni dávat náměty a také byli lépe odborně vybaveni.
- Systém svazáckého hospodaření nebyl nastavený na pohyb větších finančních prostředků, které se musely vždy do konce roku vyčerpat. Kromě toho, skupiny, které neměly vytvořeny vlastní podúčet u nadřazeného svazáckého orgánu, kterým byl většinou okres, nemohly s penězi volně nakládat, ale musely žádat o jejich uvolňování a také nemusely vůbec dostat zpět vše, co do společné okresní pokladny vložily.
- Věkové důvody.

A byly také různé příčiny, proč ke spolupráci s ČSOP, či přechodu do něj nedocházelo:

- SSM občas akce hnutí Brontosaurus v nějaké finanční výši dotovalo, poskytovalo zázemí atd.
- Činnost ČSOP byla naopak založena na tom, že si každá skupina na sebe musela vydělat a to mohlo být pro některé skupiny svazujícím v jejich svobodném plánování akcí.
- ČSOP měl činnost nastavenou jinak a zaměřoval se na „čistou“, konzervativní ochranu přírody, proti čemuž se také někteří aktivisté hnutí Brontosaurus ostře stavěli.
- Místní skupiny ČSOP a hnutí Brontosaurus se někdy navzájem vnímaly jako konkurence.

300 Rozhovor s Petrem Pakostou dne 24. 9. 2015 v Hoře Svaté Kateřiny.

301 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

- U některých členů ČSOP byla zřejmě z historických příčin, týkajících se boje Svazu pro ochranu přírody a krajiny TIS o přežití a po jeho zrušení uměle vytvořeného ČSOP, silně zakořeněna jakási averze k SSM, a tím současně k hnutí Brontosaurus, coby předvoji KSČ.

Závěrem lze ale říci, že spolupráce s ČSOP byla velmi důležitá a pro hnutí Brontosaurus obohacující. Mohla k tomu i svým dílem také přispět „Dohoda mezi ČÚV SSM a ÚV ČSOP o společném postupu při výchově mladé generace k tvorbě a ochraně životního prostředí“ ze dne 23. července 1985.

„Řekl bych, že ČSOP pro nás byla příliš kamenná organizace. Ale v Mostě dělala předsedkyni OV ČSOP nějaká Eva Janečková, tak s tou jsme dost spolupracovali.“³⁰²

„My jsme v Přerově docela dost spolupracovali s ČSOP ale byla to spíše výjimka. Ředitel muzea v Přerově Lád'a Foukal, byl zároveň předseda ČSOP a Brontosauři opravovali hrad Helfštýn. Takže ta propojenost tam byla poměrně jasná, tam v zásadě to bylo zajímavé i finančně, protože ČSOP mělo určitou mzdu za práci na Helfštýně, zatímco SSM mělo jinou, tak že my jsme potom dělali ty akce SSM pod ČSOP, abychom z toho měli více peněz na činnost. Takže tam byla exkluzivní spolupráce a dokonce jsme dostali nabídku, jestli nechceme pomoci na takových a takových lokalitách, protože tam jsme se znali a spolupracovali jsme.“³⁰³

„Úvahy o ČSOP de-facto zanikly ve stádiu zrodu. My jsme si tak lehce zjišťovali, co je ČSOP, o čem to je a zjistili jsme, že to je také „socialistická struktura“, a že co bychom jiného u nich našli. My jsme byli spíše, řekněme, nadšený dav, který byl ochotný udělat kus práce, když bylo zapotřebí, než sofistikovaní vědci, kteří by hlídali, jestli ta pampeliška vyrostla na správném místě a správně. Co se týká té odborné náplně, tak jako v tomto směru jsme byli pozadu. My jsme byli spíše ten populár. Čili více ta práce s lidmi a ta příroda tomu tvořila zázemí.“³⁰⁴

302 Rozhovor s Miroslavem Brožíkem ze dne 3. 9. 2015 v Praze.

303 Rozhovor s Romanem Hakenem ze dne 3. 4. 2015 v Praze.

304 Rozhovor s Petrem Trněným ze dne 2. 11. 2015 v Praze.

Zkušenosti v oblasti spolupráce s národními výbory uvedla 1/3 aktivistů, což nebylo až tak mnoho, vzhledem k činnostem, které byly v místech skupinami hnutí Brontosaurus organizovány. Vysvětlením je to, že tyto kontakty a případné spojené formality vyřizovaly organizace, pro které skupiny práci vykonávaly. Příslušnými partnery pro hnutí Brontosaurus byly Odbory kultury okresních národních výborů, které byly výkonnými orgány státní ochrany přírody v okrese, protože byly kompetentními k projednávání a spolurozhodování o většině zásahů do přírody a krajiny v okrese a měly usměrňovat činnost dobrovolného aktivu státní ochrany přírody, kam patřily i organizace Národní fronty. Úloha místních národních výborů spočívala především v působení na občany, aby dodržovali zásady ochrany přírody a životního prostředí. Aktivisté měli více a lepších zkušeností s místními národními výbory, kde kontakty byly více neformální, dozvídali se o problémech životního prostředí v místě a v nejednom případě pomohli.

„Když se prach usadil a v těch osmdesátých letech se začalo trošičku rozjasňovat, tak si myslím, že ta spolupráce s národními výbory byla dobrá. Majáles, lesy, atd. „Ano, budete dělat!“³⁰⁵

„Spolupracovali jsme s NV na Praze 6 a podnikem SLZ na Praze 6 – v obou případech jsme byli vnímáni jako nutné zlo – orgány a podniky byly politicky dotlačeny, aby nám vyšly vstříc = dali stromečky a nářadí, přistavili valníky nebo auta na odpad,“³⁰⁶

„Na Lukovském Národním výboru jsme samozřejmě byli, vždycky nám všechno ústně povolili, písemný záznam asi se nedělal, na Valašsku se to takhle nedělalo (smích).“³⁰⁷

„Spolupráce s národními výbory spíše ne, když tak maximálně s těmi obecními v těch místech, kde jsme měli přímo tu lokalitu, kde jsme dělali. Protože oni byli zase rádi – objevili se mladí lidé, nebyla v tom žádná politika, bylo to prostě lidské, že je fajn, že se také někdo stará o jejich okolí a něco tam zušlechťuje.“³⁰⁸

305 Rozhovor s Miroslavem Brožíkem ze dne 3. 9. 2015 v Praze.

306 Písemné vypracování otázek Tomášem Dostálem dne 20. 10. 2015 v Praze.

307 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

308 Rozhovor s Romanem Hakenem ze dne 3. 4. 2015 v Praze.

„Na těch národních výborech, ne všude samozřejmě, ale často jsme našli lidi, kteří nejenom, že nám fandili, ale oni nám i hledali možnosti, jak tam u nich něco takového udělat! Jó, není to tak, že všichni ti lidé na národních výborech byli zaťatý – vůbec ne! Tam byla i řada lidí, kteří byli vstřícní, byli ochotní naslouchat, zaujalo je to, a řekli: „No jo, my tady máme takovýhle problém“, jo? A to prostě byla věc pro nás velmi příznivá, - že jsme měly partnery. A když jsme dělaly nějakou tu besedu, i na vesnici jsme je dělali, prostě v hospodě, tak tam byly velmi zajímavé diskuze. Oni ti lidé, když si dali pár piv, tak byli takoví rozjetí, a samozřejmě je zajímalo to, co se děje u nich - doma. Takové nějaké celospolečenské problémy, to je netankovalo. Z toho se třeba i narodily takové záležitosti, že jsme se snažili té obci pomoci vyřešit třeba jejich problém s odpady. Dnes už to tak není, ale v té době prostě pomalu kolem každé vesnice bylo spousta nepořádků. Ne, že bysme to tam šli za ně uklízet, ale prostě jsme tam daly dohromady partu právě díky tomu národnímu výboru a ten národní výbor byl schopen sehnat i nějakou korunu a prostě ty skládky se snažili likvidovat a dát tomu nějaký řád, což v té době prostě nebylo.“³⁰⁹

„Byl jsem asi deset let člen Komise životního prostředí Národního výboru hlavního města Prahy, kde se daly blokovat různé zásahy do zeleně a nesmyslné aktivity v územním plánu ale jenom v omezené míře. V té komisi se vymýšlela spousta zajímavých věcí a dost často, tak jak komise formulovala nějaké stanovisko tak to skončilo na tom, kdy předseda, což byl Jan Škoda za socialisty pravil, že ano, že to půjde projednat se Štafou, což byl primátor, přišel potom a na další schůzi říkal: „Tak jsem byl za primátorem, předložil jsem mu to, pak jsem tam byl ještě jednou a rozhodnutí je takové. Buďto se to bude realizovat, nebo to bude tak jak jsme navrhovali, anebo to bude, jak bylo původně navrhováno, protože soudruh Kapek si to přeje tak.“ (smích) Takže tam byly naprosto jasné ty bariéry, ale postupně se to měnilo.“³¹⁰

Spolupráce s dalšími subjekty vycházela především ze dvou nejrozšířenějších pracovních aktivit, a proto partnery skupin byly nejčastěji Krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody a Státní lesy. Dále pak následovaly spolupráce, při kterých byli například partnery: trampové, Společenské organizace Národní fronty – Český myslivecký svaz a Český zahrádkářský svaz, Turistické oddíly mládeže (organizované pod Svazarmem), národní

309 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

310 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

podnik Sady lesy zahradnictví, školy, místní podniky, Ústavy akademie věd, Botanická zahrada, Krkonošský národní park, spolupráce se zpravodaji a konzervátory Státní ochrany přírody, spolupráce se Slovenským svazem ochrany přírody a krajiny, atd. Ke spolupráci skupin s různými subjekty docházelo poměrně pravidelně, protože bývala zdrojem příjmů, poznání, zkušeností, informací a také námětů na nové akce.

„Když jsme začali s Pepíkem Ferencem a pak s dalšími, tak to bylo hodně spontánní. Samozřejmě jsme tam museli najít nějaké kolegy, takže největší spolupráce, teď mluvím o roce 1977 – 1978, byla s trempy, protože naši kamarádi měli sruby, kde se dalo spát, domluvili nám třeba brigádu, takže to byl ten úplný začátek. Potom jsme začali spolupracovat se Státním ústavem památkové péče a ochrany přírody, tam jsme našli kamaráda Honzu Baltuse, takže přes něho jsme se napojili na památky v Jihomoravském kraji. Takže všechno to bylo ale na kamarádské bázi, všechno to byli naši kamarádi. A takovou zásadní spoluprací bylo, když jsme se dostali v Brně na Geografický ústav akademie věd a byla tam skupina perfektních lidí a my jsme hodně spolupracovali s Tondou Bůčkem, který k nám nejdříve chodil na přednášky, a pak jsme společně zorganizovali akci Dno.“³¹¹

„Se Slovenským svazem ochránců přírody a krajiny, jsme v Praze nachystali besedu o Gabčíkovu-Nagymaros. Byli jsme ještě v kontaktu s odborníky na životní prostředí, kteří byli sdružení v biologické sekci Biologické společnosti ČSAV. To byli lidé, jako třeba Josef Vavroušek, Ivan Dejmal, Bedřich Moldán. Byl to pro nás zdroj lektorů na ty naše besedy, zdroj materiálů, informací, protože oni potom vydávali takové vlastně tak trochu samizdaty - tehdy vznikla „Zpráva o stavu životního prostředí Československa.“³¹²

„Co nám fungovalo, tak to byla spolupráce se Státní ochranou přírody, jako zpravodajové a konzervátoři, což bohužel mělo smutný konec v novém režimu, protože Státní ochrana přírody byla zrušena a od roku 1991 neexistuje. Předtím fungovala jako hlídač různých neřestí jako kácení stromů, alejí a podobně, takže to byla spolupráce brontosaura a Státní ochrany přírody tady v Litvínově byla určitě velice těsná. Mapování výskytu netopýrů atd.“³¹³

311 Rozhovor s Janou Kalnou-nyní Krutilovou dne 4. 2. 2015 v Brně.

312 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

313 Rozhovor s Petrem Pakostou dne 24. 9. 2015 v Hoře Svaté Kateřiny.

5/2 Jaký jste měl přehled o aktivitě hnutí Brontosaurus v jednotlivých krajích?

Kontakty na aktivní centra?

Největší přehled o aktivitě hnutí Brontosaurus v jiných krajích, tak i kontakty na aktivní centra měli členové Ústřední komise Brontosaurus, kterých byla mezi dotazovanými narátory celkem 1/3. Částečný přehled, který si aktivisté téměř pravidelně vytvářeli na základě osobních kontaktů s brontosaury a to alespoň ve dvou krajích, tím prokázala 1/2 narátorů. Nejčastěji jmenovaným bylo Brno (4 případy), následovaly Pardubice (3 případy), Praha (3 případy) a Severní Čechy (3 případy), České Budějovice, Ostrava a Plzeň. Minimální přehled mělo pět narátorů. Jako zdroj informací byla uváděna jak osobní, tak hromadná organizovaná setkání aktivistů hnutí Brontosaurus a také informace získané z článků v *Mladém světě* a rubriky Zápisník Brontosaura. Jediným z aktivistů cíleně mapujících ohniska hnutí Brontosaurus byla Šimona Bouzková, která měla zpracovanou mapu republiky s vyznačením aktivních skupin hnutí Brontosaurus. Druhým podobným nadšencem byl také člen Ústřední komise Brontosaurus Jiří Dražil.

„Mě tohle bavilo. Já jsem si vypisoval z inzerce brontosauřích táborů, vypisoval jsem si tábory, dělal si mapky, kde ty tábory byly, adresáře vedoucích jsem si vytvářel. Jeden rok jsem třeba měl evidovaných 400 táborů hnutí Brontosaurus. Mezi nimi byly i takové, které neměly inzerci, o kterých jsem se dozvěděl, protože těch inzerovaných bylo asi 200.“³¹⁴

„Brno bylo vždy velmi kompaktní – všichni o sobě věděli, nejsilnější ale asi byli kluci z VUT v Brně, Praha měla center víc. (Přírodovědecká fakulta UK, FEL ČVUT, skupiny na Praze 1, Praze 7, Praze 10.) Protože to byly v podstatě dvě největší skupiny, nejsilnější, tak ty prostě vymýšlely a potom ostatním diktovaly co a jak. Například jsme vymysleli zkoušky - certifikát na tábory...“³¹⁵

„Mám za pocit, že v Brně to vždycky fungovalo jako více dohromady, byla tam nějaká větší koheze mezi těmi lidmi a asi na velikost toho místa, množství obyvatel, tak to tam bylo silnější početně. Brňáci byli sebranější skupina. Výrazné osobnosti byly Jirka Bělohoubek, Jirka Sláma, Igor Forgáč, Tomáš Havlíček, Jana Kalná, bratři Tomkovi. V rámci Prahy, přece

314 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

315 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

*jenom těch part bylo více. V Praze byla nějaká městská parta brontíků, pak bylo něco na zemědělce třeba, my jsme měli tedy tu univerzitní skupinu. V Praze se mi vybaví spousta jmen z té univerzitní skupiny, pak se mi samozřejmě vybaví Pepa Marek, Tomáš Zídek z Prahy 10, na sedmičce Rýša Medál, který je dneska na Slovensku, na Praze 10 Katka Marková.*³¹⁶

*„Ty lidi, které jsme už v té době, do toho roku 1978, měli po republice vyškolený, tak už zakládali svoje, centra, jo? To bylo Uherské Hradiště, Bílovec na severní Moravě, tam se narodila velká parta, v Brně kolem Jany Kalné, to byla vynikající organizátorka, skvělá, chytrá, ženská. Ona tam vlastně v Brně založila tu tradici. Vyškolila tam docela pár lidí, to byl Tomáš Havlíček, posléze Jirka Dražil a ta jeho parta, oni jsou aktivní dodnes. V Olomouci, kde bylo další takové centrum, na přírodovědecké fakultě to dělali velmi kvalifikovaně. Tak tam to bylo pořád pod tím svazáckým, ale v tom Brně se to podařilo taky jako trochu utrhnout a dělali to podobně jako my. To znamená, že vlastně část těch aktivit šla přes Český svaz ochránců přírody a část byla pod SSM. V Praze, to bylo v té době takové roztržité. Ale vykrytalizovalo se to potom, na té vodárenské věži vzniklo takové centrum, které se také trochu utrhlo od těch svazáků, ti mládenci, kteří to dělali, tak prošli taky našimi tábory. V Plzni to bylo vysloveně pod Krajským výborem svazu mládeže a tam se dělaly akce trochu jiného typu. Tam se dělaly takové budovatelské, tam v Českém údolí vybudovali ten slavný „Areál mládeže“, kolem toho bylo prostě furt co dělat, to byla jejich taková nejslavnější budovatelská akce, ale to bylo poplatný skutečně tomu, že to řídili lidé z toho svazu mládeže. Jinak velice dobrý, ale s odchodem těch lidí z vysoké školy to tam skončilo, to bylo i v Budějovicích - Martina a Jana Práškoví, začali někdy tak v r. 1979 nebo 1980. Ty byly zlatý. Oni z těch jižních Čech tam byla potom dobrá parta. Ty Budějovice tíhly hodně k nám, tam jsme měli z těch Jižních Čech poměrně hodně lidí pořád na těch akcích. V Severních Čechách se to začalo hýbat později, vznikla tam zejména v Litvínově velice dobrá parta, taky Most, a z Liberecka hodně jezdili. Oni vlastně byli z Liberecka a poznali se na našich akcích. Tak vznikly vlastně dvě party. Jedna kolem Ludvíka a jedna kolem Kolomba. Takže, to byly vždycky takové partičky lidí, které se vlastně seznámili na víkendových akcích nebo na táborech a zjistili, že jsou skoro sousedi.*³¹⁷

316 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

317 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

„Já si myslím, že přehled jsme měli celkem slušný, protože jsme se snažili o to mít ty kontakty navázané. Zvláště v tom roce 1989, kdy se připravoval ten Vimperk. To setkání bylo každý rok buď v Prachaticích, nebo ve Vimperku, pokud si vzpomínám, nikdy jsem tam nebyla, byla to taková svazácká ožírka a družba, ale v roce 1989 se SSM rozhodlo, že ho zorganizuje Brontosaurus - tedy program, protože to jsme potřebovali, aby se do toho zapojilo co nejvíce lidí. Věděla jsem, jaký program bude a jaké informace asi proběhnou – jiný zdroj nebyl, mohl to vlastně být jeden z mála oficiálních zdrojů informací o životním prostředí. Tak jsme vlastně kontaktovali, koho mohli.“³¹⁸

„S ostatními brontíky jsme se vidali třeba při jarním setkání hnutí Brontosaurus v Pardubicích včele s Jirkou Jiránekem. Tam jsem poznala další členy, s některými jsme se pak dále kamarádili, věděla jsem, že VIP táborem je tábor ve Zvířeticích, to byla pro nás ikona, stejně tak Jirka Jiránek.“³¹⁹

„Když někdo prostě zjistil, tyhle dělají dobrý akce, jel tam, navázal se vztah. Např. zámek Kynžvart. My jsme tam začínali jezdit a pak tam začali jezdit ty další skupiny a podobně. Ale že by existoval nějaký adresář, nějaká síť, nebo něco podobného alespoň z mého pohledu na tom začátku ne. Jedna z těch věcí, která potom jakoby propojovala, řekněme od toho roku 1988 přes různé časopisy, nejenom přes Kruh, se ty informace začaly poměrně sdílet.“³²⁰

„O aktivitě hnutí Brontosaurus v jiných krajích jsme měli přehled z pražských setkání vedoucích hnutí Brontosaurus, kam jsem jezdil já osobně. Pokud si vzpomínám, většinou tato celorepubliková setkání vedl Jirka Kulich, kterého považují za reprezentativní osobu celého hnutí v době mého působení, tzn. v 80. letech.“³²¹

Nedostatky v aktuální informovanosti nebyly vždy odrazem malé aktivity či zvědavosti narátorů. Příčinou byla absence fungujících struktur – svazácké nefungovaly, přes které by se vše potřebné z Ústřední komise Brontosaurus, dostávalo ke skupinám. Byla to tedy hlavně

318 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

319 Písemné vypracování otázek Alenou Braunovou dne 9. 7. 2015 v Borové Ladě.

320 Rozhovor s Romanem Kamarýtem ze dne 14. 11. 2014 a 12. 12. 2014 v Kostelci u Křížků.

321 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstiši.

vzájemná komunikace center hnutí Brontosaurus, kdy se zjišťovalo, co kdo dělá, v čem je silný a čím může přispět k nějakým dalším aktivitám. Někdo byl schopný dodat materiály například o tom, jak vypadá znečištěné ovzduší a ty se potom šířily dál osobními kontakty.

5/3 Jak bylo v tomto nápomocné ústředí SSM? (Ústřední komise)

Nápomoc Ústřední komise Brontosaurus skupinám hnutí Brontosaurus o aktivitě hnutí Brontosaurus v jednotlivých krajích, včetně kontaktů na aktivní centra, byla vnímána většinou narátorů spíše kladně. Byli to ti aktivisté, kteří měli informace o tom, jakým způsobem komise pracuje a jaké jsou její reálné možnosti v oblasti komunikace s hnutím. Český ÚV SSM postupoval dolů po linii SSM to, co považoval za vhodné, a to se nejčastěji omezovalo na metodické materiály. Český ÚV SSM byl tedy spokojený, že má prostřednictvím Ústřední komise Brontosaurus přehled o aktuálním dění v hnutí ale nebylo nijak nápomocné a motivované, aby se informace z jednání komise dostávaly do skupin na okrese. Tento nedostatek se Ústřední komise Brontosaurus snažila ve druhé polovině 80. let například řešit pořádáním několikadenních seminářů. Byly také názory, že Ústřední komise Brontosaurus nedělala nic a informace o jejích aktivitách nebyly. Není to tak úplně pravda - občas se vyskytovaly informace o činnosti Ústřední komise v Zápisníku Brontosaura v *Mladém světě*. Z druhé strany členové Ústřední komise Brontosaurus se museli řídit odpovídající autocenzurou, že nebyli v některých případech tak aktivní, aby aparát Českého ÚV SSM byl informován o všech diskutovaných záležitostech. Názory a odpovědi narátorů na postavenou otázku se zjevně lišily v závislosti na období, ve kterém si tyto názory vybudovali a jak dalece s hnutím Brontosaurus dále komunikovali.

„Moje zkušenost, nebo moje pocity jsou spíš v tom, že to byla formalita, od které jsme jako pozitivní brali to, že udělala ten ochranný štít nad hnutím Brontosaura, ale jinak spíš sbírala fakta, informace, které nějak zpracovala a prezentovala to jako podíl SSM na práci, budování a ochraně vlasti. Když to řeknu v takové nadsázce.“³²²

„Nápomoc ústředí SSM (Ústřední komise) byla nulová – byli rádi, že vůbec něco existuje a je možné to vykázat.“³²³

322 Rozhovor s Karlem Drhovským dne 22. 8. 2014 v Plzni.

323 Písemné vypracování otázek Františkem Königem dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě.

„Ústřední komise vůbec, to byla osobní báze. Prostě jsme se potkávali, někdo nám dal doporučení, nebo třeba když potom začaly Prázdniny s Brontosaurem, tak jsme vlastně, ta naše skupina s Lubošem Beniakem z Mladého světa, dělali setkání vedoucích Prázdnin s Brontosaurem z celé republiky. Takže nějaký systém SSM nám v tomhle vůbec nepomáhal. Osobní vztahy a osobní doporučení.“³²⁴

„Ústřední komise samozřejmě byl nějaký orgán, hypotetický, kde se scházeli ti, kteří byli ochotní se scházet z nějakých těch center a něco domlouvat. Ale sama o sobě určitě měla význam k některým akcím. Třeba k tomu Vimperku, k nějakým těm snahám tomu Brontosaurovi pomoci ze shora.“³²⁵

„Žádné informace po linii aparátu nefungovaly, pokud já si pamatuji. (smích)“³²⁶

„O naší činnosti z ústředí asi hodně věděla a na celorepublikové úrovni nám „kryla záda“ (myslím, že skvěle) tajemnice Ústřední komise Jitka Hlaváčková.“³²⁷

„Vzpomínám si na jednu akci, kdy ústředí bylo nápomocno. Vymysleli jsme kdysi na nějaké akci v Brně, že by bylo dobré podpořit aktivity v Bílých Karpatech formou organizováním „Brontosauří loterie“. Zašli jsme s tím na Český ÚV SSM, tam se to líbilo, takže sami aktivně celý systém vydání a distribuce Brontosauřích losů zorganizovali.“³²⁸

5/4 Existovala spolupráce s obdobnými mládežnickými hnutími, organizacemi ze zahraničí?

Touto spoluprací se na různé úrovni zabývalo 7 skupin. Těmi, kteří této oblasti věnovali dlouholetý zájem, byli Jan Baltus a Šimona Bouzková.

Již v roce 1973 byl Jan Baltus osloven svazáckými funkcionáři, že v jejich programu je pořádání mezinárodních táborů, mládežnických setkání, že hledají nějakou nepolitickou, ale přítom

324 Rozhovor s Janou Kalnou-nyní Krutilovou dne 4. 2. 2015 v Brně.

325 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

326 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

327 Písemné vypracování otázek Tomášem Havlíčkem dne 29. 9. 2015 v Brně.

328 Písemné vypracování otázek Tomášem Zídkem dne 29. 9. 2015.

zajímavou náplň pro tábory - životní prostředí se zdálo jako neutrální a zda by byl schopen zorganizovat takovou akci jako Mezinárodní „budovatelský“ tábor. Jeho první proběhl již v roce 1974 (poslední v roce 1985). *„Tím jsem naskočil vlastně do jiného rychlíku, který vyjížděl ze stanice Brontosaurus, ale končil někde, já nevím - v Indii. Když jsme potom vyjeli i ven pracovat, tak jsme byli se ženou Marií v Indii, nebo Nepálu i ve Španělsku, za své přes SSM a CKM, tak jsme vyhledávali projekty, kde jsem se hodně naučil. Šokem. Byl to indický tábor, který organizoval jeden ze synů paní Ghándiové - Rádživ a byla tehdy doba, kdy chtěli Indii přiblížit západu, což se jim podařilo. Pracovali jsme tam v kolonii chudých lidí. Organizace základní zdravotní péče, jak udržet ty děcka při životě – stravou a ošetřením. No, a když jsme se vrátili, tak jsme zjistili, že to tady lidi strašně zajímá, že nejsem sám, kdo se těšil na Indii, ale pak byl v šoku.“*³²⁹

Janu Baltusovi se v roce 1975 naskytla možnost účastnit se Generálního shromáždění IYF v Norsku, „Ty poslyš, tady je pozvánka na nějaký takové divné zasedání, budou tam také ekologové, on na to nikdo nechce jet, protože tam je daný program. Zajímalo by tě to?“, kde získal informace o zapojení mládeže do ochrany životního prostředí v západních zemích. Od té doby byl s IYF v kontaktu. Díky těmto zkušenostem pořádal poutavé přednášky, na které byl zván, zarámoval tisíce diapozitivů, uměl vést diskuse a podával důkazy o tom, co je skutečná snaha zlepšit životní prostředí.

V roce 1982 dostala Šimona Bouzková devizový příslib a vyjela na svůj první zahraniční tábor do Holandska. Stále se zvali nějakí lidé na tábory a v průběhu dalších let Šimona Bouzková poznala většinu mládežnických organizací v západní Evropě. Například v EYFA byla Šimona Bouzková jako zcela právoplatný člen a pomáhala této organizaci doplnit další členy z východní Evropy. Ti měli potom také plnoprávné postavení, což bylo velmi výjimečné i na západě. ÚV SSM ale schválil přistoupení k EYFA až v roce 1989. *„Bylo tedy zajímavé vidět, jakým způsobem fungují tábory na tom západě, což normálně nešlo, protože nikoho nepouštěli, že jo, přes všechny žádosti. A pak najednou na jaře v r. 1988 mě SSM zase pustilo na setkání EYFA - nizozemská „Evropská mládežnická organizace pro les“ a ta vlastně už začala fungovat jako spolupráce, která byla v západní i východní Evropě. Už vlastně začala fungovat jakoby koordinace celé Evropy, nikoli jenom toho západu.“*³³⁰

329 Rozhovor s Janem Baltusem ze dne 18. 2. 2015 v Brně.

330 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

Spolupráce s organizacemi východního bloku začala v letech 1985/1986. Mezi nejzajímavější patřil Polski klub ekologicky - PKE v Krakově, v Maďarsku měli ELTE klub v Budapešti - něco podobného Brontosaurusu pod jejich mládežnickou organizací KISZ. Třetí organizací byl Brontosaurus UK Praha a tak vznikla Greenway, společenství ochránářských organizací ve východní Evropě, která fungovala několik let. Na prvním setkání byl Brontosaurus, PKE a Strom života. „*Spolupráce se Stromem života nějakým způsobem běžela, i když ne úplně úzká kolikrát, ale měli jsme i zasedání na Slovensku společně se Stromem života.*“³³¹

Účast východních Němců bývala nejistá, protože je buď pouštěli, nebo ne. Aktivisté v NDR patřili k protestantské mládeži, objevovali se jen někdy a nakonec se ukázalo, že jeden z nich byl agent Stasi. Další zajímavé organizace, s nimiž fungovala spolupráce, byly z Lotyšska a Estonska.

„*Na těchto setkáních přísná kontrola a přísný dohled. Což nás hodně překvapilo, že se báli asi více té spolupráce těch východních zemí, než s tím západem, protože zřejmě tam byla mnohem menší kontrola, protože ty hranice byly propustné, takže se dalo mnohem lépe jezdit a také pánbů ví, co se stane, když ti sověti přijedou a budou se snažit tady něco organizovat, že jo. Ale asi to opravdu pro ten stát bylo mnohem divočejší.*“³³²

Koncem 80. let se začínají dělat Ekotópie (Ideologický směr, ve kterém jde o vytvoření naprostého souladu člověka s přírodou bez potřebných technických vymožeností a vědeckých pokroků), tábory, které probíhaly různě na západní i na té východní straně. Byly v Estonsku, Maďarsku, Německu a dělaly se s nimi autobusové trasy, cyklotrasy a cyklo-výlety po Evropě.

„*Takže to bylo asi první, kdy to nebyla spolupráce těch pár nebohých východňáků s tím západem, ale najednou se ta organizace vlastně otevřela a přidala si tam ten východ přesto, že ta železná opona stále fungovala a během toho se rozpadla.*“³³³

V roce 1987 dostala Šimona s Jirkou Kulichem první šanci na pořádání mezinárodního tábora.

331 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

332 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

333 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

Pořádali ho v Pieninském národním parku za Tatrami na Slovensku a dorazili na něj 4 zahraniční účastníci. Druhý tábor dělala Šimona v roce následujícím s Květou Lipnickou na Jizerce v Jizerských horách, kde se sázely stromky. Poslední tábor byl na Šumavě v roce 1989. Všechny tři byly organizovány jako normální tábory hnutí Brontosaurus. „Pro mě samotnou to bylo velmi zajímavé právě v tom, že jsem poznala jako jednak na tom východě, že se moc nelišíme v té charakteristice toho chování na rozdíl od té západní společnosti, kde ti lidé opravdu stáli úplně jinak a prostě žili jiným způsobem. Hodně se to potom projevilo na tom posledním mezinárodním táboře, který jsem organizovala, kde jsme měli poměrně dost západáků a ti se potom vzbouřili, že to je příliš diktátorské a že se jim to nelíbí, že tam není žádná diskuse a že to prostě není tak, jak by si to oni představovali a část jich odjela, část to přežila, že to je příliš fyzicky náročné.“³³⁴

„To bylo na té Šumavě pro řadu lidí ze zahraničí velmi překvapivé, že tady existuje takovéhle rozsáhlé, ochranářské hnutí. Takže, ta klíčová postava byla skutečně Šimona, ta dala dohromady spoustu věcí, bez ní by se to asi tak dobře nepovedlo, ta spolupráce.“³³⁵

„No, já se přiznám, že když už potom to vlastně jakoby končilo, tak jsem byl v létě roku 1989 účastníkem jakéhosi výletu do západního Německa, kde s námi jela nějaká členka ÚV SSM. Potom já a nedávno náš zesnulý kamarád Milan Machač a tam vlastně cílem toho „výletu“ byl kontakt přímo s nějakou mládežnickou organizací. Čili, zřejmě to fungovalo tak, že hoši z Prahy měli ty kontakty se západním, případně i východním světem asi dobře rozjeté, ale my tady na té ostravské vesnici jsme se to více méně nedozvěděli. Ale dělali jsme nějaké mezinárodní tábory asi 2-3 roky po roce 1989, právě s těmi německými partnery.“³³⁶

„Pro nás obyčejné smrtelníky byl partnerem jen Strom života ze Slovenska. Někteří (Šimona Bouzková) i díky své jazykové vybavenosti asi věděli víc. Až v roce 1989 Šimona uspořádala nezapomenutelný třítýdenní zájezd do Skandinávie po nevládních ekologických organizacích. Ještě jsme nevěděli/nedoufali, že se režim zanedlouho zhroutí, ale program nám ukázal občanskou společnost venku. Šimono, děkuji mnohokrát i teď, vzpomínám!“³³⁷

334 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

335 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

336 Rozhovor s Daliborem Bednářem dne 8. 6. 2015 v Ostravě.

337 Písemné vypracování otázek Tomášem Havlíčkem dne 29. 9. 2015 v Brně.

„Startovacím impulsem pro mezinárodní pro mě byla Ecotopia v Maďarské Pustě. Skvělá zkušenost. Mimo jiné tam byly i lidé z různých organizací jako Friends of Earth a tak. Poklábosili jsme, domluvili se, že mi budou posílat zpravodaj a materiály a tak. Byly to takové ty nadšenecké vysokoškolské environmentální organizace. Ale občas se tam objevovaly zajímavé příspěvky a tak. Dnes by se řeklo NGO. Ale my jsme tím byli děsně nadšení (a zjistil jsem, že po osmi letech studia angličtiny se nedomluvíme ☺). To byla taková ta neformální rovina – a pokud jde o odbornou úroveň, tak spíš populárně vědecká (i když tenkrát jsme si mysleli, jak je to špičkové a „in“). Nicméně díky tomu jsem se dostal do „Domečku nad Vltavou“, kde už seděli „prohnilí“ lidé z aparátu SSM, jako byla Šimona Bouzková a přes ně jsem se dostal k profesionálním pracovištím, jako byla střediska ekologické výchovy v UK (United Kingdom), nebo formálními strukturám a výzkumným pracovištím jako byla např. Lomonosova univerzita v Moskvě. Ty ruské organizace byly zážitek pro bohy.“³³⁸

„My jsme až do roku 1985 žádné zahraniční kontakty oficiálně neměli. V roce 1985 se na nás obrátilo KV SSM v Brně, že mají uzavřenu družbu s Bayerische Jugend Bund a je tam aktivní skupina Jugend Naturschutz Bundu a že přijedou na Moravu a chtějí i do přírody, jestli bychom se ujali role hostitelů. Tak se i stalo a 20 ti mladým Němcům jsme týden ukazovali krásy našeho kraje, historii, přírodu i zvyky a hlavně se bavili o životě u nás a u nich. Pak opakovaně v letech 1986 a 1987 vyjeli recipročně 20 členné skupiny na obdobné poznání Bavorska.“³³⁹

„Pro mě příkladem je, že vlastně my jsme pod Brontosauřem dělali v roce 1989 v říjnu mezinárodní konferenci o ekologické výchově, kde na základě těchto kontaktů se nám podařilo do Československa, na Seči jsme tu akci měli, přivést asi z deseti až patnácti evropských zemí lidi, kteří tam dělali nějaké zajímavé projekty ekologické výchovy. Takže to ilustruje, že nějaké kontakty existovaly. Už to nebylo pod univerzitou. Já vím, že jsme to organizovali jako Brontosauři, že to byl Milan Caha, byl to Vlád'a Vrána, byl jsem to já a možná to bylo zastřešený z nějaké té party na tom Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody.“³⁴⁰

338 Písemné vypracování otázek Michalem Holoubkem dne 15. 11. 2015 v Brně.

339 Písemné vypracování otázek Jaroslavem Hrabcem dne 11. 6. 2015 ve Zlíně.

340 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

„Ano, spolupracovali jsme s obdobnou strukturou mladých ekologů v Moskvě, dokonce jsme organizovali společnou vědeckou konferenci o otázkách ochrany přírody. A my jsme našim šéfům říkali, že se musíme zabývat ekologií, protože se tím zabývají v Moskvě a přátelé v Rusku říkali totéž svým Komsomolcům, takže vše procházelo bez problémů. Ti z nás, kteří uměli anglicky, spolupracovali se zelenými v Dánsku, Švédsku a Norsku a dokonce se nám podařilo v létě 1989 zorganizovat zájezd Brontosaurů do těchto zemí. Vyřízení formalit však trvalo 1,5 roku.“³⁴¹

„Ač se to zdálo na tehdejší dobu nemyslitelné, podařilo se nám v létě roku 1984 domluvit pro celou naši skupinu zahraniční tábor v SRN v Brémách, kde jsme v rámci programu stavěli dětské hřiště a pomáhali s výchovou místních mladých nezaměstnaných v tzv. Lidice hausu. Po návratu jsme se rozhodli zkusit spojit brontosauří akce s těmi mezinárodními. To vedlo k tomu, že jsme od roku 1987 pořádali na zámku Veltrusy od jara do podzimu víkendové brigády, v létě pak až tři mezinárodní budovatelské tábory. Zde nám velmi pomohla paní Olga Kettnerová ze Střediska státní památkové péče a ochrany přírody pro Středočeský kraj. Ve finále navštívilo tyto tábory ročně přes 50 lidí - brigádníků z celého světa, kteří nám pomáhali opravovat zámek a zámecký park. V roce 1990 dokonce i za pomoci jednotky sovětské armády, která opravu parku dostala za trest, protože cestou odněkud někam zničila historický kostelík. Brontosaurus tam tehdy nabyl až absurdní roviny spolupráce západu s východem, kdy se na čištění zaneseného okružního zámeckého kanálu podíleli Brontosauři z Čech, Rudá armáda a pacifističtí voluntyři z Kanady, USA a Japonska (smích). Následující družba včetně mezinárodního fotbalového zápasu na vojenské základně v Milovicích už byla jiná kapitola“³⁴²

Spolupráce se západem probíhala ve dvou rovinách. Zpočátku to byly především osobní kontakty a ve druhé polovině 80. let se kromě pravidelných mezinárodních táborů, kam je možné zařadit i Zvířetice a Veltrusy, začaly zvyšovat počty organizovaných kontaktů zastřešených svazáckým aparátem (Vimperk), podniky, ústavy atd. Rok 1989 byl přelomový, kdy již poměrně hodně lidí vyjelo na zahraniční tábory, a navazovaly se další kontakty. Také „Setkání mládeže na Šumavě“ ve Vimperku v roce 1989, které bylo brontosauří, bylo

341 Písemné vypracování otázek Tomášem Zídkem dne 29. 9. 2015.

342 Rozhovor s Pavlem Burianem ze dne 30. 12. 2013 v Praze a písemné vypracování otázek dne 22. 10. 2015 v Praze.

výjimečné tím, že bylo pozváno mnoho účastníků ze zahraničí, a proto bylo mnohými aktivisty považováno za konec Brontosaurů v Čechách z obav, že vše skončí strašným průšvihem. Význam spolupráce se zahraničím spočíval v tom, že díky ní se Brontosaurus dostal k záležitostem, které již praktikovaly jiné organizace v Evropě (demonstrace, petice atd.). Díky tomu se ujasnilo, co by se asi mělo dělat a jakým způsobem, ale ještě to nešlo úplně realizovat.

5/5 Máte nějaké konkrétní zkušenosti pomoci anebo úmyslného poškozování vaší skupiny?

Zkušenosti s pomocí měla 1/3 skupin a nejčastěji se jednalo o pomoc ze strany funkcionářů svazáckého aparátu ale také pomoc rodiny, anebo lidí, kteří se skupinou přišli do kontaktu. K projevům úmyslného poškozování skupiny se vyjádřila 1/5 narátorů. Byla to jednání s cílem utlumit aktivitu skupin a to v jednotlivých případech – prostřednictvím samotných „účastníků“ akcí hnutí Brontosaurus, aparátu SSM nebo nepřetržitého dohledu STB. Více jak 1/2 narátorů neměla k uvedené otázce ani kladnou ani zápornou osobní zkušenost. Odpovědi narátorů ukázaly, že až na některé epizody a období v historii několika skupin, společnost a svazácký aparát přijímaly existenci hnutí Brontosaurus kladně, nebo mu alespoň nevytvářely překážky. A pokud ano, tak se s nimi aktivisté vyrovnali. Zkušenosti s vlivem stranického aparátu a STB na činnost skupin byla popsána výše.

„Řekl bych (možná naivně, že nám pomáhali všichni – na SSM, na městské komisi, nakonec i na OV KSČ. Pocit, že by nám někdo škodil, jsem nikdy neměl. Naopak nás několikrát podepřeli, když jsme si zcela zbytečně a hloupě naběhli na možný „politický malér“ ... triviální provokativní hesla na 1. Máje, byly to velmi nestandardní transparenty za životní prostředí (třeba heslo „nechci chrchlat“) do kterých pronikla i další lehce protestní témata.“³⁴³

„V letech 1980-1982 úmyslné přibrzdování („kdo nic nedělá, nic nezkazí“), později pomoc ze strany obvodního výboru SSM (finance, záštita nad akcemi, množení dokumentů). Prostě přesvědčit někoho aby udělal něco, co není nařizeno ze shora, něco co vyžaduje jeho podpis s razítkem, bylo v řadě případů nadlidský výkon a v řadě případů se to nepovedlo. Takže to,

343 Písemné vypracování otázek Tomášem Dostálem dne 20. 10. 2015 v Praze.

co se nepodařilo udělat na Praze 1, se už vůbec nepodařilo na Městském výboru SSM. ³⁴⁴

„Spousta lidí nám fandila. Jak na úřadech, tak obyčejní lidé samozřejmě, tak na těch lesích. Na těch lesích nám významně vycházeli vstříc.“ ³⁴⁵

„Bohužel nevím o tom, kdo nám kde držel palce, protože samozřejmě i mezi straníky - i mezi kovanými - byli čestní lidé. Také nevím, do jaké míry držel nade mnou ochrannou ruku můj táta, který byl ředitelem Stavoprojektu, což byla významná projekční organizace s celokrajskou působností. Doma mě sice vždy varoval (byl i doma ředitelem): Jirko pozor, děláš nebezpečnou věc! Nemysli si, že ti nahoře se před něčím zastaví! Tak nevím, kde kdy zasáhl a již se to nedozvím, ale vím, že mnoha lidem pomohl.“ ³⁴⁶

“Jednou se nám stalo, že dva z účastníků tábora kdesi oznámili, že se na našem táboře zpochybňovala “vedoucí úloha strany”. Celý problém byl ale ihned utlumen na obvodním výboru SSM.” ³⁴⁷

„Z krajského výboru SSM poslali na okresní výbor soudruha Snopka, dnešního poslance, a on přišel, měli jsme komisi, nás na komisi bylo 40, postavil se a řekl „Soudružky a soudruzi, já jsem tady proto, a proto jsem vás dostal na starost, abych vás tady zlikvidoval“. A skutečně, nějakou dobu se snažil nás zlikvidovat.“ ³⁴⁸

„Stalo se nám, že se nám ozvala paní ze Spořitelny, že jsme tam ještě nebyli žádat o dotaci a jestli teda budeme mít zájem (smích). Nebo různí lidé, kteří s námi někde byli, tak poslali korespondák nebo třeba přišli říct, že byli támhle a támhle, a tam by měli zájem o takovéhle věci. Nebo když jsme vymysleli, že bysme mohli udělat nějaké členské kartičky, tak najednou průmyslový tajemník přes učiliště z pražských tiskařských závodů zajistil, že učni udělali

344 Rozhovor s Pavlem Burianem ze dne 30. 12. 2013 v Praze a písemné vypracování otázek dne 22. 10. 2015 v Praze.

345 Rozhovor s Miroslavem Brožíkem ze dne 3. 9. 2015 v Praze.

346 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstiši.

347 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

348 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

návrh několika variant, ač jsme o to původně vůbec nežádali.“³⁴⁹

„No, jestli to bylo úmyslné poškozování, to nevím, ale v Lukově působil příslušník veřejné bezpečnosti, který dělal vedoucího okrsku, který byl hodně aktivní a nebyl možná intelektuálně příliš zdatný ale měl spadeno na písničkáře Pepu Nose, který na Lukově pořádal festivaly. Tam vystupovalo hodně muzikantů, zpěváků a dalších lidí, kteří nebyli příliš oblíbení u režimu, kteří zpívali písničky, které neprošly cenzurou a občas neoslavovaly socialismus. No, my jsme v r. 1983 Pepovi pomohli dělat pořadatelskou službu, aby nám tam lidi nerozebrali hrad a nepadali z hradeb a nic se nikomu nestalo, takže si nás spojil s touto protistátní činností, a když na místní Lukovské nástěnce svazu mládeže viděl naše fotky, kde jsme si hráli na středověk a šli jsme v oblecích z jutových pytlů, tak to považoval za propagaci Kukluxklanu a fotky zabavil ještě před plánovaným koncertem Pepy Nose. Rozehnal poslední turnus Prázdnin s Brontosaurem, naštěstí až těsně před koncem, předposlední den, takže měli účastníci veliký zážitek z policejní akce, při které byl doktor Kohoutek nařčen, že ničí hrad svými výkopy a dostal zákaz vstupu na hrad. Takže nastala potom veliká policejní akce ve spojení veřejné a státní bezpečnosti, při které nám zabavili ty fotky, potom adresáře účastníků toho posledního turnusu. Vedoucí toho turnusu dostali hlášku do školy, kde studovali, naštěstí všechno proběhlo dobře, tam se tomu zasmáli a měli jsme teda zákaz pracovat na Lukově. Pomohl nám potom tajemník Městského výboru SSM v Brně, který se mnou zajel do Lukova na Národní výbor, kde jsme situaci projednali, tam už se ten policejní pracovník otočil, a že nám chtěl pomoci, takže záležitost byla urovnána, ale už měl Lukov znamení, že tam se děje něco protistátního, a tak jsme potom měli obrovské množství zájemců o akce na Lukově.“³⁵⁰

„Pouze jsme byli sledováni, to jsme věděli určitě. Takže přímá kontrola, která měla nepřímé dozvuky na nějakém stranickém orgánu. Nebyly ale vyloženě negativní jevy jako zastavování práce, nebo omezování činnosti.“³⁵¹

6/1 Jaké místo zaujímala odbornost a profesionalita v činnosti vaší skupiny? (Zdroj informací o ekologii, vzdělávání a výchova nových vedoucích hnutí Brontosaurus atd.)

Odborný a profesionální přístup v činnosti skupin byl praktikován téměř 1/2 dotazovaných

349 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

350 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

351 Rozhovor s Petrem Pakostou dne 24. 9. 2015 v Hoře Svaté Kateřiny.

narátorů. Napomohla tomu skutečnost, že většinou byli tito aktivisté studenty a absolventy přírodovědných, zemědělských, lesnických fakult, pracovníci Krajských středisek státní památkové péče a ochrany přírody a Okresních hygienických stanic. Dávalo to dobrý předpoklad k systematickému sběru informací z oblasti ekologie, životního prostředí, ochrany památek atd. Tito aktivisté mívali zpravidla silné zázemí, s možností navázání kontaktů a spolupráce s různými odbornými pracovišti, včetně předávání získaných poznatků dál do skupiny. Aktivisté, kteří neměli ve skupině odborně vybavené jedince a nemohli uplatnit výše uvedený přístup, získávali odborné zkušenosti z míst mimo skupinu a z praxe. Nejčastějšími dalšími zdroji odborných informací (kromě odborností svých a odborníků kolegů) mimo SSM byly: pracovníci Krajských správ památkové péče a ochrany přírody, odborná pracoviště ČSAV, Státní lesy, Správy Chráněných krajinných oblastí, ČSOP, archeologická pracoviště, učitelé, hygienici, knížky, časopisy atd.

V oblasti vzdělávání a výchovy nových vedoucích hnutí Brontosaurus v rámci SSM bylo možné využít:

- kursy a školení (pořádané na různých stupních orgánů SSM) zaměřené na hospodaření, organizování hnutí Brontosaurus, tělovýchovně brannou činnost, tábornické školy, Prázdninová škola Lipnice, atd.
- Studijní tábory Brontosaurus ve Zvířeticích.

Vzdělávání v oblasti ekologické výchovy si ale zpravidla zajišťovaly, prostřednictvím odborníků, základní organizace SSM tj. skupiny hnutí Brontosaurus, sami. Komise tvorby a ochrany životního prostředí na všech úrovních, pokud dobře fungovaly, byly také dobrý informační zdroj.

Prvním aktivistou hnutí Brontosaurus, který se zabýval výchovou a vzděláváním účastníků akcí a adeptů na vedoucí, byl Jiří Jiránek. Ještě před rokem 1974 byl zábavní program po pracovní činnosti zaměřený na poznávání místní přírody a tomu se říkalo „Poznávka“. Různé formy osvěty a vzdělávání probíhaly stále. Adept, který měl zájem sám organizovat, musel zvládnout roční zapojení do akcí, kde se dozvídal potřebné a pracoval pod dohledem některého ze zkušených organizátorů, a také pilíře znalostí ve třech oblastech: základy ekologie, organizační záležitosti a hry. *„Ta hra musela vždy mít nějakou náplň, kromě těch nočních her, které byly vysloveně takové drsné (smích), tam to o „Poznávce“ žádné nebylo, tam to bylo skutečně o terénu, takže musel ten člověk nějaké takové hry připravit,*

zorganizovat. A když tohle všechno zvládnul, tak dostal veliký kulatý žlutý odznak – bez SSM (smích), no a byl na to pyšný. ³⁵²

V roce 1979 začali systematictěji proškolovat Brontosauři v Brně a v roce 1982 Brontosauři v Praze, kdy se začal uplatňovat jednotný systém vzdělávání vedoucích akcí hnutí Brontosaurus – Organizátor hnutí Brontosaurus a Instruktor hnutí Brontosaurus.

„Myslím, že hodně, protože jsme byli z přírodovědecké fakulty většina z nás byli různí biologové nebo geologové, nebo chemici a snažili jsme se dobrat nějakých informací v jakém stavu to životní prostředí je. ³⁵³

„Byla pro nás klíčová. Brali jsme to strašně vážně – cílem nebylo si hrát, ale pracovat a pomáhat.... ☺ ³⁵⁴

„My jsme se snažili získat znalosti o památkářině a archeologii. V těch archeologických vykopávkách s námi spolupracoval dr. Kohoutek a později i jeho žena Jana Langová, která je dodnes zaměstnána v oblastním muzeu, má své pracoviště archeologické na zámku v Malenovicích. Po stránce oprav zdí hradu Lukova tak tady byla garance ze strany Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody a vždycky se tam dělali kontrolní dny, kdy to nějaký památkář zkontroloval a řekl nám, co děláme špatně, co máme dělat jinak a co děláme dobře. ³⁵⁵

„Na úrovni organizace naprosto okrajová, nicméně na úrovni jednotlivých lidí jsme měli několik takových, kteří se těmto tématům věnovali (a věnují) profesně i po skončení školy. ³⁵⁶

“Žádná školení jsme neorganizovali, noví vedoucí byli vychováváni tak, že nejprve jezdili jako pomocníci se zkušenými vedoucími a až “uzráli”, dostali možnost vést akce sami. Někteří

352 Rozhovor s Jiřím Jiránkem ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích.

353 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

354 Písemné vypracování otázek Tomášem Dostálem dne 20. 10. 2015 v Praze.

355 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

356 Písemné vypracování otázek Michalem Holoubkem dne 15. 11. 2015 v Brně.

*naši členové se účastnili školení pořádaných jinými centry (Brontosaurus Brno), školení tělovýchovně branné činnosti pořádané Městským výborem SSM v Praze, ...*³⁵⁷

*„Klíčové. Stavěli jsme na tom smysl, účelnost, účinek a uplatnění výsledků akcí.“*³⁵⁸

*„Nás měl na starosti buď Karel Drhovský osobně, nebo jeho pracovník na Krajském středisku státní památkové péče a ochrany přírody Petr Sarauer, minimálně kastelán příslušného objektu. Svého času jsme dosáhli takové úrovně, že na Krajském středisku státní památkové péče a ochrany přírody říkali: BUĎ to udělají Brontosauři, nebo nikdo. Sháněl jsem si odborné informace i publikace kde se dalo a například pro přednášky jsem si dělal diapozitivy, hodně z prospektů většinou zahraničních firem a dráha mi platila odborné semináře.“*³⁵⁹

*„Tím jak jsme byli několikajedinný, no tak prostě ...(smích). Když chceš něco k lesům, tak se zeptáš Jiráňka, zda nemá nějakého lesáka z Prahy a on ti řekne tři jména. Tak ty tam zavoláš a řekneš, že tě odkazuje Jiránek, a že bysme potřebovali to a to. Oni sice vrčí, ale přijdou a pak udělají něco velmi zajímavého. Tím byla ta Praha I výjimečná, že tam byla spousta zajímavých institucí a ti lidé se z toho dali vytahat.“*³⁶⁰

*„Nejenom besedy kam byli zváni samozřejmě odborníci, jako byli ústřední hygienik, šéfové lesů, profesori z gymnázií a tak podobně. Tak ta spolupráce byla těsná, abychom neudělali nějaký špatný krok a byla podložena odborníky z té místní lokality.“*³⁶¹

„Zdrojem informací byli někteří aktivní lidé z Ochrany přírody na obvodních úřadech v Praze a v ČSOP. Řada z nich byla ochotna přijít na naše večerní přednášky a velmi otevřeně hovořit o problémech v ochraně životního prostředí. Uznávanými lidmi byli J. Jiránek, Dejmal,

357 Písemné vypracování otázek Ivanem Indráčkem dne 22. 12. 2015 v Desné.

358 Písemné vypracování otázek Františkem Königem dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě.

359 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstiši.

360 Rozhovor s Josefem Markem ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze.

361 Rozhovor s Petrem Pakostou dne 24. 9. 2015 v Hoře Svaté Kateřiny.

Vavroušek, Moldán a další. Výchova nových vedoucích neměla u nás žádný stanovený řád, lidé se museli osvědčit na akcích. ³⁶²

„Naše Společná Budoucnost“ - zpráva OSN od skupiny vedené Norskou premiérkou Gro Harlem Brundtlandovou je dosud základní práce pro ochranu životního prostředí, pochází z ní termín sustainable development, tedy v českém trvale udržitelný rozvoj, který si ode mě půjčoval každý, protože ho nikdo v té době neměl. Výtah z naší společné budoucnosti, který jsem potom vlastně přeložila, se vydával už před listopadem. ³⁶³

7/1 Jak hodnotíte význam hnutí Brontosaurus pro rozvoj účastníků hnutí Brontosaurus i společnosti?

Význam hnutí Brontosaurus pro rozvoj jeho účastníků byl narátory hodnocen nejčastěji ve dvou charakteristických bodech, které autor rozdělil do dvou oblastí:

- Vztahy – hnutí Brontosaurus spojovalo mladé lidi dohromady, lidé se učili chování v týmu, vznikla nová kamarádství, přátelství i manželství.
- Poznání, osobní růst a seberealizace – hnutí Brontosaurus byla ukázka života, který jinde nemohli poznat, v hnutí Brontosaurus účastníci získávali znalostní posun a také informace, které se nepublikovaly a které se ve škole nedozvídali, získávání vztahu k přírodě a ochraně životního prostředí, účastníci se naučili o věcech přemýšlet a vytvářet si vlastní názor. Hnutí Brontosaurus byla škola jak věci organizovat, hnutí Brontosaurus připravovalo účastníky na jejich současnou životní roli, bylo místem, kde se potkávali lidé z různých oborů, hnutí Brontosaurus byl to prostor pro realizaci různých nápadů a akcí, prostor, ve kterém se účastníci mohli naučit vystupovat a nadchnout ostatní.

„Ano, člověka to posouvalo po stránce znalostní, po stránce vztahové, a ve společnosti. ³⁶⁴

„Na Prázdniny s Brontosauřem jezdilo mnoho lidí, kteří hledali sebe sama, hledali seberealizaci, prostě lidí, kteří hledali, a myslím si, že v drtivé většině případů nacházeli. Jako

362 Písemné vypracování otázek Tomášem Zídkem dne 29. 9. 2015.

363 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

364 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

*mě brečelo tolik kluků a holek v náruči při závěrečném táboráku – teďka mám málem slzy v očích sám, když na to vzpomínám. Prostě lidé, kteří říkali – já chci být s tebou, já nechci domů, protože žili v různých podmínkách. Hovořit o člověku jako o materiálu je neslušné, ale ten materiál nám přišel ze začátku kvalitnější než později, protože pak ve druhé polovině 80. let bylo skoro až módním trendem, když holka řekla, že byla na Prázdninách s Brontosaurom, tak byla in. Myslím si, že spousta lidí vyrostla a jsem o tom přesvědčen, protože ty lidi jsem potom potkával dál a dalo se říci, jak ten člověk vypadal, když přišel a jak, když šel za 14 dní domů a když jsme se potom potkali za pár měsíců, takže opravdu to těm lidem dávalo hodně.*³⁶⁵

*„Jelikož se mnoho věcí jen diskutovalo, nepublikovalo, bylo možné se dozvědět i věci, které se z propagandistických a politických důvodů napsat nesměly. To mělo jistě vliv na schopnost o věcech umět diskutovat a přemýšlet, vytvářet si vlastní názor a ne jen hloupě papouškovat texty z novin.*³⁶⁶

Význam hnutí Brontosaurus pro rozvoj společnosti byl narátory vnímán v oblastech:

- Vytvoření možnosti ochrany přírody a životního prostředí a konkrétní zapojení skupin.
- Hnutí Brontosaurus generovalo čestné, pracovité a aktivní lidi, lídry a výrazné osobnosti.
- Hnutí Brontosaurus byla příprava na občanskou společnost.

*„Ve své době mi to připadalo jako úžasná možnost něco dělat a být užitečný pro životní prostředí.*³⁶⁷

„Pro rozvoj společnosti, toho co tady máme, čím se můžeme chlubit, vliv historického dědictví - velmi pozitivně. Opravdu se těmito aktivitami zachránily, vyzdvihly nadčasové hodnoty, které by mnohdy buďto zůstaly zasuté, anebo úplně byly zničeny. V případě těch zahradních architektur jako živého organismu. A to, že si i ti účastníci něco odnesli do života, o tom jsem přesvědčen, myslím si, že prakticky všichni a dokazuje to nakonec i to, že několik účastníků

365 Rozhovor s Petrem Trněným ze dne 2. 11. 2015 v Praze.

366 Písemné vypracování otázek Václavem Braunem dne 9. 7. 2015 v Borové Ladě.

367 Písemné vypracování otázek Tomášem Dostálem dne 20. 10. 2015 v Praze.

těchto táborů Brontosaura se dokonce stali profesionálními památkáři, takže to pro jejich život mělo zásadní význam. ³⁶⁸

„V hnutí Brontosaurus bylo spousta velmi výrazných osobností. Mnozí z nich, nakonec je to vidět, zůstala s ekologickou výchovou spojená. Jirka Kulich a jeho žena Hanka, Jana Ledvinová, Jirka Plamínek, Jirka Bureš, Josef Zetěk a jeho žena Jana, Květa Lipnická, Cahovi, Markovi, Jirka Sláma a Galina, ... asi nejsem spravedlivá. Ale nebyli to lidé tuctoví z těch vedoucích, to tedy opravdu většinou ne. ³⁶⁹

„Myslím, že ti, kdož prošli hnutí Brontosaurus, v němž mnohdy působili staří skauti nebo alespoň ti, kdož zažili krátkodobou obrodu Junáka okolo roku 1968, se stali slušnými, čestnými a pracovitými lidmi, kteří nemají daleko k charitativnímu chování, neziskovosti a přátelským vztahům. ³⁷⁰

„Dnes zmizel ten kolektivní odpor, přesto, že se vyčísluje, např. kolik lidí je proti zbourání Jiřetína, ale nikde to není tak dobře vidět, jako to bylo v tom marastu, kdy ten Brontosaurus z toho vlastně vyčuhoval a uměl tedy zasadit na správném místě, správnou informaci a musela na to být reakce možná třeba podrážděná, ale nemohli to úplně odmítnout. Hlavně tedy ke konci v roce 1989. ³⁷¹

Doplňující otázka:

1. Domníváte se, že hnutí Brontosaurus bylo v období socialismu skutečně fenoménem volnočasové aktivity mládeže? Pokud ano, na čem se zakládal tento fenomén?

Poslední otázka nebyla pro 1/5 narátorů jednoduchá, což se projevilo tím, že na ni vůbec, nebo jednoznačně neodpověděli. Tři narátoři se nedomnívali, že hnutí Brontosaurus bylo fenoménem a 2/3 dotazovaných se vyjádřili, že hnutí Brontosaurus byl fenomén. Názorová rozdílnost aktivistů byla velice široká: „nesmysl“ – „nebyl to fenomén“ – „byl to velký fenomén“ – „jednoznačně to byl fenomén“.

368 Rozhovor s Karlem Drhovským dne 22. 8. 2014 v Plzni.

369 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

370 Písemné vypracování otázek Václavem Braunem dne 9. 7. 2015 v Borové Ladě.

371 Rozhovor s Petrem Pakostou dne 24. 9. 2015 v Hoře Svaté Kateřiny.

První skupina, nevyjadřující podporu a souhlas s fenoménem hnutí Brontosaurus argumentovala:

- např. Svazarm, letečtí modeláři, nebo mladí ochotníci, mohly to být stejné nebo početnější skupiny, které měly svůj svět a mohl to být také fenomén,
- nejednalo se o masovou záležitost,
- fenomén je výsledkem nepochopených tehdejších mediálních kampaní.

Druhá skupina, vyjadřující souhlas s fenoménem hnutí Brontosaurus, svůj postoj argumentovala:

- hnutí Brontosaurus vzniklo spontánně, svobodně, dobrovolně, plošně, mimo oficiální dění ve společnosti,
- lidé si skupiny organizovali a řídili sami, včetně výběru toho, kdo je povede,
- nabízelo lidem smysluplnou aktivitu - ochranu životního prostředí a zároveň něco emociálně silného, nabytého prožitky, nabytého skvělou sociální atmosférou,
- poskytovalo prostor a volnost, které se jinde hledaly obtížně,
- přítomnost svobody na akcích,
- nebyla konkurenční nabídka.

„Určitě. Protože to skutečně bylo něco, co si ti lidé řídili sami. Např. ten, kdo vedl ten tábor, tak byl svým způsobem dosti neomezeným pánem toho tábora, ale vlastně se tam dělo to, co on si připravil a jak to chtěl. A to, že tam ti lidé jezdili, ukazovalo to, že skutečně je to něco, co je pro všechny zajímavé. Nebo pro velkou část populace.“³⁷²

„Fenomén je v tom, že to lidi, nebo ty děti chtěli, že to mělo zpětný odraz zase v jejich vzdělání, v jejich přístupu k životu, ke krajině, k historickému dědictví.“³⁷³

„Tak byl to fenomén a zakládal se mimo jiné na tom, že nebyla konkurenční nabídka a opravdu to, co dělalo hnutí Brontosaurus, bylo bez ideologie, mělo to smysl, mělo to nějaký dopad a ještě si přitom lidé trošku sami sebe prověřili, jací jsou sportovně i duševně.“³⁷⁴

372 Rozhovor s Šimonou Bouzkovou-nyní Němcovou ze dne 10. 4. 2015 v Benešově.

373 Rozhovor s Karlem Drhovským dne 22. 8. 2014 v Plzni.

374 Rozhovor s Romanem Hakenem ze dne 3. 4. 2015 v Praze.

„Byl to fenomén. Zejména proto, že poskytoval prostor a volnost, který se jinde hledal obtížně.“³⁷⁵

„Zajisté fenoménem bylo. Vzniklo spontánně, svobodně, dobrovolně, plošně, mimo oficiální dění ve společnosti. Oslovilo tisíce mladých lidí i odborníků všech věkových kategorií, kteří chtěli kolektivně udělat něco užitečného. Nikde nic podobného nebylo. To je fenomén.“³⁷⁶

„Je to velký fenomén té doby a zakládal se na tom, že nabízel mladým lidem něco smysluplného, což je ta ochrana životního prostředí a zároveň něco emocionálně silného, nabytého prožitky, nabytého skvělou sociální atmosférou, takže určitě ano.“³⁷⁷

„Určitě hnutí bylo fenoménem, to neexistovalo nikde jinde na světě. My jsme prakticky byli jediní na světě, kteří to takto měli zorganizováno, a ta úspěšnost měla příčinu v tom, že my, kteří jsme seděli i v těch komisích při svazu mládeže, tak jsme dokázali přefiltrovat příkazy z vrchu tak, že vlastní účastníci akcí Brontosaurus vůbec nepoznali, že to je akce SSM a bylo to prostě kamarádské prostředí, často organizované po trempském způsobu.“³⁷⁸

„Bylo fenoménem pro tu část mládeže, která cítila zodpovědnost za stav životního prostředí. Zakládal se na možnosti uplatnění aktivity těchto mladých lidí mimo tehdy standardní vzorec zaměstnavatelských vztahů a společenské klišé socialistických podniků.“³⁷⁹

„Já si myslím, že bylo, ale myslím právě v tom, že to bylo hnutí, že to nebylo strukturované, proorganizované a čím více do toho začali svazáci vstupovat, tím více to přestávalo být tím hnutím. Fenomén se zakládal na dobrovolnosti dobrého skutku, a zároveň na určité možnosti seberealizace a sebenalezení daného jednotlivce.“³⁸⁰

375 Písemné vypracování otázek Michalem Holoubkem dne 15. 11. 2015 v Brně.

376 Písemné vypracování otázek Jaroslavem Hrabcem dne 11. 6. 2015 ve Zlíně.

377 Rozhovor s Jiřím Kulichem ze dne 2. 6. 2015 v Praze.

378 Rozhovor s Jiřím Dražilem ze dne 23. 1. 2015 v Praze.

379 Písemné vypracování otázek Jiřím Kydlíčkem dne 12. 11. 2015 ve Vstiši.

380 Rozhovor s Petrem Trněným ze dne 2. 11. 2015 v Praze.

„Nebyl. Byla to zajímavá alternativa k všeobjímajícímu nicnedělání. Dával pocit, že děláme proti vůli systému něco užitečného a prožíváme zajímavý život.“³⁸¹

„Nerozumím přesně otázce. Bylo to dost populární, ale neřekl bych, že se toho účastnily masy. Mnohem větší zastoupení na Praze 6 měly jiné komise, které nabízely čistě zábavu....“³⁸²

Tato poslední doplňující otázka byla pro některé narátory možná trochu provokující, i když její aktuálnost vychází z názvu samotné práce. Jejím účelem bylo to, že pomohla přesněji vymezit místo hnutí Brontosaurus ve společnosti. Kromě uvedeného výše se domnívám, že přitažlivost hnutí Brontosaurus spočívala také v tom, že bylo otevřené pro lidi bez specifických zkušeností, talentu, pravidelné nebo povinné účasti na akcích, tak jako to bylo často požadováno jinde - a v tom byl také fenomén.

STRUKTUROVANÉ ROZHOVORY – ZÁVĚR:

Dvacet pět oslovených narátorů, kterým bylo položeno 23 otázek, bylo zřejmě dostačujícím pro získání co možná nejobjektivnějších výstupů v odpovědích, zachycujících individuální postoje, prožitky a přímé zkušenosti narátorů ve sledovaném období, při stanovení hlavního cíle, kterým bylo zmapování činnosti hnutí Brontosaurus.

Množství odpovědí a v některých případech i jejich délka, nemusí být pro čtenáře snadnou záležitostí. Přesto jsem se rozhodl, že větší zkracování a zobecnění odpovědí na položené otázky by práci ubralo na autentičnosti, ale především by tím byl omezen projev narátorů, kteří za účelem poskytnutého prostoru pro jejich výpovědi tyto rozhovory poskytli. Na otázku jednoho z aktivistů, zda rozhovory přinesou nějaké nečekané, převratné informace o hnutí Brontosaurus, může být tato kapitola zklamáním. A jak bylo naplněno 7 jednotlivých cílů rozhovorů? Domnívám se, že naplněny byly. To je ale na posouzení samotnými čtenáři.

381 Rozhovor s Pavlem Burianem ze dne 30. 12. 2013 v Praze a písemné vypracování otázek dne 22. 10. 2015 v Praze.

382 Písemné vypracování otázek Tomášem Dostálem dne 20. 10. 2015 v Praze.

VIII. ZÁVĚR

Jedním z hlavních cílů práce bylo zmapování historie hnutí Brontosaurus. Záležitost před mnoha lety okomentovala Šimona Bouzková, když se na základě svých poznatků vyjádřila, že zhodnotit hnutí Brontosaurus před listopadem 1989 z pohledu jednoho člověka je úkol nadlidský. Proto bylo zásadní, že se do projektu zapojili bývalí aktivisté hnutí Brontosaurus a o své zkušenosti, názory a prožitky se byli ochotni podělit.

Ale prvním poznáním například bylo, jak se samotní iniciátoři akce z Ústavu krajinné ekologie vyrovnávali se širokým záběrem problematiky životního prostředí, který s sebou přinesl spolupráci s jednotlivými ministerstvy a vymýšlení toho, jak do problematiky ochrany životního prostředí zapojit děti a mládež. A že to záležitost nebyla jednoduchá, dokladovalo například, že z deseti vyhlášených témat se stihlo vyhlásit a vyhodnotit pouze šest. To ale nebylo důležité, protože po akci, která vznikla, byla již po nějakou dobu poptávka z pionýrské organizace. Tu v rozhovorech zastupovaly bývalé pracovnice Ústředního domu pionýrů a mládeže Julia Fučíka - ÚDPM JF. A nebylo tedy překvapením zapojení pionýrských kolektivů do hnutí Brontosaurus, aniž by se většina z nich formálně názvem svého oddílu nebo skupiny k hnutí Brontosaurus hlásila. Zapojení dětských kolektivů do hnutí Brontosaurus s sebou nepřinášelo takový všudypřítomný stranický dohled, jako tomu bylo u samotných vedoucích a jejich skupin dospívající mládeže. Čím pestřejší a někdy vybočující činnost skupin mimo rámec obvyklých aktivit byla vyvíjena, tím byl tento dohled a tlak politické moci na utlumení jejich činnosti větší. Z druhé strany, jestliže se státní moc v 70. letech problematikou hnutí Brontosaurus mnoho nezabývala, docházelo koncem 80. let k situaci opačné. Státní moc stále častěji souhlasila s návrhy na širší zakotvení práv pro SSM při řešení tvorby a ochrany životního prostředí, které současně mohly být vnímány jako potřeba přenesení odpovědnosti za jeho stav částečně na mladou generaci.

Strukturované rozhovory ukázaly, že důležitým předpokladem pro vznik a „životnost“ skupin hnutí Brontosaurus nebyly materiální podmínky, které měli nebo neměli aktivisté dostupné ke své činnosti, ale především to byly organizační schopnosti aktivistů a potřeba se nějakým způsobem v této oblasti realizovat. A také to především byla míra poškození životního prostředí, či bezprostřední hrozby jeho ohrožení, jako tomu bylo například u vymírání lesů v Severních Čechách, nebo v záměru vybudovat komunikaci napříč pražskou Stromovkou. A to byl příklad fungování skupiny hnutí Brontosaurus na vysoké škole v Českých

Budějovicích, která měla životnost pouze jedné generace studentů. Vnitřní uspořádání a řízení skupin hnutí Brontosaurus v praxi vycházelo z jejich velikosti. Menší skupiny praktikovaly minimum potřebných formalit, neměly žádnou vnitřní strukturu a jejich vedoucí organizoval činnost podle svého uvážení. Činnost větších skupin byla příslušně formalizována v souladu s požadavky agendy SSM. Dodržování těchto formalit nedávalo záruky k tomu, aby skupiny hnutí Brontosaurus mohly organizovat veškerou svoji činnost, jak by si představovaly. Překvapením proto bylo, že polovina skupin nevnímala žádné snahy svazáckých ani stranických orgánů a jejich aparátů něco direktivně přikazovat, zakazovat a omezovat činnost skupin například neschvalováním plánovaných akcí. Hnutí Brontosaurus nemělo žádnou strukturu, organizačně spadalo pod SSM, a proto se muselo za účelem zastřešení a schvalování u části akcí obracet na ty svazácké orgány, které měli právní subjektivitu - tj. s právem samostatně vystupovat navenek. Přesto, že vyšší svazácké struktury byly vyhlášovatelé a organizátory některých úspěšných akcí nebo jim poskytovaly záštitu, většina skupin je pro svoji činnost nepotřebovala. Co skupiny v praxi potřebovaly, bylo zaštitění jejich činnosti, což umožňoval SSM, a o tom co budou dělat a s kým to budou dělat, si chtěli rozhodovat samy. To se týkalo i spolupráce s jinými subjekty anebo mezi samotnými skupinami. Proto byla určitým překvapením spolupráce s ČSOP, ke které se hlásila 1/2 skupin. Dále byla nejčastěji narátory zmiňována spolupráce mezi skupinami na ose Brno, Pardubice, Praha, Litvínov a to na zcela neformální úrovni. Svazácký aparát nebyl příliš nadšený, pokud byly brontosauří skupiny příliš aktivní a byla také obecná nevěle něco slučovat, sdružovat a dělat větší zespoda. Ne všude se tedy ve svazáckých aparátech našli funkcionáři, kteří by hnutí Brontosaurus plně podporovali. Byly to spíše výjimky a to ze dvou hlavních důvodů. Aparáty SSM měly dost práce samy se sebou a svojí administrativou, a také k práci v terénu nebyly vůbec určeny. Druhým důvodem byly obavy funkcionářů z toho, že se v rámci aktivit hnutí Brontosaurus může kdykoli stát průšvih, který bude mít negativní vliv na jejich další kariéru. A tak se často stávalo, že svazácký aparát pouze evidoval ze stránek *Mladého světa* co se vlastně v hnutí Brontosaurus děje. Byla to tedy především zásluha tohoto časopisu a usilovného pracovního nasazení Josefa Velka, který dokázal k hnutí stále přitahovat zájem veřejnosti. Docházím také k závěru, že hnutí Brontosaurus bylo, přes nespornou podporu části svazáckých funkcionářů, spíše usměřováno, kdy se z jedné strany svazácký aparát rád chlubil výsledky z jeho činnosti a ze strany druhé jeho aktivity nijak zvlášť nepodporoval, aby je udržel pod kontrolou. Důležitým předpokladem pro dosahování konkrétních a přínosných výsledků v činnosti skupin byla odbornost a zdroj informací o

ekologii. Každý z aktivistů měl jiné možnosti a potřeby z čehož vyplynulo, že odborný a profesionální přístup v činnosti skupin byl praktikován téměř 1/2 dotazovaných narátorů. Napomohlo tomu, že většinou byli tito aktivisté studenty a absolventy přírodovědných, zemědělských, lesnických fakult, pracovníci Krajských správ státní památkové péče a ochrany přírody - KSSPPOP a Okresních hygienických stanic - OHS, což dávalo dobrý předpoklad k systematickému sběru informací z oblasti ekologie, životního prostředí, ochrany památek atd.

Nezasvěcení lidé si jistě mohou klást otázku „A v čem vlastně hnutí Brontosaurus bylo významné, co přinášelo jednotlivci a co společnosti?“ Nebylo překvapením, že význam hnutí Brontosaurus pro rozvoj jeho účastníků byl nejčastěji směřován do jejich vzájemných vztahů, poznání, osobního růstu a seberealizace. Význam hnutí Brontosaurus pro rozvoj společnosti byl narátory především vnímán ve vytvoření možnosti ochrany přírody a životního prostředí a v konkrétním zapojení skupin. I když například odpověď na otázku existence fenoménu hnutí Brontosaurus nevyzněla jednomyslně, převážná většina narátorů argumentovala, proč hnutí Brontosaurus fenoménem bylo.

Zhodnocení hnutí Brontosaurus na úrovni jednotlivce:

- Hnutí Brontosaurus nabízelo zajímavou a smysluplnou aktivitu pro mládež všech věkových kategorií, přičemž zůstali zapojeni i starší 26 let,
- plnilo důležitou sociální funkci, kterou byla možnost sbližování stejně smýšlejících lidí,
- mělo vliv na vytváření vztahu jednotlivce k životnímu prostředí,
- bylo prostorem, ve kterém se mnozí cítili svobodněji než kdekoli jinde a umožňovalo každému projevit jeho schopnosti, kreativitu a poznat sebe sama,
- bylo místem pro poznání, osobní růst, seberealizaci a získávání informací, které by se jako jednotlivci jinde nedozvěděli,
- důležitá byla zapálenost pro věc a osobní statečnost aktivistů, kdy někteří museli překonávat obavy plynoucí ze sledování a možných postihů ze strany státní moci, a nebáli se nést plnou osobní odpovědnost za skupiny lidí na akcích.

Zhodnocení hnutí Brontosaurus na úrovni společnosti:

- Hnutí Brontosaurus částečně vyplnilo vakuum, ke kterému došlo po zákazu činnosti Skauta a Junáka a týkalo se především činnosti věkové skupiny do 15 let,

- základním způsobem přispělo ke změně obecného povědomí o přírodě a životním prostředí a našem vztahu k nim. Prostřednictvím všech aktivit hnutí a také za pomoci sdělovacích prostředků se dařilo šířit osvětu a informace o životním prostředí a také kritiku jeho stavu,
- ukázalo a vytvořilo možnosti ochrany životního prostředí, kdy každá skupina dělala něco, co chtěla dělat, co viděla jako problém nebo co jí bavilo,
- generovalo čestné, pracovitě a aktivní lidi, lídry a výrazné osobnosti,
- svojí činností vyvíjelo tlak na státní moc s cílem prosadit změny,
- bylo přípravou na občanskou společnost,
- na Federálním ministerstvu pro technický a investiční rozvoj vznikala skupina, následně pak odbor životního prostředí, který v mnohém navazoval i na zkušenosti z Brontosaura, který měl ve své skladbě specialisty na oblast ovzduší a oblast odpadů, oblast péče o zeleň a péče o krajinu,
- pomáhalo neformálně propojovat odborníky z vědecké obce a denní praxe.

Hnutí Brontosaurus bylo do období společenských změn v listopadu 1989 pro část mladých lidí přitažlivou volnočasovou aktivitou. Hnutí Brontosaurus se například stalo první oficiální alternativou k pořádaným brigádám v rámci Akcí „Z“, k činnosti brigád socialistické práce. Jenže se také stalo současně i vnitřní konkurencí akcí, zpravidla formálních, pořádaných samotným SSM. Tím, že došlo ke vzniku konkurenčního prostředí uvnitř dosud pevně strukturovaného systému ke vzniku řady poměrně nezávislých skupin, došlo zároveň k prvním krokům v demontáži systému jedné strany. Bylo to umožněno paradoxně jednak větší tolerancí ze strany politické moci, která v 80. letech umožnila alternativu a v otázce využívání volného času dětí a mládeže přistoupila na princip dobrovolnosti a možnosti výběru, jednak tím, že řada skupin používala na svoji ochranu oficiální dokumenty a metodiku SSM a pohybovala se v rámci oficiálních struktur. V praxi znamenalo hnutí Brontosaurus možnost výběru, alternativu a jinou příležitost v tom, co chtějí ve svém volném čase dělat a jak. Tím, že mohli aktivisté 80. let vést své skupiny a organizovat činnost značně samostatně a nezávisle, využívat naplno své schopnosti a znalosti a vcelku logicky a správně začít spojovat ochranu přírody se způsobem jak v ní trávit čas, se hnutí Brontosaurus v 80. letech stává unikátní a bezkonkurenční nabídkou na trávení volného času, kdy se pro širokou především dospívající veřejnost stalo více sexy než celé SSM. Díky spojení zábavy, aktivního pobytu v přírodě s její ochranou také nedošlo k jeho pohlcování Českým svazem ochránců přírody.

Jestliže 70. léta byla obdobím, ve kterém hnutí hledalo vhodnou náplň pro svoji činnost, chyběla metodika, chyběli zkušení lidé pro pořádání akcí a aktivity byly převážně pracovní, 80. léta nastavila a zároveň uvolnila pravidla. Díky narůstající aktuálnosti otázek spojených se stavem životního prostředí, stanulo hnutí na pomyslném vrcholu. Koncem 80. let se z části aktivistů stali stoupenci systémových změn, jež by vedly ke zlepšení životního prostředí, a v roce 1989 již připravovali plány na osamostatnění hnutí, které by pokračovalo ve své činnosti mimo struktury SSM.

IX. PRAMENY A LITERATURA

PRAMENY:

1) PRAMENY NEVYDANÉ:

ARCHIVY VEŘEJNÉ

- a) Národní archiv, 4. oddělení, Fond KSČ - Ústřední výbor 1945-1989, Praha, fond 10/20, sv. 3, 4, Ar.j. 14-31, a fond ŽP, sv. 1, Ar.j. 3, ŽP – 173/24, SP – 179/24, KM – 187/24, 8797/24, a fond V/1989, sv. 3, Ar.j. 9.

Archivní prameny fondu KSČ – Ústřední výbor 1945 – 1989. Tyto prameny jsou charakteristické tím, že se jedná především o dokumenty ze zasedání Komise KSČ pro práci s mládeží, která zasedala pravidelně, a proto počínaje rokem 1975 tyto prameny pokrývají téměř celé sledované období až do roku 1989. Dokumenty jsou až do druhé poloviny 80. let velmi formální, bez reálného obsahu. Ve druhé polovině 80. let jsou dokumenty charakteristické i konkrétními fakty z činnosti hnutí Brontosaurus, jsou kritické a poskytují hnutí Brontosaurus značnou podporu. Z dokumentů lze vyčíst, že se na jejich obsahu podíleli svazáčtí funkcionáři, kteří v této komisi také zasedali a mohli realizovat své ambice především při projednávání dokumentů SSM. Z dokumentů lze dále vyčíst suplování úkolů hnutím Brontosaurus, které by měl řešit stát, jako například ekologickou výchovu na školách nebo odstraňování příčin ekologických problémů a současně stupňující se aktivitu hnutí Brontosaurus, například při návrhu práva pro SSM, vyjadřovat se ke všem otázkám ochrany a tvorby životního prostředí. Limity těchto dokumentů spatřuji v tom, že jsou postojem politické moci k problematice hnutí Brontosaurus, která jej vnímá jako politikum a s tím související absencí problematiky vztahující se k hnutí Brontosaurus především v 70. letech a v první polovině 80. let.

- b) Masarykův ústav a archiv AV ČR, neuspořádaný fond Ústavu krajinné ekologie ČSAV, karton č. 3, 4, 10.

Dokumenty Ústavu krajinné ekologie jsou charakteristické tím, že se jedná o interní materiály vypracované tehdejším vedením ústavu a také dokumenty z korespondence ředitele Ústavu krajinné ekologie s nadřízeným orgánem.

Z dokumentů lze vyčíst, čím se zabýval Ústav krajinné ekologie, jaký byl jeho odborný potenciál, jaký byl na ředitele Emila Hadače vyvíjen tlak ze strany nadřízeného orgánu a následující souvislosti se vznikem Základní organizace SSM Ústavu krajinné ekologie – iniciátora akce „Rok ochrany a tvorby životního prostředí 1974“.

Limitujícím faktorem je především to, že se jedná o velmi formální dokumenty, při skutečnosti, že v archiváliích Ústavu krajinné ekologie nebyly dohledány žádné materiály Základní organizace SSM.

- c) Archiv bezpečnostních složek, Oddělení archivních fondů operativních svazků a vyšetřovacích spisů.

Sdělení Archivu bezpečnostních složek ze dne 4. 7. 2014, Č.j. ABS 4419/2014 OOS, Sp.zn. ABS-S 2634/2014 BAC.

Sdělení Archivu bezpečnostních složek ze dne 30. 9. 2014, Č.j. ABS 6863/2014 OOS, Sp.zn. ABS-S 6097/2014 BAC,

Sdělení Archivu bezpečnostních složek ze dne 3. 11. 2015, Č.j. ABS 8357/2015 OSA, Sp.zn. ABS-S 7422/2015 OSA.

Dokumenty Archivu bezpečnostních složek vztahující se k aktivistům hnutí Brontosaurus jsou v dnešní době v širším rozsahu nedohledatelné.

Dochované dokumenty obsahují například informace o vypracovávaných státně-bezpečnostních prověrkách na aktivisty hnutí Brontosaurus, informace o zaměřování STB na mezinárodní mládežnické akce organizované svazáckými orgány v Čechách a na Moravě, informace o vedení záznamů STB o aktivitách při cestách do západních zemí, o vystupování na různých seminářích a setkáních mládeže v tuzemsku a informace o tom, že se STB snažila získat aktivisty hnutí Brontosaurus pro spolupráci.

Limity těchto archiválií spočívají zejména v tom, že neobsahují prakticky žádné konkrétní informace k hnutí Brontosaurus.

ARCHIVY SOUKROMÉ

- a) Metodiky vydané SSM - soukromý archiv Josefa Marka, bývalého vedoucího VIII. místní skupiny Brontosaurus v Praze 1.

Metodiky jsou většinou velmi formální a neinspirující. Výjimku tvoří jen některé metodiky,

jako například: „Metodická pomůcka zakládání zeleně v rámci hnutí Brontosaurus“ z roku 1976, která popisuje základní kroky při realizaci a ošetřování zelených ploch. „Mládež a ochrana přírody II – metodika pro mládež zapojenou v rámci hnutí Brontosaurus do ochrany přírody v ČSR“ z roku 1980. Metodika obsahuje pokyny k přípravě akcí v chráněných územích, ve kterých seznamuje o vzniku pracovního poměru s navazujícími vzory smluv, dále například se základními povinnostmi v oblasti hygieny, táborovém řádu a podrobně se zabývá budováním naučných stezek. „Metodika letních táborů hnutí Brontosaurus“ z roku 1988, představuje soubor zkušeností získaných během deseti let jejich pořádání. Metodika obsahuje Směrnici pro pořádání Letních táborů Brontosaurus a Metodiku pro pořádání Letních táborů Brontosaurus, ve které je podrobně zpracováno organizační zajištění, vedení a náplň Letních táborů Brontosaurus. Metodiky uvedené výše, ač byly dobře zpracované, například nesdělovaly podrobnější pravidla ve věci zaměstnávání mladistvých. Limity vidím v tom, že takovéto praktické metodiky zbytečně vznikaly řadu let a hnutí Brontosaurus chyběly.

- b) Diplomová práce Jarmily Machákové „Výchova k ochraně přírody a k péči o životní prostředí v zájmové činnosti dětí a mládeže“, Přírodovědecká fakulta university Palackého v Olomouci, Katedra geografie a didaktiky geografie, 1983.

Práce se zabývá výchovou k péči o životní prostředí ve světě a v ČSSR, kde se podrobněji zabývá řešením systému mimoškolní výchovy k péči o životní prostředí v Jihomoravském kraji a v okrese Uherské Hradiště. Práce je vyvážená v rovině teoretické i praktických příkladů a naznačení nových směrů a trendů v tehdejších letech. U této práce postrádám více prostoru věnovanému hnutí Brontosaurus.

- c) Kronika Pionýrského oddílu Brontosaurus uložena u vedoucího přírodovědného oddělení Domu dětí a mládeže v Rokycanech.

Jedná se o kroniku dokumentující činnost oddílu, který se zabýval ochranou přírody a současně se zapojoval do dalších akcí pořádaných například Domem pionýrů a mládeže. Kronika je přehledem akcí pořádaných v okolí města Rokycan a na dalších místech v republice i v zahraničí. Vedením kroniky se přirozeně zabývali pověřeni členové oddílu, ale někdy uvedené záznamy postrádají více informací z uskutečněných akcí.

2) PRAMENY VYDANÉ:

DOBOVÉ PUBLIKACE

- a) Metodické materiály a publikace vydané SSM a PO SSM.
- b) Netopýři okresu Rokycany, Západočeské muzeum v Plzni - zoologické oddělení, 1983.

DOBOVÁ PERIODIKA

- a) Časopis *Mladý svět*, ročník 1973 - 1974.
- b) Časopis *Památky a příroda*, ročník 1978.
- c) *Informační zpravodaj*, Rada pro životní prostředí při vládě ČSR, ročník 1975.

3) STRUKTUROVANÉ ROZHOVORY:

Jan Baltus – rozhovor ze dne 18. 2. 2015 v Brně, **Petr Bielan a Dalibor Bednář** – rozhovor ze dne 8. 6. 2015 v Ostravě, **Šimona Bouzková-nyní Němcová** – rozhovor ze dne 10. 4. 2015 v Benešově u Prahy, **Václav Braun** – písemné vypracování otázek dne 9. 7. 2015 v Borové Ladě, **Alena Braunová** – písemné vypracování otázek dne 9. 7. 2015 v Borové Ladě, **Miroslav Brožík** – rozhovor ze dne 3. 9. 2015 v Praze, **Pavel Burian** – rozhovor ze dne 30. 12. 2013 v Praze a písemné vypracování otázek dne 22. 10. 2015 v Praze, **Tomáš Dostál** – písemné vypracování otázek dne 20. 10. 2015 v Praze, **Jiří Dražil** – rozhovor ze dne 23. 1. 2015 v Praze, **Karel Drhovský** – rozhovor ze dne 22. 8. 2014 v Plzni, **Roman Haken** – rozhovor ze dne 3. 4. 2015 v Praze, **Tomáš Havlíček** – písemné vypracování otázek dne 29. 9. 2015 v Brně, **Michal Holoubek** – písemné vypracování otázek dne 15. 11. 2015 v Brně, **Jaroslav Hrabec** – písemné vypracování otázek dne 11. 6. 2015 ve Zlíně, **Ivan Indráček** – písemné vypracování otázek dne 22. 12. 2015 v Desné, **Jiří Jiránek** – rozhovor ze dne 25. 1. 2014 v Pardubicích, **Roman Kamarýt** – rozhovor ze dne 14. 11. 2014 a 12. 12. 2014 v Kostelci u Křížků, **František König** – písemné vypracování otázek dne 12. 4. 2015 ve Starém Městě, **Jana Kalná-nyní Krutilová** – rozhovor ze dne 4. 2. 2015 v Brně, **Jiří Kulich** – rozhovor ze dne 2. 6. 2015 v Praze, **Jiří Kydlíček** – písemné vypracování otázek dne 12. 11. 2015 ve Vstiši, **Josef Marek** – rozhovor ze dne 21. 11. 2013 a 18. 12. 2013 v Praze, **Petr Pakosta** – rozhovor ze dne 24. 9. 2015 v Hoře Svaté Kateřiny, **Petr Trněný** – rozhovor ze

dne 2. 11. 2015 v Praze, **Tomáš Zídek** – písemné vypracování otázek dne 29. 9. 2015 v Praze.

V rigorózní práci byly využity rozhovory a osobní korespondence s dalšími narátory mimo strukturované rozhovory, jejichž seznam je uveden níže:

Miroslav Martiš – rozhovor s bývalým iniciátorem akce „Rok ochrany a tvorby životního prostředí 1974“ ze dne 9. 4. 2014 v Kostelci nad Černými lesy,

Václav Petříček – rozhovor s bývalým vedoucím LTB ve Zvířeticích ze dne 6. 5. 2014 v Praze,

Mária Lexová – rozhovor s bývalou pracovnící ÚDPM JF ze dne 26. 5. 2014 v Praze,

Jiřina Kalousová – rozhovor s bývalou pracovnící ÚDPM JF ze dne 26. 5. 2014 v Praze,

Marie Chomátová – rozhovor s bývalou pracovnící ÚDPM JF ze dne 26. 5. 2014 v Praze,

Ladislav Kraus – rozhovor s bývalým vedoucím pionýrského oddílu Brontosaurus z Rokycan ze dne 30. 6. 2014 v Němčičkách,

Aleš Máchal – rozhovor s bývalým vedoucím pionýrských oddílů mladých ochránců přírody z Brna ze dne 3. 9. 2014 v Brně,

Miroslav Matlas – osobní korespondence s vedoucím kroužku Mladých ochránců přírody Sokolici v Kladně ze dne 25. 10. 2014 ve Zruči nad Sázavou,

Bohuslava Vacková – osobní korespondence s bývalou pracovnící České ústřední rady PO SSM a setkání a ze dne 12. 11. 2014 v Praze,

Dušan Grombiřík – osobní korespondence s bývalým vedoucím Pionýrského oddílu Meteor v Hodoníně ze dne 16. 4. 2015 v Hodoníně,

Dušan Grombiřík junior – osobní korespondence ze dne 16. 4. 2015 v Hodoníně,

Jarmila Dupejová-dříve Machálková – osobní korespondence s bývalou vedoucí oddílů majících ve své náplni ochranu přírody v tehdejší Jihomoravském kraji a setkání ze dne 11. 5. 2015 ve Zlíně.

Rozhovory byly zaznamenány na digitální záznamník a budou uloženy v Centru orální historie Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR.

LITERATURA:

VANĚK, Miroslav. Nedalo se tady dýchat: Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989. Maxdorf, Praha 1996. 170 s.

VANĚK, Miroslav. Ekologie a ekologické hnutí v posrpnovém Československu. In
BLAŽEK, Petr. Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 –
1989. Dokořán, Praha 2005. 355 s.

VANĚK, Miroslav a MÜCKE, Pavel. Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie. Karolinum, 2015 (2.), 328 s.

PULLMANN, Michal. Konec experimentu: Přestavba a pád komunismu v Československu. Scriptorium, Praha 2011. 243 s.

OTÁHAL, Milan. Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989: Česká společnost po roce 1945. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2011. 649 s.

KELLER, Jan. Až na dno blahobytu. Ke společenským kořenům ekologické krize, Duha, Brno 1993, 127 s.

Kolektiv autorů a ČEŘOVSKÝ, Jan. International Youth Federation for Environmental Studies and Conservation (IYF), An account of the involvement of young people in conservation from 1950 to 2010, redakce David Withrington, NNA Berichte 24, Schneverdingen 2012, 50 s.

ČEŘOVSKÝ, Jan, PETŘÍČEK, Václav. Rukověť ochránce přírody, 1985, 160 s.

ČEŘOVSKÝ, Jan. Jak jsme zachraňovali svět aneb půl století ve službách mezinárodní ochrany přírody, Edice paměť – Academia, Praha 2014, 560 s.

HADAČ, Emil. Je lépe se opotřebovat než zrezivět. Vzpomínky na botaniky a ekology. SEN Dobré 2007, 210 s.

VELEK, Josef. Životní prostředí a mládež. Edice Svazácká knihovna, svazek 46, Mladá fronta 1986, 109 s.

„Výchovný systém Pionýrské organizace SSM pro jiskry a pionýry“, Vydala ústřední rada PO SSM v nakladatelství Mladá fronta, Praha 1978. Páté upravené a doplněné vydání. 185 s.